

ИСЛАМ ТӘ'ЛИМИ

МҮЭЛЛИФ: ЭҤМЭДАҒА ЭҤМЭДОВ

2001
1213

338
296

42285.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

M. F. Anu. o/ adina
Azərbaycan Dövlət
KİTAP ANAISI

ARXIV

70393

ӘҢМӘДАҒА ӘҢМӘДОВ

ИСЛАМ ТӘ'ЛИМИ

ИКИНЧИ НӘШРИ

مؤسسة انتشارات مدين

Китабын ады:..... Ислам тө'лими
Мүеллиф:..... Әһмәдаға Әһмәдов
Нәшр едән:..... «Мәдлән» нәшриллаты
Чап тарихи:..... 2001-чи илин январы
Чап нөвбәси:..... Икинчи
Тираж:..... 4000
ISBN:..... 964-6642-38-1

БАКЫ - 2001

НАШИРИ ВӘ РЕДАКТОРУ
БАЧЫ КАМАЛ НОВРУЗ

Мүеллифин әлиниздә олан бу китабы әсиндә онун «Исламын әсаслары» вә «Ислам әхлагы» әсәрләринин давамьдыр. Әминик ки, бурада шөрһ едилән мәсәләләр муасир муасманларын Гур'ани-Керимдән интихаб едилән бә'зи әјәләри мәнимсәмәләринә вә Ислам дининин шәһәликләринә даһа дәриндән јујәләнмәләринә көмөк едәчөк, Исламын мүгәддәс шәхсијјәтләринин дунјанын әһвалы вә онун мәзәммәти барәсиндә етидикләри нәсиһәт вә төвсијәләрлә таныш олачаг, Гүјәмәт һадисәләринин нә гәдәр јахында олдугуну Имам-зәманын зүһур әләмәтләриндән һисс едәчөкләр.

Мубалигәсиз демөк олар ки, вахты илә Ислам ганунлары чәрчивәсиндә һәјата кечирилмиш, лакин сонралар унутулмуш милли адәт вә ән'әнәләримиз, мәрәсимләримиз вә диқәр һәјати мәсәләләр барәсиндә китабда верилән зәнкин мә'луматлар өз дини вә милли көкләриндән кетдикчә узаглашан муасирләримиз үчүн милләтин әсл симаһыны өзүнә гәјтармаг саһәсиндә әввәсиз вәсаитдир.

ISBN 5-8083-0092-5

БИСМИЛЛАҢИР-РӘҢМАНИР-РӘҢИМ

Аләмләрин Пәрвәрдиҗарына һәмд вә шүкр, инсанларын эн јашысы Хәтамүл-әнбија пејғәмбәрә, онун пак-пакизә олан өвладларына вә хәлифәси Әли һәзрәтләринә сәләват вә сәләм олсун.

Мүгәддәмә

Дин – јол, тәригә демәкдир. Динләрин һамысы инсанлара әдәб вә јашајыни гәјдалары өјрәдән ганунлардыр. Анчаг, онларын чохуну инсанлар өзләри јарадыб; һалбуки инсан өз бәдән гурулушуну вә хилгәтинин инчәликләрини һәлә камил сүрәтдә билмир. О, өзүнә ганун јаза билмәз, онун јаратдыгы дин нөгсанлы олар. Дунјада јеканә камил дин Ислам динидир, чунки о, инсаны јарадан Бөјүк Халиг тәрәфиндән көндәрилмишидир; она көрә дә инсанын хилгәтинә вә јашајыни тәрзинә тамамилә мувафигдир.

Тәәссүф ки, бизим бу кунки чәмијјәтин үзләри, хусусилә онун чаван нәсли, өзләрини ислам ады илә гәләмә верирләрсә дә, онларда исламдан бир әләмәт көрүнмәјир. Онлар нә ислам јолу илә кедир, нә дә башига бир дини гәбул едиб, она табе" олублар. Онлар сүрф динсиз вә өз нәфсләринин истәкләри даһынча кедән мәхлуғлардыр. Динсиз бир чәмијјәтдә јашамаг исә мүдһии вә мушкил бир ишидир.

Динсиз инсан Африкада јарым-вәһии һалда јашајан вә лут-урјан кәзән зәнчи мисалындадыр. Кәлмәји-шәһадәти демәклә вә она гәлбән инанмагла инсан исламы гәбул едир, мүсәлман олур. Бу, һаман зәнчијә тәкчә бир туман кејдириб, ејбли јерләрини өртмәк кими бир шејдир; онун бәдәнинин галан јерләри һәлә дә чылтаг галыр. Әкәр инсан кәлмәји-шәһадәти дејиб үсули-динә инанарса, **фүруи-динә** әмәл едәрсә, онун сәмими-гәлбдән мүсәлман олмасы субута јетәр. Бу, һаман зәнчијә ади вә садә бир палтар кејдириб, ону адам арасына чыхмага лајиг шәклә салмаг кими бир шејдир. Мүсәлманлыг үчүн зәрури олан **үсули-динә** инаныб, **фүруи-динә** әмәл етмәклә бәрәбәр инсан һәм дә исламын әмр вә нәһјинә, мустәһәбб вә мәкруһ әмәлләринә, еләчә дә исламын әхлаг гәјдаларына ријајәт едәрсә, о, Аллаһ-тәәланын истәдији мө'мин мүсәлман олар. Бу исә һаман зәнчинин гүјмәтли вә јарашыгы либаслар кејиб, зифәтләймәси, савад вә елм кәсб етмәси, мөдәни чәмијјәтин әдәб, әхлаг вә диқәр

гәјдаларына саһиб олмасы кими бир шејдир.

Бутун бунлары нәзәрә алараг мүасир чәмијјәтә, хусусән чаван нәслә көмәк олмаг үчүн «Исламын әсаслары» китабыни јаздым. Бу китабда Ислам илә танышылыг, «үсули-дин» вә «фүруи-дин» шәрһ едиллир.

Лакин тәкчә бунлары билмәк вә әмәл етмәклә там ләјагәтли мүсәлман олмаг олмаз. Буну нәзәрә алараг «Ислам әхлагы» китабыни јаздым ки, орада шәрһ едилән мәтләбләрә ријајәт етмәклә инсанлар мүсәлманлыг хасијјәтләрини өзләринә ашылајыб, бу ада лајиг олсунлар.

Алма бу да кифајәт етмәз. Исламын чохлу инчә мәсәләләри вар ки, онлара ријајәт олунмаса, инсан камил мүсәлман һесаб едилмәз. О, һәлә дә «садә палтар кејмини саядсыз вә әдәбсиз зәнчи» мисалында олар. Онда али мәчлисләрә кирмәк габилитәти олмаз.

Бу барәдә һәмвәтәнләримә јол кәстәрмәк вә көмәк етмәк мөгсәдилә һәммин китабы тәртиб едиб, ону «Ислам тә'лим» адландырдым. Бурада зикр олунан мәсәләләрлә дә исламын инчәликләри битиб гуртармыр. Лакин исламдан тамам узаг душмуи букунки чәмијјәт, хусусилә чаван нәсл, адлары чәкилән китабларын мазмунуну башиа дунуб, она әмәл едәрсә, мүсәлман адына лајиг олар, мүәллифин дә мөгсәди һасил олар, чәкдији зәһмәт һәдәр кетмәз.

БИРИНЧИ БАБ НӘСИҤӘТ ВӘ ИБРӘТ

Инсанын жаранмасы

Елмли шәхсләрлә сөһбәт заманы бә'зән белә бир суал ортаја чыхыр: Көрәсән инсанын жаранмасындан мәгсәд нә имиш? О, доггуз ај ана бәтниндә, Гур'ани-шәриф ифадәсилә десәк – «үч зүлмәт»¹ ичиндә јерләшәрәк, әввәлчә чансыз, сонра јарымчан, ахырда там чанлы олмагла бир мүддәт о зүлмәт мәһбәсдә галандан сонра бөјүк чәтинлик вә мәшәггәтлә орадан чыхыб она јад олан башга бир аләмә, јә'ни бу дүнјаја гәдәм гојур. Гәфләтән дәјишән мүһит онун бүтүн ә'засыны гычыгландырыр, ағрыдыр; о, өз раһатлығыны тә'мин едә билмир, буна имканы јохдур; шикајәтләрини демәјә нә гүдрәти вар, нә тагәти, нә дә имканы. О, өз изтирабларыны јалныз агламагла ифадә едир. Инсанын дүнја мүсибәтләри бу вахтдан башланыр.

Сонра онун әмрүнүн һәр дөврүнә мөхсус зилләт, әзијјәт, өзүнә һәјат јолу тапмаг үчүн раст кәлдији мүхтәлиф чәтинликләр; каһ дүчар олдуғу ағыр хәстәликләр, каһ дүшмән горхусу, мүһарибәләрдә көрдүјү чәтинликләр, куја нисбәтән асудә олдуғу вахтларда исә айләни тә'мин етмәк, өвлад бәсләмәк, онларын гајгысыны чөкмәк, нәһајәт, гочалыб ишдән дүшмәк, һәр шәјдән өтрү башгасына мөһтач олмаг, һәтта узун мүддәт дүшкүн олуб галдыгда өзүнә ән јахын адамларын да ондан безиб бизар олмасы, бунлара сәбр едәрәк онун кәждији мө'нәви изтираб, бүтүн бунлардан сонра чан вермә дәһшәти, истәклиләрдән әбәди ајрылмаг, бәдәнин бир парча мурдар чөмдәјә чеврилмәси – бүтүн бу чисмани вә руһани әзаблар инсанын бу гыса әмрүнүн мөзmunуну тәшкил едир. Инсан һәјатынын үмуми мәнзәрәси Гур'ан әјәләриндә дә тәсвир едилир.

Бүтүн бунлар вә әләвә олараг һәр кәсин өз һәјат тәчрүбәси көстәрир ки, дүнјада һеч бир ләззәт, даими шадлыг вә раһатлыг јохдур. Дүнјанын ән јахшы вә дүрүст тәсвирини һәзрәти-Әли әләһиһиссәләм «Нәһчүл-бәләғә» әсәриндә вермишдир. О Чәнаб бу дүнјанын вәфасыз, е'тибарсыз вә алчаг бир шәј олдуғуну али бәләғәт камиллији илә тәсвир етмишдир. О мө'чүзәли чүмләләр инсанын дүнјаја бахышына һәгиғи истигамәт верир; инсанлары хәбәрдар едир ки, афәт вә бәлалар илә долу олан бу е'тибарсыз вә

мүвәггәти «свә» өзләрини бағламасынлар, ондан вәфа вә шәфәггәт тәмәннасында олмасынлар.

Пәс елә исә Аллаһ-тәала инсанлары нә үчүн јарадыб? Онлары бу бәлалар дүнјасына нә үчүн көндәриб?

Бу мүһүм суалын чавабыны Аллаһ-тәала өзү ики мө'чүзәли кәлам илә бизә хәбәр вәрибдир. Онларын бири «Һәдиси-Гүдси», о бири «Гурани-мәчид» әјәләридир.

Гур'ан әјәләри Аллаһ-тәаланын өз кәламларыдыр; онлары Чәбреил мәләк Рәсули-әкрәмә дил-бә-дил јетирмиш вә һаман кәламлар ејилә һазырда әлимиздә олан Гур'анда јазылмышдыр. «Һәдиси-Гүдси» исә Пејғәмбәр чәнабларына илһам едилмиш, сонра о чүмләләрин мөзmunу Пејғәмбәри-әкрәмин ифадәләрилә бизә јетирилмишдир. Исламын ганунлары, бүтүн әмр вә нәһјләри јалныз Гур'ан әјәләриндә назил олунмушдур, «Һәдиси-Гүдси»дә әмр-нәһј јохдур.

Инди јухарыда дејилән о ики кәламын шәрһини вәририк:

1. Аллаһ-тәала «Һәдиси-Гүдси»дә бујурур:

«Мән бир кизли хәзинә идим, истәдим ки, танынам; пәс инсанлары јаратдым ки, танынам.»

Бу кәламда Аллаһ-тәала өз мүгәддәс загыны «Кизли хәзинә» адландырыр. О Зати-Әгдәс һәгиғи мө'нада бир хәзинә олмагла бәрәбәр һәм дә кизлидир, чүнки һеч бир дүјғу вә һисс васитәсилә ону дәрк етмәк мүмкүн дејилдир. Аллаһ-тәала бу мадди аләмә о гәдәр көзәл, мүкәммәл вә онун әчзаларыны бир-биринә о гәдәр мүнәсиб, ишләрини о гәдәр әһәнкдар едиб ки, Үлви Затын өзүнә дә хош кәлиб вә истәјиб ки, бу надир гүдрәт нүмунәсини дәрк едән бир вүчүд олсун ки, бу сән'әтә вә кәмала гижмәт верә билсин, бу харигүл-адә сән'әт кизли галмасын, һәдәр кетмәсин. Бу мөгәддә Аллаһ-тәала әгл, кәмал вә шүүр саһиби олан инсаны јаратды. Сажир чанлылардан вә һејванлардан фәргли олараг јалныз инсан өз әгли вә шүүру васитәсилә хилгәтдә олан камиллији вә көзәллији дәрк едә биләр, һәм дә бу сән'әтин харигүл-адә камил бир устады олдуғуну јәгин едәр вә бу гәнаәтә кәләр ки, өз сән'әтиндә бу гәдәр елим, билик вә көзәллик сәрф едән сән'әткар өзү бу кејфијјәтләрин әсл мәнбәәлидир.

Беләликлә, инсанлары јарадыб дүнјаја көндәрмәкдән мәгсәд будур ки, инсан өз әгли вә шүүру илә бир камил гүдрәт саһибинин варлығыны билиб јәгин етсин, билсин ки, бу мадди аләм вә инсан өзү дә һаман Гадир Затын гүдрәт харигәсинин мөһсулудур. Сән'әткарын өзүнү көрмәк мүмкүн олмадығы үчүн онун сән'әти васитәсилә вүчүдуна гәнаәт һасил етсин, мө'рифәт кәсб етмәјә наил олсун вә бүтүн Каинатын халигини танысын. «Һәдиси-

Гүдси» кәламынын гысача шәрһи беләдир.

2. Аллах-тәала Гур'ани-мәчиддә бужуру:

«Чиниләри вә инсанлары она көрә жаратдым ки, мәнә ибадәт етсинләр.»

Бу ајәдә «ибадәт етсинләр» сөзүнү бә'зи тәфсирчиләр «таньсыңлар» мә'насында шәрһ едирләр. Белә олан тәгдирдә бу ајә јенә дә «Һәдиси-Гүдси»дә дејилән мә'наја кәтириб чыхарыр. Тәфсирчиләр бу мә'наны гәбул етмәклә ону нәзәрдә тутмаг, истәјирләр ки, инсанларын ибадәтинә Аллаһын еһтијачы јохдур, мәгсәд јалныз Аллаһы таньмаг, ону тәк, јеканә, мислсиз, тајы вә ошары олмајан бир зат кими гәбул етмәкдир. Белә бир затын вүчудуна јәгинлик һасил едән шәхс онун гүдрәти, чәлалы вә әзәмәти гаршысында сәчдәјә дүшмәк, она бәндә олмаға е'тираф ғылыб, вердији сонсуз не'мәтләр үчүн шүкр етмәк зәрурәти гаршысында галыр. Беләликлә, «Һәдиси-Гүдси» кәламы илә Гур'анын мәзкур ајәси бир-бирини тамамлајыр вә бу ики кәламдан бу нәтичә чыхыр:

Инсан она көрә јаранмышдыр ки, өз Халигини таньсын вә бу јеканә Халигә ибадәт етсин. Гысача олараг, инсанын јаранмасындан мәгсәд бу ики шәјди: мә'рифәт, бир дә ибадәт, башга сөзлә десәк: е л м бир дә ә м ә л.

Гејд едәк ки, бу ики шәјин һеч биринә Аллах-тәаланын еһтијачы јохдур; бунлар бәндәләр һәггиндә о Зати-Әгдәсин лүтфүдүр. Аллах-тәала бәндәләрә јүксәк мөгамлар, али мүкафатлар вермәк үчүн онлара бу ики шәји тәклиф етмишдир. Онларын бири мә'нәви вә руһани, о бири мадди вә чисманидир. Биринчи тәклифи инсан өз вичданы, әгли вә шүүру илә гәбул едир; бу, беш маддәдән ибарәт олан «суули-дин»дир. Икинчи тәклифи исә инсан өз чисми вә бәдәнинин үзвләри васитәсилә ичра едиб јеринә јетирир. Бу, он маддәдән ибарәт олан «фүруу-дин»дир. Бунларын һәр икисини дә «Исламын әсаclarы» китабында мүфәссәл сурәтдә бәјан етмишик.

Бу изаһатдан мә'лум олур ки, Аллах-тәала инсаны она көрә дунјаја көндәриб ки, өз Халигин таньсын, бу јолда мә'рифәт вә елм һасил едәрәк саир чанлылардан фәргләниб көмал дәрчәсинә јетсин. Бу дәрәчәјә чатмыш инсан өз Халиги гаршысында бәндәлик борчуну вермәк вә онун не'мәтләринә шүкр етмәк мәгсәдилә о Ульви Затә ибадәт етмәли олачагдыр. Бу, онун әдәбидир вә јүксәк әхлаги кејфијәтләринин ифадәсидир.

Бу мөгамда белә бир суал мејдана чыхыр: Аллах-тәала инсаны јухарыда дејилән сәбәбләрә көрә јарадыбса, ону бирбаша ахирәт

аләминә апарыб, Чәннәтин не'мәтләриндән фејзјаб едә биләрди вә буунула да ону дунјада көрдүјү әзијјәт вә мәшәгәтләрдән хилас едәрди. Пәс инсанын дунјаја кәлиб бу зилләт вә әзијјәтләри чөкмәси нә үчүндүр? Бунлар Аллах-тәалаја лазымдырмы? һәм дә бунлар инсан һәггиндә зүлм дејилми?

Бу ирадын чавабы беләдир:

Биринчи. Ахирәт аләми «әбәди ев» олдуғу үчүн ораја кедән инсанлары сынагдан чыхармаг, арыдыб сафлашдырмаг лазымдыр. Бундан өтрү Аллах-тәала онлары дунјада мүхтәлиф чәтинликләрә дүчар едир; әгидәси саф вә ијманы мөһкәм олан сәмими кәсләр бу сынагдан чыхыр, өз халигинә олан мөһкәм е'тигадыны һифз едир. Лакин е'тигады зәиф олан гејри-сәмими кәсләр бу чүр чәтинликләрә вә сынаг имтаһанларына тәһәммүл едә билмәјиб, өз Халигинин варлығына вә ја онун гүдрәтинә шүбһә етмәјә башлајыр вә ја о Мүгәддәс Вүчуду тамамилә инкар едир. Беләликлә, бу дунјаны Аллах-тәала «ахирәт еви» үчүн «бураһылыш мөнтәгәси» мәңзиләсидә олан бир кејид јери гејрә верибдир. Бурада кеңирилән имтаһанларда һәр кәс өз һәггини гиммәтини алыр вә ахирәтдә она мүнасиб сурәтдә мөгамлара саһиб олур. Бу чүр имтаһанлар дунја ишләриндә дә һамыја мә'лум олан шәјди.

Икинчи. Әкәр Аллах-тәала өз бәндәләрини имтаһана чөкмәдән, онлары һеч бир чәтинлијә салмадан өз лүтфкарлығыны көстәриб һамыја ахирәт не'мәтләри бәхш етсәјди, буна ики ирад јери оларды. Әввәлинчиси одур ки, сынагдан кеңирилмәмиш инсанларын арасында заты пис олан хәбис кәсләр ахирәт не'мәтләринә саһиб олардылар; һалбуки, онларын батини хәбисдир вә бу не'мәтләрә лајиг дејилләр.

Икинчиси одур ки, әкәр Аллах-тәала инсанлары дунја сынагларына чөкмәдән, онлара ахирәт не'мәтләри бәхш етсәјди, онлар бу не'мәтин гәдрини билмәздиләр.

Мәтләб ајдын олмаг үчүн бир мисал дејирик; Бир тачир өз истәкли јенијетмә оғлунун чибинә һәмишә чохла пул гојур, истәмир ки, о, хәрчлик барасындә корлуг чәксин. Анчаг бу оғлан пул хәрчләмәјин гајдасыны билмир, беш манат јеринә әлли манат хәрчләјир; мал гәдри билмир, исраф едир. Ата бу ишә нәзарәт гојур вә оғлунун бу чүр исрафчылығыны көрәндә, онун тәрбијәси үчүн чарә ахтарыр. Бир күн оғлуну јанына чағырыб дејир: Оғлум, сән дәхи бөјүк оғлан олмусан, мүстәгил тичарәт етмәји өјрәнмәлисэн. Сәнә јарым милтон пул верирәм ки, ону өзүн үчүн сәрмајә едиб мүстәгил тичарәтә башлајасан. Инди бу мөбләги көтүр, кет фылан шәһәрдә тичарәтлә мәшғул ол, бу сәрмајәни

артыр.

Ата өз оғлуна хейр-дуа едип жола салыр. Оғлан кедиб һаман шәһәрдә бир тичарәт кушәси ачыр, сонра ону кенишләндирир вә нәһәјәт, бөјүк тичарәт мәркәзинә чевирир. Онун жарым милјон сәрмәјәси артыб јүз милјон олур.

Бир күн валидејини көрмәк үчүн о, өз вилајәтинә кәлир. Гыш фәсли олдуғундан бухаринин јанында отуруб өз ишләри барәсиндә атасына данышыр вә газандығы пуллары чыхарыб онун габагына төкүр. Ата бу әскинаслары көтүрүб бир-бир бухаријә атыб јандырыр. Оғлан буна сәбр етмәјиб атанын әлини тутуб дејир: Сән нә едирсән, мән бу пуллары газанмаг үчүн бөјүк зәһмәтләр чәкмишәм, сән исә онлары асанча ода атыб јандырырсан. Ата дејир: Бах, мән сәни тичарәт үчүн елә буна көрә көндәришәм. Нә гәдәр ки, мөним һесабыма јашајырдын, пул газанмағын чәтинлијини билмирдин, буна көрә онун хәрчләмәк гәјдасыны да билмирдин, исраф едирдин. Амма инди бу пуллары өзүн газанмысан, чәкдијин зәһмәтин мұгабилиндә онларын гәдрини билирсән.

Ата илә оғул арасында олан бу әһвалат Аллаһ-тәала илә бәндәләр арасындакы мүнәсибәтә мисал ола биләр. Әкәр инсанлар зәһмәтсиз вә ибадәтсиз, өз иманыны һифз етмәк јолунда маниләрә раст кәлмәдән Аллаһ-тәаланын мұкафатына наил олсајды, бир тәрәфдән бу мұкафатын гәдрини билмәзди, дијәр тәрәфдән дә о сынаглардан кечмәдији үчүн батини аләми сафлашмазды. Белә оlanda она әта олуан не'мәтләр һәдәр келәди.

Бу мұхтәсәр шәрһдән мә'лум олур ки, Аллаһ-тәаланын ишләриндә ијрад јери јохдур; онун бүтүн ишләри һәмишә мәсләһәт үзрәдир. Анчаг инсанлар әксәр һалларда ишләрин чүз'ијатындан хәбәрдар олмадығы үчүн заһири нәтичәләрә көрә Аллаһын ишләринә ијрад тутурлар.

Т О В Ы Д

Кечән бәһсләрдә мә'лум олду ки, Аллаһ-тәала инсанлары јарадыб ки, онлар өз Халигин таныјыб, онун вүчудуна игар етсинләр; буна т о в ы д дејирләр, јә'ни Аллаһ-тәаланы ваһид билмәк. Бу барәдә чох мұбаһисәли мәсәләләр мејдана чыхыр.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам товһидә чох көзәл вәчһ илә шәрһ вериб. О Чәнаб (ә) бујуруб: «Аллаһ-тәала ваһидир» ифадәси дөрд гисмдир; онун ики гисмини Аллаһа шамил етмәк чајиздир, ики гисми исә чајиз дејил.

Чајиз олмајан гисмләр бунлардыр:

1. «Аллаһ-тәала ваһиддир» дејәндә «ваһид» кәлмәсини әдәд мә'насында дүшүнмәк чајиз дејил, чүнки «ваһид»дән сонра «ики» әдәди кәлир, һалбуки, Аллаһын икинчиси јохдур.

2. «Ваһид» дедикдә, санки чинс ичиндә нөв' ахтарылыр; бу да Аллаһа лајиг олан шеј дејил, чүнки Аллаһ-тәаланы нөв' вә чинслә тә'јин олуан шејләрә тәшбиһ етмәк олмаз.

Чајиз олан гисмләр исә бунлардыр:

1. «Аллаһ-тәала ваһиддир» бу мә'нада дејилир ки, о тәк вә јекәнәдир, јә'ни она охшар башга бир шеј јохдур, мислсиздир, тәкдир.

2. Һәмин кәләми белә шәрһ етмәк олар ки, «о, ваһиддир», јә'ни бөлүнмәздир, чүз'ләрә ајрылмајан бир вүчуддур.

Бир нәфәр Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан сорушур ки, сән нәјә перәстиш едирсән? О Чәнаб (ә) бујуруб: - Аллаһа. О шәхс дејир: Сән Аллаһы көрүрсәни? Имам бујуруб:

«Ону көзләр көрмәз, лакин гәлб көзү иман һәгигәти илә ону көрәр. О үлви вүчудә мұгајисә лајиг дејил; о, инсанлара охшар вүчуд дејил, инсанын һисс үзвләри ону дәрк етмәз. Амма нишанә вә әләмәтләрлә ону танымаг олар:

«Аллаһ о кәсдир ки, ондан башга мөним Пәрвәрдиқарым јохдур, она тәвәккүл едирәм вә она тәрәф гәјдырам.»

/Гур'анын 20-чи/ Шура/ сурәсинин 8-чи әјәси./

Бир нәфәр Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан сорушур:

«Аллаһ-тәала һачан олуб?», јә'ни һачан вүчудә кәлиб?

О Чәнаб (ә) бујуруб: «Вај сәнин башын үчүн! Әввәлчә сән мәнә де көрүм, О, һачан «олмајыб», сонра мән сәнә дејерәм О, һачан «олуб». Ахы онун олмајан вахты олмајыб ки, сонрадан онун «олан» вә ја «вүчудә кәлән» вахты да олсун.

Башга бир нәфәр јенә о Чәнабдан (ә) сорушур:

- Аллаһ билirmi? Ешидirmi? Көрүрмү?

О Чәнаб (ә) бујуруб: Аллаһ-тәаланын заты һәм билән, һәм ешидән, һәм дә көрәндир.

Башга бир нәфәр сорушур ки, Гур'анда белә бир әјә вәр:

«Һәр кәс мөним гәзәбимә дүчар олса, һәлак олар.» /Сурә 70, әјә 84/

Көрәсән бу гәзәб нәдир?

О Чәнаб (ә) бујурду ки, бу әјәдә «һәлак» сөзү «чәза» мә'насындадыр. Сонра әләвә етди: «Һәр кәс кұман етсә ки, Аллаһ-тәала бир шејдән башга бир шејә чевирир, о кәс о Үлви Заты мәхлуг сифәтинә салмыш олар. Аллаһ-тәала тәјјир тапмаз, дејишмәз вә ону һеч бир шејә охшатмаг олмаз. О, инсанын

хөялына көлөн һәр чүр шејләрә мұхалифдир.»

Јәмән әһлиндән Дүғләб адлы бир нәфәр һәзрәти-Әли әләһһис-сәләмдан сорушур ки:

«Сән өз Пәрвәрдиқарыны көрүрсәнми?»

О Чәнаб (ә) бујурур:

«Мәкәр мән көрмәдијим кәсә ибадәт едирәм?»

Сонра бујурур:

«Бу мұшайһидә көзләрилә Ону дәрк етмәк олмас, амма һәғиги иман илә гәлбләр ону дәрк едәр; бу исә тәмәсда олмадан, һеч бир сән'әт ишләтмәдән, инчә вә ләтиф бир әл дә олмадан олар. Бу, вәсфә кәлмәјән ләтифлик, кизли олмасы илә вәсф едилә билмәјән гәдәр бөјүк бир Затдыр. О, көрүр, лакин һисс үзвләри илә јох, рәһм едән бир затдыр, лакин бу сифәти «ригәт» сөзү илә ифадә етмәк олмас. О, өз әзәмәти илә сималары көрүр, гәлбләр онун хөвфүндән горхур, Оун үчүн бир һал о бири һалдан габаға дүшә билмәз ки, әввәли ахырдан габаг олсун, ја ки, батини олмагдан габаг онун заһири олмуш олсун. Бу дејиләнләрин һамысы јалһыз она анддир. Ондан гејри бүтүн әзизләр – зәлил, бүтүн гүввәләр – зәиф, бүтүн маликләр – мәмлук, /гул/, бүтүн алимләр – шакирд, бүтүн гадириләр – ачиз, бүтүн ешидәнләр ән ләтиф вә ән күчтү сәсләр гаршысында она нисбәтән кардыр. Ондан гејри бүтүн көрмә габилитәти оланлар кизли рәнкләр вә ләтиф чисмләрә гаршы она нисбәтән – қор, ондан гејри һәр заһир – батин, һәр батин – заһирдир. О һеч бир солтанын әмри илә јаранмајыб, заманын һадисәләриндән һеч бир горхусу јохдур, һеч бир мушавирдән көмәк алмајыр, һеч бир шәриқә еһтијачы јохдур, она зидд олан бир шеј дә јохдур. Бүтүн хәлг онун јетиширмәси вә еһтијатда олан гулларыдыр. Дејирләр ки, О, һәр шејин ичиндә вар, амма орада јерләшмәјиб вә орада һәлл олмајыб; јарадыр, лакин өзү јаранмајыб, јаратмагда ачиз галараг мұвәффәг олмадығы бир шеј јохдур. Оун елми – мөһкәм, әмри – мүбрәмдир /гәт'и вә дејишмәздир./»

Дүғләб деди: Ја Әмирәл-мө'нинин, хәбәр вер бизә ки, сән өз Пәрвәрдиқарыны нә илә вә нәдән танымысан?

О Чәнаб (ә) бујурду:

«Әзмин дајандырылмасы вә кәдәрин атылыб сындырылмасы илә. Фәмли олан һалларымда О, гәмләрлә мәним арамда һәјил олу; мән бир шејә өзм едәндә, гәза мәним әзимә мұхалиф чыхыр; онда билирәм ки, мәним ишләримә тәдбир верән – мәндән гејрисидир.»

Дүғләб сорушду: Нәдән өтрү вә һансы шејин мұгабилиндә Оун не'мәтләринә шүкр едирсән?

Бујурду: «Көрүрәм ки, бәлалары мәндән узаглашдырыб кәнара чәқир; ону башга бир кәсә верир, јахшылығлары мәнә шамил едир. Онда билирәм ки, О, мәнә јахшылығ едир, не'мәт верир. Одур ки, Она шүкр едирәм.»

Дүғләб сорушду: Оун көрүшүнү нә үчүн истәјирсән?

Бујурду: «Көрдүм ки, мәним үчүн нә мәләкләрини вә Пејғәмбәринин динини ихтијар едиб, билдим ки, О, мәнә мәрһәмәт едир вә мәнә әзиз тутур, мәндән өтрү өз кәрәмәт свини ихтијар едиб; одур ки, Оунла мұлагат етмәјә мұштаг олдум.»

Сонра о Чәнаб (ә) бујурду:

«Һәр кәс өз хәялында Аллаһ-тәаланы сурәт вә ја чисм кими тәсәввүр едәрәк, она ибадәт етсә, о кәс кафир олар. Һәр кәс мө'насы олмајан бир ада ибадәт етсә, Аллаһдан гејрисинә ибадәт етмиш олар. Һәр кәс ада малик олан бир мө'наја ибадәт етсә вә гәлбинин она е'тигады олса, дили онун кизли вә ашкар зикрини деса, бу, мәним аталарымын динидир.»

Бир нәфәр Имам Чә'фәр Садиғ әләһһис-сәләма мұрачнәт едиб дејир: Аллаһ барәсиндә дејилән чохлу сөзләр вә мұлаһизәләр мәнә чашдырыб, һејран гојуб. Мәнә де көрүм О, нәдир?

Имам әләһһис-сәләм бујурду: - Еј Аллаһ бәндәси, һеч кәмијә минмисән? О шәхс деди: Бәли. Сонра Имам бујурду: Елә һал олубму ки, кәминиз сынмыш, сизи хилас едән һеч бир кәс јохдур, өзүндә үзмәк билмирсән? Деди: Бәли, олуб. О Чәнаб (ә) бујурду: Бәлә һалда сизи хилас етмәјә гадири олан бир шејин олдуғу гәлбиндән кечирми? О шәхс деди: Бәли. Имам бујурду: һаман шеј Аллаһдыр ки, һеч кәсин фәрјада чатмадығы анда көмәјә кәлир вә һеч бир ничат јолу олмајан һалда ничат верир.

Һәзрәти-Әли әләһһис-сәләм өз оғлу Имам һәсән әләһһис-сәләма вәсијәтиндә бујурур ки, Аллаһ-тәала инсанын көзү вә гулағы әһатәсинлә онун Аллаһлығыны исбат етмәк габилитәтиндән вә имканындан чох бөјүк јүксәк мағамы олан бир затдыр. Аллаһ-тәала өзү өзүнү тәсвир едәрәк бујурур:

«Оун кими бир шеј јохдур; О, ешидән вә көрәндир». /Гур'анын 24-чү сурәси, ајә 11/

Пејғәмбәр сәлләллаһү әләһһи вә алиһи вә сәлләм бујуруб:

«Евин әсасы онун тәмәлидир; динин әсасы исә Аллаһы танымак, Оун ваһидлијинә јөгин етмәк, бир дә «әғли-ғами»дир.»

Сорушурлар ки, «Әғли-ғами» нәдир? Бујурду:

«Күнаһлардан узаг олмаг, Аллаһа итаәт етмәјә һәрислик, Оун јахшылығларына, не'мәтләринә вә бәлаларынын көзәллијинә шүкр етмәк.»

Аллаһы танымаг әләмәтләриндән бири, онун һејбәтиндән

шидәтлә горхмагдыр; нечә ки, Гур'ани-шәрифдә бурур:

«Аллаһын бәндәләри арасында ондан ән чох горханлар алимләрдир.» / Гур'анын 35-чи /Фатир/ сурәси, ајә-38/.

Бәнденин Аллаһ-тәәләја мә'рифәти артыгыча ондан даһа чох горхур, гәлбиндә онун мәһәббәти артыр. Нечә ки, падшаһа јахын оланлар ону даһа јахшы таныҗыб бәләд олдуглары үчүн, ондан даһа чох горхурлар. Одур ки, Аллаһ-тәәләни јахшы таныянлар һәр бир һалда Ону һазыр билиб, Онун һүзурунда бүтүн әдәб гәјдаларына риәјәт едирләр. Чаһил оланлар исә бу инчәликләре риәјәт етмирләр. Елә буна көрә дә дејирләр ки, әкәр бәндә күнаһ едән мәгамда Аллаһ-тәәләнын орада һазыр вә онун әмәллине шаһид олдугуна инанарса, бунунла белә јенә дә налајиг әмәли давам етдирәрсә, онда Аллаһы ән јүнкүл вә һөрмәтә лајиг олмајан бир шеј һесаб етмиш олур. Белә мәгамларда о шәхс әкәр бу фикирдә олса ки, «Аллаһ ону көрмәјир», бу адам кафир олар. Бу ики һалын һәр икиси чох тәһлүкәлидир вә бәјүк күнаһдыр.

Үмумијјәтлә, мә'рифәт /Аллаһы танымаг/ кәмала јетдикчә, хөвф вә һәја зәрурәти ортаја чыхыр. Аллаһ-тәәләја мә'рифәт һасил едән кәсләр, јә'ни арифләр дүңја әләгәлериндән өзләрини азад едирләр, ахирәтин һөвләк ишләрилә мөшғул олурлар. Бу хисләт арифләрин әләмәтидир. Ариф о кәсдир ки, Аллаһын зикриндән башга шејләр ондан фәвт оlanda тәәссүф етмир, чүнки, онун нәзәриндә Аллаһдан башга һеч бир шеј олмајыр. Ариф дүңјадан кедәндә јалныз аз зикр етдиги үчүн вә өз күнаһлары мүгабилиндә аз ағладыгы үчүн тәәссүф едир.

Һәр бир шејин сәмәрәси олдуғу кими мә'рифәтин дә сәмәрәси Аллаһын ховфу, һејбәти вә онунла јаранмыш үнс олур. Аллаһдан гәфләт етмәк вә онун зикриндән арылмағы арифләр өзләри үчүн күнаһ һесаб едирләр. Аллаһа мә'рифәт кәсб едән кәсин, јә'ни арифин бир әләмәти дә одур ки, Аллаһа мәһәббәти артыгыча Аллаһ онун көрән көзү, ешидән гулағы вә ишләјән әли олур. Онун бүтүн дүјгулары мә'нәви әләмдә фәалијјәт көстәрир.

Гәјд едәк ки, т о в һ и д, јә'ни вәһданнијјәт вә вәһдәт, Аллаһын јекәнәлији барәсиндә дүшүнүб, ону сүбүт вә ја гәбул етмәк, ја ки, етдирмәк, тәкчә арифләрә мөхсус олмамалыдыр. Әгли мүһакимләрлә вә әјани әләмәтләрлә һәр бир камил шәхс товһиди гәбул етмәли олар. Бу барәдә Аллаһ-тәәлә Гур'анда Әшаби-фил әһвалатыны мисал көстәрир. Онун ғыса мәзмуу бәләдир:

Јәмән падшаһы Әбрәһә гурбан бајрамында Мәккәнин чәлығыны көрүб бир кәнисә /килсә/ тикдирди; ону ғызыл вә чәваһиратла зингәләндирди ки, чамаат Мәккәјә јох, һаман јерә

ибадәтә кәлсинләр. Бир әрәб кечә вахты һаман кәнисәни ничасәтлә алудә едиб гачды. Әбрәһә бу ишдән хәбәрдар олду вә интигам алмаг мәгсәдилә чох бәјүк бир гошун јыгыб Мәккәјә кәлди вә нәһәнк филләр кәтириб, онларын васитәсилә Кә'бәни дағымтаг истәди. Лакин Кә'бәјә јахынлашдыгыча филләр кетмәди. Филбанлар нә гәдәр сәј' етдиләрсә дә филләр кетмәдиләр вә Мәһмуд адлы ән нәһәнк чүссәли фил гајдыб гачды. О бири филләр дә она бахыб гачдылар. Гошун Кә'бәјә јахынлашанда әбабил алланан сәјсыз мигдарда гушлар асиманда пејда олду. Онларын һәр бири нохуд бојда бир даш димдигиндә, ики даш да чајнагларында тугуб гошунун үстүнә кәлдиләр вә һәр адамын башына бир даш салмаға башладылар. Дашлар адамларын башыны дешиб бәдәнләринә кечирди вә онларын даһили ә'засыны доғраја-доғраја кедиб онларын алт тәрәфиндән харич олурду. Беләликлә, һәр гуш үч адамы һәлак едирди вә салынан дашларын һамысы һәләфә дејирди. Бу минвал илә Әбрәһәнин гошунундан бир нәфәр дә саламат чыха билмәјиб, тамамылә ғырылды. Гушлар исә өз ишләрини гуртардыгдан сонра учуб, орадан кетдиләр, Кә'бә вә Мәккә чамааты бу тәһлүкәдән ничат тапды. Бу әһвалат бизим пејғәмбәримиз һәзрәти Мүһәммәд, сәлләллаһү әләјһи вә алийһи вә сәлләм, чәнабларынын анадан олан илиндә вагә" олмушдур. Бу чәһәтә о илә Амүлфил ады верибләр, јә'ни «фил или».

Һәзрәти Пејғәмбәр (с) ғырх јашына чатанда пејғәмбәрлијә мөб'ус олду вә ондан сонра он үч ил Мәккәдә хәлги ислама дә'вәт етди. Лакин чох аз адам ијман кәтирди. О Чәнабы саһир, шаир вә мәчнун адландырыб, ахырда өлдүрмәк истәркән Аллаһ-тәәләнын әмри илә гачыб Мәдинәјә кетди.

Пејғәмбәр /с/ Мәккәдә оларкән Гур'анын Фил сурәси назил олду. Һәмин сурәдә Әбрәһә гошуналарына гушларын тутдуғу диван Мәккә кафирләринә хатырладылар; чүнки бу заман о әһвалатдан әлли илдән чох кечмәмишди вә Мәккәнин алтымыш вә даһа артыг јашы олан әһалиси бу сәһнәнин шаһиди олмушдулар. Она көрә бу сурәдә дејилир:

«Мәкәр көрмәдин ки, сәнин Пәрвәрдикарын Әшаби-филә нә етди?»

Мәккә кафирләринин көзү габағында олан бу мө'чүзәни онлар инкар едә билмәздиләр. Инадкар мүшрикләр вә кафирләр о заман бу мө'чүзәни инкар едә билмәдикләри үчүн бу һадисә мөһкәм сәнәд кими тарихә дүшдү.

Кечмиш пејғәмбәрләрин мө'чүзәләри һагғында Гур'анда әјәләр чоһдур. Онларын арасында Әшаби-фил мө'чүзәси ән

мөһкәм мө'чүзедир; чүнки онун тәсдигиндән о заман дүшмөнләр дө гача билмәмишләр вә һазырда бизим дөврүмүздә дө инкар едилмәз тарихи сәнәддир.

Бу харигүл-адә һадисә көстәрир ки, жүз мин гошуну аз бир мүддәтдә хырда дашларла һәлак едөн гушлар тәсадүфи кәлмәмиши вә бу гејри-ади вагиә дә тәсадүфи дејил, јеканә бир мәркәзин, Уливи бир Затын әмри илә ичра олунмуш иди. Бу мө'чүзә бу күн дә инкар едилә билмәз вә товһидин исбаты үчүн ән парлаг бир мисалдыр.

ЕЛМ ВӘ ӘМӘЛ

Мүгәддәмәдә дејилди ки, инсанын јаранмасындан мәгсәд ики шејир: мө'рифәт вә ибадәт, јахүд елм вә әмәл. Мүасир дүняда елм чох кениш бир мө'на кәсб едиб; елмләрин миғдары о гәдәр артыб ки, онлары сајыб гуртармаг олмајыр. Лакин мө'на дәринлијинә кетдикчә онлар бир-биринә јахынлашыб бир мәркәзә тәрәф кедирләр. Одур ки, Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб: «Елм бир нөгтәдир, чаһилләр исә ону чоһалдылар».

Бурада «чаһилләр» һаман елмләрин әсасыны гојан алимләрдир.

Мө'лум олур ки, тәдгигатчы алимләр һадисәләрин маһијјәтини вә мәнбәини билмәдикләри үчүн әсл мәркәзә, јә'ни билик мәнбәинә јетишә билмәмиш, һәр кәс өз габилијјәти даирәсиндә мәшғул олдуғу мәсәләјә аид бир елм јаратмышдыр. Одур ки, мәзкур һадисдә бу елмләри јараданлар «чаһилләр» аздандырылып.

Сон заманларын тәдгигатлары дүнјанын мәшһур алимләрини бу гәнаәтә кәтириб ки, һәгигәтән, бүтүн тәбиәт елмләри бир-бирилә бағлыдыр вә дәринә кетдикчә бу әлагә даһа да сыхлашыр. Тәсадүфи дејил ки, мәшһур алим А. Ејнштејн үмум-аләм тәнлији јаратмаг истәјирди; лакин буна мүвәффәг ола билмәди. Көрүнүр ки, елм һәгигәтән, бир мәркәз вә бир нөгтәдир. Лухарыда дејилән «мө'рифәт» һаман мәркәздир ки, товһид онун маһијјәтини тәшкил едир. Онун нә гәдәр мүбһәм олдуғу јухарыдакы бәһсдән бир гәдәр ајдын олар.

Инсанын јаранмасынын икинчи сәбәби әмәлдир; бу, инсанын үмуми фәалијјәтидир. Ислам нәзәриндән бу фәалијјәт беш гисмә ајрылып. Онларын һәггиндә «Исламын әсаслары» китабында мө'лумат вермишик; бурада гысача олараг бир даһа тәқрар едирик:

Инсанын бүтүн ишләри беш гисмә бөлүнүр: вачиб, һәрәм, мүстәһәбб, мәкруһ, мүбаһ. Вачиб – о әмәлләрдир ки, онларын ичрасы сәвабдыр, тәрки күнаһдыр; намаз, оруд, зәкат, һәчч кими әмәлләр вачибдир. Һәрәм – вачибин әксидир, јә'ни о әмәлләрдир ки, онларын тәрки сәвабдыр, ичрасы күнаһдыр; гејбәт етмәк, шәраб ичмәк, јалан, зина бу чүр әмәлләрдәндир. Мүстәһәбб – о әмәлләрдир ки, онларын ичрасы сәвабдыр, тәрки күнаһ дејил; сәдәгә вермәк, гәбристаны зијарәт етмәк, хәстәләрә баш чәкмәк вә башгалары мүстәһәббдир. Мәкруһ – мүстәһәббин әксидир, јә'ни о әмәлләрдир ки, онларын тәрки сәвабдыр, ичрасы күнаһ дејил; ат, гатыр, узунгулаг әти јемәк, гәбристанда намаз гылмаг, ајаг үстә шалвар кәјмәк мәкруһ әмәлләрдир. Мүбаһ исә о ишләрдир ки, онларын нә ичрасында сәваб вә күнаһ вар, нә дө тәркиндә. Инсанын ишләринин чоху бу гәбилдәндир. Әввәлинчи дөрд әмәлләрдән гејри бүтүн әмәлләр мүбаһдыр.

42285.
Бу беш әмәлә **әһкам-и-хәмсә** дејилир. Онлардан биринчи илә икинчини, јә'ни вачиб илә һәрәми билмәк чох мүһүмдүр; чүнки биринчинин тәрки, икинчинин исә ичрасы күнаһа сәбәб олур. Вачиб әмәлләр, әсасән, фүруи-динин маддәләри вә бә'зи дикәр әмәлләрдир. Һәрәм әмәлләр исә Гур'анда јасаг гојулмуш шејләрдир.

Һәрәм вә мәкруһ шејләр барәсиндә Пејгәмбәри-әкрәм, сәлләллаһү әләһи вә алиһи вә сәлләм, һәзрәти-Әли әләһис-сәләма хәбәр вермишидир; онлар ашағыдакы бәһсдә зикр едиләчәкдир.

ИСЛАМДА НӘҲЈ ЕДИЛМИШ ШЕЈЛӘР

Рәсули-әкрәм /с/ һәзрәти-Әли әләһис-сәләма етдији вәсијјәтләрдә мүсәлманлары бир сыра шејләрдән нәһј етмишидир. Онларын бә'зиси һәрәм, бә'зиси мәкруһдур. Инди һаман шејләри бәјан едәк.

Нәһј едилмиш һәрәм шејләр:

1. Ајаг јолунда үзү гибләјә вә ја далы гибләјә отурмаг.
2. Әврәтејнин /сјбли јерләрин/ үстүнә Күнәш вә ја Ај ишығы дүшмәк.
3. Әврәтин /гадынын/ өз саһибиндән ичазәсиз евдән чыхмасы; әкәр чыхса, севә гајыдана кими асиманын бүтүн мәләкләри она лә'нәт едәрләр.
4. Гадынын өз әриндән башгасы үчүн өзүнә зијнәт вермәси. Әкәр гадын өз әриндән башгасы үчүн өзүнә бәзәк версә, Аллаһ-

тәала өзүнө борч билир ки, ону Чәһәннәмдә јандырсын.

5. Гадынын намәһрәм киши илә беш кәлмәдән артыг данышмасы.

6. Бәдәнләриндә либас олмајан ики чылпаг арвадын бәдәнләринин бир-биринә јапышмасы.

7. Гејбәт етмәк вә гејбәти ешитмәк.

8. Јаландан анд ичмәк.

9. Шаһмат, нәрд вә бу кими ојунлар ојнамаг, һәмчинин мүхтәлиф чалгы аләтләриндә чалмаг.

10. Сөз кәздирмәк, хәбәрчилик етмәк вә хәбәрчинин сөзләринә гулаг асмаг. Пејғәмбәр /с/ бујурду ки, хәбәрчи Чәннәтә дахил олмаз.

11. Шәриәтин һәләл вә һәрәмына итаәт етмәјән фасиг адамларын тәамыны гәбул етмәк вә јемәк.

12. Шәраб ичилән сүфрәдә отурмаг.

13. Гызыл вә ја күмүш габдан јемәк вә ичмәк.

14. Кишиләрин ипәк палтарлар кејмәси вә гызыл зијнәтләр тахмасы.

15. Нәрд сатмаг, шәраб алмаг вә ону ичиртмәк. Пејғәмбәр /с/ бујурду: Аллаһ лә'нәт еләсин чаһыра, онун мејнәсини әкәнә, үзүмүнү сыхана, ичәнә, ичдирәнә, сатанына, аланына, ондан кәлән пулу јејәнә, ону апарана, јүкләјәнә вә јүкләнәнә. О Чәнаб (с) бујурду: һәр кәс ону ичсә, гырх күн намазы гәбул олмаз. Әкәр шәхс гарнында шәраб олан һалда өлсә, Аллаһ-тәала өһдәсиндә һәггдир ки, Чәһәннәм әһлинин бәдәнләринин зәрдабындан вә зина едәнләрин ејбли јерләриндән ахан чиркләрдән жыгыб гайнатсыңлар вә ону шәраб ичән кәсин боғазына төксүңләр.

16. Рибә² јемәк, онун кағзыны јазмаг вә бу ишә шаһид дурмаг. О Чәнаб (с) бујурду: Аллаһ лә'нәт еләсин рибаны јејәнә, једирдәнә, кағзыны јазанлара вә она шаһид дуранлара.

17. Шәхсин јанында олмајан шеји сатмаг.

18. Ме'мин гардашын ејбли јерләринә бахмаг.

19. Гадынлар бир-биринин ејбли јерләринә бахса, бу да һәрәм вә күнаһдыр.

20. Бојунда чәнабәт гүслү олан шәхсин мәсчиддә отурмасы.

21. Ме'мин гардашдан һичран етмәк, је'ни күслү галмаг, әкәр бу иш лабудд олса, кәрәк үч күндән артыг олмасын. һәр кәс өз ме'мин гардашы илә үч күндән артыг күсүлү галса, она Чәһәннәм лајиг олар.

22. Гызылы гызыл илә бәрабәр сатмаг олар, лакин артыг гијмәтә сатмаг һәрәмдыр.

23. һәрәмдыр ки, киши өз гоншусунун свинә, арвадына вә ја

кизли ишләринә көз гојуб ахтарсын вә ја тәфтиш етсин.

24. һәрәм шејләрдән бири дә ловға-ловға јол кетмәкдир. О Чәнаб (с) бујурду: һәр кәс бир гијмәтли либас кејиб, онулла фәхр етсә, Аллаһ-тәала ону Чәһәннәмин кәнарында јерә гәрг едәр, о шәхс Гарунун³ јолдашы олар; чүнки өз дәвләти вә либасы илә фәхр едән әввәлинчи кәс Гарун или ки, Аллаһ-тәала ону јерә гәрг етди.

25. Нәһј олунан шејләрдән бири дә шәһадәти кизләтмәкдир. һәр кәс шәһадәти кизләтсә, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала онун бәдәннин әтини чамаат гаршысында өзүнә једирдәр.

26. Әманәтә хәјанәт етмәк. О Чәнаб (с) бујурду ки, һәр кәс она тапшырылан әманәтә хәјанәт етсә вә о һалда өлсә, о адам исламдан гејри бир милләтдә өлмүш олар, Гијамәтдә Аллаһ ону гәзәблә гәбул едәр.

Нәһј едилмиш мәкрүһ шејләр:

1. Чәнабәт һалында тәам јемәк. Бу иш фәғирлијә сәбәб олар.

2. Диш илә дырмаг тутмаг.

3. һамамда диш тәмизләмәк.

4. Мәсчиддә ағыздан бәлгәм төкмәк.

5. Сычанын бәдәни тәмас едән шеји јемәк.

6. Мәсчидә дахил олуб, намаз гылмадан чыхыб кетмәк.

Мүстәһәббдир ки, мәсчидә дахил олан ики рәк'әт тәһијәт намазы гылсын.

7. Мејвә ағачынын алтында бөвл етмәк /ишәмәк/.

8. Јол ичиндә бөвл етмәк.

9. Сол әл илә тәам јемәк.

10. Тәкјә етмиш вә сөјкәнмиш һалда тәам јемәк.

11. Гәбрләри тә'мир етмәк.

12. Гәбрләр арасында намаз гылмаг.

13. Устү ачыг јердә, асман алтында чиммәк вә гүсл еләмәк.

Белә һалларда футә тутмаг лазымдыр.

14. Габын дәстәси тәрәфдән су ичмәк. Бу, чирк жығылан јер олдуғу үчүн, орадан су ичмәк нәһј едилиб.

15. Ахмајан суларын ичиндә бөвл етмәк. Бу иш инсанын әглини апарар.

16. Бир тај ајагтабы илә јол кетмәк.

17. Ајаг үстә ајагтабы кејмәк.

18. Мүсибәтдә вә матәмдә налә чәкмәк, охшамаг вә она гулаг асмаг.

19. Гадынларын чәназени мүшајиәт етмәси.

20. Ағыз сују илә Гур'андан бир шеји позмаг.

21. Јаландан јуху данышмаг. Әкәр шәхс јаландан јуху дүзәлдиб

данышса, Гијамәт күнү она бир арпа вериб дејөрлөр ки, буна дүјүн вур. О, буну едә билмәз, мүгәссир олар.

22. Чанлы чысләрин сурәтини чөкмөк. Әкәр бир шөхс чанлы бир шејин сурәтини чөксә, Гијамәтдә она әмр олунар ки, о шөклә чан версин. О, бу ишдә ачиз галыб мүгәссир олар.

23. Чанлы бир һејваны од илә јандырмаг.

24. Хорзу сөјмөк. Пејгәмбәр /с/ бујурду ки, хоруз банлајараг, јатанлары намаза ојадыр.

25. Мүсәлман гардашын алыш-вериш ишинә гарышмаг.

26. Чинси әлагә вахты данышмаг; әкәр данышсалар өвладын лал олмасы тәһлүкәси вар.

27. Евин ичиндә зибилү сүпүрүб бир јерә јығмаг вә орада сахламаг.

28. Шөхсин әли хөрәјә вә ја јаға батмыш һалда јатмасы. Әкәр шөхс буна риәјәт етмәсә вә шејтан она бир зәрәр вурса, өзүнү мүгәссир билсин.

29. Гајәт едәндән сонра шөхсин өзүнү су илә јумајыб, тәзәк вә ја сүмүклә тәмизләмәси.

30. Кишинин өз арвады илә үзү гибләјә вә ја јол ичиндә чима” /чинси әлагә/ етмәси; әкәр етсә, бүтүн мәләкләрин вә инсанларын лә’нәти она кәләр.

31. Әкәр бир киши башга бир кишијә дејә ки, сән өз бачыны мәнә никаһ ет, мән дә сәнә өз бачымы никаһ едим. Бу ишдән дә Пејгәмбәр /с/ нәһј едилбдир.

32. Фалчыларын вә каһинләрин јанына кедиб, онларын сөзләрини тәсдиг етмөк.

33. Намамада футәсиз үрјан һалда чиммөк. *(Бурада вә дијәр бәһсләрдә һамамла бағлы сөзләр үмуми һамамла аиддир.)*

34. Шөхс өз арвадыны үмуми һамама көндәрсә, бу да мәкруһдур вә нәһј едилибдир.

35. Мејвә ағачда олан һалда һәлә јетишмәмишкән ону сатмаг.

36. Үзүмү – мөвчү вә ја кишмишә, ја рүтәби /тәзә хурманы/ гурудулмуш хурмаја мүбадилә етмөк, ја сатмаг.

37. Зимми олмајан кафир илә әл тутуб көрүшмөк.

38. Мәсчиддә ше’р инша етмөк.

39. Итмиш бир шеји мәсчиддә сорак етмөк.

40. Мәсчиддә гылынчы гылафдан чыхармаг.

41. Һејванларын үзүнә зәрбә вурмаг.

42. Сују, тәамы вә ја сәчдә јерини үфүрмөк.

43. Гәбрләр арасында, јол ичиндә, вадиләрдә, дејирманханада, дөвөләр бағланан јердә вә Кә’бәнин дамында намаз гылмаг.

44. Бал арысыны өлдүрмөк.

45. Һејванларын үзүнә дағ басыб нишанламаг.

46. Гур’анын бир сурәсинә анд ичмөк.

47. Аллах-тәаладан гејри шејә анд ичмөк. О Чәнаб (с) бујурду ки, һәр кәс Аллах-тәаладан гејри шејә анд ичсә, о, даһа Аллаһа бәндә дејил.

48. Адамлар бир-биринин чанына анд ичсәләр, бу да мәкруһдур.

49. Шөхсин кечә вә ја күндүз сојунуб үрјан /чылпаг/ һалда галмасы.

50. Чөшәнбә вә чүм’ә күнләри һәчәмәт гојмаг.

51. Мәсчиддә хүтбә охунан заман данышмаг, сөһбәт етмөк.

52. Дәмирдән вә бүрүндән гајрылмыш үзүк тахмаг.

53. Үзүкдә һејван шөкли чөкмөк.

54. Күнөш чыхан вахтдан та бир низә гәдәр учалана кими вә Күнөш батан вахтда, һәмчинин Күнөш асиманын ортасында олан вахтда намаз гылмаг.

55. Ашағыдакы алты күндә оруд чырмаг: орудчлуг бајрамы күнү, гурбан бајрамы күнү, јовмүш-шөк вә үч күн әјјами-тәшириг; јә’ни зил-һәччә ајынын он бир, он ики, он үчүнчү күнләри.

56. Һејван кими су ичмөк; јә’ни ағзы суја гојуб, ахыра гәдәр бир нәфәсә ичмөк. О Һәзрәт бујурду: өз әлләринизлә, јә’ни овучла су ичин ки, о, габларын ән јахшысыдыр.

57. Ичмәли су гујусуна түпүрмөк.

58. Ишчинин һаггыны тә’јин етмәдән ону ишләтмөк.

59. Инсанлары мәдһ етмөк. Пејгәмбәр /с/ бујурду: «Мәддаһларын үзүнә торпаг чырпын», сонра о Чәнаб (с) бујурду ки, һәр кәс бир шеј әлә кәтирмәк хатиринә бир залим падашаһи мәдһ етсә, Чәһәннәмдә о падашаһа јолдаш олар.

60. Замин олмајан шеји сатмаг.

Пејгәмбәр, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, Әли әләјһис-сәлама бу төвсијәләри верәндән сонра сөзүнү давам етдирәрәк ашағыдакылары бујурду:

Һәр кәс бир залим тәрәфиндән бир јердә вали олса вә онун зүлмүнә көмөк етсә, Чәһәннәмдә Фир’овнун вәзири һаман илә јолдаш олар.

Һәр кәс рија вә шөһрәт гәсди илә бир имарәт бина етсә, Гијамәт күнү о имарәти јерин једди тәбәгәси илә бирликдә онун бојнуна гојуб Чәһәннәмә атарлар.

Һәр кәс бир әмәләни /ишчини/ ишләдиб, онун һаггыны вермәкдә она зүлм етсә, Аллах-тәала онун бүтүн әмәлләрини батил едиб, Бәһиштин әтрини она һәрам бујурар; һалбуки, Бәһиштин әтри јүз иллик мәсафәдән дујулур.

Һәр кәс өз гоншусуна бир гарыш јер хәјанәт етсә, Гијамәт

күнү једди төбөгә јери товг /халта/ едиб, онун бојнуна саларлар.

Һәр кәс Гур'аны тә'лим алыб өјрәнәнән сонра ону унутса, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала һузуруна голу бағлы кәләр вә она бир илан мүсәлләт олар ки, Чәһәннәмдә она азаб верәр.

Һәр кәс Гур'ани-кәримни охуја, сонра бир һәрәм шеј ичә, ја да дунја мähәббәтини вә зијнәтини Гур'андан ирәли сала, о кәс Аллаһын гәзәбинә мүстәһг олар вә Гур'анын шикајәтинә көрә Гијамәт күнү мүгәсир олар.

Һәр кәс бир мүсәлман, ја јәһуди, ја хачпәрәст вә ја диқәр гадынла зина етсә, о кәсин гәбринә Аллаһ-тәала чәһәннәмдән үч јүз гапы ачар, о гапылардан онун гәбринә илан вә әгрәбләр кәлиб Гијамәтә гәдәр она азаб верәрләр; Гијамәтдә гәбрдән галханда онун үфунәтиндән мähшәр әлли тәнкә кәләр. Бу һалда ону Чәһәннәм дахил едәрләр.

Һәр кәс она гисмәт едилмиш рузијә гане" олмайыб шикајәт етсә, онун јахшы әмәлләри Аллаһ дәрқаһына галхмаз, Гијамәтдә Аллаһ-тәала она гәзәбли олар.

Һәр кәс өз зөвчәсинә кәбин һаггы барәсиндә зүлм етсә, о кәс Аллаһ-тәала јанында зинакар һесаб олунар, Гијамәтдә онун саваб әмәлидән алыб зөвчәсинин һәгги гәдәр она верәрләр, әкәр саваб әмәли олмаса, Чәһәннәмә апарарлар. Һәр кәс өз гоншусунун һәггинә ријәт етмәсә, о кәс биздән дејил /јә'ни мүсәлман дејил/.

Сонра Рәсули-әкрәм (с) бујурду: Чәбрәил /мәләк/ мәнә назил оландә һәммишә гоншуну тапшырырды; ахыр күман етдим ки, гоншулар биздән ирс дә апарар; һәммишә гуллары тапшырырды; ахыр күман етдим ки, бәлкә бир вахт кәләчәк гуллар азад олачак; һәммишә мисвакы /диш тәмизләмәји/ тапшырырды; ахыр күман етдим ки, бәлкә бу иш бизә вачиб олачак; һәммишә кечә намазыны тапшырырды; ахыр күман етдим ки, мәним үммәтимин јахшылары кечәләр јатмазлар.

Билин ки, һәр кәс бир фәгир мүсәлманы јүнкүл сајса, Аллаһ-тәала Гијамәтдә онун өзүнү дә јүнкүл сајар.

Һәр кәс бир мүсәлмана еһтирам етсә, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала ондан разы һалда ону гәбул едәр.

Һәр кәс өз нәфси истәјән бир әмәл габағына чыхаркән имкан вә шәрәјити олан һалда тәкчә Аллаһ хатиринә о әмәлдән имтина" едәрсә, Аллаһ Чәһәннәм одуну она һәрәм едәр вә бәјүк тәһүкәләрдән она аман верәр.

Һәр кәс көзүнү дунјада һәрәм илә долдурса, Гијамәтдә Аллаһ-тәала онун көзүнү од илә долдуар.

Һәр кәс бир намәһрәм гадынла мүсафәһә етсә /әл тутуб

көрүшсә/, Аллаһ-тәала о кәслә өзүнүн гәзәбли һалында мүлагат едәр.

Һәр кәс бир намәһрәм гадыны гучагласа, Гијамәтдә ону одлу бир зәнчирлә Шејтана бағлајыб Чәһәннәмә атарлар.

Һәр кәс сатмагда вә ја алмагда бир мүсәлманы алдатса, о, биздән дејил; Гијамәтдә о кәс јәһудиләрлә мähшур олар; чүнки јәһудиләр мүсәлманлары һамыдан чох алдадырлар.

Һәр кәс мауну гоншулардан мән" етсә, јә'ни әсиркәсә, Гијамәтдә Аллаһ-тәала өз хәјрини ондан әсиркәјәр. Маун – мүхтәлиф ев әшјасына дејәрләр ки, мүвәггәти истифадә үчүн гоншулар бир-бириндән алыб апарырлар.

Һәр гадын өз әринә дил илә әзијәт етсә, Аллаһ-тәала онун вачиб вә мүстәһбб әмәлләрини, һәмчинин бүтүн јахшы әмәлләрини ондан рәдд ғылар, гәбул етмәз; һәтта әкәр күндүзләри оруч ола, кечәләри ибадәт едә, гуллар азад едә, чинада кәдәләрә атлар верә, әри ондан разы олмаса, Гијамәтдә Чәһәннәмә кәдәләрин әввәлчиниси о гадын олар. Әкәр киши өз арвадына зүлм етсә, Гијамәтдә бу чәзалар она да шамил олачакдыр.

Һәр кәс бир мүсәлманын үзүнә бир силлә вурса, Гијамәтдә Аллаһ онун сүмүкләрини бир-бириндән ајыар, голу бағлы һалда чәһәннәмә дахил едәр.

Һәр кәс өз гәлбиндә бир мө'мини алдатмаг хәјалы илә кечәни сабаһа чыхарса вә ја күнү ахшам етсә, о кечәни вә о күнү Аллаһ-тәаланын гәзәби илә баша вурар.

Һәр кәс өз гејзини удмаға гадир ола вә гејзини сөндүрә, һәлимлик көстәрә, Аллаһ-тәала она шәһид әчрини әта едәр.

Һәр кәс бир мәчлисдә бир мө'мин гардашы үчүн гејбәт едилдијини көрсә вә ону рәдд етсә, Аллаһ дунјада вә ахирәтдә мин гисм шәрр ишләри ондан рәдд едәр. Әкәр гадир олдуғу һалда о гејбәти рәдд етмәсә, гејбәт едән кәсин күнаһындан јетмиш гәдәр артыг күнаһ онун үчүн јазылар.

Һәр кәс хәјанәтлә әлдә едилмиш бир шеји билә-билә алса, о кәс өзү хәјанәт едән кимидир.

Һәр кәс мүсәлман гардаш һәггиндә бир шеји һәбс етсә, төвбә етмәјинчә Аллаһ-тәала рузинин бәрәкәтини она һәрәм едәр.

Һәр кәс бир гәбиһ /пис/ сөз ешидиб, ону фаш етсә, о кәс өзү о әмәли етмиш кими олар.

Һәр кәс ондан борч алмаг истәјән бир мүсәлман гардашы имканы олан һалда мә'јус едиб, бош гајтарса, Аллаһ-тәала Бәһиштин әтрини она һәрәм едәр.

Һәр кәс өз арвадынын бәд хасијәтинә сәбр едиб, онун әчрини

Аллаһ-тәаладан истәсә, Пәрвәрдиари-аләм она шүкр едәнләр сәвабыны әта едәр.

Һәр гадын өз саһиби илә мүдара етмәсә вә ону гадир олмадығы шејә вадар етсә, Аллаһ-тәала о гадынын һеч бир хејр әмәлини гәбул етмәз вә Гијамәтдә она гәзәбли олар.

Һәр кәс бир мө'мин гардашына еһтирам етсә, о кәс Аллаһа еһтирам етмиш олар.

Һәр кәс бир чәмаәтә онларын изни илә пишнамаз олса, о да намазын бүтүн әмәлләрини јахшы-јахшы јеринә јетирсә, о шәхсә о чәмаәтин сәвабы гәдәр сәваб јазылар, амма о чәмаәтин сәвабындан һеч бир шеј азалмас. Амма әкәр бир шәхс өзүнү бир гөвмә пишнамаз олмаға тәгдим етсә, Пејғәмбәр, сәлләллаһу әләһи вә алиһи вә сәлләм, бу ишдән нәһј едибдир.

Һәр кәс өзү кеңиб өз малындан өз әгрәбасына бир шеј версә, она силләји-әрһам етсә, Аллаһ-тәала она јүз шәһидин әчрини верәр; онун һәр гәдәминә гырх мин сәваб јазылар, гырх мин күнаһ исә онун әмәл дәфтәриндән позулар вә Аллаһ-тәалаја јүз ил ибадәт етмиш кими олар.

Һәр кәс кечә нахош олса вә она әјадәт едәнләрә /сорушмағына кәләнләрә/ шикајәт етмәсә, Гијамәтдә Аллаһ-тәала ону һәзрәти-Ибраһим илә бир јердә мөб'ус едәр вә Сиратдан илдырым сүр'әти илә кечәр.

Һәр кәс бир хәстәнин еһтијачы үчүн сәј' етсә, о иш дүзәлсә дә, дүзәлмәсә дә, Аллаһ-тәала онун бүтүн күнаһларыны бағышлар, анадан јеничә доғулмуш ушаг кими күнаһсыз олар.

СЕЧИЛМИШ ҺӘДИСЛӘР ВӘ ХӘБӘРЛӘР.

Һәзрәти-Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан вә имамлардан сәјсыз-һесабыз һәдисләр вә хәбәрләр кәлиб бизә јетмишбдир. Онлар бөјүк бир тәрбијә мәктәбидир вә бизим бу дөврумүз үчүн хусуси әһәмийјәтә маликдир. Тәәссүф ки, онларын һамысыны хәлгә чатдырмаға имкан јохдур. Лакин бу кунки охчулары бу фејздән тамашилә мәһрум етмәк дә олмас. Буну нәзәр алараг, муасир чәмијјәтә даһа чоһ фајдалы олан кәламлары интихаб едиб, гысача иәрһи илә бирликдә вермәји мәсләһәт билдим.

РӘСУЛИ-ӘКРӘМИН ДИЛИНДӘН ОЛАН ҺӘДИСЛӘР ВӘ ХӘБӘРЛӘР

1. «Солтан јер үзәриндә Аллаһын кәлкәсидир, о кәлкәдә мөзлүмлар өзләринә сығыначаг ахтарырлар. Һәр кәс әдаләт кәстәрсә, адил олар, әчрә чатар; һәр кәс зүлм етсә, күнаһ газанар, рәијјәт исә сәбр етмәли олар, та ки, Аллаһын әмри онлара кәлсин.»

Јә'ни Аллаһ-тәала өз мәсләһәти илә онлара бу зүлмдән ничат версин; чүнки һәр һакимин вә падшаһын мүјјән-заман һакимијјәт мүддәти вар, о мүддәт гуртармаса, ону дағымтаг – дағлары јериндән гопармагдан да чәтиндир.

2. Пејғәмбәр, сәлләллаһу әләһи вә алиһи вә сәлләм, бујурду:

Бир күн Чәбрәил мәләк јаньма кәләндә ону чоһ һәјчәнаны вә рәнки гачмыш кәрдүм. Сәбәбини сорушанда деди ки, Чәһәннәмдә бир вади кәрдүм ки, гәјнајырды. Чәһәннәм маликиндән сорушдум ки, бу вади кимләр үчүн һазырланыб? Деди ки, бу вади үч тајфанын јеридир: мөһтәкирләр, даими сәрхошлуг едәнләр, бир дә оғрашлыг едәнләр бурада мәскунлашарлар.

3. Гијамәт күнү нида олунар: һардадыр Аллаһын дүшмәнләри?!

Чәбрәил әрз едәр: Еј нәним Пәрвәрдикарым, сәнин дүшмәнләрин чоһдур, онларын һансы бирини нәзәрдә тутмусан?

Нида кәләр: - Кечәни сәрхош һалда сәһәрә чыхаран даими сәрхошлары вә һәрәм гадынларла әлагәдә оланлары!

4. Һансы гадын фасиг кишијә әрә кетмәјә разылыг версә, о гадын мүнәфигдир; өләндә онун гәбринә Чәһәннәмдән јетмиш әзаб гапысы ачылар. Әкәр кәлмәји-тәјјибә десә, мәләкләр она лә'нәт едәр.

/Фасиг о кәсә дејәрләр ки, Аллаһын вачиб етдији намаз, оруч вә дикәр вачиб әмәлләри етмир, һәрәм шејләрдән чәкинмир, дин ишләринә әһәмийјәт вермир./

5. Һәр кәс өз гызыны бир фасигә әрә версә, һәр күн она мин лә'нәт назил олар, онун әмәлләри асимана галхмас, дуасы мүстәчаб олмас, һеч бир әмәли дә гәбул олмас.

6. Һәр гадын өз кәбин һәггини өз әринә бағышласа, һәр мисгалына бир гул азад етмәк сәвабы газанмыш олар. Һансы гадын өз әринин сиррләрини кизли сахласа, о гадын Чәннәт һуриләринин дәрәчәсинә чатмыш олар.

7. Аллаһ-тәала өз иззәт вә чәлалына анд ичир ки, бир бәндәјә рәһм етмәк истәсә, онун күнаһларыны бәдән хәстәликләри илә, ја рузинин азлыгы илә вә ја дүнја горхусу илә јүнкүлләшдирәр.

Әкәр кұнаһларындан галмыш олса, өлүмүн вә чан вермәнин шиддәти илә ону да бәндәдән көтүрәр, та ки, ахирәт аләминә кұнаһсыз кедәр, Аллаһ-тәала ону Чәннәтә дахил едәр.

Амма бир бәндәјә әзаб вермәк истәсә, онун бәдәнинә сийһәт верәр, рузисинә вүс'әт вә дүнјасына раһатлыг вермәклә, онун етдји азачыг јахшы әмәлләрә мүғабил олар, галанларыны да она асан өлүм гисмәт етмәклә кифајәтләндирәр вә ахирәтә кедәндә һеч бир јахшы әмәли олмаз, Чәһәннәмә лајиг олар.

8. Мө'мин шәхсин дүнјада чәкдији дәрд-гәм онун кұнаһларыны апарар.

9. Мәним үммәтимин гадынларынын һәлакы гызыл бәзәкләрдә вә назик либасларда, кишиләринин һәлакы исә елмин тәркиндә вә дүнја малы јығмагда олар.

10. Һәрәм ишләрдән чәкин ки, ән јахшы ибадәт әһли оласан; Аллаһын сәнә вердији шәјләрлә разылаш ки, ән варлы адам оласан; гоншуја јахшылыг ет ки, мө'мин оласан; өзүнә истәдји шәји башгаларына да истә ки, мүсәлман оласан. Чох күлмә ки, чох күлмәк гәлби өлдүрәр.

11. Бир күн Пејғәмбәр /с/ өз әтрафында олан сәһабәләрә бујурду: Сизә ән бөјүк кұнаһлары хәбәр веримми? Сонра бујурду: Ән бөјүк кұнаһ үчдүр: биринчи – Аллаһа шәрик гәрар вермәк, икинчи – валидәјнә агт олмаг; бунлары сөјләјән заман о Чәнаб (с) сөјкәнмиши иди, үчүнчүсүнү демәк үчүн әкләшди вә бујурду: бир дә јаландан шәһадәт вермәк! О һәрәт (с) бу ахырынчы сөзләри о гәдәр тәкрар етди ки, сәһабәләр һејрәтә кәлиб, өз-өзләринә дејирдиләр: каш сакитләшәјди!

12. Һәр кәс залимин залим олдуғуну билдији һалда онулла бирликдә өз ихтијары илә јол кетсә, мүсәлманлыгдан харич олар.

13. Дүнја – еви олмајанларын евидир; орада мал вә дөвләт јығанлар – әгли олмајанлардыр; онун шәһвәтләри дальнча кедәнләр – фәһми вә дәрракәси олмајанлардыр; ондан /дүнјадан/ өтрү дүшмәнлик едәнләр – елми олмајанлардыр; ондан /дүнјадан/ өтрү бир-биринә һәсәд апаранлар – дүшүнчәси олмајанлардыр; ондан /дүнјадан/ өтрү сә'ј едәнләр – јәгини олмајанлардыр.

Һәр кәсин дүнјадан өтрү гәми олса, онун һәм дүнјада, һәм дә ахирәтдә гәми чох олар.

Бир абид чан верән һалда дејирди: дәрд-гәм еви олан бу дүнјадан кетмәјә тәәссүф етмирәм, амма она көрә тәәссүф елдирәм ки, бир кечә сәһәрә гәдәр јатмышам, бир күнү дә оруч олмајыб жемишәм, бир саат да Аллаһдан гафил олуб зикр етмәмишәм.

14. Һәр кәс өз мө'мин гардашынын намусуну мүдафиә етсә, бу иш ону Чәһәннәмдән мүдафиә едиб горујар. Һәр кәсин гәлбиндә

өз мүсәлман гардашына мөһәббәти олса вә буну ондан кизләтсә, она хәјанәт етмиш олар. Һәр кәс өз мүсәлман гардашынын күзәштә кетмәсилә ондан разы галарса, ону даим өзүнә ачыглы вә гәзәбли едәр. Һәр кәс өз достуна онун һәр кұнаһы үчүн ачыгланса, онун дүшмәни чох олар.

15. Аллаһ-тәала өз бәндәләринә ахирәт нијјәти илә дүнја верәр, дүнја нијјәти илә ахирәт вермәз. Одур ки, ахирәти өзүн үчүн сәрмәјә гәрар вер; онда дүнја сәнин әлинә кәлсә, о, сәнә газанч олар.

16. Хәлг ичиндә Аллаһ-тәаланын елә бәндәләри вар ки, хәлгин ештијачларыны тә'мин едиб, онлары раһатландырыр. Онлар Аллаһ-тәаланын әзабындан аманда оларлар.

17. Аллаһ-тәала јанында ән фәзиләтли әмәл – һәрәрәтли чижәрләри сәриңләшдирмәк вә ач гарынлары дојдурмагдыр. Анд олсун о кәсә ки, Мүһәммәдин /с/ чаны онун әлиндәдир, өзү тох, мүсәлман гардашы вә ја гоншусу ач јатан кәс мәнә ијман кәтирмәјиб.

18. Һәр кәс бир чылпаг мө'мин кејиндирсә, Аллаһ-тәала она мин хәл'әт кејиндирәр, онун мин һачәтини рәва едәр, она бир илин ибадәт сәвабыны јазар. Әкәр онун сәмадакы улдузлардан да чох кұнаһы олса, Аллаһ онлары бағышлајар; Гијамәт күнү мин шәһидин сәвабыны она јазар, мин һурини она никаһ едәр, Чәһәннәмдән хилас олмаг һәтгиндә она бәрәәтнамә вә Сиратдан кечмәк үчүн ичазәнамә јазар.

19. Бир-биринизлә көрүшәндә сәлам верин, мүсафәһә един /әл тутун/, ајрыланда истиғфар един /јә'ни, бир-биринин кұнаһларынын бағышланмасыны Аллаһдан истәјин/.

20. Һәр кәс бир мө'минин гәлбинә фәрәһ дахил етсә, Аллаһ-тәала о фәрәһдән бир тимсал /һејкәл/ јарадар ки, бүтүн дәһшәтли вахтларда она Чәннәт вә'дәси верәрәк көнлүнү шад едәр.

21. Мәбада гејбәт едәсиз, гејбәт зинадан писдир; чүнки, зина едән киши төвбә етсә, Аллаһ онун төвбәсини гәбул едәр, амма гејбәт саһибни бағышламаса, гејбәт едән шәхси Аллаһ бағышламаз.

22. Һәр кәсин гәлбиндә бир хәрдәл тохуму гәдәр тәкәббүр олса, Чәннәтә дахил олмаз вә һәр кәсин гәлбиндә бир хәрдәл дәнәси бојда ијман олса Чәһәннәмә дахил олмаз.

23. Сәдгә өз саһибиндән дүнја афәтләрини, гәбр фитнәсини вә Гијамәт күнүнүн әзабыны дүф' едәр.

24. Гәриб адам хәстәләнмиш олса, саға, сола, габаға, дала бахыб һеч бир кәси көрмәз, мә'јус олар. Онда Аллаһ-тәала онун кечмиш кұнаһларынын һамысыны бағышлар.

25. Һәр кәс җетмиш Гур'ан җандырса, җетмиш мүгәrrәб мөләк өлдүрсә, җетмиш бакирә гыз илә зина етмиш олса, гәсдән намазы тәрк едән шәхсдән чоҗ җахшыдыр.

26. Бир саат алим җанында отуруб елми мәсәлә һәггиндә музакирә етмәк, Аллаһ дәрҗаһында жүз мин рәк'әт көнүллү намаз гылмагдан, жүз мин тәсбиһдән вә чиһад җолунда он мин ат вермәкдән артыгдыр.

27. Гиҗамәт күнү бир чәмаәт һесабаг мөгамына кәләр ки, онларын җахшы әмәлләри нәһәнк дағлар кими көрүнәр, лакин Аллаһ-тәала онлары тоз һалына салар, сонра һаман әмәл саһибләрини Чәһәннәмә апармаға әмр едәр. Пеҗгәмбәр /с/ чәнабларына әрз етдиләр ки, ја Рәсуләллаһ, о чәмаәти бизә вәсф ет; О Чәнаб (с) буҗурду: Онлар оруч тутарлар, намаз гыларлар вә кечәннин бир гисмини ибадәт едәрләр, лакин бир һерам шеҗ әлләринә дүшәндә, онун үстүнә атылыб көтүрәрләр.

28. Билин ки, ахирәт бизә тәрәф үз тутуб кәлир, дүңја исә бизә дал чевириб кедир. Онларын һәр икисинин өвләдлары вар. Сиз ахирәт өвләды олун, дүңја өвләдларындан олмайын, чүнки Гиҗамәт күнү һәр кәс өз анасына бирләшәчәк. **Бу күн һесабагсыз әмәл едирик, амма сабаһ әмәлсиз һесабаг олачаг.**

29. Гадынларын иҗманы, һәззи вә әгли нагисдир. Иҗманларынын нагислиҗи ондадыр ки, һеҗз вахтында оруч вә намаз онлардан көтүрүлүр. һәззләриннин нагислиҗи ондадыр ки, ирс бөлкүсүндә гадынлар киши паынын җарысы гәдәр паҗ апарырлар. Әглләриннин нагислиҗи ондадыр ки, ики гадын шәһадәти бир киши шәһадәтинә бәрабәрдир. Одур ки, бу шәр гадынлардан узаг олун, җахшыларындан да һәзәрдә олун; мә'руф ишләрдә онлар итаәт етмәҗин ки, мүнкәр ишләрә тәмә'ләрини салмасынлар.

30. Алты җахшы шеҗ вар: лакин алты шеҗ вар ки, онлардан да җахшыдыр: Әдаләт җахшы шеҗдир, амма әмирләрдә олса, даһа җахшы олар. Сәбр җахшы шеҗдир, амма фәгирләрдә олса, даһа җахшы олар. Пақдамәнлик җахшы шеҗдир, амма алимләрдә олса, даһа җахшы олар. Сәхавәт җахшы шеҗдир, амма дөвләтли шәхсләрдә олса, даһа җахшы олар. Төвбә җахшы шеҗдир, амма чаванларда олса, даһа җахшы олар. һәҗа җахшы шеҗдир, амма гадынларда олса, даһа җахшы олар.

Әдаләтсиз әмир – җағышсыз булуд кимидир. Сәбрсиз фәгир – ишыгсыз чыраг кимидир. Пақдамән олмаҗан алим – барсыз аҗаг кимидир. Сәхавәтсиз дөвләтли – от битирмәҗән җер кимидир. Төвбәсиз чаван – суусуз арх кимидир. һәҗасыз гадын – дузсуз хәрәк кимидир.

31. Һәр кәс төвбә етсә, амма дилни дәҗишдирмәсә, о кәс төвбә етмәҗибдир; һәр кәс төвбә едиб җатагыны дәҗишдирмәсә, о кәс төвбә етмәҗибдир; һәр кәс төвбә едәб әмәлләрини дәҗишдирмәсә, о кәс төвбә етмәҗибдир. һачан бу хисләтләр һасил олса, онда бу адамы төвбә етмиш һесаб едәрләр.

32. Аллаһ-тәала бир мөләк җарадыб ки, Әршин алтында бүтүн дилләрдә зикр деҗиб тәсбиһ едәр. Чүм'ә кечәси оланда Аллаһын әмри илә асимандан җерә назил олуб Җер әһлине җетишәр вә нида едәр: Еҗ иҗирми җашында оланлар, дүңјаа уҗуб гүррәләнмәҗин; еҗ отуз җашлылар, чагырышы ешидин; еҗ гырх җашлылар, чалышын вә сә'җ един; еҗ әлли җашлылар, сизин үчүн үзр жохдур; еҗ алтымыш җашлылар, сиз дүңјада ахирәтиниз үчүн нә шеҗ габаға салмысыныз? Еҗ җетмиш җашлылар, сиз бир әкинсиниз ки, бичимә вахтыныз җахынлашыб. Еҗ һәштад җашлылар, Аллаһын җериндә җашаҗырсыз, она итаәт един. Еҗ дохсан җашлылар, көчмәк вахтыдыр. Еҗ жүз җашлылар, вахтыныз кәлиб чатыб, амма сиз баша дүшмүрсүңүз.

Сонра о мөләк деҗир: әкәр бели әҗилмиш гочалар, Аллаһдан горхан чаванлар, сүдәмәр көрпә ушаглар олмасаҗды, сизә әзаб назил оларды.

33. Аллаһын бир мөләки вар ки, һәр күн нида едәр: Доғулун – өлмәк үчүн, мал топлаҗын – фәнаҗа кетмәк үчүн, бина един, тикин – хәраба галмаг үчүн.

34. Һәр кәс кичик мүсибәтләри бөҗүтсә, Аллаһ-тәала ону даһа бөҗүк мүсибәтләрдә мүбтәла едәр.

35. Әкәр шәхс өз мө'мин гардашыны үч һалда һифз етмәсә, о шәхс сиддиг олмаз. О һаллар бунлардыр: онун бәдбәхтлик күнү, фәҗиб һалы, бир дә вәфат күнү.

36. Аллаһ-тәала бу үммәтә алимләр вә фәгирләр хатиринә нәзәр салыр; алимләр – мәним вәрәсәләрим, фәгирләр исә мәним достларымдыр. Аллаһ-тәала үмүм хәлги бир палчыгдан җарадыб, пеҗгәмбәрләри вә фәгирләри исә Чөннәт палчыгындан җарадыб. Һәр кәс Аллаһ әһдиндә олмаг истәҗирсә, фәгирләрә һөрмәт етсин.

37. Варлыларын чырағы дүңја вә ахирәтдә фәгирләрдир. Әкәр фәгирләр олмаса, варлылар һәлак олар. Фәгирләрин варлылар илә мисалы, кор адамын әлиндә олан әса кимидир.

38. Аллаһ лә'нәт етсин о кәсә ки, дөвләтли адама онун дөвләтинә көрә һөрмәт едир, фәгири – онун фәгирлиҗинә көрә сажмыр. Бу иши җалынз мүнәфигләр едәр. Һәр кәс варлы адама онун варына көрә һөрмәт етсә, фәгири – онун фәгир олмагына көрә сажмаса, асиманларда о адамы Аллаһын вә пеҗгәмбәрләрин

дүшмөни адландыралар. Оунун нә дуасы мүстәчаб олар, нә дә һачәти рәва олар.

39. Фәгирлик – дунјада зәлиллик, ахирәтдә исә фәхрдир; амма сәрвәт саһиб олмаг – дунјада фәхр, ахирәтдә зәлилликир. Хош о кәсин һалына ки, ахирәтдә она фәхр нәсиб олачаг.

40. Фәгирләрә миннәт гојан дунјада вә ахирәтдә мөл'ундур; валидејиннә, гардашларына, бачыларына миннәт гојан кәс Аллаһын рәһмәтиндән вә мөләкләрдән узагдыр, Чәһәннәмә јахындыр; онун дуасы мүстәчаб олмаз, һачәти рәва олмаз; Аллаһ она нә дунјада нәзәр салар, нә дә ахирәтдә.

41. Һәр кәс бир фәгир мө'мини һәгсиз инчитсә, он дәф'ә Мәккәни вә Бейтүл-мә'муру дағымыш, мин мүгәррәб мөләки өлдүрмүш кими олар. Фәгир мө'минин Аллаһ јанында һөрмәти једди асимандан, једди јер тәбәгәсиндән, мөләкләрдән, дағлардан вә онларда олан шәјләрдән бөјүкдүр.

42. О Һәзрәт (с) бир күн өз јахын сәһабәси Әбу Әјјуб Әнсаријә бујурду: Истәрсәнми сәнә бир әмәл өјрәдим ки, Аллаһ-тәала сәнән разы галсын? Әбу Әјјуб әрз еләди: - Бәли, ја Рәсулүллаһ истәјирәм.

О Һәзрәт (с) бујурду: Әкәр адамлар бир-бирилә јола кетмәсә, онларын арасыны истаһ ет, бир-биринә әдавәт етсәләр, онларын арасында мөһәббәт јарат.

43. О Чәнаб (с) бујурду: Төвратда беш кәлам вар ки, онлар гызыл сују илә јазылмаға лајигдир:

1 /Гәсб олуномуш даш илә тикилмиш ев хараба галмаг үчүн кировдур.

2 /Зүлм илә галиб олан кәс мәғлубдур.

3 /Күнаһ илә зәфәр газанмаг зәфәр дејил.

4 /Сәнни өһдәндә Аллаһын ән кичик һәгги одур ки, онун вердији не'мәтләри күнаһ ишләрә сәрф етмәјәсән.

5 /Бир кәсдән суал едиб бир шәј истәјәндә, сәнни үзүндә сојуг гәр дамлалары пејда олу; бах көр о дамлалары кимни габағында төкүрсән.

44. Үч кәс вар ки, асиманлар, јерләр, мөләкләр кечә-күндүз онлардан өтру истиғфар едирләр. О кәсләр булардыр: алимләр, тәләбәләр, бир дә сәхавәтли шәхсләр.

Үч кәсин дуасы рәдд олмаз: хәстәнни, сәхавәтли адамын, бир дә күнаһдан төвбә етмиш шәхсин.

Үч кәсә Чәһәннәм оду тәмас етмәз: әринә итаәт едән гадына, валидејиннә мөһрибан олан өвладә, бир дә хошхасијјәтли сәхавәтли адама.

Үч кәс вардыр ки, Иблис вә онун гошуну онлара тохуна

билмәсләр: Аллаһы зикр едәнләрә, Аллаһын горхусундан ағлајанлара, бир дә сәһәрләр истиғфар едәнләрә.

Үч кәс вар ки, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала онлардан әзабы көтүрәр: Аллаһын гәзәсына разы оланлар, мүсәлманлара нәсиһәт едәнләр, бир дә хејр ишләрә сәбәб оланлар.

Үч кәс Гијамәтдә мүшк тәләсинин үстүндә оларлар, һеч бир горху һисс етмәсләр вә һесабат вермәсләр. Онлар бу кәсләрдир: Аллаһ-тәала хатиринә Гур'ан охујанлар, халгә пишнамазлыг едән вә хәлгин ондан разы галдығы кәсләр, бир дә мәсчиддә Аллаһ хатиринә әзан дејәнләр.

Үч кәс һесабат вермәдән Чәннәтә дахил олар:

1/ О киши ки, көјнәјини јујар, ону әвәз едән икинчи көјнәји олмаз;

2/ О кәс ки, бир мөтбәхиндә ики газаны гајнамаз;

3/ О кәс ки, бир күнлүк рузиси вар, сабаһ үчүн гәм чәкмәз.

Үч кәс дә вар ки, һесабат вермәдән Чәһәннәмә дахил едиләр: чалланмыш гоча зинакар, агги-валидејн, бир дә шәрәб дүшкүнү олан даими сәрхошлар.

Һәзрәти-Рәсул (с) чәнаблары Мәаз ибни Чәбәлә бә'зи төвсијәләр вермишдир ки, онлары бурада гејд едирик:

45. О Чәнаб (с) Мәазә бујурур: Сәнә төвсијә едирәм ки, Аллаһдан горх, доғру даныш; әманәти һифз елә; али-тәбиәт ол; әһдә вәфа ет; хәјанәт етмә; гоншулара јахшылыг елә; силәји-әрһам ет; јетимә рәһм елә; јумшаг даныш; сәлам вер; өз әмәлләрини јахшы елә; арзу вә амалыны узатма; өз ијманыны мөһкәмләндир; дин ишиндә мүсәлманлар илә мүттәфиг ол; Гур'аны дәриндән дүшүн; ахирәти јадындан чыхарма; Гијамәт һесабаты дөһшәтини хатырла; өлүмдән чоғ даныш; мүсәлманлары сөјмәкдән чәкин; күнаһ әһлине итаәт етмә; гәт'и-әрһам етмә; гәбиһ ишләрә разы олма ки, о ишләри едән адамлар кими оларсан; һәр бир ағачын, кәсәјин јанында сәһәрләр вә бүтүн һалларда Аллаһы зикр елә ки, о да сәни зикр еләсин. Һәр кәс Аллаһы зикр еләсә, Аллаһ да ону зикр едәр. Һәр кәс Аллаһа шүкр еләсә, Аллаһ да онун хәлвәтдә вә ашкарда етдији күнаһларындан төвбә етдији үчүн шүкр едәр.

Бил ки, ән доғру сөз Китабдыр /Јә'ни Гур'ан/; ән е'тибарлы гүввә – пақдамәликир; ән шәрәфәтли зикр – Аллаһы зикр етмәкдир; ән кәзәл һекәјәт – Гур'андыр; ән јахшы јол – Пејғәмбәрин јолудур; ән шәрәфәтли өлүм – шәһид олмагдыр; корларын ән бөјүк корлуғу һидәјәтдән сонра зәлаләтә дүшмәкдир; елимләрин ән јахшысы – онун фајда верәни; ән пис корлуғ /кәзсүзлүк/ - гәлб корлуғудур; али /сәхавәтли/ әл – алчаг

/симич/ элдөн жахшыдыр; файдалы олан аз шеј – кэрэк олан чох шејдөн жахшыдыр. Өлөн халда үзр истемэк вә Гижәмәтдә пәшиман олмаг писдир. Дилин ән бөјүк хәтасы јаландыр. Јахшы сәрвәт – нәфсин сәрвәтидир. Ән јахшы тушә – пәризкарылгыдыр. Никмәтин башы – кизлиндә вә ашкарда Аллаһдан горхмагдыр. Гәлдә сахланан ән јахшы шеј јәгиндир /Јә'ни Аллаһа ијман/. Күнаһларын чәм олан јери шүбһә вә јаландыр. Гадыңлар шејтанын торудур. Чаванлыг – дөһилијин бир шә'бәсидир. Ән пис кәсбкарлыг – риба алмаг, ән пис күнаһ – јетим малы јемәкдир. Хошбәхт о кәсдир ки, башгаларына мөв'изә едир. Бәдәндә һәрәмдан битән әт үчүн оддан башга чарә јохдур. Һәр кәс һәрәм шејлә гидаланса, ондан өтрү од даһа јахшыдыр, онун дуасы да мүстәчаб олмаз.

Намаз – нурдур; сәдәгә – мүдафиә васитәсидир; орус – мөһкәм галхандыр; арам вә вуғар – фәнимәтдир; онун тәрки исә иткидир. Агил шәхс кәрәк вахтынын бир гисмини – Аллаһа мүнәчага, бир гисмини – Аллаһын хилгәтдә ишләдији сән'әткарлыға фикир вермәјә, бир гисмини – өз әмәлләри барәсиндә өзүнә һесабат вермәјә сәрф етсин; бир гисмини дә өз ештијачыны тә'мин етмәк үчүн һәладан кәсбкарлыг етмәкдән өтрү бош сахласын.

Муса пејғәмбәрин Төвратында дејилир: Тәәччүб едирәм о адама ки, өлмәји јәгин билдији халда нечә шадланыр? Һесабат верәчәјини билдији халда нечә күнаһ едир? Чәһәннәмә инандығы халда нечә күлүр? Дунјанын дәјишдијини көрдүјү халда, она нечә архајын олур? Ахирәтдә чәза вериләчәјинә инандығы халда вачибата нә үчүн әмәл етмир?

46. Пејғәмбәри-әкрәм (с) чәнабларынын ән јахын сәһабәси Әбузар дејир ки, о һәзрәт (с) бизә једди шеји вәсијәт етди:

1/ мискинләри севмәк, 2/ варлылардан вә сәрвәт саһибләриндән узаглашмаг, 3/ силәји-әрһам етмәк, 4/ һәгсиз сөз данышмамаг, 5/ мәзәммәт едәнләрин данлағындан Аллаһ-тәала хатиринә горхмамаг, 6/ дунја ишләриндә өзүндән јухарыда оланlara јох, өзүндән ашағыда оланlara бахмаг, 7/ бу зикри чох-чох демәк: «Субһанәллаһи вәл-һәмдү лиллаһи вә ла иләһә илләллаһу вәллаһу әкбәр. Вә ла һовлә вә ла гүввәтә илла биллаһил-әлијил-әзим.» Бу зикрләр бағијати-салиһатдыр, јә'ни бағи галан салиһ әмәлләрдыр.

47. Һәр кәс өзүнә бир тәригә мүјәјән етсә, бүдрәмәкдән аманда олар.

48. Сәбр – сәләмәтлијин минијидир, чәзә" исә пәшиманлығын минијидир.

49. Һәлимлијин ачылығы интигамын ширинлијиндән

ләззәтлидир.

50. Ачығын вә нифрәтин сәмәрәси пәшиманлыгыдыр.

51. Һәр кәс хошламадығы шејә сәбр етсә, өз истәдији шејә наил олар.

52. Рузиләрин јахшысы одур ки, кифајәт едир, зикрләрин јахшысы одур ки, кизли олур.

53. Мән сизә Аллаһдан горхмағы, мәаддан аз гәфләт етмәји вә бағи галан шејләри фәнајә кедән шејлә сағын алмағы төвсијә едирәм.

54. Билин ки, күнләр сајылмыш, рузиләр бөлүнүб пајланмыш, әчәлләр дә тә'јин едилмишдир. Ахирәт әбәдидир, онун ахыры јохдур; о бир мүддәтдир ки, нәһајәти јох, бир не'мәт јеридир ки, зәвалы јохдур. Сизи ахирәт ишләриндән ајырыб мәшгул едән шејләри тәрк едн, ифратчыларын һәсрәтиндән вә мәғрурларын пәшиманлығындан һәзәр едн.

55. Фөвтә кедән шејләрдән нә галыбса, ону итирмәјин, бу фани евдән гәрарлы ева көчмәјә һазырлашын. Өлүмдән горхун вә она һазырлашмаға тәләсин. Аллаһ-тәала Гур'анда бујууб:

«Нә вәсијәт етмәјә имканлары олар, нә дә өз әилләринини јанына јайтмаға.»

56. Чох олар ки, әгл саһибләрини өз нәфсләринин истәји, јарандығлары мәгсәддән узаглашдырыб башларыны гарышдырар, онлары дәли һалына салар.

57. Күнаһлар барәсиндә өз нәфсләринизи үзрлү билмәјин, нәфсинизә мүвафиғ олан батил шејләрдән өтрү бир-бирилә мүчадилә /чәнчал, мүбаһисә/ етмәјин, өз һиммәтинизи һәггин нүсрәт тапмасына јөнәлдин, истәр һәгг сизин тәрәфинизә олсун, истәрсә дә мүчадилә етдијиниз шәхсин тәрәфиндә олсун; чүнки Аллаһ-тәала Гур'анда бујууб:

«Еј ијман кәтирән кәсләр, Аллаһын көмәкчиләри олун!»

Одур ки, өз нәфсләринизин вә Шејтанын көмәкчиси олмајын.

58. Билин ки, дини һеч кәс зәләләт ипамы дағыдан кими вә мүнәфиғ кәсләрин батил үстүндә етдији чидал кими дағыда билмәз.

59. Дунја, ону истәјәнләрин көзәтчисидир.

60. Билин ки, гәбр ја Чәннәт бағларындан бири, ја да Чәһәннәм вәдиләриндән биридир. Өз салиһ әмәлләринизлә она һазырлыг көрүн; Аллаһ-тәала Гур'анда бујууб:

«Өзүнүз үчүн һазырлыг көрүн.»

61. Бәндә күнаһ етдији халда, Аллаһ онун истәдикләрини она верирсә, билин ки, бу истидрачлыр: нечә ки, Аллаһ-тәала Гур'анда хәбәр вериб:

«Онлары истидрач едәрик, белә ки, онлар буну билмәзләр.»

62. Әбдуллаһ ибни Әббас Пејғәмбәр /с/ чәнабларындан сорушду ки, сәдагәтлә Аллаһдан горхан кәсләрин сифәтләри нечәдир? О Чәнаб бујурду: Онлар бир чәмаәтдир ки, горхухан үрәкләри жарадыр, көзләри ағлар, көз јашлары үзләринә ахар; онлар дејәрләр: Нечә шад олаг ки, өлүм бизим далымызча кәлир; гәбр – мөканымыз, Гијамәт – бизим вә’дәкаһымыздыр. Аллаһ һүзурунда ә’заларымыз күнаһларымыз барәсиндә шәһадәт верәчәк, јолумуз Сиратдыр ки, Чәһәннәмнин үстүндән чәкилиб; һесабатымыз исә Аллаһ-тәала гаршысында олачаг. Одур ки, вәсф едән дилләрдән вә мүхалиф әмәлләрдән хәбәрдар олан Аллаһа пәнаһ апарырыг; чүнки әмәл – елмин сәмәрәси, үмид исә јәгинин сәмәрәсидир. Һәр кәс Чәһәннәтә мүштаг олса, ораја кетмәјә лазым олан сәбәбләри һазырламага чәһд етсин; һәр кәс Чәһәннәмдән горхса, ону ораја јахынлашдыран шәјләрдән узаг олсун. Һәр кәс Аллаһ-тәала илә мүлагат етмәк истәјирсә, өзүнү о мөгама һазырласын.

63. Үч шәј һәлакәтә апарыр, үч шәј ничата апарыр. Һәлакәтә апаран шәјләр бунлардыр:

1/ Хәсислик вә она итаәт етмәк,

2/ Нәфсин истәкләринә табә’ олмаг,

3/ Үчб, јә’ни, шәхсин өз нәфсини бәјәнмәси.

Ничата апаран шәјләр исә бунлардыр:

1/ Кизлиндә вә ашкарда Аллаһдан горхмаг,

2/ Гәсәд, јә’ни, һәм варлы, һәм дә јохсул олан вахтларда шәхсин мијанә /орта/ јашајыш тәрзи,

3/ Разылыг, һәм дә гәзәб һалында әдаләтә ријәт етмәк.

64. Һәр кәс бир шәхсин залим олдуғуну билдији һалда, она көмәк едәрәк бир мүсәлманын һәггини батил етмиш олса, о кәс ислам дининдән, Аллаһын вә Пејғәмбәринин дининдән чыхмыш олар. Һәр кәс бир залимин бәғасы үчүн дуа етсә, о кәс Аллаһа күнаһ етмәји севир. Һәр кәсин јанында бир мө’мин шәхсә зүлм етәләр вә ја онун гејбәтини етсәләр, һәммин шәхс бу ишә манә’ олмага гадир олан һалда онун гаршысыны алмаса, Аллаһ вә онун пејғәмбәрини гәзәбләндирәр; амма һәр кәс о мө’минә көмәк етсә, Аллаһ-тәала ону Чәһәннәтә мүстәһәг едәр.

65. Аллаһ-тәала Һәзрәти-Давуд пејғәмбәрә вәһј едиб бујурду: Фулан палшаһа де ки, она бу чәһәтә мәнсәб вермәмишәм ки, дүңја малыны үст-үстә јыгсын; ону кәндәрмишәм ки, мәзлумларын фәрјадыны ешидиб, онлара көмәк етсин. Мән өз затыма анда ичмишәм ки, о мәзлумлара көмәк едим, онлары зүлдән килас едим.

66. Һәр кәс бир мө’мини бир кәлмә сөзлә дә инчитмиш олса, Гијамәтдә онун ики көзүнүн арасында бу сөзләр јазылмыш олар: «Аллаһын рәһмәтиндән мә’јусдур.»

Бу адам о кәс кими олар ки, Кә’бәни вә Бејтүл-мүгәддәси учуруб дағытмыш ола вә мин мәләк өлдүрмүш ола.

ҺӘЗРӘТИ-ӘЛИ ӘЛӘҖҢИС-СӘЛАМЫН ДИЛИНДӨН ОЛАН ҺӘДИСЛӘР ВӘ ХӘБӘРЛӘР

О Чәнабын (ә) кәламларынын бөјүк бир гисми «Нәһчүл-бәләғә» адлы мәшһур китабда чәм’ едилибдир. О, мисли олмајан бир бәләғәт әсәридир ки, Гур’андан сонра икинчи јери тутур. Одур ки, она «Әхүл-Гур’ан» дејирләр, јә’ни «Гур’анын гардашы». Бундан әлавә о Чәнабын мө’чүзәли кәламлары чохдур. Онлардан бә’зини бурада јад едирик.

1. О кәсләрдән олма ки, әмәли олмадан ахирәтә үмид едир, тули-әмәд етмәклә төвбәни тә’хирә салыр, заһидләрин сөзүнү данышыр, амма рағибләрин әмәлини едир; она нә гәдәр версэн, дојмаз; әкәр мән’ едиб гајтарсан, гане” олмаз. Әлинә кәлән шәјә көрә шүкр етмәјә ачиз олар, әлиндә оланы артырмага сә’ј едәр. Салиһ кәсләри ссвәр, амма онларын етдији әмәли етмәз; күнаһкарлардан ачыгы кәләр, амма өзү онлардан бири олар. Күнаһы чох олдуғу үчүн өлмәкдән хошу кәлмәз, өлүмүнә икраһ төрәдән шәјин үстүндә дураг. Әкәр нахош олса, күнаһларындан пәшиман олар, амма сағлам оlanda архајын олуб әјләнәр; әфв едиләндә өзүнә архаланар, мүбтәла оlanda наүмид олар. Бир чәтинлијә дүшсә, начарлыгдан Аллаһы чағыраг, әкәр асајишә чыхса, дуадан дөнүб мәғрурлашаг; зәһн етдији шәјә нәфси ғалиб олар, амма јәгин етдији шәјә гәләбә етмәз; башгасыны бир кичик күнаһа көрә горхудар, амма өзүнүн әмәлләриндән өзү чохуна үмидвар олар. Әкәр еһтијачы олмаса, наразы галыб хәсислик едәр, әкәр фәгирләшсә наүмид олар, бир гәдәр јумшалар. Әмәл едәндә гысача едәр, күнаһы ирәли салар, төвбәни сонраја гојар. Мөв’изәдә мүбалиғә едәр, амма мөв’изә гәбул етмәз; өзү сөзлә көстәриш верәр, амма өзү аз әмәл едәр. Фәнајә кәдән шәј үчүн мүбаризә едәр, баги галан шәјләри күзәштә кәдәр. Башгаларынын етдији ибадәти кичик сандыгы һалда, өзү һаман ибадәти даһа чох едәр. Варлы кәсләрлә ләғв ишләрлә мәшғул олмаг онун үчүн фәгирләрлә бирликдә зикр етмәкдән чох јахшы олар. Башгасыны өзүнә тәһким едәр, амма өзүнү башгасына тәһким етмәз; башгасыны иршад едиб дүрүст јола чағыраг, амма өзү дүз јол илә

кетмәз; хәлгдән вәфа истәр, амма өзү вәфа етмәз.

2. Сәһабәләрдән Нуф адлы бир шәхс Әмирүд-мө'минин Әли әләһнис-сәләмә дейр: Ја Әмирәл-мө'минин, шиәләринизин сифәтләрини мәнә тәсвир елә. О Чәнаб (ә) шиә алы ешидәндә ағлады, сонра бујурду: Ја Нуф, Аллаһа анд олсун, мөним шиәләрим һәлимдир. Аллаһ алимләрдир. Аллаһын дининә вә әмринә итаәт вә әмәл едән алимләрдир; Аллаһ бәндәләринин көмәји, заһидләрлә һәмнишин, кечәләр ибадәт етмәкдән рәңкләри сары, ағламагдан кәзләри зәһф, зикрдән додаглары асылмыш, ачындан гарынлары бошдур. Онларын үзүндән – Аллаһ адамы олдуғлары, синаларындан – Аллаһдан горхдуғлары билинир, һәр зүлмәтин улдузу, һәр гәбиләнин күлү-чиңејидирләр. Онлар мүсәлманлара кин вә нифрәт бәсләмәзләр; онларын шадлығы кизли, гәлбләри һүзнлү, нәфсләри пак, ертиҗаһлары јүнкүл олар. Онларын әзләри әзләриндән /ибадәт чәһәтинә/ әзијјәтдә, хәлг исә онларын әлиндән вә дилиндән раһәтликдә олар. Онлар өз динләриндә бәргәрар галарлар; әкәр һазыр олсалар таньымазлар; әкәр җајиб олсалар јох олмазлар. Онлардыр пак шиәләримиз вә һөрмәтли гардашларымыз.

3. Һәр кәсин евинә ики мө'мин кәлсә, ев саһиби онлары једириб дојурса, о шәхсә бир гул азад етмәк гәдәр сөвәб јазылар.

4. Һәр кәсин заһири батининдән јахшы олса, Ғијамәт күнү әмәл тәрәзиси јүнкүл кәләр. Һәр кәсин батини заһириндән јахшы олса, онун әмәл тәрәзиси ағыр кәләр.

5. Чаванмәрдлик /кишилик/ дөрд шејләдир;

а/ Шәхс сәрвәтли олмагла бәрабәр һәм дә тәвәзә кар олсун;

б/ Гүдрәти олдуғу һалда әфв етсин, адамларын тәгсириндән кечсин;

в/ Әдәвәти олан адама нәсипәт етсин;

г/ Бир кәсә бир шеј бағышласа, она миннәт гојмасын.

6. Һәр кәс беш шеји еләсә, лабүдд олараг беш шеји дә едәр:

а/ Һәр кәс мүсәлләс ичсә, лабүдд олараг чахыр да ичәр, чахыр ичән кәс исә Чәһәннәмә кедәр.

в/ Һәр кәс падаһ сүфрәсиндә отурса, лабүдд олараг падаһын хошуна кәлән кими данышар, онун нәфсинин һәвасына табе' олар; һәва саһиби исә Чәһәннәмә кедәр.

г/ Һәр кәс гадынла һәмнишин олса, лабүдд олараг зинаја мүртәкиб олар; зина саһиби исә Чәһәннәмә кедәр.

д/ Һәр кәс фиғһ ганунларындан кәнар тичарәт етсә, лабүдд олараг рибаја әл атар; риба саһиби исә Чәһәннәмә кедәр.

7. Фасиғ /җәни, күнаһдан чәкинмәјән/ шәхсдән һөрмәт мөһалдыр; һәсуд /пәхил/ адамдан нәсипәт мөһалдыр; фәғирдән

һејбәт /мөһабәт/ мөһалдыр; гадындан вәфа мөһалдыр.

8. Һәр кәс елим далынча ики гәдәм кетсә, алим јанында ики саат отурса, ики кәлмә елми сәһбәт ешитсә, Аллаһ она ики Чәннәт верәр: нечә ки, Аллаһ-тәала Гур'анда бујуруб:

«Һәр кәс өз Пәрвәрдиқары мөгамындан горхса, она ики Чәннәт вериләр.»

9. Бир күн һәзрәти-Әли әләһнис-сәләм гәбристана кедиб нидә етди: Еј мө'мин вә мө'минә гәбристан әһли, сизә сәләм, Аллаһын рәһмәти вә бәрәкәти олсун.

О Чәнабын (ә) јанындакы сәһабәләр бир сәс ешитдиләр ки, дейрди: Ја Әмирәл-мө'минин, сәнә дә сәләм вә Аллаһын рәһмәти олсун.

Сонра о Чәнаб (ә) бујурду: Биздән сизә хәбәр верим, ја ки, сиз бизә өзүңүздән хәбәр версиниз?

Дедиләр: Сиз бизә өзүңүздән хәбәр верин.

О Чәнаб (ә) бујурду: Арвадаларыңыз башгасына никаһ олду, малларыңызы вәрәсәләр бөлүшүрдү, өвладларыңыз јетимләрә гарышды, тикиб бәркигдијиниз мәнзилләрдә дүшмәнләриниз әзләринә мәскән гәрар верди. Пәс сизин хәбәрләриниз нәдир?

Бир гәбрдән бу чаваб кәлди: Кәфәнләримиз јанды, түкләримиз дағылды, дәриләримиз тикә-тикә олду, кәз бәбәкләримиз дә партлады, ахыб үзүмүзә төкүлдү; габагча нә көндәрмишидиксә, ону тапдыг, нә сәдәгә вермишидиксә, о, бизә газанч олду; нәјә хилаф чыхмышдыгса, о, бизә зијан кәтирди. Биз өз әмәлләримизин кировундајыг; Аллаһдан үмидимиз будур ки, өз кәрәми илә бизи бағышласын.

10. Күнаһ үч гисмдир: Биринчи гисм – бағышланан күнаһлардыр, јәни бу күнаһлара кәрә Аллаһ-тәала бу дүңдәја күнаһ саһибини чәзаландырыр; кәрим олан Аллаһ бир күнаһ үчүн бәндәни ики дөфә чәзаландырмас. Одур ки, белә күнаһ саһиби ахирәт чәзасындан азад олур.

Икинчи гисм күнаһлар – бәндәләрин бир-биринә етдикләри зүлмләрдир. Аллаһ-тәала анд ичиб ки, мәзлумун һәгги залимдән алынмаса о залими бағышламајачаг.

Үчүнчү гисм исә бәндәләрин елә күнаһларыдыр ки, Аллаһ-тәала онлары хәлгдән кизләдир, күнаһ саһибләрини рисва етмир, онлар үчүн төвбә етмәк имканы галыр. Бәндә өз күнаһларына кәрә горхдуғу кими, һәм дә Аллаһын рәһмәтинә вә мөғфирәтинә (бағышланмасына) үмид едир.

11. Һәзрәти-Әли әләһнис-сәләм Әбузәрә бујурду: Өз гәлбини – Аллаһын гүдрәти һәггиндә фикирләшмәјә, дилини – онун зикрини демәјә, бәдәнини – ибадәтә, кәзләрини – Аллаһын

горхусундан агламаға вадар елө; сабаһын рузисиния дәрдини чәкмә, мәсчидләрә кетмәји лазым бил; онлары тикдирәнләр Аллах адамларыдыр, хусусилә Гур'ан охујанлар вә она әмәл едәнләрдир.

12. Мүрүвәт алты шејдән ибарәтдир; онларын үчү сәфәрдә, үчү дә һәзәрдә лазымдыр. һәзәрдә лазым оланлар булардыр: Гур'ан охумағ, мәсчид тикдирмәк, Аллах јолунда олан кәсләрдән өзүнә гардаш тапмағ. Сәфәрдә лазым оланлар исә булардыр: шәхс өз түшәсиндән /Јол чәрәјиндән/ јолдашлара бағышламағ, хошхасијәт олмағ, јолдашларла мә'руф әсасында мүрачиәт вә мүаширәт етмәк.

САЈИР ИМАМЛАРЫН ДИЛИНДӘН ОЛАН ҺӘДИСЛӘР ВӘ ХӘБӘРЛӘР

1. Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәләм өз тәләбәләринин бириндән сорушду: Мәндән нә әјрәнмисән? Тәләбә деди: Еј мәним ағам, сәндән сәккиз шеј әјрәнмишәм. О Чәнаб (ә) бујурду: Сәјлә кәрәк о сәккиз шеј нәдир?

Тәләбә о мәсәләләри белә шәрһ еләди:

1. Көрдүм ки, бүтүн истәклиләр өләндә өз мәһбубларындан әјрылырлар; мән сә'ј етдим истәклим елә шеј олсун ки, ондан әјрылмајым, о, һәмишә мәнә мунис олсун. Бу исә хејр ишләрдир. Одур ки, даим хејр ишләрә сә'ј едирәм.

2. Көрдүм ки, бир чәмаәт өз нәсли илә, башғасы өз малы илә, дикәри – өвләди илә фәхр едир; һалбуки, бунларын һеч бириндә фәхр јохдур. Одур ки, бөјүк фәхри бу әјәдә көрдүм: «**Аллаһ јанында ән һөрмәтли шәхс – сизин пәһрикарларыңыздыр.**» /Гур'анын 49-чу /Һүчүрат/ сурәсинин 13-чү әјәси/

3. Көрдүм ки, адамлар чалыр, ојаһајыр, мә'насыз ишләрлә мәшғул олур. Сонра Гур'анын бу әјәсинә фикир вердим: «**Вә амма о кәс ки, өз Пәрвәрдикарындан горхур вә өз нәфсини истәдији шејләрдән нәһј едир, о кәсин јери Чәннәтдир.**» /Гур'анын 79-чу /Назиат/ сурәси, 39-чу әјә/

Одур ки, бүтүн чәһдими Аллаһа ибадәтә сәрф етмәји лазым билдим.

4. Көрдүм ки, һәр кәс бир шеј тапырса, о шеј ондан өтрү әзиз олур вә ону сахламаға чәһд едир. Сонра бу әјәни ешитдим:

«**Ким ки, бир кәс үчүн Аллаһдан әл-борчу алса вә ону артырса, о кәс үчүн бөјүк әчр олар.**» /Гур'анын 2-чи /Бәғәрә/ сурәси, 245-чи әјә/

Мән дә истәдим ону артырам, амма Онун /Аллаһын/ јанында олан шејләрдән јахшы һифз олунан бир шеј көрмәдим. Одур ки, мәндән өтрү дәјәрли олан һәр шеји зәхирә едиб, лазым олан вахта гәдәр сахламаға сә'ј етдим.

5. Көрдүм ки, адамлар бир-биринә һәсәд апарыр; сонра Аллаһ-тәала кәламына фикир вердим ки, бујурур:

«**Дүңја һәјәтинда онларын мәашларыни биз бөлүшдүрүрк, бә'зиләрин дәрәчәсини бә'зиләринә нисбәтән јүксәлдирик ки, бә'зиләр бә'зиләрә рам олсун; сәнин Пәрвәрдикарының рәһмәти исә онларын топладығларындан јахшыдыр.**» /Гур'анын 43-чү /Зүхрүф/ сурәси, 32-чи әјә/

Буну көрөндә даһа һеч кәсә һәсәд апармадым вә итирдийим шеј үчүн тәәссүф етмәдим.

6. Көрдүм ки, дүңјада адамларын бә'зиси бә'зисилә әдавәт едир, гәлбләриндә бир-биринә кин вә нифрәт бәсләјирләр. Онда Аллаһ-тәаланын бу кәламы јадмыа дүшдү:

«**Һәғигәтән, Шејтан сизә дүшмәндир, пәс ону дүшмән тутун.**» /Гур'анын 35-чи /Фатир/ сурәси, 6-чы әјә/

Одур ки, Шејтанын әдавәтинә мәшғул олдум, гејри кәсләрин әдавәтиндән әл чәкдим.

7. Көрдүм ки, инсанлар чалышыр вә рузи әлә кәтирмәк үчүн сә'ј едир. Онда бу әјәни хатырладым:

«**Чиниләри вә инсанлары јаратдым ки, мәнә ибадәт етсинләр; онлардан рузи тәмәннасында олмамышам вә мәғсәдим бу олмајыб ки, мәни једиртсинләр. Аллаһ рузи јетирәндир, мөһкәм гүввә саһибидир.**» /Гур'анын 51-чи /Вәз-заријат/ сурәси, 56-58-чи әјәләр/

Билдим ки, онун вә'дәси доғрудур; одур ки, онун вә'дәсинә инаныб, сөзүнә разы олдум вә әлимдә олан мал илә кифәјәтләндим.

8. Көрдүм ки, бә'зи адамлар бәдәнләринин сийһәтиндән, бә'зиләри малын чоһлуғундан, бә'зиси өвләдән данышыр. Сонра Аллаһ-тәаланын бу кәламыны хатырладым:

«**Һәр кәс Аллаһа тәвәккүл етсә, она кифәјәт едәр; Аллаһ өз бујурдуғуну јеринә јетирәндир. Аллаһ һәр шеј үчүн бир өлчү гојмушдур.**» /Гур'анын /Тәлағ/ сурәси, 3-чү әјә/

Одур ки, Аллаһа тәвәккүл етдим, ондан гејрисиндән үмидими кәсдим.

Бу сөзләрдән сонра Имам әләјһис-сәләм о тәләбәни тәһсин едиб бујурду: Аллаһа анд олсун. Төврат, Инчил, Зәбур, Гур'ан вә дикәр асимани китаблар бу мәсәләләрә һәмин мә'нада бахырлар.

2. Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәләм бујуруб:

Аллаһ-тәала кәзәллији сеvir вә шәхсин өзүнә зијнәт

вермәсини хошлаяы, лакин өпүшү вә бир-бирилә өпүшмәни сәмир. Аллаһ-тәала бир бәндәжә не'мәт верәндә, о не'мәтин әсәрини көрмәк истәјир.

О Чәнабдан (ә) хәбәр алдылар ки, буну нечә баша дүшәк?

Бујурду: Бәндә кәрәк өз палтарыны тәмиз вә пак сахласын, өзүнә хош рајинәли әтрләр вурсун, свини сәлигәли етсин, һәјәти сүпүрсүн, Күнәш батмагдан габаг чырағы яндырсын ки, бу иш фәғирлији апарар вә рузинин бол олмасына сәбәб олар.

3. Јенә дә о Чәнаб (ә) бујуруб: Неч вахт олмайыб вә Гијамәтә гәдәр дә олмайчаг ки, мө'мин шәхсин она әзијјәт верән гоншусу олмасын.

4. Агги-валидејн кәсин валидејни өләндән сонра о шәхс онлар үчүн дуа еләсә, Аллаһ ону јахшы вә пак бәндәләр чәркәсинә јазар.

5. Имам һәсән әләјһис-сәлам бујуруб: Еј Адәм өвлады, кимдир сәнин мислин? Сәнин Пәрвәрдикарын сәнинлә өз арасыны бош гојуб; һачан истәсән дәстәмәз алыб онун гаршысында ибадәтә дурурсан; сәнинлә Аллаһ арасында бир һичаб вә ја пәрдә јохдур; истәдијин вахтда өз дәрдини, мәтләбини вә һачәтини дејиб, ондан көмәк истәјирсән.

6. Јенә о Чәнаб (ә) бујуруб: Мәсчид әһли Аллаһын зәвварыдыр; зијарәт олуна кәсин һәғгидир ки, өз зәвварына төһфә версин; одур ки, мәсчидә кәлән чәмаәт орада Гијамәт күнү үчүн өзүнә лазым олан бир төһфә тапар. Мәсчидә кәлән чәмаәт үч гисмдир: бир гисми намаз гылар, икинчи гисм Гур'ан охујур, үчүнчү гисм елм өјрәннir. Лакин бир нечә синфләр дә әмәлә кәлиб ки, онларын бә'зиси орада алыш-вериш едир, бә'зиси хәлгин гејбәгини едир, бә'зиси дә дүшмәнлик, әдавәт вә батил сөзләр данышмагла мәши'ул олулар.

Сонра Имам әләјһис-сәлам бујуруб: Ики киши ејни бир намазы гыларлар, лакин онларын әлдә етдикләри сәвабларын арасында јер илә асима арасындакы мөсафә гәдәр фәрг вар.

7. Имам Мүһәммәд Бағир әләјһис-сәлам бујуруб:

«Күнаһдан төвбә едән шәхс елә олул ки, куја о, неч күнаһ етмәјиб; лакин өз күнаһларында галыб истигфар едән шәхс Аллаһа истәғна едән шәхс кими олул.»

8. Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

«Нә јахшы шејдир күнаһлардан сонра сәваб ишләр көрмәк! Нә писдир сәваб ишләрлән күнаһларә әл атмаг!»

9. Јенә о Чәнаб (ә) бујуруб: Бәндәнин күнаһы чох оlanda бу күнаһларә кәффәрә ола биләчәк јахшы әмәли олмаса, онда Аллаһ она һүзн вә кәдәр етмәк едәр ки, онун күнаһларына кәффәрә

олсун.

10. Јенә дә бујуруб: Нәр кәс кәдәри бир мө'минин гәмләрини јазил етсә, Аллаһ-тәала дунјада вә ахирәтдә онун бүтүн һачәтләрини рәва едәр.

11. Јенә бујуруб: Бир мө'мин шәхсә тәам вериб дојдурмаг, Аллаһ јанында он гул азад етмәкдән, он дәф'ә һәччә кетмәкдән артыгдыр. Нәр кәс бир мө'минә гыш вә ја пајыз либасы кејдирсә, Аллаһын өһдәсинә һәғг кәлир ки, она Чәннәт либасы кејдирсин, өлән заман чан вермә шиддәтини она јүнкүлләшдирсин, гәбрини кеңишләндрисин вә Гијамәтдә гәбрдән галханда мәләкләр она Чәннәтлә бәшарәт версинләр.

12. Јенә Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб: Мө'мин бәндәләр дөрд хисләт олмаса, онун ијманы камил олмаз. О хисләтләр бунардыр: 1/ хош хасијјәт, 2/ сәхавәт, 3/ лазым олан гәдәрдән артыг сөз данышмаг, 4/ артыг олан шејләри өз малындан чыхармаг.

Бунлар Рәсули-әкр-мдән вә имамлардан бизә јетишән дәрјалар гәдәр көзәл кәламлардан бир гәтрә мәнзиләсиндәдир ки, төбәррүк гәсди илә бурада зикр олунду.

ЛУГМАНЫН ӨЗ ОҒЛУНА ТӨВСИЈӘЛӘРИ

Лугманын ады пејғәмбәрләрин адлары чәркәсиндә кејдир, лакин онун пејғәмбәр олмасында ихтилафлар вар. Тәфсирчиларин јаздыгына көрә о, пејғәмбәр дәрәчәсинә чатымыш бир шәхс олуб; Аллаһ-тәала она пејғәмбәрлик тәклиф едиб, һәм дә бу тәклифи гәбул етмәк көнүллү олуб. Лугман бу ишин нә гәдәр мөсулијјәтли вә ағыр олдуғуну билдији үчүн ону гәбул етмәјиб.

Лугман Әјјуб пејғәмбәрин јахын гоһуму иди; о, һәм дә Давуд пејғәмбәрлә гоһум иди вә ондан һикмәт дәрсләри алмышды. О өзүнә мунис тапа билмәдији үчүн евдә отуруб, тапылары бағлармыш вә тәкчә өз оғлу илә һәмсөһбәт олуб, она өз билдији елмләрдән тә'лим едәрмиш. Онун өз оғлуна етдији чохлу нәсиһәтләри вардыр; онлардан бир нечәсини бурада зикр едирик:

1. Ај оғлум рәва билмә ки, хоруз сәндән әғлли вә фәрасәтли олсун, намазы сәндән артыг мүһәфизә етсин. Мәкәр көрмәјирсән ки, нәр намаз вахты кәләндә сәсләјиб намаза чағырыр, сәһәрин ачылмасыны өз сәсилә с'лан едир?

2. Оғлум нәр кәс өз дилинә малик олмаса, пәшиман олар; нәр кәс чох шүбһәләнсә, данлар, сөјүләр; нәр кәс пис јоллара

дүшсә, иттиһам олунар; һәр кәс пис адамларла јолдаш олса, сәламәт галмаз; һәр кәс алимләрлә һәмнишин олса, мүвәффәғијәт газанар.

3. Оғлум, өз сәрвәтини гәлбиндә сахла, қасыблашанда исә өз қасыблығыны хәлгә данышма ки, онларын нәзәриндә јүнкүл олмајасан. Лакин, Аллаһын фәзлиндән суал ет.

4. Оғлум, ким десә ки, шәрри шәрр илә кәсмәк олар, јалан дејир; мәкәр көрмүрсән ки, оду одла јох, су илә сөндүрмәк олур?

5. Оғлум, мүсибәтләрә дүшәнләрә шәмәтәт едиб севинмә, мүбтәлә олмуш кәсләрә сәрзәниш етмә, мә'руф ишләрә мане' олма; бүтүн бунар сәнин үчүн дүнја вә ахирәтдә зәхирә ола биләр.

6. Оғлум, үч шеј вар ки, кәрәк онларла мүдара едәсән: падшаһ, хәстә, бир дә күзкү.

7. Гәнаәткар ол ки, гәни оласан; пәһризкар ол ки, әзиз оласан.

8. Оғлум, төвбәни тә'хирә салма ки, өлүм гәфләтән кәләр.

9. Оғлум, сән ана гарнындан чыхан вахтдан арханы дүнјаја, үзүнү ахирәтә чевирирсән; сән һәр күн өз арханы чевиридијин тәрәфә нисбәтән үзүнү чевиридијин тәрәфә даһа јахын олурсан. Одур ки, үзүнү чевиридијин тәрәф үчүн тәдарүкү артыр. Сәнә тапшырырам ки, Аллаһдан горх; бу, ән мәнфәәтли тичарәтдир. Һачан күнаһ сөз данышсан, пәшиман ол, истиғфар елә вә бир дә белә иш етмәмәк әзиндә ол. Өлүмү һәмишә көз габағында көр вә өзүнү Халиг гаршысында бил. Бил ки, етдијин әмәлләрә бәдән үзвләрин шәһадәт верәчәк; сәнә тәһким едилмиш мәләкләрдән вә сәни мүшаһидә едән Пәрвәрдикардан утан.

10. Сәнә тапшырырам мөв'изәни! О, агил кәсләрин јанында баддан шириндир, лакин сәфиһ кәсләрин јанында гоча кишинин даға галхмасындан да чәтиндир.

11. Ојун вә әјләнчәләрә гулаг асма ки, онлар сәнә ахирәти унутдуар; лакин чәнәзәләрә һазыр ол, гәбристаны зијарәт елә, өлүмү вә ондан сонрақы һадисәләри чох-чох зикр елә вә онлардан һәзәр ет.

12. Оғлум, шәр гадынлардан Аллаһа пәнәһ апар, онларын јахшысындан исә һәмишә һәзәрдә ол.

13. Оғлум, һеч кәсин зүлмүндән фәрәһләнмә, залимин зүлмүндән гәмкин ол.

14. Оғлум, зүлм зүлмәтдир, Гијамәт күнүндә исә һәсрәтдир; гүдрәтли кәсләр сәни зүлмә вадар етсәләр, Аллаһын гүдрәтини өзүнә көмәјә чағыр.

15. Оғлум, билмәдијин шеји алимләрдән өјрән, билдијин шеји

исә хәлгә өјрәт. Онда сән дә мәләкут әләминдә зикр олунарсан.

16. Оғлум, өз әлиндә олана гане" олан кәс – хәлгин ән варлы адамы, көзү хәлгин әлиндә олан кәс исә хәлгин ән қасыбыдыр.

17. Оғлум, сәнә тапшырырам ки, хәлгин әлиндә олан шејләрдән мә'јус ол, онлара үмид етмә; Аллаһын сәнә вачиб етдији шејләрдән мөһкәм јапыш; сәнә зәмәнәт верәнләрә сә'ј етмә.

18. Һәр бир ишдә Аллаһа тәвәккүл ет ки, О, сәнә кифәјәт едәр.

19. Һәр дөф"ә сәнә вәдиә едилмиш намазы гылаңда күман елә ки, сән даһа галмајачагсан, өмрүн тамам олуб.

20. Оғлум, өзүнә хош олан шеји хәлгә дә хошла, өзүнә хош олмајаны онлар да хошлама.

21. Билмәдијин шеји демә.

22. Чәһд слә ки, бу күн сәнә дүнәндән дә јахшы олсун, сабаһ исә бу күндән јахшы олсун; чүнки һәр кәсин ики күнү бәрәбәр олса, о кәс зијан чәкмишдир.

23. Һәр кәсин бу күнү дүнәндән писдирсә, о кәс мәл'ундур.

24. Аллаһ-тәәлә сәнә нә гисмәт едибсә, она разы ол.

25. Аллаһ-тәәлә бујуруб: ән бөјүк күнаһ саһиби о кәсдир ки, мәним һөкмүмә разы олмајыр, не'мәтләримә шүкр етмәјир, вердијим бәләләрә сәбр етмәјир.

МЕ'РАЧ КЕЧӘСИ РӘСУЛИ-ӘКРӘМИН АЛЛАҢ-ТӘАЛА ИЛӘ МҮКАЛИМӘСИ

Ме'рач әһвалаты һәм исламшүнәслыг, һәм дә сلمي чәһәтдән тәдгитә ештијачы олан бир бәһсдир. «Низами-елишүнәс» китабында бу бәһс бир гәдәр шәрһ едилибдир. Бурада исә Пејғәмбәр /с/ чәнәбларынын Аллаһ-тәәлә диванханасында гәбулу вә о Зәти-Әгдәсин өз һәбиби илә мүкалимәси зикр олуначагдыр.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләмдан рәвәјәт едирләр ки, Пејғәмбәр (с) чәнәблары ме'рач кечәси Аллаһ-тәәладан суал едир:

Пәрвәрдиқара, Сәнин дәрқаһында һансы әмәлләр әфзәлдир?

Аллаһ-тәәлә бујуруб: Мәнә тәвәккүл етмәк вә мәним гисмәт етдијин шејә разы олмагдан әфзәл бир шеј мәним јанында јохду. Сонра о Зәти-Зул-Чәләл бујуруб:

1. Ја Әһмәд, әкәр дүнјада пақдамән адам олмаг истәјирсәнсә, дүнјада заһидлик елә, ахирәтә рәғбәт јетир.

О Чәнәб (с) сорушду: Илаһи, дүнјада нечә заһид олум?

Чываб кәлди: Дүнјада јемәли, ичмәли вә кејмәли шејләрдән јүнкүлчә көтүр, амма сабаһ үчүн зәхирә /тәдарүк/ етмә; мәним

зикрими һәмишә давам етдир.

О Чәнаб (с) сорушду: Сәнин зикрини нечә давам етдирим?

Бујурду: Хәлгдән кизли, свин вә гарынын дүнјадан фариг һалда.

2. Ја Әһмәд, ушаг кими сары вә јашыл шејләрә бахмагдан, она турш вә ширин шеј бағышлајанда мәғрур олмагдан һәзәр елә.

О Чәнаб (с) әрз еләди: Пәрвәрдиқара, мәнә бир шеј ејрәт ки, онунла сәнә мүғәррәб /јахын/ олум.

Чәваб кәлди: Кечәләрини – күндүз, күндүзләрини исә кечә елә.

Әрз еләди: Пәрвәрдиқара, буну нечә едим?

Бујурду: Намазы өзүн үчүн јуху гәрар вер, ачлығы исә өзүнә тәам елә.

3. Ја Әһмәд, өз иззәт вә чәләлыма анд олсун, һансы бәндә дөрд хасијәтә замин олса, ону Чәннәтә дахил едәрәм:

Јәгин билмәдији шеј һәггинда ағзыни ачыб данышмасын;

Гәлбини вәсвәсәләрдән һифз едиб сахласын;

Мәним она олан нәзәрими вә елмими һифз едиб сахласын;

Ачлыг онун көзүнүн ишығы олсун.

4. Ја Әһмәд, каш ачлығын, сүкутун, хәлвәтдә ибадәтин вә онларын нәтичәсинин ширинлијини биләјдин!

О Чәнаб (с) сорушду: Ачлығын фәјдасы нәдир?

Бујурду: Һикмәт, гәлби һифз етмәк, мәнә мүғәррәб олмаг, даими һүзи вә кәдәр ичиндә олмаг, хәлг ичиндә јункүл мәшәләр олмаг, раһәт вә ја чәтин јашамаг шәрајатиндән асылы олмајараг һәгг данышмаг.

5. Ја Әһмәд, билирсәнми бәндә мәнә нә вахт јахын олур?

Әрз еләди: Пәрвәрдиқара, мән билмирәм.

Бујурду: Ач оlanda ја ки, сәчдәдә оlanda.

6. Ја Әһмәд, үч бәндәјә тәәччүб едирәм:

1/ О бәндәјә ки, намаза дахил олур, кимин дәрқаһына әл галдырдығыны вә кимин гаршысында олдуғуну билдији һалда ону мүркү тутур;

2/ О бәндәјә ки, онун бу күн үчүн рузиси олан һалда, сабаһын рузиси үчүн дөрд чәкир;

3/ О бәндәјә ки, мәним ондан разы вә ја гәзәбли олмағымы билмәдији һалда күлүр.

7. Ја Әһмәд, Чәннәтдә бир гәср вар ки, мирвари вә дүррдән инаша едилмиш, лакин онун диварларында тикиш вә јамаг јохдур. О гәсрдә хүсуи шәхсләр јашајыр. Мән һәр күн јетмиш дәфә о гәсрә нәзәр салырам вә о шәхсләри диндирирәм. Һәр дәфә онлара нәзәр саланда, онларын мүлкүнү јетмиш дәфә артырырам.

Чәннәт әһли тәам вә шәрабдан ләззәт алдылары һалда, онлар мәним зикримдән вә кәламымдан ләззәт алырлар.

Пейғәмбәр /с/ чәнаблары әрз еләди: Пәрвәрдиқара, онларын әламәти нәдир?

Чәваб кәлди: Онлар о кәсләрдир ки, артыг данышмагдан дилләри тутулаанда вә артыг тәамдан гарынлары ағрыјанда тәсбиһ етмәјә башлајарлар.

8. Ја Әһмәд, Аллаһа мәнәһәббәт – фәғирләрә мәнәһәббәт вә онлара јахын олмагдыр.

О Чәнаб (с) әрз еләди: О фәғирләр кимләрдир?

Чәваб кәлди: Онлар аза разы олан, ачлығы сәбр едән, асајиш вахты шүкр едән, ачлыг вә сусузлугдан шикајәтләнмәјән, дилләринә јалан кәтирмәјән, өз Пәрвәрдиқарыны гәзәбләндирирмәјән, фөвтә кедән шеј үчүн кәдәрләнмәјән, әлләринә кәлән шеј үчүн фәрәһләнмәјән кәсләрдир.

9. Ја Әһмәд, мәним мәнәһәббәтим фәғирләрә олан мәнәһәббәтдир; онлара јавуглаш, онларын мәчлисинә јахын ол; варлылардан узаглаш вә онларын мәчлисини дә өзүндән узаглашдыр; чүнки фәғирләр достларымыдыр.

10. Ја Әһмәд, либасын кәзәллијинә, тәамын ләзизлијинә вә чинси әлагәнин ләззәтинә әсла бахма, чүнки нәфс бүтүн шәрр ишләрин мәканьыдыр, о, бүтүн писликләрә јолдашдыр; сән ону Аллаһа итаәт етмәјә чәкирсән, о исә сәни күнаһа чәкир вә онун итаәтинә мүхалифәт етмәјә чағырыр; икраһ терәдән ишләрдә исә сәнә итаәт едир; сән тох оlanda о түңјан едир, ач оlanda – шикајәтә башлајыр; сән касыблашанда, о, гәзәбләннәр, сәндән ештијачы олмајанда тәкәббүрлүк едир; амма сән ону бөјүдәндә, сәни унудур; ону тә’мин едәндә, сәни јаддан чыхарыб ғафил олур. Бу исә Шейтанын әламәтләриндәндир. Нәфсин мисалы дәвөгүшү кимидир ки, чохла јејир, амма јүк гојанда учмајыр; ја ки, дәгли кимидир ки, рәнки кәзәл, дады ачыдыр /дәгли – хурманни јарамаз бир нөвүдүр/.

11. Ја Әһмәд, дүнјаја вә дүнја әһлине гәзәбли ол, ахирәтдә вә ахирәт әһли илә достлуг елә.

О Чәнаб (с) сорушду: Пәрвәрдиқара, дүнја әһли кимдир, ахирәт әһли кимдир?

Чәваб кәлди: Дүнја әһли о кәсдир ки, чох јејир, чох күлүр, чох јатыр, чох гәзәбләннәр, аз разы галыр, пислик етдији адамдан үзр истәмир, онун өзүндән үзр истәјәндә, үзрү гәбул етмир, ибадәт етмәјә тәнбәл, күнаһ етмәјә – шүчәәтли, арзулары хәјли узун, әчәли јахын; өзүнү һесабата чәкмир, мәнфәәти аз, данышмағы чох, Аллаһдан горхусу аз, тәам јемәјә фәрәһи чох олур. Дүнја әһли

асајиш вахтында шүкр етмәзләр, бәлајә сәбр етмәзләр, адамларын чоху онларын нәзәриндә аз көрүнүр, етмәдикләри шејләр үчүн өзләрини тә'рифләјирләр, өзләриндә олан шејләрә /кејфијәтләрә/ хәлги дә'вәт едәрләр, тамамланмамыш сөз данышарлар, хәлгин арасында сөз кәздирәрләр.

12. Ja Әһмәд, дүнја әһлиндә чәһаләт вә һәмәгәт чохдур, онлар елм алдыглары кәсә тәвәзә" етмәзләр; онлар өзләрини өз жанларында әгилли һесап едәрләр, амма арифләр јанында онлар әһмәгдирләр.

13. Ja Әһмәд, хејр әһлинин вә ахирәт әһлинин үзү назик вә рәгиг, һәјасы чох, һәмәгәти аз, фәјдасы чох, мәкри вә һиләси аз олар; хәлг онлардан раһәтлик, өз нәфсләри исә өзләриндән әзијјәт көрәр, сөзләри дүз олар, өз нәфсләрини һесабага чәкәрләр, нәфсләри онлара табе' олар; көзләри јатар, амма гәлбләри јатмаз, көзләри ағлар, гәлбләри Аллаһ-тәаланын зикрини едәр; хәлг гафилләр күруһуна јазылар, онлар исә закирләр /зикр едәнләр/ зүмрәсинә јазыларлар; не'мәтин әввәлиндә һәмд едәрләр, ахырында шүкр едәрләр; онларын дуасы Аллаһын јанына галхар, кәламлары ешидиләр; мөләкләр онлар илә фәрәһләнәр. Онларын дуасы пәрдәләр алтында олар; ана өз оғлуну севдији кими, Аллаһ да онларын кәламыны ешитмәји севир; онлар бу ишләрдән бир көз гырпымы да ајрылмазлар; чох јемәк, чох данышмаг вә чох либас истәмәзләр. Хәлг онларын нәзәриндә мејјит, Аллаһ исә онларын нәзәриндә һәјјидир /диридир/. Онлар кедәнләри көрәмлә чағырырлар, кәләнләри мүфтә гәбул едирләр; дүнја вә ахирәт онлар үчүн јександыр /бәрабәрдир/.

14. Ja Әһмәд, билирсәнми заһидләр үчүн мәним јанымда нә вар?

О Чәнаб (с) әрз еләди: Пәрвәрдикара, билмирәм.

Чәваб кәлди: Гијамәт күнү хәлг һесабаг вермәјә кәләр, онлар /заһидләр/ исә бу ишдән әманда оларлар. Ахирәтдә заһидләрә әта олуна ән кичик шеј чәннәтләрин ачарлары олар ки, онларын васитәсилә истәдикләри гапыны ачарлар. Мән өзүмү онлардан пәрдәләрәм, өз кәламларым васитәсилә онлары чүрбәчүр ләззәтләрә не'мәтләндирәрәм, онлары һәг мөгамында отурдарам; дүнјада етдикләрини вә чәдикләри әзијјәтләри онлара хатырладарам; онлара дөрд гапы ачарам, о гапыларын бириндән сәһәр-ахшам мәним јанымдан онлара һәдијјәләр кәләр; о бири гапыдан истәдикләри вахт һеч бир чәтинлик олмадан мәнә бахарлар. Үчүнчү гапыдан Чәһәннәмә тәрәф бахыб, залимләрә верилән әзаблары көрәрләр. Дөрдүнчү гапыдан онларын јанына

һуриләр кәләр.

О Чәнаб әрз еләди: Пәрвәрдикара, вәсф етдијин заһидләр кимләрдир?

Чәваб кәлди: Заһид белә кәсдир: Еви јохдур ки, хәраба галанда дөрд чәксин; өвлады јохдур ки, өлөндә онун үчүн гәмкин олсун; һеч бир шеји јохдур ки, әлиндән кедәндә дәрлдәнәб кәдәрәнсин. Ону һеч бир инсан танымыр ки, Аллаһын зикриндән бир ан ајырыб мәшгул етсин; онун хошладығы һеч бир тәам јохдур ки, ону суал едиб истәсин вә онун һеч бир јумшаг либасы да јохдур.

15. Ja Әһмәд, кечәләрин ибадәт әһмәтиндән вә күндүзләри орус олмагдан заһидләрин рәнки сары олур, Аллаһ-тәаланы зикр етмәкдән дилләри гурујуб лал олур, чох сүкут етмәкдән гәлбләри синәләриндә әзкин олур; онлара өз нәфсләриндән гүввәт верилир ки, ибадәт етсинләр. Бу ибадәт нә Чәһәннәм горхусундан, нә дә Чәннәт шөвгүндәндир; онлар асиманларын вә јерин мөләкләринә бахыб баша дүшүрләр ки, пак олан Аллаһ ибадәтә лајигдир.

16. Ja Әһмәд, булар сәнин үмәтиндән вә гејри үмәтләрдән олан сиддигләрдән вә шәһидләрдән ибарәт бир чәмаәтин дәрәчәсидир.

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Пәрвәрдикара, һансы заһидләр чохдур? Мәним үмәтимин заһидләри, ја ки, Бәни-Исраилин заһидләри?

Чәваб кәлди: Бәни-Исраилин заһидләри сәнин үмәтинин заһидләрилә мүгајисәдә бир ағ өкүзүн бәдәниндә олан бир гара түк кимидир.

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Пәрвәрдикара, бу нечә олур? Ахы Бәни-Исраил чәмаәтинин сајы чохдур.

Чәваб кәлди: Чүнки онлар јәгиндән сонра шәкк етдиләр, играр едәндән сонра инкар етдиләр.

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Аллаһ-тәалаја һәмд вә шүкр едирәм вә үмәтими дә'вәт едирәм ки, дикәр хејр әмәлләри дә һифз етсинләр.

17. Ja Әһмәд, пақдамән олмағы сәнә тапшырырам, чүнки пақдамәнлик /күнаһлардан пәһриз етмәк/ динин башы, динин ортасы, һәм дә динин ахырыдыр. Пақдамән олмагла Аллаһа јахын олмаг олар.

18. Ja Әһмәд, пақдамәнлик – мө'минин зијнәти, динин сүтунудур. Пақдамәнлик кәми мисалындадыр: дәрјада оланлардан јалһыз кәмидәкиләр ничат талдығы кими, заһидләр дә јалһыз пақдамәнликлә ничат таларлар.

19. Ja Әһмәд, мәни таныјан вә мөндән горхан һәр бәндәдән һәр шеј горхар.

20. Ja Әһмәд, пақдамәнлик бәндәнин үзүнә ничат гапыларыны

ачар, онунла бәндә хәлг ичиндә һөрмәт газанар вә әзиз олан Аллаһа васил олар.

21. Ја Әһмәд, сәнә тапшырырам сүкуту! Һәгигәтән, ән абад мәчлис салиһләрин вә самитләрин /сүкут еднәләрин/ гәлби, ән хәрәбә белли исә мә'насыз данышанларын гәлбидир.

22. Ја Әһмәд, ибадәт он һиссәдән ибарәтдир; онун догтузу һәлалдан рузи әлә кәтирмәкдир. Әкәр јемәјин вә ичмәјин һәлалдан олса, онда сән мәним һимәјәмдә әманда оларсан.

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Әввәлинич ибадәт нәдир?

Чәваб кәлди: Әввәлинич ибадәт сүкутдур, бир дә оруч.

О, Чәнаб /с/ әрз еләди: Пәрвәрдиқара, оручун мирасы нәдир? О, инсана нә верир?

Чәваб кәлди: Оруч – инсана һикмәт верир, һикмәт дә мә'рифәт верир, мә'рифәт исә јәгинә сәбәб олур. Јәгин һасил оландан сонра бәндә үчүн фәрги јохдур ки, кечәни нечә сәһәр едиб – чәтинликлә, ја ки, асанлыгла. Бәндә өләндә мәләкләр кәлиб онун башынын үстә дурарлар; һәр мәләкин әлиндә бир қаса Көвсәр сују вә бир қаса шәрәб /шәрбәт/ олар. Онлар ону сираб едәрләр, та ки онун чан вермәсинин ачылығыны апарар. Сонра она бөјүк бир бәшарәт вериб дәрјәрләр: Нуш олсун сәнә, јерин раһәт олсун; сән әзиз вә кәрәмәтли јахын доста тәгдим олунурсан. Бу һалда онун руһу мәләкләрин әлиндән чыхыб, Аллаһ-тәалаја тәрәф учар; онунла Аллаһ-тәала арасында һеч бир пәрдә вә ја өртүк галмаз, чүнки Аллаһ-тәала онун көрүшүнә мүштагдыр. О, әршин јанындакы чешмә башында отурар. Сонра она дәрјәрләр ки, дүнјаны нечә тәрк етдин? О, дәрјәр: Илаһи, сәнин иззәт вә чәлалына анд олсун, дүнја барәсиндә мән һеч бир шеј билмирәм; сән мәни јаратмысан; сәндән гөрхмагдан гәјри бир шеј билмирәм.

Аллаһ-тәала бујурар: Мәним бәндәм, доғру дәрјәрсән; дүнјада өз бәдәниндә идин, амма руһун мәнимлә иди. Сән кизлиндә вә ашқарда мәни көрүрсән. Истә мәнлә, сәнә әта едим. Мәндән тәмәнна ет, сәнә кәрәмәт едим Бу мәним Чәннәтимдир, сәнә мүбаһдыр, орада һәр шеј сәнә мүбаһдыр. Бу да сәнә бәхш етдијим бәдән, ону да орада мәсқун елә.

Руһ дәрјәр: Илаһи, сән өзүнү мәнә танытдын; бүтүн хәлгин адындан истиғасә едирәм. Сәнин иззәт вә чәлалына анд олсун, әкәр сәнин разылығын мәни тикә-тикә доғрамагда вә шиддәтли әзаб илә јетмиш дәф'ә өлдүрмәкдә олса, бу, мәнә хош олар. Илаһи, нечә өзүмә гүррәләним ки, әкәр сән мәнә кәрәмәт етмәсән, мән әзәлиләм; әкәр сән мәнә көмәк етмәсән, мән мәғлүб оларам; әкәр сән мәни гүввәгләндирмәсән, мән зәифәм; әкәр сән

мәним күнаһларымы өртмәсән, әввәлинич дәф'әсиндә рисва оларам. Илаһи, сәнин разылығыны нечә ахтармајым? Һалбуки, әглимә о гәдәр камил етмисән ки, сәни танымышам, һәгги – батилдән, әмри – нәһјдән, елми – чәһлдән, ишығы – зүлмәтдән фәргләндирә билирәм.

Бу һалда Аллаһ-тәала бујурар: Өз иззәт вә чәлалыма анд олсун ки, һеч вахт өзүмлә сәнин араңда пәрдә салмарам. Мән өз достларымла белә рәфтар едирәм.

23. Ја Әһмәд, билирсәмини һансы јашајыш чох ләззәтли вә һансы һәјат даһа чох бағи галандыр?

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Еј мәним Пәрвәрдиқарым, билмирәм.

Чәваб кәлди: Ләззәтли јашајыш одур ки, онун саһиби мәним зикримдән јорулмајыр, не'мәтләrimi унутмајыр, кечә-күндүз мәним разылығымы ахтарыр; бағи галан һәјат исә одур ки, һәјат саһиби һәр шеји елә едир ки, дүнја онун нәзәриндә кичик вә јүңкүл, ахирәт исә бөјүк көрүнүр вә мәним истәжин онун истәжинә тә'сир едир, мәним разылығымы әлә кәтирир, мәним әзәмәtimi бөјүдүр, мәним елмини зикр едир; кечә-күндүз һәр пис әмәлдә вә күнаһ етмәк мөгәмында мәним нәзәрдә тутур, мәнә хош олмајан бүтүн шејләри гәлбиндән чыхарыр; Шејтана вә онун вәсвәсләринә әдавәт бәсләјир, Иблиси өз гәлбинә һаким етмәјир, она јол вермәјир. Әкәр белә еләсә, онун гәлбинә мәнәһбәт саларам; һәтта онун гәлбини, раһәтлијини, мәшғулијәтини, кәдрини вә мәнә мәнәһбәти олан кәсләрә вердијим не'мәтләрә аид сөзләрини дә өзүмә мәхсус едәрәм; онун гулағыны вә көзүнү ачарам ки, мәним әзәмәtimi вә чәлалымы гәлб көзү илә көрсүн, гәлби илә шитсин, дүнјаны она даралдарам, орада олан ләззәтләрә гаршы онда нифрәт ојадарам; ону дүнјадан вә онда олан шејләрдән һәзәр етмәјә чағырарам, нечә ки, чобан өз гојун сүрүсүнү тәһлүкәли отлагдан горујар. Белә оlanda о, хәлгдән гачар, фани сөдән /јә'ни дүнјадан/бағи сәв'ахирәтә/, шејтан свиндән Рәһман свинә нәгл олунар.

24. Ја Әһмәд, сонра она илаһи зијнәти вә әзәмәти верәрәм. Ләззәтли јашајыш вә бағи галан һәјат будур. Бу, разы кәсләрин мөгәмыдыр. Пәс һәр кәс мәним разылығыма әмәл етсә, она үч хисләт верәрәм:

- 1/ она елә бир шүкр өјрәдәрәм ки, чәһлә гарышмамыш олсун;
- 2/ елә бир зикр өјрәдәрәм ки, она нисјан гарышмамыш олсун;
- 3/ елә бир мәнәһбәт бәхш едәрәм ки, мәхлуг мәнәһбәти она тә'сир едә билмәсин.

Елә ки, о, мәни севди, мән дә ону севәрәм вә онун гәлб көзүнү өз чәлалыма тәрәф ачарам, мәним јаратдығым шејләрин

хасийјетиндэн она һеч бир шеј кизли галмаз. Онула кеченин зүлметиндә вә күнүн ишыгында о гәдәр мүнәчат едәрәм ки, мәхлутлар илә сөзү сөһбәти гуртарар, даһа онлар илә һәмнишин олмаз. Сонра она өзүмүн вә мөләкләримин кәламларыны ешитдирәрәм вә хәлгдән кизләтдијим сиррләри она билдирәрәм. Она һәја либасы кејдирәрәм; белә ки, һәтта бүтүн хәлг ондан һәја едәр вә јер үзәриндә бүтүн күнаһлары бағышланмыш һалда кәзәр. Онун гәлбини кениш вә бәсирәтли едәрәм; Чәннәтдән вә Чәһәннәмдән она кизли бир шеј галмаз. Гијамәт күнү хәлги әһәтә едән горху вә изтирабы, дөвләтли, қасыб, надан вә алимләрин һесабатыны она билдирәрәм; онун гәлбини нур илә долдурарам, Нәкир вә Мүнкәри она назил едәрәм ки, ондан суал етсинләр; амма өлүм кәдәрини, гәбр вә ләһәк зүлмәтини вә Гијамәт һөвлүнү дә көрмәсин. Сонра онун әмәл тәрәзисини гурдурарам, онун диванын нәшр едәрәм вә әмәл китабыны сағ элине верәрәм ки, охусун. Бундан сонра мәнимлә онун арасында тәрчүман гәрар вермәрәм. Будур мәнһәббәт әһлинин сифәтләри!

25. Ја Әһмәд, сә'ј вә гајғыларыны бир елә, өз дилини дә бир дил елә, өз бәдәнини дири сахла, әсла гәфләт етмә; һәр кәс мәнән гәфләт етсә, вәчимә кәлмәз ки, о, һансы дәрәдә һәлак олар.

26. Ја Әһмәд, нә гәдәр ки, әглин кетмәјиб, ону ишләт; һәр кәс өз әглини ишләтсә, хәта етмәз вә һәддини ашмаз.

27. Ја Әһмәд, билирсәнми сәни башга пејгәмбәрләрдән нә үчүн фәзиләтли етмишәм?

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Еј мәним Пәрвәрдиқарым, билмирәм.

Чаваб кәлди: һүсни-хүлг, јәгпн, сәхавәт вә хәлгә рәһм етмәк хасийјәтләринә көрә... Еләчә дә овтад* – бу хасийјәтләрә көрә овтад олулар.

28. Ја Әһмәд, бәндә ач олса вә дилини күнаһдан һифз етсә, она һикмәт өјрәдәрәм; әкәр кафир олса, онун һикмәти она һүчәт, дәлил вә вәбал олар; әкәр мө'мин олса, онун һикмәти она нур вә бурһан олар, һәм дә шифа вә рәһмәт олар. Онда билмәдикләрини биләр вә көрмәдикләрини көрәр. Онун ән әввәл көрдјү шеј өзүндәки ејбәр олар вә ону о гәдәр мәшғул едәр ки, башгаларынын ејбини көрмәз. Сонра да она елмин дөгиг чәһәтләрини кәстәрәрәм, белә ки, ораја һәтта шејтан да дахил ола билмәз.

29. Ја Әһмәд, ибадәтләр ичиндә сүкутдан вә оручдан артыг севдијим шеј жохдур. Һәр кәс оруч тутса, амма дилини сахламаса, бу кәс кимидир ки, намаза галхыб, ајаг үстә дуруб, амма гәраәт охумур; белә адама гијамда олмаг әчри вериләр, амма ибадәт

едәнләр әчри всрилмәз.

30. Ја Әһмәд, билирсәнми бәндәјә һачан абид дејрәләр?

О Чәнаб /с/ әрз еләди: Пәрвәрдиқара, билмирәм.

Чаваб кәлди: Әкәр бәндәдә ашағыдакы једди хисләт олса, она абид дејрәләр:

1/ Ону һәрәм шејләрдән чәкиндиран пакдамәклик.

2/ Мә'насыз сөзләрдән чәкиндиран сүкут.

3/ Һәр күн онун агламағыны артыран хөвф /Аллаһ горхусу/.

4/ Ајаг јолунда вә ја кимсәсиз хали јерләрдә мәнән һәја етмәси.

5/ Јалныз лабүдд олан һалда јемәк.

6/ Мән дүнјаны хошламадығым үчүн, о да дүнјаны хошламасын.

7/ Мән јахшы бәндәләри севдијим үчүн о да онлары севсин.

31. Ја Әһмәд, «мән Аллаһы севирәм» дејән һәр кәс мәни севмир; һәтта оруч тутурса, учуз кејинирсә, сәчдәдә јатырса, гијамы узадырса, сүкут едирсә, мәнә тәвәккүл едирсә, чох ағлајырса, аз күлүрсә, өз истәдикләринә хилаф чыхырса, мәсчиди өзүнә св гәрар всрирсә, елми өзүнә һәмсөһбәт едирсә, фәгирләрлә јолдаш олурса, мәним разылығымы ахтарырса, күнаһлардан гачырса, һәмишә мәним зикримлә мәшғул олурса, даими сурәтдә тәсбиһ едирсә, әһдинә садиғ галырса, вә'дәсинә вәфа едирсә, гәлби пак олурса, намаза сә'ј едирсә, вачибн әмәлләрә чәһд гылырса вә бунлар илә сәваб газанмаға рәғбәти варса, мәним әзабымдан горхурса, достларымла јахынлығ едирсә вә онларла һәмнишин олурса да!

32. Ја Әһмәд, әкәр бәндә асиман вә јер әһлинин намазларыны гыlsa, асиман вә јер әһлинин оручларыны тутса, мөләкләр кими тәамдан имтина" етсә, чылпағлығ либасы кејсә, сонра өз гәлбиндә дүнја мәнһәббәтиндән вә ја шәһвәтиндән, ја рәјасәтиндән ја хәл'әтиндән бир зәррә олса, ону өз свимә гоңшу көтүрмәрәм. Өз гәлбиндән мәним мәнһәббәтимы чыхарма. Сәнә мәним сәламым олсун!

Бурада мүкалимә гуртарыр.

Ахырчычы мәтләб чох ибрәт-амиздир; бурадан мә'лум олур ки, дүнја Аллаһ-тәаланын нәзәриндә нә гәдәр мәнфур бир шејдир. Одур ки, һеч бир пејгәмбәр, һәмчинин дә имамлар дүнјапәрәст олмамышлар.

Һәзрәти-Иса әләһис-сәлам бујуруб ки, бир күн дүнјаны бир гары арвад шәклиндә көрдүм; онун үстүндә чүрбәчүр зијнәтләр вар иди. Ондан сорушдум ки, нечә әрә кејидән? Деди ки, сајы-һесабы жохдур. Сорушдум ки, онлар өлүбләр, ја ки, сәни талағ

верибләр? Деди ки, нә өлүбләр, нә дә талаг верибләр; онларын
хамысыны мән өлдүрмүшәм. Иса әләјһис-сәлам бујурду: - Јерә
кирсин сәнин сонрақы әрләрин! Сәнин кечмиш әрләриндән нечә
дә ибрәт көтүрмәјибләр!

ИКИНЧИ БАБ

ВӘСИЈӘТ ВӘ БӘСИРӘТ

ҺҮГУГ МӘСӘЛӘЛӘРИ

Аллаһ-тәала инсанын һәјәт фәәлијјәтиндә онун һәр бир иши
үчүн өлчү, низам вә ганун гојдуғу кими, онун ә’залары үчүн дә
вәзифә вә һүгуг тә’јин етмишидир. Бу барәдә имам Зејнүл-абидин
әләјһис-сәламдан бизә чоһ кәрәкли вә надир бир рәвәјәт
јетишмишидир. Ону бурада зикр етмәји лазым билдик. Имам
әләјһис-сәлам бујурур:

1. Аллаһ-тәаланын һәгги сәнин бојнунда одур ки. Она
бәндәлик едәсән вә Она һеч бир шәрик гәрар вермәјәсән. Әкәр
сәмими гәлблә белә етсән, Аллаһ сәнин дүнја вә ахирәт ишләрини
дүзәлдәр.

2. Сәнин нәфсинин өз бојнунда һәгги одур ки, Аллаһа итаәт
едиб, онун әмр вә нәһјинә табә” оласан.

3. Дилин һәгги одур ки, доғру, хејр вә хош сөзләр данышсын,
һәрзә, налајиг, сөјүш вә һәдәр сөзләр данышмасын, һәмишә
хәлгин јахшылығына тәрпәнсин.

4. Гулағын һәгги одур ки, гејбәт вә диһәр һәрәм сөзләр
ешитмәкдән пәрһиз етсин.

5. Көзүн һәгги одур ки, бахмағы һәрәм олан шејләрә
бахмасын.

6. Әлин һәгги одур ки, она һәләл олмајан шејләрә
тохумасын.

7. Ајағларын һәгги одур ки, һәләл олмајан шејләрин даљынча
кетмәсинләр, јохса Гијамәт күнү Сиратын үстүндә сүрүшүб, сәни
Чәһәннәмә саларлар.

8. Мә’дәнин һәгги одур ки, һәрәм тәамлар үчүн габ
вәзифәсини өз үзәринә көтүрмәсин; һәләлдан да дојунча гејиб, ону
долдурмајасан.

9. Тәнәсүл үзвләринин һәгги одур ки, онлары зинадан һифз
едәсән вә онлара намәһрәм көзү дөјмәсин.

10. Намазын һәгги одур ки, намаз ғылан мәкәнда өзүнү
Аллаһын һүзурунда биләсән, о әзәмәтли вүчудун гаршысында
Ондан һәм горхасан, һәм дә она үмид едән зәлил вә һәгир бир
шәхс кими оласан.

11. Һәччин һәгги одур ки, өз күнаһларындан пәшиман олара
гачыб Аллаһын свинә пәнаһ кәтирәсән, бу күнаһларын
бағышланма үмидини нәзәрдә тутмагла вачиб бујурулмуш

эмэллэри јеринө јетирәсэн.

12. Оручун һәгги одур ки, о, бир пәрәдир, Аллах-тәала сәнин дилинә, көзүнә, гулағына, гарнына вә тәнасул үзләринә о пәрәднә чәкиб, сәни кизләдәрәк Чәһәннәмдән өртмүшдүр; әкәр оручу тәрк етсән, о пәрдә чырылар.

13. Сәләгәнин һәгги сәнин жығыб зәхирә етдијин шејдир ки, Аллах-тәала јанында әманәт вә киров кими сахланыр, сәни дунјада бәлалардан, ахирәтдә исе Чәһәннәм одудан ничаг верир.

14. Һидајәтин һәгги одур ки, сәни Аллах-тәалаја тәрәф јөнәлдир, сәнин үмидини хәлгдән кәсиб, јалһыз о Бөјүк Халигдән ничат јолу тәмәннасында олурсан.

15. Падшаһын һәгги одур ки, сән ондан өтрү бир фитнәсэн, о, сәнин дәрдинә мүбтәла олмагла кәрәк өз әлиһлә өзүнү тәһлүкәјә салмајасан вә она әләвә чәтинлик тәрәтмәјәсэн.

16. Сәнә елм вә әдәб өјрәдән устадын һәгги одур ки, она һәмншә тә'зим едәсэн, мәчлисләринә һөрмәт кәстәрәсэн, мәсләһәтләринә гулаг асасан, өз сәсини онун сәсиндән уча етмәјәсэн, ондан бир кәс суал едәндә, сән онун әвәзиндә чаваб вермәјәсэн, онун мәчлисиндә изнсиз данышмајасан, онун јанында һеч кәсин гејбәтини етмәјәсэн, онун сибјәтини сәнин јанында данышанда, ону мүдафиә едәсэн, онун ејбләрини өртәсэн, һәр јердә онун јахшы чәһәтләрини дејиб тә'рифләјәсэн, онунла вә онун достлары илә дүшмәнлик етмәјәсэн, онун дүшмәнләри илә һәмнишин олмајасан. Әкәр бунлара әмәл етсән, мәләкһләр сәнин ишинә шәһадәт верәр ки, сән бунлары Аллах хатиринә етмисән, хәлг үчүн етмәмисән.

17. Дөвләт сijasәтиндә сәнин һәггин одур ки, дөвләтә табә' оласан, она гаршы үсјан етмәјәсэн. Амма о дөвләтин рәһбәри Аллаһа дал чевирмиш оларса, она итаәт етмәклә Аллах гаршысында күнаһ етмәк чајиз дејил.

18. Падшаһын һәгги одур ки, рәијјәт өз зәифлији вә горхусу чәһәтинә она итаәт едирсә, она вачибдир ки, онларла әдаләт үзрә рәфтар етсин вә онлара мәрһәмәтли ата мәнзиләсиндә олуб, онларын тәгсирләри мүгабилиндә чәза вермәјә тәләсәмәсин, Аллаһын она әта етдији гүввә үчүн шүкр етсин.

19. Елмин риаяјәти һәгги одур ки, саһиб олдуғун елмин Аллах-тәала тәрәфиндән әта олунмуш бир не'мәт олдуғуну биләсэн, ону хәлгә өјрәтмәкдә хәсислик вә тәкәббүрлүк етмәјәсэн; белә оларса, Аллах сәнин елмини даһа да артырар. Амма, әкәр тәкәббүрлүк кәстәрәсэн вә ја хәлгә елм өјрәтмәкдә хәсислик етсән, Аллах-тәаланын һәгги вар ки, сәни о елмдән мәрһум етсин вә гәлбиндә олан һаман мөканы бошалтсын.

20. Зөвчәнин һәгги сәнин бојнунда одур ки, ону Аллах-тәала сәнин үчүн бир мунис гәрар вердијини биләсэн, Аллаһын бу не'мәтинә кәрә шүкр едәсэн, зөвчәнин өзүнә рәһмли оласан; чүнки о, сәнин әсириндир; онун јемәјини, ичмәјини, либасыны верәсэн, наданлыг едән һалларда ону бағышлајасан.

21. Нөкәрләрин, гул вә кәнизин һәгги одур ки, онларын Адәм өвләды олдуғуну јада салыб биләсэн ки, онлар сәнин атандан вә анандан әмәлә кәлмиш өвләдлардыр, сәнин әтин вә ганын онларын егиндән вә ганындандыр; онларын бәдән ә'заларындан һеч бирини сән јаратмамысан, онларын рузисини дә сән вермирсән, сәнин өз рузин дә һеч сәнин әлиндә дејил. Аллах-тәала сәнә мәрһәмәт едиб, онлары киров кими сәнә тапшырыб, сәни онлара малик гәрар вериб. Одур ки, Аллах сәнә јахшылыг етдији кими, сән дә онлара јахшылыг елә. Әкәр онлар сәнин хошуна кәлмәјирсә, дејишә дә биләрсән. Амма Аллаһын мәхлуғуна әзаб вермәјә сәнин һәггин јохдур.

22. Ананын һәгги барәсиндә кәрәк биләсэн ки, о, сәни өз бәтниндә бир мүддәт кәздириб; һалбуки она һеч кәс тәһәммул етмәз. Сонра өз гәлбинин сәмәрәсиндән вә ширәсиндән сәнә әта едиб, сәни һәр шејдән мүһафизә едиб, једириб, ичириб, кејиндириб, сәни ишыг вә кәлкәлик илә тә'мин едиб, сәнә кәрә јухусуну өзүнә һәрәм едиб, исти вә сојуг вахтларда сәнә лазыми шәрәјит јарадыб. Онун сәнә етдији јахшылыглар мүгабилиндә шүкр етмәјә сәндә тагәт јохдур. Бу барәдә сәнә Аллах көмәк етмәлидир.

23. Атанын һәгги одур ки, о, сәнин әслин вә көкүндүр; о олмасајды сән дә олмаздын; бу барәдә Аллаһа һәмд вә шүкр етмәлисән.

24. Оғулун һәгги. Имам әләјһис-сәлам атаја мүрачигәт едәрәк бујурур ки, о, сәндән әмәлә кәлмишдир; онун хейри дә, шәрри дә сәнә бағлыдыр, сән ондан өтрү мәс'улсан. Онун әбәди вә Аллах јолунда итаәти сәнин она вердијин тәрбијәдән асылыдыр. Одур ки, онун дүрүст јола дүшүб, јахшы әмәл саһиби вә хошбәхт инсан олмасына сә'ј етмәлисән.

25. Гардашын һәгги. Кәрәк биләсэн ки, гардаш сәнин голун, гүввәтин вә иззәтиндир; ондан Аллаһа гаршы күнаһ ишләрдә вә хәлгә зүлм етмәкдә бир силаһ кими истифадә етмә. Әкәр о, Аллаһа итаәт едирсә, дүшмәнин она нүсрәт тапмасына разы олма; әкс һалда сән өз Аллаһынын һөкму илә рәфтар етмәлисән.

26. Гул саһибинин һәгги. Әкәр сәнин аған өз малыны сәнә хәрчләјиб сәни зәлил олмагдан вә гул олмаг әсарәтиндән азад еләрсә, сәндән еһтијачсыз олдуғу һалда сәнин Аллах-тәалаја

ибадәт вә итаәт етмәјин үчүн шәрајит јарадарса, онун итаәти вә нүсрәти сәнә вачибдир.

27. **Мә'руфә әмр едәнин һәгги.** Әкәр бир кәс сәни мә'руфә /јахшы ишләрә/ дә'вәт едирсә, кәрәк она тәшәккүр едиб, дөләләт етдији әмәли јеринә јетирәсән. Бу барәдә она сәмим гәлбдән миннәтдар оласан вә онун һәггиндә хәјр дуа едәсән, имкан оларса, ону мұқафатландырасан.

28. **Әзанчынын һәгги.** Кәрәк биләсән ки, әзанчы сәнә Аллаһын зикрини сөјләјир, Аллаһын гаршысында сәнә вачиб олан әмәли әдә етмәјә чағырыр. Бу јахшылыға кәрә она тәшәккүр етмәлисән.

29. **Пишнамазын һәгги.** Мәсчидләрдә вә ја гејри јерләрдә чәмәәтлә бирликдә намаз гыланда ирәлидә дуран вә хәлгин игтида етдији шәхсә пишнамаз дејирләр. Имам әләјһис-сәлам бујурур ки, бу шәхс сәнинлә Аллаһ-тәала арасында бир сәфир вәзифәсини өз өһдәсинә кәтүрмүш олур. О, сәнин өзәзиндә данышыб дуа едәрәк сәни бу ишдән азад едир. Әкәр бу ишдә онун нөгсаны олурса, сән она шәрик олмајурсан; әкәр бу иши дүрүст вә тамам баша вуурса, сән онунла шәриксән; амма онун сәнә кәрә бир фәзиләти јохдур. Бунлары нәзәрә алараг сән она тәшәккүр етмәлисән.

30. **Һәмсәһбәтнин һәгги.** Әкәр бир кәс сәни өз јанына дә'вәт едибсә, онун ичәзәси олмадан онун мәчлисиндән кетмәк чәјиз дејил. Амма бир кәс сәнин јанына чағырылмамыш кәлминш оларса, сәндән изн алмадан дуруб мәчлисдән кедә биләр. Сән кәрәк өз һәмсәһбәтнин намүнасиб сөзләрини вә һәрәкәтләрини унутуб, онун јахшы чәһәтләрини јадла сахлајасан, онун һәггиндә хәјр сөјләјәсән.

31. Гоншунун һәгги одур ки, өзү һазыр оlanda, она һөрмәт едәсән, гајиб оlanda онун малыны вә намусуну һифз едәсән, горујасан; мәзлум оlanda, она көмәк едәсән, онда бир нөгсан көрсән кизләдәсән; әкәр билсән ки, сәнин сөзләрини гәбул едәр, она нәсиһәт едәсән, сәһв вә хәталарындан кечиб бағышлајасан, үзрүнү гәбул едәсән, онунла хош рәфтар едәсән.

32. Достун һәгги одур ки, она мәрһәмәтли вә инсафлы оласан, о, сәнә һөрмәт вә мәрһәмәт кәстәрдији кими, сән дә она һөрмәт вә мәрһәмәт кәстәрәсән, гојмајасан ки, јахшылыг етмәкдә о, сәни габагласын. Аллаһ-тәала гаршысында күнаһ ишләр көрәрсә, кәрәк ону данлајыб мәзәммәт едәсән; амма әзаб вермәјәсән; она рәһм едәсән.

33. Шәрикин һәгги одур ки, һазыр оlanda онунла мәрһәмәт едәсән, гајиб оlanda, онун ишләринә риәјәт гыласан, онунла мәсләһәтләшмәдән өз рә'јинлә иш көрмәјәсән; онун малыны

һифз едәсән, она хәјанәт етмәјәсән, онун ишләринә бош жапышмајасан. Аллаһын әли хәјанәт етмәјән шәрикләрин үстүндә олар.

34. Малын һәгги одур ки, ону һәләлдан әлә кәтирәсән, јалныз лазым олан јердә сәрф едәсән, хәсислик етмәјәсән; ону Аллаһын разылыгы олан јерләрә сәрф едиб хәрчләјәсән.

35. **Борчлу шәхсин һәгги.** Бир адама верәчәјин оlanda, имканын варса, онун борчуну вер, имканын јохдурса, ону ширин диллә разылашдырыб јола сал.

36. Јолдашын вә танышын һәгги одур ки, ону нә әзизләјәсән, нә алдадасан, нә дә она һијлә вә кәләк ишләдәсән; кәрәк онларла Аллаһын разылыгы даирәсиндә рәфтар едәсән.

37. **Дүшмәнин һәгги.** Әкәр о дүшмән һәгли олараг сәндән бир шеј иддиә едирсә, кәрәк она зулм етмәјәсән, онун тәләбинә разы оласан. Амма тәләб етдији шеј һәггисиз оларса, онунла јумшаг вә мұлајим рәфтар елә, иши онунла бәркитмә. Әкәр сән дүшмәндән һәгли олараг бир шеј иддиә едирсәнсә, онунла јумшаг даныш вә онун һәггини данма. Амма ондан иддиә етдијин шеј һәггисиздирсә, онда Аллаһдан гөрх вә бу иддиадан әл чәк.

38. Мәсләһәт едән кәсин һәгги одур ки, әкәр онун бу иш барәсиндә јахшы бир рә'ји варса, ону десин, јохдурса, о, адамы биликли бир шәхсә һәвалә етсин.

39. Мәсләһәт алан кәсин һәгги одур ки, сәнин рә'јин она хош кәлмәјәндә, сәни төһмәтләндирмәсин, сәнин рәјинлә мұвафиг олса, сәнә Аллаһдан хош арзулар истәсин.

40. Сәндән нәсиһәт алан кәсин һәгги одур ки, она лазым олан нәсиһәти она верәсән, һәм дә она мәрһибанлыг вә мәрһәмәт кәстәрәсән.

41. Нәсиһәт едән кәсин һәгги одур ки, она дигтәтлә гулаг асасан; әкәр дүрүст вә һәгли данышса, она хәјир дуа дејәсән. Амма онун нәсиһәти сәнин рә'јинә мұвафиг олмаса, ону төһмәтләндирмәјәсән; әкәр билсән ки, о, сәһв вә ја хәта етмишдир, бу барәдә она тә'нә вурмајасан вә төһмәт етмәјәсән.

42. Бөјүкләрин һәгги одур ки, онларын ағ сачына, ағ сагталына вә сәндән габаг мүсәлман олдуғларына көрә һөрмәт едәсән. Јолда ондан габаға дүшүб кетмәјәсән, әкәр бир шеј билмәсә, онун үзүнә вурмајасан, мүсәлманлығына көрә она һөрмәт едәсән.

43. Кичикләрин һәгги одур ки, тә'лим ишиндә онлара мәрһәмәтли олсан, онларын ејбини өртәсән, хәта ишләринә көрә әфв едәсән, һәр ишдә онлара мәрһибанлыгга көмәк едәсән.

44. Саилин (диләнчинин) һәгги одур ки, еһтијачы гәдәр она

көмөк слөйүб өтө ғыласан. Мәс'улун һәгги одур ки, әкәр саилә бир шеј өтө ғыла, саил ону мәмунијәтлә гәбул етсин; әкәр рәдд етсә онун үзрүнү гәбул етсин.

45. Сәни бир шејлә шадландыран кәсин һәгги одур ки, Аллаһ-тәалаја һәмд едиб, сонра о кәсә гәшәккүр ғыласан.

46. Сәнә пәслик едән кәсин һәгги одур ки, ону әфв едәсән; әкәр билсән ки, ону әфв етмәк зәрәрли олачаг, кәрәк бу ишдән чәкинәсән. Чүнки Аллаһ-тәала бујуруб:

«Һәр кәс зүлмкарын зүлмүндән сонра интигам чәкәсә, о күрүбә һеч бир күнаһ жохдур.» (Гур'анын 42-чи (Шура) сурәси, 41-чи ајә).

47. Өз милләтинин һәгги одур ки, о милләтин чәмаәтинә рәһмл оласан вә чанјананлыг едәсән; онларын пәсләринә мөһрибанлыг кәстәриб, ислаһына чалышасан, јахшыларына тәшәккүр едәсән; вердикләри әзијјәти онлар үчүн кечәсән. Өзүн үчүн истәдјини шеји онлар үчүн дө истәјәсән, өзүнә рәва билмәдјини шејләри, онлара да рәва билмәјәсән. Онларын гочаларыны өз атан јериндә, чаванларыны – гардашын, гары арвадларыны – анан, ушагларыны – өз өвладын јериндә һесаб едәсән.

48. Әһли-зиммә⁶ кафирләрин һәгги одур ки, Аллаһын онлардан гәбул етдји шејләри сән дә гәбул едәсән, онлара зүлм етмәјәсән.

Исламын вә шәриәти – мүтәһәррәнин көзәллијинә бах ки, кафирә вә үмумијәтлә һеч бир кәсә, һәтта дүшмәнә дә зүлмү рәва билмир. Тәәсүф ки, “демократија” пәрдәсини ортаја атмагла исламын бу әдаләтини итирибәр, һәгигәтдә исә дүнја өлкәләринин һеч бириндә әсл мә'нада нә демократија вар, нә дә әдаләт.

РӘСУЛИ-ӘКРӘМ(с) ЧӘНАБЛАРЫНЫН ҺӘЗРӘТИ-ӘЛИ ӘЛӘЈҺИС-СӘЛАМА ТӨВСИЈӘЛӘРИ.

Имам Чә'фәри Садиг әләјһис-сәләм өз атасындан, о да өз чәдди Әмирүл-мө'минин Әли әләјһис-сәләмдан нәгл едир ки, Рәсули-Әкрәм, сәлләллаһү әләјһи вә әлиһи вә сәлләм, бујурду:

- Ја Әли, сәнә вәсијјәт едирәм; бу вәсијјәтләрим иһфз етсән, һәмишә хејр вә сәләһда оларсан. Сонра бујурду:

1. Ја Әли, һәр кәс гејзләнсә вә бу һала мүнәсиб рәфтар етмәјә гадир олмағына бахмајараг, гејзини удса, Гижәмәт күнү Аллаһ-тәала она әми-әман өтә едәр ки, онун ләззәтини көрәр.

2. Һәр кәс өлән вахта јахшы вәсијјәт етмәсә, онун мүрүвәтинә нөгсан кәтирәр вә шәфаәтә малик олмаз.

3. Ја Әли, чиһадын әфзәли одур ки, шәхс кечәни сабаһ едәндә о күн һеч бир кәсә зүлм етмәји гәсд етмәсин.

4. Һәр кәсин дилиндән хәлт горхса, о кәс Чәһәннәм әһлидир.

5. Инсанларын ән пәси о кәсдир ки, хәлт онун шәрриндән горхдуғу үчүн она ештирам едир.

6. Ја Әли, ән пәс адам о кәсдир ки, ахирәтини дүнјасына сатыр; ондан да пәси о кәсдир ки, ахирәтини гејри кәс үчүн дүнјасына сатыр.

7. Ја Әли, һәр кәс бир үзр кәтирәнин үзрүнү гәбул етмәсә, о үзр јалан вә доғру олмағындан асылы олмајараг мәним шәфаәтимә⁶ јетишмәз.

8. Ја Әли, Аллаһ-тәала ислаһдан өтрү дејилән јаланы дост тутар, лакин фәсаддан өтрү дејилән доғруја нифрәт едәр вә ону дүшмән тутар.

9. Һәр кәс Аллаһ-тәаладан гејри шеј хатиринә шәрабы тәрк етмәсә, Аллаһ-тәала она Чәннәтин сујундан ичирдәр.

Һәзрәти Әли әләјһис-сәләм әрз елади:

- Аллаһдан гејри шеј хатиринә?

Пејғәмбәр, сәлләллаһү әләјһи вә әлиһи вә сәлләм, бујурду:

Бәли, һәр кәс өз нәфсини сахламаг гәсдилә шәрабы тәрк етсә, Аллаһ-тәала она чәзәји-хејр верәр.

10. Ја Әли, шәраб ичән шәхс бүдпәрәст кимдир.

11. Шәраб ичән шәхсин гырх күн намазы гәбул олмаз; әкәр бу гырх күндә өлсә, кафир өлүбдүр.

12. Ја Әли, һәр мәст едән шеј һәрамдыр вә һансы шеји чох мигдарда гәбул едәндә мәст едирсә, онун бир чүр'әси (удуму) дә һәрамдыр.

13. Күнаһларын һамысы бир евдә гојулуб, о евин ачары шәрабдыр.

14. Шәраб ичән кәсин бир саат елә вахты олур ки, о саатда өз Пәрвәрдиқарыны танымыр; о саат онун мәст вахтында олур.

15. Ја Әли, мөһкәм данлары өз јериндән гопармаг, вахты гуртармамыш сәлтәнәти дағытмагдан асандыр.

16. Ја Әли, дининдән вә дүнјасындан мәнфәәт апармадығын бир кәсин һәмнишһилјиндә бир хејр жохдур. О кәс ки, сәни хош гәбул етмәди, сән дә ону хош гәбул етмә.

17. Ја Әли, мө'мин шәхсдә кәрәк сәккиз сифәт олсун: 1/ горхулу вахтларда вүғарлы олсун; 2/ бәла кәлән вахта сәбрил олсун; 3/ сәјиш вахтында шүкр елесин; 4/ Аллаһын вердји рузијә гане' олсун; 5/ дүшмәнинә дә зүлм еләмәсин; 6/ достларындан өтрү күнаһа әл атмәсин; 7/ бәдәни өзүндән өтрү зәһмәтдә олсун; 8/ хәлт ондан раһәтдә олсун.

18. Ja Эли, дөрд тајфанын дуасы рөдд олмаз: 1/ адил имаанын дуасы; 2/ өвлөд үчүн атанын дуасы; 3/ бир мө'мин шәхсин ғажибане оларга бир мө'мин гардаш үчүн етдији дуа; 4/ мәзлумун дуасы. Аллаһ-тәала бујуруу: Өз иззәт вә чәлалыма анд олсун, кеч дө олса, мәзлумун интигамыны чәкәчәјәм.

19. Ja Эли, сәккиз тајфа вар ки, әкәр онлара иһанәт вә тәғһир олса, јалһыз өзләрини мәзәммәт етсинләр:

1/ Дә'вәт олунаммыш сүфрә үстүнө кәдән; 2/ кәнардан кәлиб ев саһибинә кәстәриш вә әмр верән; 3/ дүшмәндән хәјр тәләб едән; 4/ алчаг адамдан сәхавәт кәзләјән; 5/ ики һәмсиһр шәхсин арасына ичәзәсиз дахил олан; 6/ сәлтәнәт саһибинә һөрмәтсизлик едән; 7/ о кәс ки, ләјагәти чатмајан бир јердә әјләшәр; 8/ о кәс ки, сөзүнә гулаг асмајан адама сөз данышар.

20. Ja Эли, хәлгә сөјүш едән вә өзүнү сөјүшдән бакы олмајан кәс Аллаһ-тәала Чәннәти һәрәм едиб.

21. Хош о кәсин һалына ки, өмрү узун, әмәли салиһдир.

22. Ja Эли, зарафат етмәкилен ки, мәһабәтин кедәр; јалан данышма ки, абрын кедәр. Ики сифәтдән һәмишә узаг ол; онларын бири һөвсәләсизлик, бири дө тәнбәлликдир. Әкәр һөвсәләсиз олсан, һәггә јетишмәјә сәбр етмәзсән; әкәр тәнбәл олсан, һәгги әда етмәзсән.

23. Ja Эли, бәд хасијәтдән башга һәр күнаһ үчүн төвбә вар; бәдхасијәт адам бир күнаһдан төвбә етсә, башга бир күнаһа дахил олар.

24. Дөрд кәс вар ки, онларын чәзасы тез верилир: 1/ О кәсдир ки, сән она јахшылыг едирсән, о исә пислик; 2/ о кәсдир ки, сән она түҗан етмәзсән, о исә сәнә түҗан едәр; 3/ о кәсдир ки, сән онунла бир шејдә әһд бағлајыб вәфа едәрсән, о исә сәнә мәкр едиб вәфа етмәз; 4/ о кәсдир ки, сән она силәји-әрһам едәрсән, о исә сәндән гәг'и-әрһам едәр.

25. Ja Эли, һәр кәс түнд һөвсәлә олса, раһәтлији әлдән кедәр.

26. Ja Эли, он ики шеј вар ки, мүсәлман кишијә лазимдыр сүфрә үстү үчүн онлары тә'лим алсын; онларын дөрдү – вачиб, дөрдү – мүстәһәбб, дөрдү – әдәбдир. Вачиб оланлар бунлардыр: 1/ Биләсән ки, нә јејирсән; 2/ јемәјә башлајанда «бисмиллаһ» демәк; 3/ не'мәт шүкр етмәк; 4/ разы олмаг.

Мүстәһәбб олан шејләр бунлардыр:

1/ Јемәк вахты сол ајаг үстә отурмаг; 2/ үч бармаг илә јемәк; ики бармагла јемәк исә тәкәббүр адамларын шивәсидир; 3/ тәамы өз табағындан јемәк; 4/ јемәкдән сонра бармағлары јаламаг.

Әдәбә анд олан шејләр исә бунлардыр:

1/ Лоғманы кичик еләмәк, 2/ тәамы ағызда чох чәјнәмәк, 3/

сүфрәдә отуранларын үзүнә аз бахмаг, 4/ јемәкдән габаг вә сонра әлләри јумаг.

27. Ja Эли, Аллаһ-тәала Чәннәтин бир кәрпичин гызылдан, бир кәрпичин күмүшдән јаратды, диварларыны јагутдан, сөгфини - /таваныны/ - зүмүрддән, хырда дашларыны – мирваридән, торпағыны – зә'фәрандан вә саф мүшкдән гәрар верди. Сонра Чәннәтә хитаб едәрәк бујурду: Даныш! О, нүтгә кәлиб деди:

«Бу Аллаһдан башга дикәр бир Аллаһ јохдур; О, диридир, гивамлыдыр. Мәнә дахил олан кәс хошбәхт олар.»

28. Ja Эли, бу үммәтдән он тајфа Әзим олан Аллаһа кафир олду:

1/ Адам өлдүрән, 2/ саһир, 3/ дәјјус, 4/ һәрәм олан арвадла дал тәрәфдән чинси әлагә едән кәс, 5/ һејванатла чинси әлагәдә олан кәс, 6/ мәһрәм гадынларла зина едән кәс, 7/ фитнә салмаға сә'ј едән; 8/ һәрби кафирләрә силәһ сатан, 9/ зәкаты вермәјән вә она мане' олан, 10/ мүстәғи' олдуғу һалда һәччә кетмәјән кәсләр.

29. Ja Эли, беш мәғамдан гејри һалларда зијафәт ола билмәз. О мәғамлар бунлардыр: 1/ Тој мәрасиминдә, 2/ Ушағларын хүтнә /кәсдирмә/ мәрасиминдә, 3/ ушағларын төвәллүдүндә, 4/ Мәккә сәфәриндән гајыданда, 5/тәзә ев аланда вә ја тикдирәндә.

30. Ja Эли, үч шејдән башга, гејри шејләр үчүн ағил шәхсин јериндән һәрәкәт етмәси лајиг дејил. О үч шеј бунлардыр:

1/ Мәашын ислаһы үчүн, 2/ Гијамәт тәдарүкү үчүн, 3/ һәләл олан шејләрдән ләззәт апармаг үчүн.

31. Ja Эли, үч шеј вар ки, һәм дүнада һәм дө ахирәтдә јахшы сифәтләрдәндир:

1/ Сәнә зүлм едән кәси әфв едәсән, 2/ сәндән әрһамы кәсән шәхсә, сән силәји-әрһам едәсән, 3/ сәнә наданлыг кәстәрән кәсә, сән һәлимлик кәстәриб јахшылыг едәсән.

32. Ja Эли, үч шејдән габаг үч шејә сүр'әт елә:

1/ Гочалмагдан габаг чаван вахтда хәјр әмәл етмәјә, 2/ хәстәләнмәмишкән өз сийһәтинә ријәт етмәјә, 3/ фәғирләшмәмишкән өз гәнилијини сахламаға сә'ј ет.

33. Ja Эли, Аллаһ-тәала мәним үммәтим үчүн ашағыдакылары кәһарәт тугуб:

1/ Намаз һалында кәнар ишләрлә мөшғул олмаг;

2/ сәдәгә вердикдә, ону алан адама миннәт гојмаг;

3/ чәнәбәт һалында мөсчидә дахил олмаг;

4/ гәбиристанда күлмәк;

5/ хәлгин һәјәтләринә бахмаг;

6/ гадынларын тәнасул үзүнә бахмаг; бу иш өвладын кор олмасына сәбәб олар;

7/ чинси элагэ вахтында данышмаг; бу иш өвладың лал олмасына сәбәб олар;

8/ шам намазы илә иша намазы арасында јатмаг; бу иш саһиби руздән мәрһум олар;

9/ асиман алтында футәсиз гүсл етмәк;

10/ футәсиз һалда чајлара, нәһрләрә вә һамама дахил олмаг;

11/ сүбһ намазында эзан илә игамә арасында данышмаг;

12/ тәләтүмлү дәннздә чиммәк;

13/ мәнһәччәри олмајан дам үстүндә јатмаг;

14/ гадының һејз һалында әринин онунла элагә етмәси;

15/ чүзам хәстәлији олан адамла бир аршындан аз олан мәсафәдә дуруб данышмаг; о һәзрәт бујуруб ки, ширдән гачан кими, чүзамлы шәхсдән дә гачын.

16/ мүһтәлим һалында, јә'ни бојнунда чәнәбәт гүслү олан һалда шәхсин өз әјалы илә чинси элагә етмәси;

17/ ахар су кәнарында бөвл етмәк /ишәмәк/;

18/ мејвә ағачының мејвә вахтында онун алтында бөвл етмәк;

19/ шәхсин евдә тәк-тәнһа јатмасы;

20/ чырагсыз һалда гаранлыг евә дахил олмаг;

21/ ајаг үстә ајаггабы кејмәк;

34. Ја Әли, ифтихар – һәсәбин афәтидир; јә'ни бир адам өзүндә вә аиләсиндә олан бир шејлә фәхр етсә, о, өз нәслини һөрмәтдән салар вә әсл-нәчәбәтинә ләкә кәтирәр.

35. Ја Әли, Аллаһдан горхан кәсдән һәр бир шеј горхар, һәр ким Аллаһдан горхмаса, Аллаһ ону һәр шејдән горхудар.

36. Ја Әли, сәккиз тајфа вар ки, намазлары гәбул дејил: 1) өз ағасындан гачан гул; 2) өз саһибинин итаәтиндән чыхан вә әри она гејзли олан гадын; 3) зәкаты вермәјән; 4) дәстәмәзы тәрк едән; 5) һәдди-булуға јетмиш вә өртүксүз намаз гылан гыз; 6) чәмаәтин хошламадығы вә ондан кәраһәти олан пишнамаз; 7) мөст адам; 8) өзүнү бошалтмаға еһтијачы олан вә бу һалда говрула-говрула намаз гылан шәхс.

37. Ја Әли, дөрд шеј вар ки, онлар һәр кәсдә олса, Аллаһ-тәала онун үчүн Чәннәтдә бир ев бина едәр: 1/ јетимә пәнәһ вермәк, 2/ зәифә рәһм етмәк, 3/ валидејнә меһрибан олмаг, 4/ нөкәр, гул вә кәнизлә мүлајим рәфтар етмәк.

38. Үч шеј вар ки, һәр кәс онлар илә Аллаһ-тәалаја мүлагат етсә, о кәс инсанларын ән фәзиләтлиси олар: Бири одур ки, Аллаһ-тәала вачиб едән шејләри өз вахтында јеринә јетирәр; бу шәхс инсанларын ән јахшы ибадәт едәннидир. Бири одур ки, шәхс Аллаһын һәрәм етдији шејләрин һамысындан пәһризи едир; бу шәхс инсанларын ән пақдамәни вә пәһризкарыдыр; Бири дә одур

ки, Аллаһ-тәаланың вердији рузијә гане' вә разы олур; бу шәхс инсанларын ән дөвләтлисидир.

39. Ја Әли, үч шеј вар ки, бу үммәтдән бир кәс она тагәт кәтирмәз:

1/ мө'мин гардашы дүнја малында өзүндән ирәли салсын;

2/ хәлг үчүн өз нәфсинә инсаф версин;

3/ һәр бир һалда Аллаһ-тәаланы зикр еләсин. Бурада зикр о мө'нададыр ки, һәрәм шеј араја чыханда Аллаһ-тәала хатиринә о һәрәмы тәрк етсин.

40. Ја Әли, үч кәс вар ки, әкәр онлар илә инсаф үзрә рәфтар етсән, сәнә зүлм едәрләр; онлар бу кәсләрди; нанәчиб шәхс, арвад, бир дә хадим /гуллуғчу, нөкәр/.

41. Ја Әли, једди шеј вар ки, онлар һәр кәсдә олса, өз ијманының камилләширәр, Беһиштин гапылары онун үзүнә ачыг олар:

1/ шәхс дәстәмәзын сујуну фүрвән еләсин;

2/ намазыны дүрүст вә сәлигә илә гылсын;

3/ малының зәкатыны версин;

4/ гәзәбини удеун;

5/ һәрәм сөзләрдән дилини сахласын;

6/ кұнаһларындан истиғфар етсин;

7/ әһли-бејтинин нәсирәт һәггини әда еләсин, јә'ни өз аиләсиндә олан кәсләрә шәриәт әмәлләрини тә'лим етсин.

42. Ја Әли, үч тајфа үч тајфадан интигам чәкмәз; азад шәхс – гулдан, алим адам – чаһилдән, гүввәтли кәс – зәифдән.

43. Ја Әли, Аллаһ-тәала үч кәсә лә'нәт едиб:

1/ тәамы јалгыз јејәнә,

2/ сәһраја јалгыз сәфәр едәнә,

3/ евдә тәк-тәнһа јатана.

44. Ја Әли, үч шеј вар ки, онлардан диванә олмаг тәһлүкәси олар:

1/ гәбрләр арасында отуруб өзүнү бошалтмаг,

2/ бир тајлы ајаггабы илә јол кетмәк,

3/ кишинин евдә тәк јалгыз јатмағы.

45. Үч шеј вар ки, орада јалан данышмаг јахшыдыр:

1/ муһарибәдә алдатмаг, 2/ зөвчәјә јалан вә'дә вермәк, 3/ ики нәфәрин арасыны ислаһ етмәк мөгсәдилә јалан демәк.

46. Үч кәс вар ки, онлара һәмнишин олмаг үрәји өлдүрәр:

1/ ушаглар, 2/ сәрвәт саһибләри, 3/ гадынлар.

47. Ја Әли, үч шеј вар ки, һәгиги ијмандан ирәли кәлир:

1/ чәтинлик һалында икән нәфәгә /зәкат, сәдәгә/ вермәк,

2/ хәлгә өз нәфсиндән инсаф вермәк,

3/ тәләбәләрә сәмими сурәтдә елм вермәк.

48. Ja Әли, үч шеј вар ки, һәр кәсдә олмаса, әмәли тамам дејил:

1/ Аллаһ-тәалая күнаһ етмәкдән пәһриз гылмаг,

2/ мөхлуг илә мүдара етмәк үчүн хошхасијјәт олмаг,

3/ наданларын чәһаләтини рәдд етмәк үчүн һәлим олмаг.

49. Үч шеј вар ки, дүңјада мө'мини шад едәр:

1/ мө'мин гардашлар илә көрүшмәк,

2/ оруч олан шәхсә ифтар вермәк,

3/ кечәнин ахырында кечә намазы гылмаг.

50. Ja Әли, үч хисләтдән нәһј едирәм: һәсәддән, һирсдән, бир дә тәкәббүрдән.

51. Ja Әли, дөрд хисләт вар ки, бәдбәхтлик әләмәтидир: 1/ көзүн гурулуғу, 2/ үрәјин бәрклији, 3/ арзунун узунлуғу, 4/ баги галыб јашамағы дост тутмаг.

52. Ja Әли, үч шеј вар ки, дәрәчатдыр, јә'ни инсанын дәрәчәсини вә мәртәбәсини учалдар; үч шеј кәффаратдыр, јә'ни инсанын күнаһларына кәффарә олар, бу күнаһлары јууб апарар, мәһв едәр; үч шеј мүһликатдыр, јә'ни инсаны һәлакәтә апарар; үч шеј исә мүнчијјатдыр, јә'ни инсаны ничтата апарар.

Үч дәрәчат бунлардыр: 1/ дәрәмаз аланда сују бол-бол ишләтмәк, 2/ һәр намаздан сонра о бири намазын интизарины чәкмәк, 3/ кечә-күндүз чәмаәт намазына чох кетмәк.

Үч кәффарат бунлардыр: 1/ саламы ашкар дәмәк, 2/ хәлгә тәам вермәк, 3/ кечә, хәлгин јатан вахтында намаз гылмаг.

Үч мүһликат бунлардыр: 1/ симичлик вә она итаәт етмәк, 2/ нәфсин истәкләринә табе' олмаг, 3/ шәхсин өзүнү бәјәнмәси вә өзүндән разы галмасы.

Үч мүнчијјат исә бунлардыр: 1/ кизлиндә вә ашкарда Аллаһдан горхмаг, 2/ гәниликдә вә фәгириликдә мијанә хәрч етмәк, 3/ разылык, сакит вә фејз һалларында әдаләти сахлајыб һифз етмәк.

53. Ja Әли, фитамдан сонра риза' јохдур; јә'ни ушаг ики иллик оландан сонра даһа она сүд вериб әмиздирмәк олмаз.

54. Ja Әли, ушаг һәдди-булуға чатыб өзүнү таныјандан сонра о, даһа јетим дејил.

55. Ja Әли, ики ил јол кет, валидејнә јахшылыг елә; бир ил јол кет, силәји-әрһам елә; бир мил јол кет хәстәдән хәбәр тут, һалыны соруш; ики мил јол кет, чәназәни мүшајјәт елә; үч мил јол кет, мө'мин гардашын дә'вәтини гәбул ет; дөрд мил јол кет, Аллаһын разылыгы үчүн мө'мин гардашы зијарәт елә; беш мил кет, бир јазығын фәрјадына јетиш; алты мил кет, мәзлума көмәк елә; истиғфардан мөһкәм јапыш.

56. Ja Әли, мө'мин үчүн үч әләмәт вар: намаз, зәкат, оруч. Мүнафиг үчүн јенә үч әләмәт вар: һазыр оlanda тәвазә' едәр;

гајиб оlanda гејбәт едәр; мүсибәт вахтында шәмәтәт едиб севинәр. Залим үчүн дә үч әләмәт вар: өзүндән ашагыја зүлм едәр, гәләбә едәр; өзүндән јухарыја мә'сијәт едәр; залимләрә көмәклик көстәрәр. Ријакарын да үч әләмәти вар: адам арасында һәвәсли олар; јалғыз оlanda тәнбәл олар; истәјәр ки, бүтүн ишләриндә хәлг ону мәдһ етсин. Мүнафиг адамын јенә үч башга әләмәти вар: јалан данышар, вә'дәсинә хилаф чыхар вә әманәтә хәјанәт едәр.

57. Ja Әли, доггуз шеј һафизәнин зәифләшмәсинә сәбәб олар:

1/ Турш алма, 2/ көшиниз, 3/ пәндир, 4/ сичанын агзы дәјмиш сују ичмәк, 5/ гәбр дашларында олан јазылары охумаг, 6/ ики арвадын арасында кечмәк, 7/ бихи көтүрүб атмаг, 8/ бојунун чухур јеринә һәчәмәт гојмаг, 9/ дајанмыш суда бөвл етмәк /ишәмәк/.

58. Ja Әли, ејш үч шејдәдир: вүс'әтли ев, көзәл гыз, бир дә хош јеришли ат.

59. Ja Әли, Аллаһа анд олсун, әкәр тәвазә'кар адам гујунун дибиндә дә олса, Аллаһ-тәала бир јел көндәрәр ки, шәрр адамларын дөвләти заманында о јел ону галдырыб јахшылардан да уча едәр.

60. Ja Әли, һәр кәс өзүнү ата-бабаларындан гејри-кәсләрә нисбәт версә, она Аллаһ-тәаланын лә'нәти олсун. һәр кәс әмәләнин (ишчинин) һәггини вермәсә, она Аллаһын лә'нәти олсун. һәр кәс бир һәдәс төрәтсә, ја бир һәдәсчијә мәнзил версә, она Аллаһын лә'нәти олсун. Сорудулар ки, һәдәс нәдир?: Бујурду: гәтл.

61. Ja Әли, мө'мин о кәсдир ки, мүсәлманларын малы вә чаны ондан әманда олсун. Мүслим о кәсдир ки, мүсәлманлар онун әлиндән вә дилиндән әманда олсулар. Мүһачир о кәсдир ки, күнаһлардан һичрәт едиб ажрылыр.

62. Ja Әли, ијманын мөһкәм ипә одур ки, мөһәббәт вә әдавәт јалғыз Аллаһ-тәаладан өтрү олсун.

63. Ja Әли, һәр кәс өз арвадына итаәт етсә, Аллаһ-тәала ону үзү үстә Чөһәннәмә салар.

Әли әләһис-сәлам әрз еләди ки, бу нә итаәтдир?

Пейғәмбәр сәләватүллаһи әләһи бујурду: Бу итаәт одур ки, киши өз арвадына изн версин һамамлара, тојлара, јаслара кетмәјә вә назик либаслар кејмәјә.

64. Ja Әли, Аллаһ-тәала исламы бәргәрар етмәклә чаһилијјәтдә олан кибр-гуруру, ата-бабалара етдикләри фәхри рәф' гылыб ләғв етди; бу чөһәтә ки, инсанларын һамысы Адәмдән төрәнмишдир, Адәм дә торпагдан јараныбдыр. Инсанларын ән һөрмәтлиси Аллаһ јанында о кәсдир ки, онун пәһризкарлыгы

артыгдыр.

65. Ja Әли, мәјитәнин, итин, шерабын гижмәти, зина едөн гадынын кәбин һәгги, һакимин һөкмдә алдыгы ришвәт вә кәһинләрин /фалчылары/ алдыглары һәгг һәрам олан шәјләрдәндир.

66. Ja Әли, һәр кәс елм өјрәнсә вә мөгсәди бу олса ки, сәфиһләри алдатсын, ја ки, алимләрлә мүчадилә етсин, ја да хәлги өз нәфсинә дә'вәт етсин, белә шәхс Чәһәннәм әһлидир.

67. Ja Әли, бир бәндә вәфат едөндә хәлг дејәр ки, о өзүндән нә гоју кетди? Мәләкләр исә дејәр: О, нә көндәрди?

68. Ja Әли, дунја – мө'минин зинданы, кафирин Чәннәтидир.

69. Накаһани өлүм мө'мин үчүн раһәтликдир, кафир үчүн һәсрәтдир.

70. Аллах-тәала дунјаја вәһј еләди вә бујурду: Мәнә хидмәт едөн кәсә хидмәт елә, сәнә хидмәт едөн кәсә зәһмәт вә әзијәт вәр.

71. Ja Әли, әкәр Аллах-тәала јанында дунјанын бир ағчаганад ганады гәдәри гижмәти олсајды, ондан кафирә бир ичим су да вәрмәзди.

72. Ja Әли, әввәлин⁷ вә ахирин мөхлугаты Гижмәт күнү арзу едәрләр ки, каш дунјада бир гутдан артыг она һеч нә верилмәјәјди.

73. Инсанларын ән писн о кәсдир ки, Аллах-тәаланы өз һөкмүндә мүттәһәм едәр, јә'ни Аллаһын гәзасына разы олмас.

74. Ja Әли, мәриз /хәстә/ олан мө'минин зарымағы тәсбиһдир, сәјһәси /чығырмағы/ тәһлилдир⁸, јатагда јатмағы ибадәтдир, о јандан бу јана дөnmәји – Аллах јолунда чиһад етмәкдир; ондан сонра әкәр сағалса, хәлг арасында кәзиб доланар вә о һалда онун һеч бир күнаһы олмас.

75. Ja Әли, әкәр мәнә бир кәлләпача һәдијә кәтирсәләр, гәбул едәрәм; әкәр мәни бир гол әтинә дә'вәт етсәләр, ону да гәбул едәрәм.

76. Ja Әли, гадынлар үчүн чүм'ә намазы, әзан, игамә, мәриз әјадәти¹⁰, тәшјии-чәназә, Сәфа¹¹ илә Мәрвә арасындакы һәрвәлә¹², һәчәрүл-әсвәдә¹³ ләмс етмәк, баш гырхдырмаг, мүрафәә, онлара бир шәјдән өтрү мөшвәрәт етмәк, зөрүрәт олмадан һејван зиһ етмәк (кәсмәк), тәлбијјәни¹⁴ чәһрән (бәркдән) демәк, бир гәбрин үстүнә кедиб дурмаг, хүтбә ешитмәк, никаһ ишинә мөшғул олмаг кими әмәлләрдән һеч бири јохдур. Гадын кәрәк өз әринин изни олмадан свдөн чыхмасын; әкәр чыхса, Аллах-тәала, Чәбрәил вә Михаил мәләкләр она лә'нәт едәрләр. О кәрәк әриндән изнсиз онун свиндән һеч кәсә бир шәј

вәрмәсин вә әри она гәјзли олан һалда кәрәк о, кечәни сабаһ етмәсин, һәтта әри онун һәггиндә зулм етмиш дә олса.

77. Ja Әли, ислам дини үрјандыр, онун либасы – һәја, зиңәти – вәфа, мүрүввәти – салиһ әмәлләрдир, сүтуну – һәрамдан пәһриз етмәкдир. Һәр бир шәјин әсасы олдуғу кими, исламын да әсасы биз әһли-бейтин мәһәббәтидир.

78. Бәдхәсијјәт олмаг шумдур /пис шәјдир/, гадына итаәт етмәк исә пәшиманлыгдыр.

79. Ja Әли, шум /пислик/ бир шәјдә јерләшмиш олса, о шәј анчаг гадынын дили ола биләр.

80. Ja Әли, јүкү јүнкүл олан кәс ничат тапар, јүкү ағыр олан кәс һәлак олар.

81. Ja Әли, һәр кәс мәним дилимдән јалан десә өзүнү Чәһәннәмдә отурмаға һазырласын.

82. Үч шәј һәфизәни артырар вә бәлғәми јәјил едәр: сүд, мисвак¹⁵, бир дә Гур'ан охумаг.

83. Ja Әли, мисвак – сүннәтдәндир /дәбдир/, ағызы пак едәр, кәзә ишыг кәтирәр, Аллах-тәаланы разы едәр, дишләри ағардар, ағыз ијини апарар, дишләрин әтини бәркидәр, тәама иштаһа кәтирәр, бәлғәми јәјил едәр, һәфизәни артырар, сәвабы да чохдур, мәләкләр ондан фәрәһләнәр.

84. Ja Әли, јатмаг дөрд гисмдир: 1/ пејғәмбәрләрин јатмағыдыр – архасы үстә; 2/ мө'минләрин јатмағыдыр – сағ чикни үстә; 3/ кафирләрин вә мүнәфигләрин јатмағыдыр – сол чикни үстә; 4/ шәјтанын јатмағыдыр – үзү үстә.

85. Ja Әли, Аллах-тәала бүтүн пејғәмбәрләрин өвладыны о пејғәмбәрләрин өз сүлбүндән гәрар вериб; мәним өвладымы исә сәнин сүлбүндән гәрар вериб; әкәр сән олмасајдын, мәним өвладым олмәзди.

86. Ja Әли, дөрд шәј вар ки, инсанын белини сындырар:

1/ о имамдыр ки, Аллаһа күнаһ едир, хәлг дә онун әмринә табе' олуб итаәт едир;

2/ о гадындыр ки, әри ону һифз едир, о исә әринә хәјанәт едир;

3/ о касыблыгдыр ки, сәһиби она чарә тапа билмир;

4/ јашадығы мәнзилин пис гоншусу.

87. Ja Әли, Әбдул-Мүттәлиб әјјами-чаһилијјәтдә беш сүннәт /дәб/ гојду, Аллах-тәала онлары исламда чари гылды:

1/ Аталарын арвадларыны оғула һәрам еләди; олар ки, Аллах-тәала Гур'анда назил еләди:

"Аталарыңыз никаһ едөн гадынлары сиз никаһ етмәјин".

2/ О, бир хәзинә тапды, онун хүмсүнү чыхыб тәсәдүг етди; олар ки, Аллах-тәала Гур'анда назил етди:

"Билин ки, гәнимәт алдыгыңыз шәйдән бир хүмсү /жә'ни бешдә бири/ Аллах-тәәлаја мөхсүсдүр".

3/ Зәмзәм гуусуну газыды вә тәмизләди; ону "Сигәјәтүл-һачч" адландырды; одур ки, Аллах-тәәла Гур'анда назил еләди:

"Мәкәр сиз һачиләрә су вермәји вә Мәсчидүл-һарамы тә'мир етмәји Аллаһа вә Гијәмәт күнүңә ијман кәтирмәклә бәрәбәр түтурсуңуз?"

4/ Гәтли-һәфс үчүн жүз дәфә кәффәрә тә'јин етди; Аллах-тәәла буну да Исламда чари гылды.

Тәваф үчүн Гүрәјшин јанында бир әдәд јох иди. Әбдүл-Мүттәлиб онлар үчүн једди шөвтү тә'јин етди. Аллах-тәәла ону да Исламда чари гылды.

88. Ја Әли, Әбдүл-Мүттәлиб әзләм¹⁶ илә гисмәт етмәзди вә бүтләрә ибадәт етмәзди; бүтләр адына кәсилән һејванын әтиндән јемәзди вә дејәрди: Мән – атам Ибраһим әләјһис-сәләмын дининдөјәм.

89. Ја Әли, ијман чәһәтиндән онларын һамысындан јахшысы вә јәгин чәһәтиндән һамысындан бөјүкү о говмдур ки, Ахирәз-зәмәнда олар. Онлар Пејгәмбәри көрмәзләр, һүччәт онлардан мөхфи олар, ағ /кағыз/ үстүндә гара илә јазылмыш әләрәи вә хәбәрләри охујуб дини тапарлар вә она ијман кәтирәрләр.

90. Ја Әли, үч шәј вар ки, гәлбә гәсавәт кәтирәр ону, бәркидәр:

1/ Ләһвә, јә'ни чалынан шәјләрә гулаг асмаг,

2/ шикәр ахтармаг,

3/ падшаһ гапысына кетмәк, јә'ни онун әмәләси олмаг.

91. Ја Әли, сүдү вә әти јемәли олмајан һејванын дәриси үзәриндә намаз гылма; һәмчинин Затүл-Чәјшдә, Затүс-Сәләсиддә вә Зәчнанда /буңлар јер адларыдыр/ намаз гылма.

92. Ја Әли, јумургалардан – ики тәрәфи мүхтәлиф, јә'ни бир тәрәфи назик, о бири тәрәфи јоғун оланы, балыглардан – фүлусу /пулу/ оланы, гушлардан – ганад чаланы јекилән, ганад чалмајан /сүзән/ гушларын әтини јемә. Су гушларындан – пәтәнәји вә ја мәһмәзи оланларын әтини јекилән.

93. Ја Әли, вәһши һејванлардан һансы биринин азы диши варса, гушлардан һансы биринин чанкалы варса, онларын әти һарамдыр.

94. Ја Әли, сәмәрдә /мејвәдә/ вә кәңздә /хәзинәдә/ гәт' јохдур.

Изаһ. Ислам ганунуна көрә оғрунун әли кәсилмәлидир; лакин мејвә вә хәзинә оғрусуна бу ганун чари олмур; онларын барәсиндә башга һөкм вар.

95. Исламда сүмт /данышмамаг/ орус јохдур; јә'ни гәсд едиб

бир күн кечәјә гәдәр данышмамаг вә буну орус кими ибадәт һесаб етмәк дүзкүн дејил.

Орусда вүсәл јохдур, јә'ни ади орус тутан адамын ики күн дәлбадал ифтар етмәдән орус олмасы дүрүст дејил.

Һичрәтдән сонра тәәррүб јохдур, јә'ни мүсәлманлардан ајрылыб, кафирләрә гошулмаг олмаз, бу иш һарамдыр.

96. Ја Әли, атаны оғуддан өтрү /гисас үчүн/ өлдүрмәзләр.

97. Ја Әли, гафил олан үрәјин дуасыны Аллах мүстәчаб етмәз.

98. Ја Әли, алимин јатмағы абинин ибадәтиндән әфзәлдир.

99. Ја Әли, алимин гылдыгы ики рәк'әт намаз, абинин гылдыгы мин рәк'әт намаздан әфзәлдир.

100. Ја Әли, гадын өз әриндән, гул /һөкәр/ өз ағасындан, гонаг исә ев саһибиндән ичазәсиз мүстәһәббин орус тутмасын.

101. Ја Әли, фитр күнү /шәввәл ајынын әввәли, орусчуг бајрамы/, әзһа күнү /зил-һәччә ајынын онунчу күнү, гурбан бајрамы/ орус олмаг һарамдыр.

102. Ја Әли, зинада алты хисләт вар: үчү – дүңјада, үчү – ахирәтдә. Дүңјада оланлар буңлардыр: 1/ нуранилији апарар, јә'ни һәјалы инсанын үзүндә бир нур олур ки, зина ону апарар; 2/ фани олмаға тә'чил едәр, јә'ни инсанын өмрүнү гысалдар; 3/ рузини кәсәр. Ахирәтдә оланлар буңлардыр: 1/ Гијәмәтдә һәгг-һесабы пис олар, 2/ Аллах-тәәла она гәзәбли олар, 3/ Чәһәннәмдә әбәди олараг галар.

103. Ја Әли, риба јетмиш гисм күнаһдыр; ән кичији онун кимидир ки, шөкс өз анасы илә Мөккәнин Бейтүл-һарам мәсчидиндә зина етсин.

104. Бир дирһәм /хырга күмүш пул/ риба, Аллах-тәәланын нәзәриндә јетмиш зинадан бөјүк күнаһдыр, белә ки, бу зиналар һәм дә ана, бачы кими мөһрәм гадынларла олсун.

105. Ја Әли, һәр кәс зәкат малындан бир гираг¹⁷ сахлајыб вермәсә, о кәс нә мө'миндир, нә дә онда мүсәлман кәрамәти вар.

106. Зәкат вермәјән кәс өләндә Аллах-тәәладан истәјәр ки, ону дүңјаја гајтарсын, нечә ки, Гур'анда бујуур:

"Онда ки, онларын биринә өлүм кәләр, дејәр: Пәрвәрдикара, мәни /дүңјаја/ гајтар".

107. Ја Әли, мүстәти¹⁸ олан кәс һәччә кетмәсә, кафирдир. Аллах-тәәла Гур'анда бујуур:

"Инсанларын Аллах гаршысында борчудур ки, имканы олан кәс Аллаһын бейтини зијарәт етмәк үчүн һәчч еләсин. Һәр кәс кафир олса /олсун/, Аллаһын чаһан әһлиңә еһтијачы јохдур".

108. Ја Әли, һәр кәс һәччә кетмәји тә'хирә салыб өлсә, Аллах-тәәла Гијәмәтдә ону јәһуди вә ја нәсрани /хачпәрәст/ һалында

гәбул едәр.

109. Ja Әли, сәдәгә гәзаны /бәланы/ мөһкәм сурәтдә рәдд едәр.

110. Ja Әли, силәји-әрһам¹⁰ өмрү артырар.

111. Ja Әли, тәам јејәндә дуз илә ибтида елә /башла/, дуз илә дә хәтм елә; онда јетмиш ики дәрдин шифасы вардыр.

112. Ja Әли, әкәр мәгами-мәһмуддә гаим олсам, атама, анама, әмиәм вә чаһилијәт дөврүндә олан бир гардашыма шәфәәт едәрәм.

113. Ja Әли, мән ики **зәбиһ**²⁰ оғлужам, је'ни Аллаһ јолунда гурбан кәсилмәјә нәзр едилмиш Әбдуллаһын вә Исмаил пејғәмбәрин оғлужам /Исмаил, о Чәнабын улу бабасыдыр/.

114. Ja Әли, әгл о шејдир ки, онунла Беһишт кәсб едилир вә Аллаһ-гәаланын разылығы әлдә олунур.

115. Ja Әли, Аллаһ-гәаланын илк јартдығы шеј әгл олмушдур. Бујурду она: кәл! О да кәлди. Сонра бујурду: гајыт! О да гајытды. Сонра бујурду: Иззәт вә чәлалыма анд олсун, сәндин артыг мөһәббәт бәсләдијим бир шеј јаратмамышам; сәнинлә әзаб верәрәм, сәнинлә дә әзаб верәрәм.

116. Ja Әли, әрһамын²¹ мөһтач олдуғу һалда гејриләрә сәдәгә вермәк рәва бәјил.

117. Ja Әли, **хизаб** /һәна јаһмағ/ үчүн бир дирһәм хәрч етмәк, Аллаһ јолунда мин дирһәм хәрч етмәкдән әфзәлдир. Онда он дөрд хисләт вар: 1/ гулаглардан јели чыхарар; 2/ көзә гүввәт верәр; 3/ бурунун ичини јумшағ едәр; 4/ ағызын ијини хош едәр; 5/ дишин әтини бәркидәр; 6/ хәсислији апарар; 7/ шејтанын вәсвәсәсини азаадар; 8/ мәләкләр онунла шад олар; 9/ мө'минләр онунла шад олар; 10/ кафир онунла гејзләнәр; 11/ о, зијнәтдир; 12/ әтрдир; 13/ Нәкир²² вә Мүнкәр ондан һәја едәр; 14/ гәбр әзабындан бәраәт газандырар.

118. Ja Әли, ишсиз сөздә, әмәлсиз нәзәријәдә, сәхавәтсиз малда, верилмәмиш сәдәгәдә, иффәтсиз пақдамәнликдә, нијјәтсиз сәдәгәдә, сийһәтсиз һәјатда, әмн-аманлығы олмајан вәтәндә хејр јохдур.

119. Ja Әли, гојунун бәдәниндә једди шеј һарамдыр: 1/ ган, 2/ чинсијјәт үзвү, 3/ сидик кисәси, 4/ һәрәм илик, 5/ вәзиләр, 6/ далағ, 7/ өд.

120. Ja Әли, дөрд шеј аланда, ояларын гүјмәти үстүндә чәнә вурма: 1/ гурбанлығ һејван, 2/ кәфән, 3/ гул вә ја кәниз. 4/ Мәккә сәфәри үчүн кирајә едилән шејләр.

121. Ja Әли, сәнә хәбәр веримми ки, сизләрдән ким мәнә чох охшайыр?

О Чәнаб (ә) әрз еләди: Бәли, ја Рәсулуллаһ.

Пејғәмбәр сәләватуллаһ бујурду: хасијјәти хош вә һәлим олан, әғрабасына чоғ јахшылығ едән, нәфсинә чоғ инсаф верән кәсләр.

122. Ja Әли, мәнним үммәтим үчүн суја гәрг олмадан әман вар; һәр кәс кәмијә минсә, Гур'анын 39-чу /Зүмәр/ сурәсинин 67-чи әјәсини вә 11-чи /Һуд/ сурәсинин 41-чи әјәсини охусу.

123. Ja Әли, мәнним үммәтимдән һәр кәс Әсра /Бәни-Исраил/ сурәсинин 110-111-чи әјәләрини охуса, оғрудан әманда олар.

124. Ja Әли, мәнним үммәтим үчүн ев учмасындан әман вар; бу тәһлүкәдән ничат тапмағ үчүн јатан вахта Гур'анын 35-чи /Фатир/ сурәсинин 41-чи әјәсини охусунлар.

125. Ja Әли, мәнним үммәтим үчүн гәм-гүссәдән әман вар; бундан өтрү бу зикри охумағ лазымдыр:

"Ја һөввә вә ла гүввәтә илла биллаһи вә ла мәлчәә минәллаһи илла иләһһи".

126. Ja Әли, мәнним үммәтим үчүн јанмадан әман вар; бундан өтрү Гур'анын 7-чи /Ә'раф/ сурәсинин 196-чы әјәсини охусунлар. Онун далынча десинләр: **"Вә ма гәдәруллаһә һәггә гәдриһи"**.

127. Ja Әли, һәр кәс јыртычы һејвандан горхса, Гур'анын 9-чу /Төвбә/ сурәсинин сонунчу ики /128-129/ әјәсини охусун.

128. Ja Әли, һәр кәсин һејваны чошушлуг етсә, онун сағ гулағына Гур'анын 3-чү /Али-Имран/ сурәсинин 83-чү әјәсини охусун.

129. һәр кәсин гарнында сәфра /сары су/ олса, Ајәтәл-күрсини гарнына јазсын, сонра јујуб сујуну ичсин, Аллаһын изни илә шифа тапар.

130. Ja Әли, фәрзәндин һәгги атанын өһдәсиндә одур ки, она јахшы ад вә әдәб версин, ону бир бабил јерә гојсун. Атанын һәгги фәрзәндин өһдәсиндә одур ки, ону өз ады илә чағырмасын, габағынча јол кетмәсин, һузурунда әјләшмәсин вә онунла һамама кирмәсин.

131. Ja Әли, һәр кәс саһирдән вә шејтандан горхурса бу әјәни охусун:

"Инно рәббәкумуллаһәл-ләзи хәләгәс-сәмавати вал-әрзә".

132. Ja Әли, үч шеј вәсвасдандыр: торпағ јемәк, диш илә дырнағ тутмағ, бир дә сағталы јемәк.

133. Аллаһ лә'нәт еләсин о валидејнә ки, өвладыны агги-валидејн олмаға вадар едәр.

134. Аллаһ-гәала рәһмәт еләсин о валидејнә ки, һәггини әда етмәјә фәрзәндрәнини вадар едәрләр.

135. Ja Әли, һәр кәс өз валидејнини гәмкин етсә, онлара агт олбудур.

136. Ja Əли, һәр кәсин һанында мө'мин гардашы үчүн гејбәт етсәләр, онун үчүн мүмкүн олдуғу һалда буна мане' олмаца, Аллаһ ону дунҗада вә ахирәтдә зәлил едәр.

137. Һәр кәс бир гејимин хәрчини өз өһдәсинә көтүрсә, та ки, еһтиҗачдан чыхсын, Чәннәт о кәсә вачиб олар.

138. Һәр кәс бир гејимин башына әл чәкә, она рәһми кәлә, гејамәтдә Аллаһ-тәала онун түкләринин әләди гәдәр она нур әта едәр.

139. Ja Əли, наданлыгдан шиддәтли фәғирлик жохдур; әглдән фәјдалы мал жохдур; үчбдән вәһшәтли жалғызлыг жохдур; тәдбир кими әгл жохдур; һәрәмдан горунмаг кими пәһризкарлыг жохдур; хош хасијәт кими нәчәбәт жохдур; тәфәккүр кими ибадәт жохдур.

140. Ja Əли, данышығын афәти – јаландыр; елмин афәти нисјандыр, /җ'ни унутмаг/, ибадәтин афәти – сүстлүкдур; чәмалын афәти – ифтихардыр; һилмин /һәлимлијин/ афәти – һасәддир.

141. Ja Əли, дөрд шеј вар ки, һәдәр јерә зај олар: 1/ тох һалда тәам јемәк; 2/ ајдын кечәдә чыраг јандырмаг; 3/ шоран јердә әкин әкмәк; 4/ наәһл адама јахшылыг етмәк.

142. Ja Əли, һәр кәс намазы унутса, Беһиштин јолунда азғын дүшәр.

143. Ja Əли, нүгрәтүл-ғурабы²³ вә фәрисәтүл-әсәди²⁴ өзүндән узаг елә.

144. Ja Əли, әлими дирсәјә гәдәр әждаһанын ағына дахил етмәк мәним үчүн ондан јахшыдыр ки, әлими бир кәсин габағында ачыб суал едим ки, о кәс әввәл јох иди, сонра вар олуб.

145. Ja Əли, инсанларын һамысындан артыг Аллаһа нафәрманлыг едән о кәсдир ки, өз гағилиндән гејрчисини гәтлә гејтирир, өз зарибиндән гејрчисини зәрб едир /вурур/. Һәр кәс ағаларындан гејрчисини дост тутса, Аллаһын мәнә назил етдији шејә кәфир олар.

146. Ja Əли, сағ әливә үзүк тах ки, бу, Аллаһ-тәаланын мүгәррәб кәсләрә бәхш етдији бир фәзиләтдир.

О Чәнаб (ә) суал етди: Ja Рәсуләллаһ, үзүјүн гашы һансы шејдән олсун? Пејғәмбәр /с/ бујурду: Гырмызы әгигдән; чүнки о, Аллаһ-тәаланын вәһданијәтинә играр едән әввәлинчи дағдыр; мәним нүбүввәтим, сәнин вәсилијини вә сәнин өвладларынын имамәтини, шәәләр үчүн – Чәннәти, сәнин дүшмәнләрин үчүн Чәнәнәми дә әввәлчә о гәбул едибдир.

147. Ja Əли, Аллаһ-тәала дүнјаны шәрафәтләндирәрәк бүтүн аләмләрин кишиләриндән мәни ихтијар етди; сонра икинчи дәф'ә мүттәли' олуб, бүтүн аләмләрин кишиләриндән сәни ихтијар етди; сонра үчүнчү дәф'ә мүттәли' олуб бүтүн аләмләрин

кишиләриндән сәнин өвладларыны ихтијар етди; сонра дөрдүнчү дәф'ә мүттәли' олуб, бүтүн аләмләрин гадынларындан Фатимәни ихтијар етди.

148. Ja Əли, мән сәнин исмини дөрд јердә өз исмим илә јан-јана көрдүм вә онунла үнс тутдум: Ме'рач кечәси Бејтүл-мүгәддәсә гејтишдим; көрдүм онун сәхрәсиндә јазылыб:

"Ла илаһә илләллаһ, Мүһәммәдүн рәсулуллаһ, әјјәлтуһу би-вәзирини".

Јә'ни, "Бу Аллаһдан башга дикәр бир аллаһ жохдур, Мүһәммәд онун елчисидир; ону өз вәзири илә гүввәтләндирдим".

Чәбраилдән сорушдум ки, мәним вәзирим кимдир?

Деди: - Әли ибни Әбу Талиб.

Сонра кедиб Сидрәгүл-Мүнтәһәја гејтишдим; көрдүм ки, орада јазылыб:

"Һәгигәтән, Аллаһ мәнәм, мәнән башга аллаһ жохдур, Мүһәммәд мәним хәлгимдән интихаб едилмишдир; ону өз вәзири илә гүввәтләндирдим".

Чәбраилдән сорушдум ки, мәним вәзирим кимдир? Деди: - Әли ибни Әбу Талиб.

Сонра Сидрәтүл-Мүнтәһадан кечиб Рәббүл-аләмин Әршинә гејтишдим. Көрдүм ки, Әршин сүтунунда јазылыб:

"Аллаһ мәнәм, мәнән башга Аллаһ жохдур, мән-тәк вә јекәнәјәм, Мүһәммәд мәним истәклимдир; ону өз вәзири илә гүввәтләндирдим вә өз вәзири илә она көмәк етдим".

149. Ja Əли, Аллаһ-тәала мәнә сәнин үчүн бу хисләтләри әта едиб:

Сән мәнимлә гәбрдән чыхан әввәлинчи кәс оларсан;

Сиратда мәнимлә әввәлинчи кәс оларсан;

Сонра мәни кејиндирәрләр, сәни дә мәнимлә биркә кејиндирәрләр;

Мән дирилән заман сән дә мәнимлә биркә дириләрсән;

Сонра Иллијиндә сакин оlanda сән дә мәнимлә сакин олан әввәлинчи кәс оларсан;

Беһиштин халис вә мөһрләнмиш сүјууну ичәндә сән дә мәнимлә әввәлинчи кәс оларсан;

Сонра Рәсули-әкрәм сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм Сәлмани-Фарсијә бујурду:

- Ja Сәлман, онда ки, әлил олдум, сәнин үчүн үч хисләт олар:

Бири одур ки, Аллаһ-тәаланын зикриндә оларсан; бири одур ки, дуаларын мүстәчаб олар, бири дә одур ки, бүтүн кұнаһларын төкүләр, һеч бир кұнаһын галмаз. Аллаһ-тәала сәнә өмрүнүн ахырына гәдәр сәләмәтликдән бәһрә версин.

Сонра о һәзрәт /с/ Әбузәрә мүрачиәт едиб бујурду:

- Ја Әбазәр, мәбада бир кәсдән суал едәсән /истәјәсән! Чүнки суал етмәк һазыр зилләтдир вә тә'чили касыблыгыдыр. Гијамәтдә узун-узак һесабаты вар.

Ја Әбазәр , јашајарсан – тәк, өләрсән – тәк, Беһиштә дә дахил оларсан – тәк. Сәнин чәһәтиндән Ираг әһлинин бир чәмаәти сәадәтә наил олар: онлар сәнин гүслүнә, тәһизинә вә дәфн ишинә мүбашир оларлар.

Сонра о һәзрәт (с) бујурду: - Ја Әбазәр, саиллик етмә; әкәр сәнә бир шеј верилсә ону гәбул елә.

Сонра о һәзрәт /с/ әһабә бујурду: Сизә писләринизи хәбәр веримми? Әрз еләдиләр: Бәли, ја Рәсуләллаһ /с/.

О Чәнаб /с/ бујурду: Сизин писләриниз бунлардыр:

Һәммамлар /хәбәрчиләр/, ики дост арасына ајрылыг саланлар вә кизли шејләри заһирә чыхармаға һәвәскар олан кәсләр.

ҺӘЗРӘТИ-РӘСУЛ /С/ ЧӘНАБЛАРЫНЫН ӘБДУЛЛАҺ ИБНИ МӘС'УДА ТӨВСИЈӘЛӘРИ.

Әбдуллаһ ибни Мәс'уд Пејгәмбәр /с/ чәнабларынын мүгәррәб сәһабәләриндән, һәм дә о һәзрәтин /с/ катибләриндән биридир. О, нәгл едир ки, бир күн мән беш нәфәр дикәр сәһабә илә бирликдә о Чәнабын /с/ һүзуруна кетдик. Шиддәтли ачыг иди, дөрд ај иди ки, су, сүд вә ағач јарпағындан башга бир шеј јемирдик. Әрз еләдик: Ја Рәсуләллаһ, ачыг нә вахта гәдәр давам еләчәк?

О Чәнаб (с) бујурду: һансы һалда јашајырсынызса, она көрә шүкр един: мәнә вә мәндән багагкы пејгәмбәрләрә назил олан китабларда јазылыб ки, Чәннәтә дахил оланлар јалныз сәбр едәнләр олар; Аллаһ-тәала бујурур:

"Һәгигәтән, сәбр едәнләрин әчи һесабат чәкилмәдән вериләр." /Гур'анын 39-чу /Зүмәр/ сурәси, 10-чу ајә/

"Һәгигәтән, сәбр етдикләри үчүн биз онлары бу күн /Гијамәтдә/ мүкафатландырдыг; һәгигәтән, онлар ничат тапанлардыр." /Гур'анын 23-чү /Мө'минун/ сурәси, 111-чи ајә/

"Сәбр етдикләри үчүн, онларын мүкафаты чәннәт вә инәкдир." /Дәһр /Инсан/ сурәси, ајә 12/

"О күрүһ сәбр етдији үчүн ики дәф'ә /музд/ алачат." /Гәсәс сурәси, ајә 54/

Јенә Аллаһ-тәала бујурур:

"Мәкәр күман едирсиниз ки, чәннәтә дахил оларсыныз? Сиздән багагкы /үммәтләрә/ јетишән гөрху вә әзијәт сизә дә јетишәр."

/Бәгәрә сурәси, 214-чү ајә/

"Сизи имтаһан едәрик хөвф /гөрху/, ачыг, мал, нәфс вә мейвәләрин нөгсаны илә, мүждә олсун сәбр едәнләрә." /Бәгәрә сурәси, ајә 155/

Дедик: Ја Рәсуләллаһ /с/ "сәбр едәнләр" кимләрдир?

Бујурду: О кәсләрдир ки, Аллаһа ибадәт етмәјә сәбр едиләр, ләззәт кәсб едән күнаһлардан ичтинаб едиләр, өз гасләрилә нәфәгә /сәдәгә/ вериләр. Онлар ничат тапан салиһ кәсләрдир.

1. Онлар тапшырырам: тәвазәкарлығы, вүғары, дајанығы, тәфәккүрү, һәлимлији, әдаләти, е'тибары, тәдбири, пакмаәнлији, јахшылыг етмәји, утанмағы, Аллаһы севмәји, әманәти өз саһибинә дүрүст гәјтармағы, һөкмдә вә шәһадәтдә әдаләтли олмағы, һәгг әһлинә көмәк етмәји, сәнә зүлм едән кәсләри әфв етмәји.

2. Бир бәләјә мүбтәла олсаныз, сәбр един; сизә бир шеј әта олунса, шүкр един; һөкм едәндә әдаләтли олун; данышдан доғру данышын; әһд етсәниз, она вәфа един; күнаһ етсәниз, истиғфар едиб, бағышланмаг истәјин; сизә јахшылыг етсәләр, шадланын.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Онлар наданлар хитаб едәндә, онлар салим сөзләр данышарлар." /Фурган сурәси, ајә 63/

"О кәсләр ки, өз Пәрвәрдикарына сәлдә вә гијам һалында кечәни сәһәрә чыхарарлар." /Фурган сурәси, ајә 64/

"Онлар ләгв ишләрдән кечәндә һөрмәтлә кечәрләр, адамларла хош данышарлар." /Фурган сурәси, ајә 72/

3. Еј Мәс'уд оғлу, мәнә һәгг үзрә мәб'ус едән кәсә анд олсун ки, онлардыр сәбр едәнләр вә әчрә чатанлар.

"Аллаһ һәр кәсин синәсини ислам үчүн ачса, о, мә'рифәт нуру алтында олар."

Сорушдулар ки, бунун үчүн бир әламәт вармы?

Бујурду: Бәли, гүрүр евидән узагда олмаг. әбәдијјәт евинә мүрачиәт етмәк, өлүм кәлмәмиш, онун үчүн һазыр олуб көзләмәк. Һәр кәс дүнјада заһидлик етсә, онун арзулары гыса олар вә онлары дүнја әһли үчүн гојуб тәрк едәр.

4. Аллаһ-тәала бујурур:

"Онлары имтаһан едәрик, көрәк ки, һансынын әмәли јахшыдыр." /Кәһф сурәси, ајә 7/

Јә'ни јохлајарыг, көрәк ки, онларын һансы бири дүнјада даһа јахшы заһиддир; чүнки, дүнја гүрүр евидир; бу дүнја еви олмајанларын евидир вә орда мал јығыб чәм едәнләр – әгли олмајан кәсләрдир. Инсанларын ән әһмәги – дүнјаја һәрис оланлардыр, јә'ни о кәсләрдир ки, дүнја малы чәм етмәклә

мөшгүлдүр. Аллах-төала буруур:

"Билин ки, дунянын һәјаты ојунчаг вә биһүдәдир, зијнәтдир, сизин аранызда мал вә өвләд чохлуғу илә бир-биринә фәхр етмәкдир; нечә ки, јағыш нәбатат битирмәклә кафирләри тәэччүбә салар. /свиндирә/, сонра гуруяр; ону сары рәнклә көрөндөн сонра гурујуб төкүләр; ахирәтлә дә шиддәтлә эзаб олар." (Һәдид сурәси, ајә 20)

Аллаһ-төала Муса пејғәмбәрә буруур: Инсан һеч елә бир зијнәтлә зијнәтләнә билмәз ки, заһидлик зијнәтиндән артыг олсун. Еј Муса, көрсән ки, фәғирлик кәлир, декилән ки, салиһләрин шиары хош кәлир. Көрсән ки, фәнилик кәлир, декилән бу бир күнаһдыр ки, онун чәзасы тезликлә кәләчәк.

5.Еј Мәс'уд оғлу, көр Аллах-төала Гур'анда нә буруур:

"**Әкәр инсанларын тәк бир үммәт олмаг /һетималы/ олмасайды, Аллаһы инкар едләнләрин евләринин таванларыны вә нәрдиванларыны /һилләканларыны/ күмүшлән едәрик; еләчә дә евләринин гапыларыны вә сөјкәндикләри тәхтләри /күмүшдән/ дүзәлдәрдик вә гызыл /бәзәкләр ичиндә гәрг едәрдик/; бүтүн бунлар /фани/ дунянын һәјатыдыр, ахирәт пәһризкарлар үчүндүр.**" /Зүһрүф сурәси, ајә 33-34/

Јенә дә Аллах-төала буруур:

"**Һәр кәс дунја малы үчүн тә'чил едәрсә, биз дә бу дунјада тә'чил едәрик вә истәдјимиз кәсә о не'мәти орада тә'чили олараг верәрик, сонра исә Чәһәннәми она мәскән едәрик ки, ораја данланмыш вә говулмуш бир һалда даһил олар. Һәр кәс ахирәти истәсә, өзү дә мө'мин олса вә бу јолда сә'ј етсә, онларын сә'ји гәбул олунар.**" /Әсра сурәси, ајә 18-19/

6.Еј Мәс'уд оғлу, һәр кәс Чәһәннәтә мүштаг олса, хәјр ишләрә чәһд едәр; һәр кәс Чәһәннәмдән горхса, шәһвәтләри тәрк едәр; һәр кәс өлүмү нәзәриндә сахласа, ләззәтләрдән үз дөндәрәр; һәр кәс дунјада заһидлик етсә, һәр чүр мүсибәт она јункүл олар.

7.Аллаһ-төаланын кәламыны оху:

"**Зијнәт верилди инсанлар үчүн шәһвәтләрин мәһәббәти: гадынлардан, фәрзәндләрдән, гызыл вә күмүшлә долу гинтарлардан²⁵, чинс атлардан, мал-гара вә әкин јерләриндән; бунлар дунја һәјатынын мәтабыдыр; көзәл дөнүш јери исә Аллах-төала јанындадыр.**" /Али-Имран сурәси, ајә 12/

8.Аллаһ-төала Мусаны сечилмиш пејғәмбәр гәрар вермишди; О, Аллаһ илә данышыр, мүнәчат едирди. О, ағач јарпағы вә от јејирди; белә ки, арыглыгдан онун гарнындакы от вә сәбзәләрин јашыллығы харичдән көрүнүрдү. О, Фир'овнун тә'гибиндән гачаркән бир ағачын кәлкәсинә пәнәһ кәтириб, ачлығыны

сөндүрмәк үчүн Аллахдан јалныз тәам истәди.

9.Еј Мәс'уд оғлу, Нух пејғәмбәрин ишиндән сәнә хәбәр верим. О һәзрәт доғгуз јүз ил јашады; Аллаһы чағырарды; сәһәр оlanda дејирди ки, ахшама галмарам, ахшама оlanda дејирди ки, сәһәрә галмарам. Онун либасы гылдан, тәамы исә арпа иди.

Әкәр истәсән, Сүләјман пејғәмбәрин ишиндән хәбәр верим. О, өзү падшаһ олмасына бахмајараг, арпа чөрәји јејерди, хәлги једирдәрди. Онун либасы гылдан иди. Кечә оlanda голуну бојнуна саларды, ајаг үстә дуруб сүбһә гәдәр намаз гыларды.

Әкәр истәсән, Ибраһим Хәлилул-рәһман әләһис-сәламдан сәнә хәбәр верим. Онун либасы јундан, тәамы арпа чөрәји иди.

Әкәр истәсән, сәнә Јәһја пејғәмбәрин ишиндән хәбәр верим. Онун либасы хурма ағачынын лифиндән иди; јарпаг јејерди.

Әкәр истәјирсән, сәнә Мәрјәмнн оғлу Иса пејғәмбәрин ишиндән хәбәр верим. Онун иши даһа тәэччүблүдүр. О, дејәрди: мөним чөрәк гатығым – ачлыг, шиарым – хөвф, либасым – јун, минијим – ајагларым, кечәләр чырағым – Ај, гышда истилијим – Күнәш шуалары, мејвәләрим вә әтрим – јерин от-әләфидир ки, онлардан вәһши һејванлар вә мал-гара да јејир. Мән бүтүн шәјләрдән имтина етмишәм; мөним һеч бир шәјим јохдур; одур ки, мөндән варлы адам јохдур.

10.Еј Мәс'уд оғлу, бу шәхсләрин һамысы Аллаһын хошламадығы шәјләри хошламајырдылар; Аллаһын кичик сандығы шәјләри кичик санырдылар; Аллаһын имтина етдији шәјләрдән имтина едирдиләр. Одур ки, Аллах-төала өз мөһкәм китабында онлары тә'рифләјир.

Нух /ә/ һәггиндә буруур: "**О шүкр елән бәндә иди**";

Ибраһим /ә/ һәггиндә буруур: "**Аллаһ Ибраһими өзүнә дост гәрар вериб**"; Давуд /ә/ һәггиндә буруур: "**Һәгигәтән, биз сәни јер үзүндә хәлифә гәрар вердик**." Муса /ә/ һәггиндә буруур: "**Аллаһ Мусаны кәлмәләрлә диндирди**."

Һәмчинин Муса /ә/ һәггиндә буруур:

"**Ону өзүмүзә јахын едиб нимәт вердик**."

Јәһја /ә/ һәггиндә буруур: "**Она ушаг вахтында һөкм вердик**."

Аллаһ-төала һәзрәти-Исаја буруур:

"**Елә ки, Аллах-төала бујурду: еј Мәрјәм оғлу Иса, сәнә вә сәјин анана вердијим не'мәтләри јад ет; Рухул-Гүдүс илә сәнә гүввәт вердим, бешикдә олан вахтада адамларла сөз данышырдын, һәм дә чаллашмыш вахтында. О вахтада сәнә китаб, һикмәт, Төврат вә Инчил өјрәтдим; о вахтада ки, мөним изнимлә палчыгдан гуша бәнзәр бир шәј дүзәлтдин...**" /Маидә сурәси, ајәләр 110-111/.

Һәмчинин Аллах-төала буруур:

"Онлар јакшылыга тэлесирдилер, бизи рэгбэтлэ вэ горху илэ чагырыдылар вэ бизэ тэвазэ'кар идилер." /Әнбија сурәси, ајә 90/.

11. Еј Мәс'уд оғлу, бүтүн бу кәламлар илэ Аллаһ-тәала өз китабларында горхудар вэ бујуруп:

"Һәгигәтән, чәһәннәм онларын (күмраһларын, азғынларын) вэ'дәкаһыдыр. Онун једди гапысы вар, һәр бири онларын бир чүз'и үчүн ајрылмышдыр." /Һичр сурәси, 43-44-чу ајәләр/.

Јенә дә бујуруп:

"Гијамәтдә Китаб ортаја гојулар, Пејгәмбәрләр вэ шәһидләр кәтириләр, онларын арасында әдәләтлэ һөкм олувар вэ онлара зүлм олунмаз." /Зүмәр сурәси, ајә 69/.

12. Еј Мәс'уд оғлу, Чәһәннәм – һерама мүртәкиб оланлар үчүн, Чәннәт исә һәләлы тәрк едәнләр үчүндүр /заһидләр һәләл шәјләрдән дә ичтинаб едирләр/. Сәнә тапшырырам заһидлији. Аллаһ-тәала өз мөләкләринә мүбаһат едир, онунла Аллаһ сәни өз тәрәфинә гәбул едәр, онунла да јакшы кәсләр сәнә сәләват көндәрәр.

13. Мәнән сонра бир чәмаәт кәләр ки, тәамларын ән јакшы нөв'ләрини јејәрләр, миникләрин ән јакшысыны минәрләр, гадынларын ән көзәли илэ издивач едәрләр, кишиләр өзләрини гадын кими бәзәјәрләр. Онларын кејими чәббар падшаһларын кејими кими олар; онлар ахирәзәмәнда бу милләтин мүнәфигләридир. Онлар гәһвәханәләрдә ичәрләр, Китаб илэ ојнајарлар, шәһвәтләрә сөвар оларлар, чәмаәти тәрк едәрләр, гаранлыг чөкән кими јатарлар, сәһәрләр јухудан кеч дуарлар. Аллаһ-тәала бујуруб:

"Онлардан сонра фәрәндләр јетишди ки, намазы јајә" (зај) етдиләр, шәһвәтләр далынча кетдиләр; онлар тезликлә зәләләт вэ пучлуг чөзәсына чатарлар.» /Мәрјәм сурәси, ајә 59/

14. Еј Мәс'уд оғлу, онларын мисалы дәгли кимидир ки, күлү көзәлдир, амма дады ачыдыр. Онларын кәламы һикмәтдир, әмәлләри исә бир нахошлугдур ки, дәрманы јохдур.

15. Дүнјада не'мәтлэ алудә олан кәсләрә мәнфәәт јохдур; онлар Чәһәннәмдә әбәди галанда дүнја һәјатынын заһирини биләрләр. Онлар ахирәтдән гафил кәсләрдир; онлар евләр бина едәрләр, али гәсләр учалдарлар, мәсчидләрә зијнәт верәрләр, ләкин сә'јләри дүнја үчүн олар, һәмишә дүнјада галачагларына е'тимад едәрләр; онларын Аллаһы онларын гарынларыдыр.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Су новзлары дүзәлдирсиниз ки, куја әбәди галачагысыыз. Пәс елә ки, зор ишләтдиниз, зор ишләтдиниз дә залим олдуруз. Пәс Аллаһдан горхун вә она итәәт един.»

/Шүәра сурәси, ајә: 129-131/

Јенә дә Аллаһ-тәала бујуруб:

«Көрүрсәни, о кәс ки, өз арзусуну өзү үчүн аллаһ гәрар вериб, Аллаһ-тәала ону өз ихтијарына бурахды вә онун гулагына вә гәлбинә мөһр гојду, көзүнә пәрдә чәкди. Пәс кимдир ки, Аллаһдан сонра ону һидәјәт етсин? Мәкәр гәбул етмәзсиниз?»

/Ҷасијә сурәси, ајә 23/

16. Мүнәфигдир о кәс ки, динини өз нәфсинин истәјинә дөндәриб, онун аллаһы исә онун гарныдыр. Һәрәмдан һәр нә хошуна кәлсә, ондан имтина" етмәз.

17. Еј Мәс'уд оғлу, белә адамларын меһрабы – онларын арвадлары, шәрәфләри – дирһәм вә динарлары, сә'јләри исә онларын гарынлары олар. Онлар шәрләрин шәрридиләр, фитнәләр онлардан төрәнин вә онлара да гајыдыр.

18. Еј Мәс'уд оғлу, ислам гәриб һалда башланыб, башландыгы кими гәриб дә гајыдыб кәләчәк. Хоша гәрибләрин һалына! Һәр кәс о замана јетишсә вә бу әмәлләр сизин нәслләриниздән заһир олса, онлары көрәндә сәләм вермәјин. Онларын чәнәзәсинә һазыр олмајын, онларын хәстәләринин әјадәтинә кетмәјин. Онлар заһирдә сизин гајдаларынызла кедәрләр, сизин адәтләринизги бүрүзә верәрләр, ләкин ишләринизин хилафына кедәрләр, өләндә дә сиздән гејри бир милләт кими өләрләр. Онлар мәнән дејил, мәнән онлардан дејиләм.

19. Еј Мәс'уд оғлу, Аллаһдан башга һеч кәсдән әсла горхма.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Һарада олсаныз, өлүм сизи тапачаг, әкәр мөһкәм гәсләрдә дә олсаныз.» /Ниса сурәси, ајә 78/

20. Бир заман кәләр ки, дини сахламаг инсанлара көз оду овужда сахламаг кими чәтин олар. О заманда һәр кәс чанавар олса, јашаја биләр, јохса чанаварлар ону јејәрләр. Онларын алимләри вә фәғиһләри хәјанәткар, фачир вә Аллаһын ән шәр мөхлугу олар. Һәмчинин, онлара табе" олан кәсләр, онларын јанына кәлиб-кедәнләр, онларын достлары, мүшавирләри, онларла һәмнишин оланлар да Аллаһын ән шәр мөхлугудур. Онлар кар, кор вә лал һалда Чәһәннәмә дахил оларлар вә даһа гајытмазлар. Нечә ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

«Гијамәт күнү онлары үзү јерә әјилмиш, кар, кор вә лал һалда мөшбур едиб, Чәһәннәмә сакин едәрик; онун алову һачан азалса, ону даһа да артыг аловландыраыг.» /Әсра /Бәни-Исраил/ сурәси, ајә 97/

Јенә бујуруб:

«Онларын дәриси бишәндә, ону башга дәри илэ әвәз едәрик ки,

Аллаһын азабынын дадыны билсинләр. /Ниса сурәси, ая 56/

Онлар иддиа едәрләр ки, мәним динимдә, таригәмдә, шәриәтимдә вә јолумдадырлар; лакин онлар мөндөн бизардыр, мән дә онлардан бизарам. Еј Мәс'уд оғлу, онларла, адам арасында һәмнишин олма, базарларда онларла алыш-вериш еләмә, онлары һидажәт етмә, онлара ичмәк үчүн су да вермә.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Ким дүнјанын һәјатыны вә онун зијәтини истәјирсә, биз онун әмәлләринин әвәзини еләчә бу дүнјада верәрик; онларын бу мукафатындан һеч бир шеј аздалылмаз.» /Һуд сурәси, ая 15/

«Вә һәр кәс дүнја газанчы истәсә, верәрик она, амма ахирәтдә онун бәһрәси олмаз.» /Шура сурәси, ая 20/

21. Еј Мәс'уд оғлу, мәним үмәтимдә әдавәт, кин вә чидал /вурушма/ чоһ олар; бунлар һәмнин үмәтин дүнјага алудә олмасына дәләләт едир. Анд олсун о кәсә ки, мөни һәгг үзрә пејғәмбәрлијә мәб'ус едиб, Аллаһ онлары јерә гәрг едәр, онлары мејмуна вә донуза мөсх едәр.

Бу һалда Рәсули-әкрәм, сәлләллаһу әләјһи вә алиһи вә сәлләм, ағламаға башлады. Онун ағламағындан бизи дә ағламаг тутду. Дедик: Ја Рәсуләллаһ, нә үчүн ағлајырсан? Бујурду: Шәһиләрә /бәдбәхтләрә/ рәһм етмәк үчүн Аллаһ-тәала Гур'анда бујуруб:

«Әкәр бахсан /көрсән/ онлар бәрк горхарлар; онларын хилас олмаг имканы олмаз вә онлары јахын јердә тутуб кирифтәр едәрләр.» /Сәбә' сурәси, ая 51/

Сонра о Чәнаб /с/ бујурду: Бунлар һаман үмәтин алимләри вә фәһилләри олар.

22. Һәр кәс дүнја гәсди илә елм өјрәнсә, она дүнја мөһәббәти вә зијнәти тә'сир етсә, Аллаһын гәзәбинә сәбәб олар, Чәһәннәмнин ән дәрин вадиләриндә јәһуди вә хачләрәстләр илә бирликдә галар; јә'ни о кәсләр илә ки, Аллаһ-тәаланын китабыны атыб, она е'тина етмәзләр; нечә ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

«Онда ки, онларын таныдыгы /Пејғәмбәр/ онлара кәлди, она ијман кәтирмәдиләр. Кафирләрә Аллаһын лә'нәти олсун.»

/Бәғәрә сурәси, ая 89/

23. Һәр кәс Гур'аны дүнјадан өтрү вә онун зијнәти үчүн тә'лим алса, аллаһ-тәала Чәннәти она һәрәм едәр. Һәр кәс елм өјрәнүб, она әмәл етмәсә, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала ону кор едәр. Һәр кәс рија гәсди илә вә ја шә'н вә һөрмәт газанмаг фикри илә дүнјадан өтрү елм өјрәнсә, Аллаһ-тәала бәрәкәти ондан көтүрәр, онун мәишәтинин тәнк едәр, ону өзүнә вәкил едәр; һәр кәс өз-өзүнә вәкил едилсә, һәлак олар.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Һәр кәс өз пәрвәрдиқарынын лидарына үмид едирсә, кәрәк әмәли салиһ олсун вә өз Пәрвәрдиқарына һеч кәси шәрик гәрјар вермәсин.» /Кәһф сурәси, ая 110/

24. Еј Мәс'уд оғлу, һәмнишинләрин тәмиз вә пак адамлар олсун, мө'мин гардашларын Аллаһдан горхан заһидләр олсун.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«О күндә /Гијамәтдә/ пәһриқар кәсләрдән гејри бүтүн достлар бир-биринә дүшмән оларлар.» /Зүһрүф сурәси, ая 67/

Билкилән ки, онлар мә'руфу мүнкәр кими, мүнкәри исә мә'руф кими көрүрләр; онларын гәлбинә Аллаһ-тәала мөһр гојар, онларын һәггә шәһадәти олмаз; әдаләт үчүн өзләриндә гүввә тапа билмәзләр. Аллаһ-тәала бујуруб:

«Әдаләтдә мөһкәм олун, Аллаһдан өтрү шәһадәт верин, һәрчәнд өзүнүзүн вә ја валидејининизин вә ја әгрәбанызын зәрәринә дә олса...» /Ниса сурәси, ая 135/

25. Еј Мәс'уд оғлу, тапшырамыр сәнә ки, Аллаһдан горх, вачибата әмәл ет; ахы Аллаһ-тәала өзү бујуруб ки.

«О, /Аллаһ/ лајигдир ки, ондан горхсунлар вә она лајигдир ки, /бәндәләрин/ күнаһларыны бағышласын.» /Мүддәссир сурәси, ая 56/

Јенә дә бујуруб:

«Аллаһ онлардан разы, онлар да Аллаһдан разыдырлар; бу, о кәсләрә мөхсүсдур ки, онлар өз Пәрвәрдиқарындан горхурлар.» /Бәјинә сурәси, ая 8/

26. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада хәлги Аллаһа итаәт етмәжә дә'вәт едиб, өзүн күнаһ гәсдиндә олсан.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Еј чәмаәт өз Пәрвәрдиқарыныздан горхун вә горхун о күндән ки, ата өз фәрзәдинин әмәлинин чәзасыны өз өлдәсинә көтүрмәз вә һеч фәрзәнд өз атасынын әмәлинин чәзасыны өз үзәринә көтүрмәз. Аллаһын вәдәси һәгг вә доғрудур. Дүнја һәјаты сизи алдатмасын вә шејтан да Аллаһын кәрәми илә сизи алдадыб мәғрур етмәсин.» /Дугман сурәси, ая 33/

27. Еј Мәс'уд оғлу, һәзәр ет бу дүнјадан, онун ләззәт вә шәһәтләриндән, һәрәм јемәкдән, гызыл вә күмүшдән, онун миникләриндән вә гадыннан.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Инсанларын нәзәриндә гадынлар, өвлад, гызыл вә күмүш жығынлары, дағланыб нишанланмыш чинс атлар, мал-гара вә әкин јерләри кими нәфсин истәдији шејләр зијнәтләнишидир. Бунларын һамысы бу дүнјанын мәтадыр; һалбуки, јахшы гајыдыш јери

Аллаһын жанындадыр. Декилэн /еј Пејгәмбәр/ сизи бунлардан даһа јакшы шејләрләми таныш вә акаһ едим? Пәһризкар шәхсләр үчүн Аллаһ-тәала јанында Бәһиштләр вар ки, орада нәһрләр чари олур бу шәхсләр пакизә гадынлар илә бирликлә Аллаһын разылығы илә әбәди олараг орада галарлар. Аллаһ өз бәндәләринин халындан акаһдыр.» /Али-Имран сүрәси, 14-15-чи әјләр/

28. Еј Мәс'уд оғлу, Алаһын китабыны /Гур'аны/ охујанда әмр вә нәһј әјләрини дигәтлә оху, сәһв етмә; чүнки о әјләрдә нәһј едилән шејләр күнаһларын тәркинә дәләләт едир, әмр исе јакшы вә салиһ әмәлләрин әмрини кәстәрир.

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Ваге" олачагына шүбһә едилмәјән /Гијамәт/ күнүндә онлары чәм' етдијини заман онларын һалы нечә олачаг? О күн һәр кәсә кәсб етдији /әмәлини/ чәзасы /әвәзи/ вериләр вә онлара һеч бир һәгсизик едилмәз.» /Али-Имран сүрәси, әјә 25/

29. Еј Мәс'уд оғлу, һеч бир күнаһы кичик һесаб етмә вә ону әсла кичилтмә, кәбирә /бөјүк/ күнаһлардан ичтинаһ елә; чүнки Гијамәт күнү бәндә өз күнаһларына бахыб, кәзләри јашла доллар, ирин вә ган онун кәзләрини тутар. Одур ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

«О күндә /Гијамәтдә/ һәр кәс өзүнүн јакшы вә пис ишләрини өз гаршысында һазыр көрәр, арзу еди ки, каш онулла пис әмәлләр арасында бөјүк фәсилә олајды.» /Али-Имран сүрәси, әјә30/

30. Еј Мәс'уд оғлу, «Аллаһдан горх» дејәндә гәзәбләнмә;

Аллаһ-тәала бујуруб:

«Она «Аллаһдан горх» дејәндә ловғалыг ону күнаһа вадар едәр; бу чүр кәсләрә Чәһәннәм, о пис арамкаһ /мәскән/ кифәјәтдир.» /Бәгәрә сүрәси, әјә 206/

31. Еј Мәс'уд оғлу, арзуларыны гысалт; елә ки, сәһәрә чыхдын, декилән ки, ахшама чыхмарам; елә ки, ахшама чатдын, декилән ки, сабаһа чыхмарам; дунјадан ајрылмаг әзиндә ол, Аллаһ-тәала илә мүлағат етмәји истә, онулла көрүшмәјә икраһ олма; һәр кәс Аллаһ-тәала илә мүлағат етмәк истәсә, Аллаһ да онулла мүлағат етмәји истәјәр; һәр кәс онулла көрүшмәјә икраһ олса. Аллаһ да онулла көрүшмәјә икраһ олар.

32. Еј Мәс'уд оғлу, анд олсун о кәсә ки, мәни һәгг үзрә мәб'ус едиб, бир заман кәләр ки. чакыра нәбиз /үзүм ширәси/ ад гојуб һалал едәрләр, онлара Аллаһын мөләкләринин вә бүтүн инсанларын лә'нәти олсун; биз онлардан бизарыг, онлар да мәнән бизардырлар.

33. Еј Мәс'уд оғлу, бир шәхсин өз анасы илә зина етмәси Аллаһын нәзәриндә о шәхсин хәрдәл /үзәррик/ тохуму гәдәр риба өз малына дахил етмәкдән јүнкүдүр. Һәр кәс сәрхош едән

шејләрдән аз вә ја чох миғдарда ичсә, о да риба јемәкдән писдир; чүнки шәраб, бүтүн шәрр ишләрин ачарыдыр. Риба јејәнләр тәмиз вә пак адамлара зүлм едәрләр, фачир /күнаһкар/ кәсләрә садиг галыб. онлар илә достлуг едәрләр. Онларын нәзәриндә һәгг –батил, батил исе һәггдир. Бүтүн бунлар дунја үчүндүр. Онлар өзләри дә билирләр ки, һәгг јолунда дејилләр, лакин шејтан о әмәлләри онларын нәзәриндә зијнәтләндириб, дүз јолдан аздырыб; онлар һеч вахт һидәјәт тапмазлар.

34. Еј Мәс'уд оғлу, күнаһ сәрхошу олмагдан һәзәр ет; чүнки күнаһ да шәраб кими, бәлкә дә ондан да шиддәтли сурәтдә инсаны сәрхош едир.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Онлар кар, лал вә кордурлар, /күфрдән ијмана/ гајытмазлар." /Бәгәрә сүрәси, әјә 18/

35. Бир әмәли јеринә јетирәндә халис Аллаһ хатиринә елә, чүнки О, өз бәндәләринин халис вә сәмими олмајан әмәлләрини гәбул етмәјир. Одур ки, бујуруб:

"Онун өлдәсиндә һеч кәсин миннәти јохдур ки, онун әвәзини версин; о, анчаг уча олан Аллаһын разылығы үчүн белә едир; сонра тезликлә бундан разы галар; /Әл-Лејл сүрәси, 19-21-чи әјләр/

Бу әјләр зәкат верән шәхс һәггиндәдир.

36. Еј Мәс'уд оғлу, дунјанын не'мәтләри, онун јемәли шејләри, ширниләри, исти вә сојуглары, сүдләри вә әтрләри илә видалаш вә өз нәфсини мәчбур ет ки, буна сәбр етсин; чүнки бунларын һамысы үчүн сәндән суал олуначаг. Аллаһ-тәала бујуруб:

"Бу не'мәтләр бәрәсиндә һөкмән сорғу-суал олуначагдыр." /Тәкасүр сүрәси, әј 8/

37. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада дунја вә онун шәһвәтләри сәнин башыны гарышдырсын.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Мәкәр белә күман едирсиниз ки, сизи әбәс јерә јаратмышыг вә даһа бизә тәрәф гајытмајачагыныз?" /Мә'минун сүрәси, әјә 115/

38. Еј Мәс'уд оғлу, бир јакшы әмәл едәндә әкәр Аллаһдан гејри бир мәгсәдлә едирсәнсә, ондан сәваб үмидиндә олма; Аллаһ-тәала бу чүр кәсләр һәггиндә бујуруб:

"Биз онлар үчүн Гијамәт күнү һеч бир вәзн (даш-тәрәзи) гојмајачајыг." /Кәһф сүрәси, әјә 105/

39. Еј Мәс'уд оғлу, хәлг сәни мәдһ едиб дејәндә ки, сән күндүзләр оруч олурсан, кечеләр исе намаз гылырсан, амма һәгигәтдә белә дејилсәнсә, бу мәдһдән һеч фәрәһләнмә; чүнки Аллаһ-тәала бујуруб:

"Етдикләри әмәлә көрә севинән вә көрдүкләри ишләрә көрә

тә'риф олунмағы хошлажан кәсләрин эзабдан хилас олачагына куман етмә; онлары шиддәтлi эзаб көзләйир." /Али-Имран сурәси, ајә 188/

40. Еј Мәс'уд оғлу, јахшы ишләрини вә салиһ әмәлләрини чоһалт, чүнки һәм сәваб саһиби, һәм дә күнаһ саһиби пәшиман олачаг; сәваб саһиби /Гијамәт күнү/ дејәр ки, каш јахшы әмәлләрдән даһа чоһ едәдим; күнаһкар исә дејәр: һејф ки, јахшылыг етмәкдә тәнбәллик еләдим.

Аллаһ-тәаланын кәламы буну тәсдиг едир:

"Анд ичирәм өзүнү данлајан нәфсә." /Гијамә сурәси, ајә 2/

41. Еј Мәс'уд оғлу, күнаһы ирәли салыб төвбәни сонраја гојма, әксинә елә, төвбәни ирәли салыб, күнаһы сонраја гој.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Бәлкә инсан истәјир ки, кәләчәкдә дә налајиг ишләрә әл атсын." /Гијамә сурәси, ајә 5/

42. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада ел ичиндә бид'әт олан бир гајда /адәт/ гојасан; чүнки бәндә бир пис адәт гојанда, онун күнаһы онун өзүнә гајыдар, о ишлә мәшгул олан кәсләрин дә күнаһы һәмин кәсә гајыдар.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Онлары тәгдим етдикләрини вә әсәрләрини јазырыг."

/Ласин сурәси, ајә 12/

Јенә дә бујуруб:

"Бу күндә /Гијамәтдә/ инсана кечмишдә етдикләри вә өзүндән сонра гојдуғлары шејләр һәггиндә хәбәр верәрләр." /Гијамә сурәси, ајә 13/

43. Еј Мәс'уд оғлу, дүнјаја арһаланма вә она үмид бағлама; чүнки бир аздан сонра онунла видалаша чагсан.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Мәкәр күман едирсиниз ки, сизи бу не'мәтләр ичиндә арһајын тәрк едәрләр? Бу бағларда, бу чешмәли јерләрдә, әкин јерләриндә, шүкүфәләри јумшаг вә ләтиф олан хурмалығларда!?" /Шүәра сурәси, 146-148-чи ајәләр/

Кечмиш әсрләрин падшаһларыны вә һөкмдарларыны хатырла.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Ад, Сәмуд, Әшәбур-Рәсс вә онларын арасында олан чоһлу /нәслләри јада сал." /Фурган сурәси, ајә 38/

44. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада күнаһ едәсән, истәр о күнаһ кизлиндә олсун, истәрсә дә ашкарда, бөјүк олсун, ја кичик, фәрги жоһдур; сән һансы һалда олсан, Аллаһ-тәала сәни көрүр; сән һарада олсан, о, сәнинләдир. Еј Мәс'уд оғлу, кизлиндә, ашкарда, чөлдә, дөниздә, кечә вә күндүз Аллаһдан горх.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Араларында кизли сәбәт едән үч адамын дөрдүнчүсү, беш адамын алтынчысы Аллаһдыр; онлар бундан аз да, чоһ да олсалар, Аллаһ јенә дә онларын јанындадыр." /Мүчадилә сурәси, ајә 7/

45. Еј Мәс'уд оғлу, Шејтаны өз дүшмәнин бил, чүнки Аллаһ-тәала бујуруб:

"Һәгигәтән, шејтан сизин дүшмәниниздир, ону өзүнүзә дүшмән тутун." /Фатир сурәси, ајә 6/

46. Еј Мәс'уд оғлу, һәрәм јемә, һәрәмдан өзүнә һеч бир шеј көтүрмә. Аллаһа мә'сијәт етмә, чүнки Аллаһ-тәала Иблисә бујуруб:

"Онлардан кими бачарырсанса, өз сәсинлә јериндән ојнат, атлы вә пијадәсини онлара гаршы сәфәрбәр ет, малларына вә өвләдләрына шәрик ол, онлара чүрбәчүр /јалан/ вә'дләр вер. Шејтан /она ујанлар/ јалныз јалан вә'дләр верир." /Әсра /Бәни-Исраил/ сурәси, ајә 64/

47. Еј Мәс'уд оғлу, сәнин јанында өз малыны гојан кәсләрин малына вә сәнә тапшырдығы әманәтә хәјанәт етмә.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Һәгигәтән, Аллаһ-тәала сизә әмр едир ки, әманәтләри өз саһибләринә гајтарасыңыз." /Ниса сурәси, ајә 58/

48. Еј Мәс'уд оғлу, көрмәдијин вә ешитмәдијин шеј һәггиндә данышма.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Билмәдијин шејин далынча кедиб ахтарма, чүнки гулаг, көз вә үрәк – бунларын һамысы сорғу-суал олуначаг." /Әсра /Бәни-Исраил/ сурәси, ајә 36/

Јенә бујуруб:

"Хатырла ки, инсанын сағында вә солунда ики мәләк отурмушдур, дедији һәр сөзү /замаг үчүн/ онун јанында дуруб һазыр һалда көзләйирләр." /Гаф сурәси, 17-18-чи ајәләр/

49. Еј Мәс'уд оғлу, рузи фәмини чөкмә; Аллаһ-тәала бујуруб:

"Елә бир чанлы жоһдур ки, Аллаһ-тәала онун рузисини вермәсин." /Һуд сурәси, ајә 6/

Јенә дә бујуруб:

"Асиманда да рузиниз вә сизә вә'д едилән шејләр вар." /Сурә 51, ајә 22/

50. Анд олсун о кәсә ки, мәни һәгт олан пејғәмбәр мәб'ус едиб, һәр кәс дүнјаны гојуб ахирәт тичарәтинә тәрәф кетсә, Аллаһ-тәала онун далынча тичарәтә кедәр вә она мәнфәәт верәр.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"О кәсләр ки, нә тичарәт, нә алыш-вериш онлары Аллаһын

закриндөн, намаз гылмагдан вэ зекат вермөкдөн **јајындырмаз**; онлар гэлблэрин вэ көзлэрин **һалдан дүшөчөји бир күндөн /Ј'ни, Гијамөтдөн/ горхарлар.**" /Нур сүрәси, ајә 37/

Ибни-Мәс'уд деди: Ја Рәсулаллаһ, атам-анам сәнә фәда олсун, ахирәт тичарәтини нечә едим? О Чәнаб /с/ бујурду: Өз дилини Аллаһ-тәала зикриндөн раһәт бурахма. Аллаһ-зикри будур:

"Сүбһанәллаһи вәл-һәмдү лиллаһи вә ла илаһә илләллаһү вәллаһү әкбәр."

Ј'ни Аллаһ пакизәдир; һәмд /тә'риф/ Аллаһа лајигдир; бу Аллаһдан башга өзкө бир аллаһ жохду; Аллаһ бөјүкдүр.

Бу мәнфәәт кәтирән тичарәтдир.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Бир тичарәт үмидиндә оларлар ки, һеч зијан кәтирмәз. Аллаһ онларын әчрини /мүкафатыны/ верәр вә өз фәзиләтиндән онлара даһа да артырар." /Фатир сүрәси, ајә 29/

Еј Мәс'уд оғлу, көзүңлә көрдүңүн вә гәлбиндән кечирдијин һәр бир шеји Аллаһ хатиринә еткилән; бу, ахирәтин әсл тичарәтидир. Чүнкү Аллаһ-тәала өзү бујуруб:

"Сизин јаныңызда олан шејләр фәнаја кедәр, амма Аллаһ јанында олан шејләр бағидир." /Нәһл сүрәси, ајә 96/

51. Еј Мәс'уд оғлу, салиһ бәндәләрлә достлуг елә, чүнки, һәр кәс /Гијамәтдә дә/ өз досту илә олар; әкәр јахшы әмәлләр етмәјә имканын олмаса, онда алимләри дост тут. Аллаһ-тәала бујуруб:

"Аллаһа вә Пејғәмбәрә итаәт едәнләр ахирәтдә Аллаһын не'мәтләр вердији пејғәмбәрләр /нәбиләр/, сиддигләр, шәһидләр вә салиһләр илә бир јердә олачағлар; онлар нечә дә көзәл јолдашлардыр." /Ниса сүрәси, ајә 69/

52. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада бир көз гырпымы да олса, Аллаһа шәрик гәрар верәсэн; һәтта әкәр сәни мишар илә кәссәләр вә ја доғрасалар, ја дар ағачына чәксәләр вә ја ода атыб јандырсалар да! Аллаһ-тәала бујуруб:

"О кәсләр ки, Аллаһа вә онун пејғәмбәрләринә ијман кәтирибләр, онлар – сиддигләрди вә өз Пәрвәрдиқары јанында шәһидләрдир." /Һәдид сүрәси, 19-чу ајә/

53. Еј Мәс'уд оғлу, о кәсләр илә ол ки, Аллаһы зикр едирләр, она тәсбиһ, тәһлил, тәһмид едирләр; сәһәр вә ашхам онун итаәтиндәдирләр; нечә ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

"Сәһәр-ашхам Пәрвәрдиқарын разылығыны диләјәрәк, она ибадәт едәнләрлә бирликдә өзүнү сәбрили апар; дүңянын зијнәтини көрүб, өз нәзәрини онлардан чевирмә." /Кәһф сүрәси, 28-чи ајә/

54. Еј Мәс'уд оғлу, аллаһын зикрини һеч бир шејлә әвәз етмә.

Аллаһ-тәала бујуруб:

"Мәни хатырлајын ки, мән дә сизи хатырлајым; мәнә шүкр един, нанкорлуг етмәјин." /Бәғәрә сүрәси, 152-чи ајә/

55. Еј Мәс'уд оғлу, сәнә саки вә вугарлы олмағы тапшырырам, јумшағ, һәјалы, мүсәлман, пәһризкар, тәмиз, саф, пак-пакизә, доғруч, халис, салим, сәһиһ, сәбрили, шүкрлү, мө'мин, пақдамән, абид, заһид, рәһмли, алим вә фәғиһ ол! Аллаһ-тәала бујуруб:

"Һәгигәтән, Ибраһим /ә/ јумшағ хасијјәтли, аһ-вај едән вә өзүнү тәслим етмиш бир зат иди." /Һуд сүрәси, ајә 75/

"Рәһманын /Аллаһын/ бәндәләри о кәсләрдир ки, Јер үзүндә тәвәзә'лә кәзәрләр, чаһилләр онлара хитаб едәндә, онларла јумшағ данышарлар. Онлар өз Пәрвәрдиқары үчүн кечәни сәчдәдә вә гијам һалында кечирәрләр." /Фурган сүрәси, 63-64-чу ајәләр/

"Адамларла чоһ данышын." /Бәғәрә сүрәси, ајә 83/

"Ләғв /фајдасыз/ бир шеј раст кәлдикдә ондан ләјагәтлә кечирләр." /Фурган сүрәси, 72-чи ајә/

"О кәсләр ки, дејәрләр: еј Пәрвәрдиқарымыз, бизә өз зөвчәләримиздән вә фәзәндләримиздән көзүмүзүн ишығы олачағ өвладлар вер вә бизи пәһризкар кәсләрә имам гәрар вер. Мәһз белә кәсләри, сәбр етдикләри үчүн Чәннәт гүфрәси илә мүкафатландырарлар; орада еһтирам вә сәлам илә гаршыланарлар; онлар орада әбәди галарлар. О, нә көзәл мәнзил, нә јахшы игамәтқаһдыр!" /Фурган сүрәси, 74-75-76-чы ајәләр/

"Һәгигәтән, мө'минләр ничат тапдылар; о кәсләр ки, өз намазларында итаәткар олуб /Аллаһ-тәалаја/ бојун әјирләр; о кәсләр ки, ләғв вә лүзүмсүз шејләрлән үз дөндәриләр; о кәсләр ки, зәкат верирләр; о кәсләр ки, өз тәнасул үзвләрини зинадан горујуб сахлајырлар; аңчағ өз зөвчәләри истисна олмагла ки, онлар бу ишдә гынанмазлар; бундан артығыны истәјәнләр өз һәддини ашанлардыр; о кәсләр ки, әманәтләринә вә әһдләринә риәјәт едәрләр; о кәсләр ки, намазларыны муһафизә едәрләр; онлар варисләрдир, онлар Фирдовса /Чәннәтә/ варис олуб, орада әбәди галарлар." /Мө'минун сүрәси, 1-11-чи ајәләр/

«Мәһз белә оланлар чәннәтләрдә еһтирам олунуб әзизләвән кәсләрдир». /Мәарич сүрәси, 35-чи ајә/

56. Еј Мәс'уд оғлу, һәрәм вә күнаһ ишләр көрмәкдә өз айләнә вә оғлуна шәфәггәт көстөрмә. Аллаһ-тәала бујуруб:

"О күн ки, /Гијамәтдә/ нә мал-дөвләт бир фајда верәр, нә дә өвлад; истисна олунур јалныз о кәсләр ки, Аллаһын һүзуруна тәмиз, саф вә пак гәлблә кәлимиш оларар." /Шүәра сүрәси, 88-89-чу

ажалар/

57. Еј Мәс'уд оғлу, сәнә тапшырырам Аллаһын зикрини вә салиһ эмәлләри. Аллаһ-тәала буруруб:

"Әбәди галан јахшы эмәлләр сәнин Пәрвәрдиқарынын јанында һәм саваб, һәм дә үмидли хејр арузудр."/ /Кәһф сурәси, ајә 46/

58. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада о кәсләрдән оласан ки, хәлги хејр ишләрә һидајәт едир, амма өзү ондан гафилдир. Одур ки, Аллаһ-тәала буруруб:

"Сиз инсанлара јахшы ишләр көрмәләрини әмр етдијиниз һалда, өзүнүз мөкәр унутмусунузму?" /Бәғәрә сурәси, 44-чү ајә/

59. Еј Мәс'уд оғлу, тапшырырам сәнә ки, дилини сахла. Аллаһ-тәала буруруб:

"Бу күн онларын ағзына мөһр вуруруг; етдикләри эмәлләр барәсиндә онларын әлләри бизимлә данышар, ајағлары шәһадәт верәр."/ /Ласин сурәси, ајә 65/

60. Еј Мәс'уд оғлу, тапшырырам сәнә ки, өз гәлбини ислаһ едәсән. Аллаһ-тәала буруруб:

"О күн /Гиямәтдә/ бүтүн сиррләр ашқара чыхар, онун /инсанын/ нә гүвәси олар, нә дә көмәкчиси."/ /Әт-Тариг сурәси, ајә 9-10/

61. Еј Мәс'уд оғлу, һәзәр ет о күндән ки, сәһифәләр нәшр олунар вә бүтүн рисвачы ишләр ашқар олар. Нечә ки, Аллаһ-тәала буруруб:

"Биз Гиямәт күнү үчүн әдаләт тәрәзиси гуарыг, һеч кәсә һәгсизлик едилмәз; бир хәрдәл данәси ағырлығында олса да, һәр һансы әмәли нәзәрә аларыг; һесабат чәкмәјә биз һазырыг вә кифајәтик."/ /Әнбија сурәси, 47-чи ајә/

62. Еј Мәс'уд оғлу, Аллаһ сәндән фәјиб олса да ондан горх; белә ки, куја сән ону көрүрсән; һәрчәнд сән ону көрмүрсән, амма о сәни көрүр. Аллаһ-тәала буруруб:

"О кәсләр ки, Пәрвәрдиқары көрмәдән ондан горхурлар вә төвбә едән гәлблә /Аллаһ һүзуруна/ кәлирләр, /онлара дејәрләр ки,/ әми-әманлыг илә Чәннәтә дахил олуң; бу күн әбәдијәт күнүдүр."/ /Гаф сурәси, 33-34-чү ајәләр/

63. Еј Мәс'уд оғлу, адамлар илә инсафлы ол, хәлгә нәсиһәт елә, рәһмли ол; әкәр белә олса вә Аллаһ-тәала сәнин јашадығын јерин әһалисинә гәзәбләниб әзаб назил етмәк истәсә, сәнә бахыб онлара рәһм едәр. Аллаһ-тәала буруруб:

«Мәмләкәтләрин әһалиси салиһ эмәлләр саһиби олса, сәнин пәрвәрдиқарын онлары зүмлә һәлак етмәз». /Һуд сурәси, 117-чи ајә/

64. Еј Мәс'уд оғлу, мәбада өз Пәрвәрдиқарына күнаһ етмәјә

исрар гылдығын һалда, хәлгә белә кәстәрәсән ки, куја сән Аллаһдан горхурсан вә онун тәвазә'қар бир бәндәсисән. Аллаһ-тәала буруруб:

"Аллаһ көзләрин хәјанәтини вә гәлбләрин кизләтдији шәјләри билир."/ /Мә'мин сурәси, 19-чу ајә/

65. Еј Мәс'уд оғлу, о кәсләрдән олма ки, хәлгә әзијәт едир, амма өзүнә рәһмәтлик газанмағ истәјир, јә'ни хәлгин ишини чәтинләшдириб, өз ишини јүнкүлләшдирир. Аллаһ-тәала буруруб:

"Етмәдијиниз шәјләри нә үчүн дејирсиниз?" /Сәфф сурәси, ајә2/

66. Еј Мәс'уд оғлу, һәр бир иш көрәндә әгл вә елмлә көр, мәбада тәдбирсиз вә елмсиз бир иш көрәсән. Аллаһ-тәала буруруб:

"Мөһкәм әјирдији иплији сонрадан гурыб ачан /сөкән/ гадын кими олмајын."/ /Нәһл сурәси, 92-чи ајә/

67. Еј Мәс'уд оғлу, сәнә тапшырырам доғру данышмағы, һеч вахт ағзындан јалан сөз чыхарма, адамлар илә инсафлы ол, онлара јахшылыг елә, һәм дә онлары јахшылыға дә'вәт елә; хәлгә мөкр вә һијлә етмә, онлар илә бағладығын әһдә садиг гал, онлара вәфа ет. Аллаһ-тәала буруруб:

"Аллаһ-тәала әдаләтә, јахшылыға, говм-әгрәбаја әл тутмаға әмр едир, зинадан, пис ишләрдән вә зүлм етмәкдән нәһј едиб чәкнндирир ки, бәлкә бу нәсиһәтләри гәбул едәсиниз."/ /Нәһл сурәси, ајә 90/

ГЕЈД. Бурада кәстәрилән мәтләбләр вә онлар илә әлагәдар ајәләр әтрафында чох кениш шәрһләр јазмағ олар; лакин Һәзрәти-Рәсул /с/ чәнәбларынын һәр ајә барәсиндә тыса вә гиямәтли кәламлары мугабалиндә артыг изаһлар јазмаға чәсарәт етмәдим.

ҺӘЗРӘТИ-РӘСУЛ /С/ ЧӘНАБЛАРЫНЫН ӘБУЗӘРӘ ТӨВСИЈӘЛӘРИ

Пејғәмбәр сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм чәнәбларынын мәхсуси сәһабәләриндән бири дә Әбузәр иди. Онун ады Чүндәбдир, Әбузәр исә онун күнјәсидир, "Зәррин атасы" демәкдир, чүнки онун оғлунун ады Зәрр иди.

Әбузәр нәгл едир ки, бир күн Пејғәмбәр /с/ мәсчидинә дахил олдум, көрдүм ки, орада Пејғәмбәр, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, бир дә Һәзрәти Әли әләјһис-сәлам чәнәбларындан башга өзкә адам јохдур. Бу фүрсәти гәнимәт билиб онлара јахынлашдым, сәлам вериб әрз елдим:

- Ja Рәсулеллаһ, мәнә слә төвсијәләр вер ки, онларын васитәси вә көмәји илә Аллаһ-тәала мәнә хәјрләр әта етсин. О Чәнәб /с/ мәнә отурмаға изн верди, сонра бујурду:

- Ja Әбәзәр, сән биз Әһли-бейтдәнсән, сәнә төвсијә едирәм ки, бу нәсиһәтләримәи јадында сахла: онлар хәјр ишләрин үмуми јолларыдыр. Әкәр онлары јадында сахлајыб әмәл етсән, сәнә кифәјәт едәр.

1. Ja Әбәзәр, Аллаһа о чүр ибадәт слә ки, куја ону көрүрсән, әкәрчи сән ону көрмүрсән, амма О ки, сәнәи көрүр.

2. Бил ки, ибадәт – Аллаһы танымагдыр; бу һәр шејдән габагдыр, ондан габаг һеч бир шеј олмамалыдыр. О, тәк вә јекәнәдир, онун икинчиси јохдур. О, багидир, нәһәјәти јохдур, асиманларын вә јерин, һәм дә онларын ичиндә вә арасында олан шејләрин јараданыдыр. О, ләтиф, хәбир /хәбәрдар/ олмагла, һәм дә һәр шејә гадирдир.

3. Ондан сонра мәнә ијман кәтирмәк лазымдыр вә играр етмәк кәрәкдир ки, Аллаһ-тәала мәнәи үмум инсанлара көндәриб ки, онлара Бәһиштлә мүждә верим, Чәһәннәмлә гөрхудум; онун изни илә хәләјиги Аллаһ-тәалаја – о нурлу чырага тәрәф дә'вәт едим.

4. Сонра мәнәи Әһли-Бейтимә мәһәббәт јетирмәк лазымдыр, о Әһли-Бейт ки, Аллаһ-тәала онлардан пислији вә мурдарлығы апарыб²⁶.

5. Ja Әбәзәр, бил ки, Аллаһ-тәала мәнәи Әһли-Бейтими Нуһун кәмиси кими гәрар вериб: һәр кәс она минсә, ничат тапар, һәр кәс ондан үз дөндәрсә, гәрг олар. Онлар Бәһни-Исраилин һиттә²⁷ гапысы кимидир; һәр кәс ораја дахил олса, әмн-әмәнда олар.

6. Ja Әбәзәр, сәнә вердијим төвсијәләри јадында сахла ки, дүңја вә ахирәтлә хошбәхт оласан. Ики не'мәт вар ки, инсанларын чоху онлары дүрүст гижмәтләндирмир; онларын бири сийһәт, бири дә әмин-аманлыгдыр. Бу не'мәтләр инсанын әлиндә оландә, онларын гәдрини билмир, јалныз онлары итирдикдән сонра онларын не'мәт олдуғу она мә'лум олур.

7. Ja Әбәзәр, беш шејдән габаг беш шеји фәнимәт бил:

- 1/ гочалмагдан габаг – чаванлығы;
- 2/ хәстәләнмәкдән габаг – сийһәти;
- 3/ фәгир олмагдан габаг – фәнилији;
- 4/ башын гарышмагдан габаг – фәрағәти;
- 5/ өлмәкдән габаг – һәјәти;

8. Ja Әбәзәр, мәбада әмәлләриви тә'хирә салыб дәрәсән: "Сонра едәрәм дә" чүнки сәнәи әлиндә јалныз бу күн вар, сонрақы күнләрә галачағын мә'лум дејил; әкәр сабаһа чыхсан, јенә дә бу чүнки кими ол; әкәр сабаһа чыхмасан, сәндән бир күн фәвт

олдуғу үчүн пәшиман олмајасан. Кәләчәкдә чохла күнләр вар ки, тәкмил олунајыб вә сабаһын интизары чәкиләрсә дә, о, һәлә кәлиб јетишмәјибдир.

9. Ja Әбәзәр, әкәр әчәлә вә онун кедишинә бахсан, кәләчәк, арзу-амал вә она мәғрур олмаг сәнәи гәзәбләндирәр.

10. Ja Әбәзәр, дүңјада гәриб вә јол кечән кими ол, өзүнү гәбристан әһлинин бир нәфәрни кими һесап ет.

11. Ja Әбәзәр, сәһәр оландә өзүнүн ахшама чыхачағына күман етмә, ахшама чатанда сабаһа чыхачағына инанма; нахошлугдан габаг өз сийһәтиндән, өлмәјиндән габаг өз һәјәтигдан истифадә слә; чүнки сән билмирсән ки, сабаһ сәннин адын нә олачаг: өлү ја дири?

12. Ja Әбәзәр, дирһәм вә динарын барәсиндә олдуғундан даһа артыг өмр барәсиндә хәсис ол.

13. Гијамәт күнү Аллаһ-тәала нәзәриндә ән шәрр адам өз елминдән истифадә етмәјән әлмиләр олар. Һәр кәс хәлгин диггәтини өзүнә чәлб етмәк үчүн елм өјрәнсә, Бәһиштин әтринә һәсрәт галар.

14. Ja Әбәзәр, һәр кәс хәлгә һијлә вә мәкр ишләтмәк гәсди илә елм өјрәнсә, Чәннәтин әтриндән мәһрум олар.

15. Ja Әбәзәр, билмәдијин бир елми сәндән сорушанда декилә: билмирәм; бунунла да онун мәс'улијәтиндән ничат тап вә билмәдијин елм һәгиндә фәтвә вермә ки, Гијамәт күнү Аллаһын әзабындан ничат тапасан.

16. Ja Әбәзәр, Чәннәт әһлиндән бир чәмаәт, Чәһәннәм әһлине бахыб дәрәләр ки, сизи нә үчүн Чәһәннәмә кәтирибләр? Һалбуки, бизә елм вә әдәб өјрәтдијинизә көрә бизи Чәннәтә дахил едибләр. Онлар дәрәләр ки, биз хәлги хәјр ишләрә дә'вәт едирдик, амма өзүмүз о ишләрә әмәл етмирдик; буна көрә дә Чәһәннәм әһли олмушут.

17. Ja Әбәзәр, Аллаһ-тәаланын һәгги о гәдәр бөјүкдүр ки, бәндәләр ону јеринә јетирә билмәзләр; Аллаһын не'мәтләри о гәдәр чохдур ки, бәндәләр ону сајыб гуртара билмәзләр. Лакин, онлар бунун әвәзиндә төвбә етмәклә күнү ахшам, кечәни сәһәр етмәлидирләр.

18. Ja Әбәзәр, кечә вә күндүз кечдикчә сәннин өмрүн гысалыр, әмәлләрин һифз олунур; өлүм исә гәфләтән кәләчәк. Һәр кәс хәјр тохуму сәпсә, тәзликлә хәјр бичәр; һәр кәс шәрр тохуму сәпсә, тәзликлә һәсрәт вә нәдамәт бичәр. Һәр бир әкинчи өз әкдијинин мислини көрәр, ондан өтрү мүгәддәр олмајан шејә һәрис олмамалыдыр. Һәр кәс бир хәјр әта етсә, Аллаһ дә она әта едәр; һәр кәс бир шәрр иши дајандырса, Аллаһ ону горујуб сахлајар.

19. Ja Өбазэр, Аллахдан горхан кәсләр агадыр, фәғиһләр рәһбәрди́р. онлар илә һәмнишин олмаг исә жүксәлиш вә фәзиләтди́р. Мө'мин шәхс өз күнаһларыны бир гаја даш кими даим башы үстүндә көрәр, горхар ки, башына дүшүб, ону һәлак едәр. Кафир исә өз күнаһларыны бурну үстүндән кечән бир милчәк кими көрәр.

20. Ja Өбазэр, Аллах-тәала бир бәндәжә хејр гәсдиндә оландә, онун күнаһларыны өз көзү габагында тәмсил едәр, бу күнаһлар она ағыр көрүнәр; амма бир бәндәжә шәр гәсди едәндә, онун күнаһларыны ядындан чыхарар.

21. Ja Өбазэр, күнаһын кичик олмагына бахма, бах көр кимин габагында күнаһ едирсән.

22. Һәр кәсин сөзү ишинә мүвафиг олса, онун јахшы нәтичәсини көрәр; һәр кәсин сөзү ишинә мүхалиф олса, о кәс өзүнү һәлак етмиш олар.

23. Ja Өбазэр, киши күнаһ етмәклә онун нәсиби олан рузидән өзүнү мөһрум едәр.

24. Ja Өбазэр, мө'насыз сөзләри данышма, дирһәмләриви сахладығын кими диләви дә сахла.

25. Ja Өбазэр, Аллах-тәала бир чәмаәти Чәннәтә дахил едәр, онлара һәр чүр не'мәтләр әта едәр; онлар јухары бахыб, өзләриндән жүксәк дәрәчәдә олан чәмаәти көрәр вә таныйрлар. Дејерләр: ај Аллах, бунлар бизим гардашларымыздыр, дүнјада бизимлә бир јердә идиләр, пәс нә үчүн онлары биздән артыг фәзиләтли етмисән? Бу һалда нида кәләр: һејһат!... Сиз тох оландә, онлар ач олурду, сиз сираб оландә, онлар суусз олурдулар.

26. Ja Өбазэр, шә'ни бөјүк олан Аллах, намазы мәним көзүмүн ишығы едиб; ач адам – тәамы, суусз адам – сују севдији кими, мән дә намазы сеvirәм. Амма ач адам јесә, дојар; суусз адам су ичә сираб олар; мән исә намаздан дојмурам.

27. Ja Өбазэр, һансы киши кечә-күндүз она вачиб олан мигдардан әлавә ики рәк'әт намаз гылса, она Чәннәтдә бир ев бағышланмасы вачиб олар.

28. Ja Өбазэр, намаз гыланда сән бөјүк бир падшаһын гапысыны дојурсән, һәр кәс гапыны чох дојсә, гапыны онун үзүнә ачарлар.

29. Ja Өбазэр, намаз динин сүтунудур, дил исә даһа бөјүкдүр; сәдәгә күнаһлары мөһв едәр, дил исә даһа бөјүкдүр; Оруч Чәһәннәм гаршысында сипәрди́р, дил исә даһа бөјүкдүр; чиһадын сәвабы мө'лумдур, лакин дил даһа да бөјүкдүр.

30. Ja Өбазэр, дүнја мө'минин зинданы, кафирин чәннәтиди́р; бу дүнјада мө'мин һәмишә кечәни һәзин һалда сәһәр едир. О,

нечә һәзин олмасын ки, Аллах-тәала она вә'дә вериб ки, күнаһларына көрә ону Чәһәннәмә дахил едәчәк, амма орадан чыхмағы она вә'дә вермәјиб. Әлавә оларәг она чүрбачүр нахошлуглар вә мүсибәтләр дә варид олур, ону гәзәбләнди́рән шејләрлә үзләшир. Она һәгсизлик едирләр, көмәји олмајыр. Она көрә һәмишә кәдәрли олур; бунлардан хилас олса, о, фејзә вә кәрәмәтә наил олар.

31. Ja Өбазэр, узун һүзн кими Аллах јанында һеч бир ибадәт јождур.

32. Ja Өбазэр, һәр кәс ону ағлатмајан бир елм әлә кәтирсә, о, елм она фајда вермәз. Аллах-тәала Гур'анда алимләри тә'рифләјерәк бузурур:

"**О кәсләр ки, бундан габаг верилән елмләри онлара охујанда чәнәләри үстә сәчдәјә дүшүрләр вә дејирләр: "Аллаһымыз пакдыр, онун вердији вә'дә әлбәттә оламагдыр", онлар чәнәләри үстә дүшүб ағлајарлар; Аллах онларын тәвазә'нү артыг едәр".** /Бәни-Исраил сурәси, 107-108-чи әјәләр/

33. Ja Өбазэр, һәр кәс ағлаја билирсә, ағласын, ағлаја билмирсә, гәлбини һүзнлү едиб, өзүнү ағлар һала салсын; чүнки бәрк гәлбләр Аллахдан узаг олур; лакин онлар буну дәрк етмирләр.

34. Ja Өбазэр, Аллах-тәала бузуруб ки, бәндәжә ики хөвфү вә ики асајиши бирликдә вермәрәм; әкәр она дүнјада асајиш версәм, ахирәтдә горхударам; әкәр дүнјада горхутсам, ахирәтдә она асајиш верәрәм.

35. Ja Өбазэр, киши јахшы әмәлләр вә сәваб ишләр көрүб, она тәвәккүл едәрәк хырда күнаһлар етмәјә башлар. Аллах-тәала һа гәзәбләнәр. Амма киши күнаһлар едиб, она гәрг олар. Гижәмәт күнүндә исә әмн-аманда олар. Киши күнаһ едәр, онунла да Чәһәннәмә дахил олар.

Әбузәр деди: Ja Рәсуләллаһ, атам-анам сәнә фәда олсун, бу нечә олар?

О Чәнәб /с/ бујурду: Бәндә даими оларәг өз күнаһыны нәзәрдә тутса, о күнаһдан төвбә едиб Аллахә сығынса вә ондан ничат үмиди көзләсә, Чәннәтә дахил олар.

36. Ja Өбазэр, фәрәсәтли о кәсди́р ки, өз нәфсини итаәтә кәтирир, өлмәкдән сонракы шејләрә ләзым олан әмәлләри едир. Ачиз исә о кәсди́р ки, истәкләринә табе' олуб, Аллах-тәаладан асајиш истәјир.

37. Ja Өбазэр, анд олсун о кәсә ки, Мүһәммедин /с/ чаны онун әлиндәди́р, әкәр дүнјанын бир ағчаганад вә милчәк ганады бојда Аллах јанында гәдр-гүмәти олсајды, бу дүнјадан кафирә бир

ичим су да вермэди.

38. Ja Өбазэр, бу дүнја мөл'унэдир вэ Аллах јолунда олан шејлөрдөн башга орада олан бүтүн шејлөр дө мөл'ундур. Аллах-төөланын дүнја хэлгиндэн артыг хошламадыгы шеј дө јохдур; Гијамөт күнүнө гэдэр онлара нөзөр салмаз. Аллах-төөланын эн чох истэјдији шеј ијмандыр, бир дө тәркинэ өмр етдији шејләрин төрки.

39. Ja Өбазэр, Аллах-төөала гардашым Иса әләјһис-сөлама вөһј едиб бујурду: Ја Иса, дүнјаны дост тутма. Мән дө ону дост тутмурам, ахирәти дост тутурам; чүнки мөад /гајыдыш/ сви орадыр.

40. Ja Өбазэр, Чөбрәил мөлөк дүнја хезинәләриндөн бир боз гатырын јүкү гэдәр кәтириб деди: Ја Мүһөммәд /с/, булар дүнјанын хезинәләридир, Аллах-төөала булары сәнә верир вэ Аллах јолунда сәнин шә'ниндөн һеч бир шеј әскилмәз. Дедим ки, еј мөним һәбибим Чөбрәил, мөним она еһтијачым јохдур; тох оlanda, Аллаһыма шүкр едирәм, ач оlandа, ондан истәјирәм.

41. Аллах-төөала бир бөндөјә һејр вермөк гәсиндә оlandа, ону диндә – фәғиһ, дүнјада – заһид вә өз ејбләрени көрмөјә көзү ачыг едир.

42. Бөндә дүнјада заһид оlandа, Аллах онун гәлбиндә һикмәти сабит едәр, дилини натиг вә көзләрени дүнјанын ејбләрине, хөстәликләрине вә онларын дәрманларына ачыг етмәклә, ону дүнјадан чыхарыб дарус-сөламә /сәламәт сәвә/ јола салар.

43. Ja Өбазэр, өз гардашыны дүнјада заһидлик едөн көрсән, онун сөзләрине гулаг ас, чүнки о, һикмәтлә долудур.

Өбузәр дејир ки, мән әрз еләдим: Ја Рәсуләллаһ /с/, хәлгин заһид адамлары кимләрдир?

О Чәнаб /с/ бујурду: О кәсләр ки, гәбри јаддан чыхармајыр, дүнја зийнәтләрени тәрк едир, әсәри бағи галан шејләри, фәнајә кедән шејлөрдөн јүксәк тутур, сабаһы өз өмрүндөн һесаб етмир вә өзүнү мејитләр зүмрәсиндөн һесаб едир.

44. Ja Өбазэр, Аллах-төөала мәнә мал топламағы вөһј етмөјиб, лакин вөһј едиб ки, өз Пәрвәрдикарына һөмд елә, она сөчдә едәнлөрдөн ол вә өз Пәрвәрдикарына ибадәт елә, та ки, сәнә јәгин кәлсин /Гур'анын 17-чи /Әл-Исра/ сурәсинин 79-чу ајәсидир/.

45. Ja Өбазэр, мән кобуд, наһәмвар либас кејирәм, јердә әјлөширәм, јемәкдөн сонра бармағларымы јалајырам, чылпаг /чулсуз/ узунгулага минирәм, тәркимә адам миндирирәм. Һәр кәс мөним дөбләримә рәғбәт бәсләмәсә, о кәс мәнән дејил.

46. Ja Өбазэр, мал мөһәббәти вә шәрәф, кишинин дини үчүн

гојун јатағына һәмлә едән вә орада һеч бир шеј гојмајан ики чанавардан даһа чох писдир вә зәрәрлидир.

47. Ja Өбазэр, бу дүнја гәлбләр вә бәдәнләр үчүн бир мөшгөләди; Аллах-төөала һәләл бујурдуғы шејләр барәсиндә биздән суал едиб, һесабат чөкәчөк. Көрүн, онда һарам бујурдуғы шејләр барәсиндә нечә олар?!

48. Мән Аллах-төөалаја дуа едиб истәјирәм ки, мәни дост тутан кәсләрин рузисини кифәјәт гэдәр версин, мәни дүшмән тутан кәсләрә исә чохла мал вә өвлад версин.

49. Ja Өбазэр, хош о кәсләрин һалына ки, дүнјада заһиддирләр, ахирәтә рәғбәт бәсләјирләр. Онлар үчүн Аллаһын јери бүсатдыр, торпағы дөшәнөкди, сују хош әтрди, Аллаһын китабы шиардыр, дуасы либасдыр; онлар дүнјаны борча алырлар.

50. Ja Өбазэр, Пәрвәрдикарым мәнә хөбәр вериб бујурду ки, өз иззәт вә чәләльма анд олсун, абидләр ағламағын сәвабыны дәрк етмирләр; мән онлар үчүн Чәннәти-Ә'лада бир гәср бина едәрәм ки, һеч кәс она шәрик олмаз.

Өбузәр сорушду: Ја Рәсуләллаһ /с/, һансы мө'минләр даһа зирәк вә фәрәсәтлидир?

О Чәнаб (с) бујурду: Өлүмү чох зикр едәнләр вә онун үчүн гәдәрүк көрәнләр.

51. Ja Өбазэр, ахирәт әкини салиһ өмәлдән ибарәтди, дүнја әкини исә мал вә өвладдыр.

52. Ja Өбазэр, гәлбә нур дахил оlandа, ону кенишләндирәр вә вүс'әтләндирәр. Өбузәр сорушду: Онун әләмәти һәдир?

О Чәнаб /с/ бујурду: Әбәди сәвә /ахирәтә/ кетмәк үчүн төвбә етмәк, гүрүр свиндән узаглашмағ вә өлүм кәлмәкдән габаг онун үчүн һазыр олмағ.

53. Ja Өбазэр, Аллахдан горх, мөкәр көрмөјирсән ки, Аллахдан горханда хәлг сәнә һөрмәт едир? Амма өз гәлбиндә Аллаһа күнаһкар галырсан.

54. Ja Өбазэр, һәр шејдә нијјәтин салиһ вә хош олсун, һәтта јатанда да тәам јејөндә дө...

55. Ja Өбазэр, Аллах-төөланын мөлөкләри вар ки, Аллаһын горхусундан даим гијам һалында дурурлар, ахырынчы Сур чалынана гэдәр башларыны галдырмазлар; онлар дејәрләр:

Еј бизим Пәрвәрдикарымыз, сәнә һөмд едирик, сәнә лајиг олан кими ибадәт етмәдик.

56. Ja Өбазэр, әкәр бир кишидә јетмиш пејғәмбәрин өмәли олса, Гијамәт күнү көрдүкләренин шиддәти ону азалдыб кичилдәр. Әкәр Чәһәннәмин Фислин адланан сүјундан бир долча Јер күрәсинин Шәргиндән асылса, Гәрбдә инсанларын бејни

гафасында гайнамага башлар. Экэр Чөһөннөмин нефәси әсәрсә, мүғрәб мөләкләр вә мүрсәл пејғәмбәрләр диз чөкүб дејәрләр:

–Еј Пәрвәрдиқарымыз, рәһм елә; һәтта Ибраһим пејғәмбәр өз оғлу Исагаы јаддан чыхарыб дејәр: Еј Пәрвәрдиқар, мән сәнин Хәллиһәм, мөни унутма!

57. Ја Әбазәр, әкәр Беһишт гадынларындан бири дүңја сәмәсында пејда олса, Ајын Бәдр һалында јери ишыгландырдығындан артыг дәрәчәдә дүңја ишыгланмыш олар вә бүтүн јер сакинләри онун хош әтрини дүјәр. Экәр Беһишт әһлинин либасларындан бирини дүңјада кәздирсәләр, она баханларың көзү гамашар вә һеч кәс она баха билмәз.

58. Ја Әбазәр, чәназә јанында, мүһарибә мејданында вә Гур’аның јанында сәсиви чыхарма.

59. Ја Әбазәр, бир чәназәни мүшајәт етдикдә фикрин вә хәјалыңда өзүвү она мәшғул елә; бил ки, сән дә она јетишиб, о һала дүшәчәксән.

60. Ја Әбазәр, һәр шеј хәрәб олуб ијләнәндә, она дуз вурарлар, амма дуз өзү ијләнсә, она чәрә јохдур.

61. Ја Әбазәр, һәгг ағыр вә ачыдыр, батил исә јүңкүл вә шиндир. Чох һалларда бир саатлыг шәһвәт узун мүддәтли кәдәрә сәбәб олур.

62. Ја Әбазәр, ијманың һәгигәти инсанлара нәсиб олмадығы үчүн инсанлар дин ишиндә әһмәг /әглсиз/, дүңја ишиндә исә әгилли көрүнүрләр.

63. Ја Әбазәр, һесабаг вермәкдән габаг өз нефәсиви һесабата чөк. О, сәнин сабаһкы һесабатындан асан олар. Нә гәдәр ки, тәрәзидә чөкилмәмисән, өз нефәсиви вәзнләјиб чөк вә о әзим олан Гијамәт күнү үчүн өзүвү һазырла ки, о күн сән Аллаһдан һеч бир шеј кизләдә билмәјәчәксән.

64. Ја Әбазәр, Аллаһдан һәја елә, анд олсун о кәә ки, мөним чаным онун әлиндәдир, бејтүл-хәлада палтарымы ачанда, мөнимлә олан о ики мөләкдән һәја сдирәм.

65. Ја Әбазәр, Чәннәтә кетмәк истәјирсәнми? Әбузәр деди: атам-анам сәнә фәда олсун, бәли, истәјирәм.

О Чәнаб /с/ бујурду: Белә исә, арзуларывы гысалт, өлмәји һәмишә көзләривин габағында фәрз елә, һәјаја лајиг олан шөкилдә Аллаһдан һәја елә.

Әбузәр деди: Ја Рәсуләллаһ /с/, биз һамымыз Аллаһдан һәја сдирик.

О Чәнаб /с/ бујурду: О, һәја дејил; Аллаһдан һәја етмәк одур ки, гәбри вә орада чүрүмәји унутмајасан; һәр кәс ахирәт кәрәмәтини истәјирсә, кәрәк дүңја зийнәтиндән әл чөксин. Начан

бу чүр олсан; Аллаһын достлуғуна наил оларсан.

66. Ја Әбазәр, тәәма дуз лазым олдуғу кими, дуја да бирр /паклыг, сафлыг, тәмиз әхлаг/ лазымдыр. Әмәлсиз дуа етмәк – вәтәрсиз камандан ох атмаг кимидир.

67. Ја Әбазәр, Аллаһ-тәәла үч кәс илә мөләкләрә фәхр едәр:

1/ Бир киши кимсәсиз бир сәһрада әзан дејәр, сонра дуруб намаз гылар. Бу һалда Аллаһ-тәәла мөләкләрә мүрачизәт едәр: **Бахын, мөним бәндәм намаз гылып, орада ону мөндән башга һеч кәс көрмүр.** Бу һалда Аллаһ-тәәла јетмиш мин мөләк көндәрәр ки, онун далында дуруб намаз гылсынлар вә сабаһкы күнә гәдәр онун үчүн истигфар етсинләр.

2/ Киши кечә дурад, тәкликдә намаз гылар, сонра сәчдәјә кедәр вә бу һалда ону јуху тутар. Аллаһ-тәәла мөләкләрә мүрачизәтлә бујурар: **Бахын мөним бәндәмә, онун руһу бизим јанымызда, бәдәни исә сәчдәдәдир.**

3/ Киши мүһарибә /чиһад/ едир; јолдашлары гачмыш, өзү тәкликдә вурушур, ахырда гәтлә јетир.

68. Ја Әбазәр, Аллаһ-тәәла Јери вә орадакы ағачлары јарадандан сонра һеч елә бир ағач јох иди ки, бәни-Адәм она раст кәләндә ондан истифадә едиб мәнфәәт һасил етмәјәјди. Бу һал о вахта гәдәр давам етди ки, бәни-Адәм ән бөјүк күнаһ олан сөз ишләтди: деди ки, **"Аллаһ өзүнә оғул көтүрүб"**. О, бу сөзү дејәндә јер титрәди, ағачларың мәнфәәти дә кетди.

69. Ја Әбазәр, мө’мин шәхс өләндә Јер она гырх күн ағлар.

70. Ја Әбазәр, һансы чаван дүңјадан кетсә вә өз чаванлығыны Аллаһа итаәтлә фәнаја версә, Аллаһ-тәәла она јетмиш ики сиддигин әчрини верәр.

71. Ја Әбазәр, салиһ һәмнишин – тәкликдән јахшыдыр, тәклик исә пис һәмнишиндән јахшыдыр. Хәјр сөһбәт – сүкутдан јахшыдыр, сүкут исә шәр сөһбәтдән јахшыдыр.

72. Ја Әбазәр, мө’мин олмајан кәслә һәмсөһбәт олма; сәнин тәамывы гој жалныз Аллаһдан горхан адамлар јесин, сән исә фасиг /күнаһлардан чөкинмәјән/ адамларың тәамыны јемә.

73. Аллаһ-тәәлаја көрә севдијин адамлара тәам вер, өзүн дә сәни Аллаһ хатиринә севәләрин тәамыны јескиләң.

74. Ја Әбазәр, Аллаһ-тәәла һәр данышан адамың дилинин јанындадыр; одур ки, киши кәрәк Аллаһдан горхсун, билсин ки, нә данышыр.

75. Ја Әбазәр, чох данышмағы тәрк елә, еһтијачын гәдәр данышсан, сәнә кифәјәтдир.

ГЕЈД. Бу кәләмы охујанлар елә куман етмәсин ки, Әбузәр чох

данышан имиш. Хејр, белә дејил; Әбузәр Пејгәмбәр /с/ чәнабларына сәһабә олмага ләјиг вә гәбил бир зат иди; буну һәммин мусәһибәдә Пејгәмбәр /с/ чәнабларынын өвәалинчи кәламы тәсдиғ едир: **О Чәнаб /с/ Әбузәри Әһли-бейтдән һесаб едир. Рәсули-Әкрәм чәнаблары бу пәсәһәтләри уммәтин бүтүн мусәлманларына јетирмәк үчүн Әбузәри мухатәб гәрар вериб; она көрә дә бу кәламлар биләваситә она хитаб олунур, ләкин әслиндә хитаб бүтүн уммәтәдир.**

76. Ја Әбазәр, кишијә кифајәтдир ки, бүтүн данышығы заманы ондан бир јалан ешидилсин / јә'ни бирчә јаланла о, бүтүн е'тибарыны итирмиш олар/.

77. Ја Әбазәр, ејб едән, мәдһ едән, тә'нә вуран вә мүбаһисә едән олма!

78. Ја Әбазәр, бәндә өзүнүн пис хасијјәтинә көрә Аллаһдан узағлығыны артырар.

79. Хош вә ширин сөз сәдәгәдир, намаза кедән шөхсин аддымы да сәдәгәдир.

80. Һәр кәс Аллаһын дә'вәтинә чаваб версә вә Аллаһын мәсчидләринин тә'мири ишини јахшылашдырса, Аллаһ-тәала јанында онун сәвабы вә мүкафаты Чәннәт олар.

Әбузәр деди: Ја Рәсуләллаһ /с/, Аллаһ-тәаланын мәсчидләрини нечә тә'мир етдирмәк олар?

О Чәнаб /с/ бујурду: Кәрәк орада сәси учалтмасынлар, бош вә батил сөзләр данышмасынлар орада алыш-вериш етмәсинләр, ләғв вә чәфәнк ишләрлә мәшғул олмасынлар, әкәр бунлара ријајәт етмәсәләр, Гијамәт күнү өзләрини данласынлар.

81. Ја Әбазәр, нә гәдәр ки, мәсчиддә отурмусан, сәнин һәр нәфәсивә Чәннәтдә бир дәрәчә /мәртәбә/ әта олунар; мөләккләр сәнә сәләвәт көндәрәр; һәр нәфәсин үчүн сәнә он сәваб јазылар, он күнаһ исә сәндән позулуб мөһв едиләр.

82. Ја Әбазәр, билирсәнми бу ајә нәдән өтрү назил олуб:

"Еј иман кәтирән кәсләр, сәбри олун, башгаларыны сәбр етмәјә чағырын /амадә вә/ сабитгәдәм олун; Аллаһдан горхун ки, бәлкә ничат тапасыныз." /Гур'анын 3-чү /Али-Имран/ сурәси, ајә 200/.

Әбузәр деди: Ја Рәсуләллаһ /с/, билмирәм нәдән өтрү назил олуб.

О Чәнаб /с/ бујурду: Бу ајә намаздан габаг, намазын интизарыны чәкмәк барәсиндә назил олуб.

83. Ја Әбазәр, мәсчиддә отуран шөхс үч ишдән бирини етмәлидир: ја намаз гылмалы, ја Аллаһын зикрини етмәли, ја да елми мәсәләләр сорушуб өјрәнмәлидир.

84. Ја Әбазәр, шәриклән чәкилән һесабатдан даһа мөһкәм бир

һесабаты һәр киши өзүндән чәкмәсә, она Аллаһдан горхан адам кими бахмаг олмаз. О билмәлидир ки, онун јемәји, ичмәји вә либасы хардандыр: һәллалдандыр, ја ки һәрәмдан?

85. Әкәр шөхсин вәчинә кәлмәсә ки, кәсб етдији мал һарадандыр, Аллаһ-тәаланын вәчинә кәлмәз ки, ону Чәһәннәмә һарадан /онун һансы гапысындан/ дахил едәрләр.

86. Ја Әбазәр, һәр кәс хәлг ичиндә ән һәрмәтли адам олмаг истәјирсә, кәрәк пақдамән вә Аллаһдан горхан олсун.

87. Сизләрдән Аллаһын ән чох севдији о кәсдир ки, Аллаһы чох зикр едир; ән чох һәрмәтлиси исә сизин пақдамәнләриниз вә Аллаһдан чох горханларыныздыр.

88. Ја Әбазәр, пақдамән о кәсләрдир ки, шүбһәјә дүшмәк горхусундан, пәһриз едилмәси ләзым олмајан шәјләрдән дә пәһриз едиләр.

89. Ја Әбазәр, һәр кәс Аллаһ-тәалаја итаәт едирсә, онун намазы, оручу вә Гур'ан охумағы аз олса да, Аллаһы чох зикр едәр.

90. Ја Әбазәр, динин әсли пәһризкарлыгдыр, онун да башы Аллаһа итаәт вә ибадәт етмәкдир.

91. Ја Әбазәр, елм фәзиләти ибадәт фәзиләтиндән јахшыдыр; әкәр намаз гылмагдан белин әјилә, оруч тутмагдан тел кими инчәләсән, пәһризкар дејилсәнсә, бунларын һеч бириси фәјда вермәз. Пәһризкарлар вә заһидләр дүнјада Аллаһ-тәаланын һәгиги достларыдыр.

92. Ја Әбазәр, һәр кәс Гијамәтә үч шәјлә кәлмәсә, зијан чәкмиш адам олар:

- 1/ Аллаһ-тәаланын һәрәм бујурдуғу шәјләрдән пәһриз етмәк,
- 2/ сәфиһләрин чәһаләтини рәдд едән елм,
- 3/ чәмаәтлә мүдара едән хош хасијјәт.

93. Әкәр ән гүввәтли адам олмаг истәјирсәнсә, Аллаһа тәвәккүл ејлә; әкәр ән һәрмәтли адам олмаг истәјирсәнсә, Аллаһдан горх; әкәр ән варлы адам олмаг истәјирсәнсә, өз әлиндә оланлардан артыг, Аллаһын әлиндә олана е'тибар ет.

94. Ја Әбазәр, әкәр бүтүн инсанлар бу ајәдән јапышыб, она е'тибар етсәләр, онлара кифајәт едәр:

"Ким Аллаһдан горхса, Аллаһ она Һәр чәтинликдән/ бир чыхыш јолу әта едәр вә көзләмәдији јердән она рузи верәр. Ким Аллаһа тәвәккүл етсә, Аллаһ она кифајәт едәр; Аллаһ өз бујурдуғуну јеринә јетирәндир." /Гур'анын 65-чи /Тәлағ/ сурәсинин 2-3-чү ајәләри/

95. Ја Әбазәр, Аллаһ-тәала бујуруб:
Өз иззәт вә чәләлыма анд олсун, бәндә мәним истәјими өз

истәјиндән жүксәк тутса, ону гәни едәрәм, ахирәт кәдәрини ондан көтүрәрәм, асиманлары вә јери онун рузиси үчүн замин едәрәм, јохсулуғу она гисмәт етмәрәм.

96. Ја Әбазәр, Адәм өвләды өлүмдән гачдыгы кими өз рузисиндән гачса да, өлүм ону талдыгы кими рузи дә кәлиб ону тапар.

97. Ја Әбазәр, истәмәјирсәнми сәнә елә сөзләр ејрәдим ки, онларын васитәсилә Аллаһ-тәала сәнә бөјүк мәнфәәтләр версин?

Әбузәр деди: Бәли, истәјирәм.

О Чәнаб /с/ бујурду: Аллаһы јадындан чыхарма ки, О да сәни јадындан чыхармасын. Аллаһы һифз елә ки, Ону һәмишә өз јанында тапасан. Асајиш вахтында Аллаһ илә јахынлыг елә ки, О да шиддәтли вахтларда сәнә јахынлыг етсин. Әкәр бир шеј истәмәли олсан, Аллаһдан истә; әкәр сәнә көмәк лазым олса, Аллаһдан истә. Гәләмин јаздыгы һәр шеј вагә' олмалыдыр, Гијамәт күнүнә гәдәр белә дә олачар. Әкәр бүтүн мөхлуғат истәсәләр ки, сәнә хејр версинләр, о шеј сәнин үчүн јазылмајыбса, ону едә билмәзләр. Әкәр истәсәләр ки, сәнә зәрәр вурсунлар, Аллаһ-тәала јазмајыбса, она гадир олмазлар. Әкәр бачарырсан, Аллаһ-тәаланын разылыгы вә она јәгинлик олан һалда өз әмәлләриви ичра елә; әкәр бачармајырсан, онда хоша кәлмәјән ишләрә сәбр ет ки, онда чох бөјүк хејр вар. һәгигәтән, һәр бир сәбрдә – нүсрәт, кәдәрдә фәрәч, чәтинликдә раһәтлик вар.

98. Ја Әбазәр, еһтијачсыз олмағы истә ки, Аллаһ-тәала сәни гәни етсин. һәр кәс сәһәр-ахшам Аллаһын вердији рузијә гане' олса, о, ән гәни адамдыр.

99. Ја Әбазәр, Аллаһ-тәала сизин сурәтинизә вә малыныза бахмаз, јалһыз сизин гәлбинизә вә әмәлһизә бахар.

100. Ја Әбазәр, дөрд шеј вар ки, она јалһыз мө'мин шәхсләр наил олар:

1/ Сүкут /динмәзлики/; о, ибадәтләрин әввәлиһчиси һесаб олунур;

2/ Аллаһ хаһиринә тәвазә'кар олмаг;

3/ бүтүн вахтларда вә һәр бир һалда Аллаһын зикрини етмәк;

4/ дүнја малыһнын аз олмасы.

101. Ја Әбазәр, јахшылыг етмәк үчүн сә'ј көстәр; әкәр буна әмәл етмәсән, гафилләр зүмрәсиндән јазыларсан.

102. Ја Әбазәр, һәр кәс өз будларыһнын вә саггалыһнын арасында олан шејләри өз ихтијарында сахласа, о кәс Чәннәтә даһил олар.

Әбузәр сорушду: Мәкәр дилиһизин данышдыгы сөзләр үчүн биздән һесабат алачағлар?

О Чәнаб /с/ бујурду: Дилләрин мөһсулуна кәрә адамлары бурну үстә Чәһәннәмә салыб кабаб едәрләр. Әкәр сәләмәт галмаг истәјирсәнсә, сакиг гал, данышдығын сөзләри Аллаһ-тәала јазыр; онлар ја сәнин хејринәдир, ја да зәрәринә.

103. Ја Әбазәр, ким мәчлисләрдә адамлары күлдүрән сөзләр данышса, ону Чәһәннәмдә асылымыш һалда сахлајарлар. Вај о адамларыһн һалына ки, хәлги күлдүрмәк үчүн јалан сөзләр данышар! Белә адамларыһн вај һалына, вај һалына, вај һалына!

104. Ја Әбазәр, һәр кәс динмәсә, ничат тапар; доғру данышмағы сәнә тапшырарам; мәбада ағзындан јалан чыхарасан! Әбузәр деди: Ја Рәсуләллаһ /с/, гәсдән јалан данышан кәсин төвбәси нечә олар?

О Чәнаб /с/ бујурду: Пәшиман олуб истиғфар етмәк вә беш намазы өз вахтларында гылмаг о кунәһлары апарар.

105. Ја Әбазәр, мәбада гејбәт едәсән; гејбәт зинадан ағыр кунәһдыр, чүнки зина едән кәс төвбә едир, Аллаһ онун төвбәсини гәбул едир, амма гејбәтини етдијин шәхс сәни бағышламасы, Аллаһ сәнин төвбәни гәбул етмәз.

106. Ја Әбазәр, мө'мини сөјмәк кунәһдыр, ону өлдүрмәк исә күфрдүр, онун әтини јемәк /јә'ни гејбәтини етмәк/ - бөјүк кунәһлардандыр; онун малыһны јемәк – онун ганы кими һәрәмдыр. Әбузәр деди: Ја Рәсуләллаһ /с/, гејбәт нәдир?

О Чәнаб /с/ бујурду: Мө'мин гардашыһн хошуна кәлмәјән шеји данышмаг гејбәтдир.

Әбузәр деди: Әкәр дејилән шејләр, һәгигәтән, о шәхсдә варса, буна да гејбәт дејиләрми?

О Чәнаб /с/ бујурду: Билкилән ки, әкәр онда олан хошакәлмәз шејләри дејирсәнсә, онун гејбәтини едирсән; әкәр онда олмајан шејләри дејирсәнсә, она бөһтан етмиш оларсан.

107. Ја Әбазәр, һәр кәс өз мүсәлман гардашыһнын гејбәтини рәдд едәрсә, Аллаһын өһдәсиндә һәгги вар ки, она Чәһәннәмдән ничат версин. һәр кәсин јанында мүсәлман гардашыһн гејбәтини етсәләр вә о, имкан тапыб о мүсәлмана көмәк етсә, Аллаһ-тәала дүнјада вә ахирәтдә она көмәк едәр. Әкәр имканы олан һалда она көмәк етмәсә, Аллаһ ону дүнјада вә ахирәтдә көмәксиз гојар.

108. Ја Әбазәр, нәммамлар /сөз кәздирән хәбәрчиләр/ Чәннәтә даһил олмазлар.

109. Бөһтанчылар ахирәтдә Аллаһын әзабындан раһәт олмазлар.

110. Ја Әбазәр, һәр кәс дүнјада икиүзлү вә икидилли олса, о адам Чәһәннәмдә дә икидилли олар.

111. Ја Әбазәр, мәчлисләр әманәтдир, мүсәлман гардашыһн

сиррин ачмаг исә хәјанәтдир, ондан ичтинаб ет; һәмчинин, ишрәт мәчһисләриндән дә ичтинаб ет.

112. Ja Әбазәр, мәбада мүсәлман гардашыңла һичранда /күслү/ оласаң; һичранда олан кәсләрин әмәлләри гәбул олунмаз. Ja Әбазәр, сәни һичрандан нәһј едирәм; әкәр бу иш дә лабүдд олса, үч күндән артыг һичранда галма. Һәр кәс мүсәлман гардашы илә һичранда галса вә о һалда өлсә, она Чәһәннәм лајигдир.

113. Һәр кәс адамларын ондан өтрү ајага галхмасыны хошлајырса, онун јери Чәһәннәм олачаг.

114. Ja Әбазәр, һәр кәс өлән заман гәлбиндә зәррә гәдәр тәкәббүр мејли сахларса вә өлмәкдән габаг төвбә етмәзсә, Чәннәтин рајиһәсини дујмаз.

Бир нәфәр о һәзрәтә /с/ мүрачигәт едәрәк дејир: Ja Рәсуләллаһ /с/, мәним кәзәлликдән хошум кәлир, һәтта истәрәм ки, гырмачмын багы вә ајагбабымын дабаны да кәзәл олсун. Бу барәдә мән тәкәббүрдән горхурам.

О Чәнаб /с/ бујурур: Бу барәдә сән өз гәлбиви нечә көрүрсән?

О шәхс дејир: Мән һәгги дүшүнүрәм вә архајынам.

О Чәнаб (с) бујурур: Белә исә, бурада кибр јохдур; кибр /тәкәббүрлүк/ одур ки, һәгги тәрк едәсән вә ондан тәчавүз гыласан, адамлара елә бахасан ки, куја һеч кәс сәндән бөјүк дејил вә һеч кәсин ганы сәнин ганын кими дејил.

115. Ja Әбазәр, Чәһәннәмә кедәнләрин чоху тәкәббүрләрдир.

Бир нәфәр сорушду: Ja Рәсуләллаһ /с/, кибрдән бир адам ничат тапа биләрми?

О Чәнаб /с/ бујурур: Бәли, о кәс ничат тапар ки, јундан либас кејсин, узунгулага минсин, гојун сағсын вә мискинләрлә бир јердә отурсун. Һәр кәс базардан алдыгы шејләри өзүнә јүк едиб кәтирирсә, о кәс кибрдән узагдыр. Һәр кәс либасыны чәкә-чәкә өзүнә ејүнәрәк кедәрсә, Гијамәт күнү Аллах-тәала она нәзәр салмаз. Һәр кәс өз либасынын әтәјинә јамаг салса, ајагтабысыны тә'мир етсә вә үзү тозлу олса, о кәс кибрдән халидир.

Ja Әбазәр, һәр кәсин ики көјнәји олса, онларын бирини кәрәк өзү кејсин, о бирини өз мүсәлман гардашына кејдирсин.

116. Ja Әбазәр, мәним үмәтимдән бир чәмаәт олар ки, не'мәтләр ичиндә доғуларлар, рәнхбәрәнк тәам вә шәрабларла гидаланмаға сә'ј кәстәрәрләр, өзләрини мәдһ етдирәрләр; онлар мәним үмәтимин ән шәрр адамларыдыр.

117. Ja Әбазәр, һәр кәс гадир олдуғу һалда Аллах хатиринә тәвазә' едиб кәзәл либаслар кејмәсә, өз нәфсини зәлил етсә, малыны күнаһ олмајан јоллара сәдәгә всрсә, зәлил вә фәгир кәсләрә рәһм елсә, фиғһ вә һикмәт әһли илә гајнајыб гарышса,

хош онун һалына! Белә шәхсин гәлби ислаһ олар, заһири кәзәлләнәр, хәлгә шәрри јетишмәз. Хош о кәсин һалына ки, өз елминә әмәл едир, өз малындан сәдәгә всрир вә сөзүнүн фәзиләтини сахлајыр.

118. Ja Әбазәр, либасларын јумшаг олмајаныны вә үст палтарларын ән кобудуну кеј ки, фәхр сәндә өзүнә јер тутмасын вә сәнин үчүн мәсләкә чеврилмәсин.

119. Ja Әбазәр, Ахирәз-зәманда бир гөвм гышда вә јајда јун палтар кејәрләр вә буунула да өзләрини башгаларына нисбәтән фәзиләтли биләрләр. Белә шәхсә асиманын вә јерин мәләкләри дә'нәт едәрләр.

Әбузәр нәгл едир: Бир күн мәсчидә кетдим, көрдүм ки, һәзрәти-Рәсул, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, тәквә әјләшиб, Фүрсәти гәнимәт билиб, она јанашдым.

О Чәнаб /с/ бујурур: Ja Әбазәр, мәсчидә сәлам вермәк ләзымдыр. Дедим ки, ја Рәсуләллаһ, мәсчидин сәламы нәдән ибарәтдир?

О Чәнаб /с/ бујурур: Мәсчидә сәлам – ики рәк'әт намаздыр.

Сонра сорушдум: Пәс намаз өзү нәдир?

Бујурур: Намаз чох јахшы мөвзү'дур; ким истәсә чох гылар, ким истәсә, аз гылар.

Сонра сорушдум: Аллах-тәала һансы әмәли дост тутар?

Бујурур: Аллаһа ијман кәтирмәји, сонра онун јолунда чиһад етмәји дост тутур.

Сорушдум: Кимин ијманы даһа камилдир?

Бујурур: Хасијјәти ән јахшы олан кәсин ијманы да афзәлдир.

Сорушдум: Һансы мөмин даһа афзәлдир?

Бујурур: О кәс ки, мүсәлманлар онун дилиндән вә әлиндән сәләмәт галырлар.

Сорушдум: Һансы һичран афзәлдир?

Бујурур: Пис адамлардан һичранда олмаг.

Сорушдум: Һансы кечә афзәлдир?

Бујурур: Узун кечәләрин ортасы.

Дедим: Һансы намаз афзәлдир?

Бујурур: Гүнүту узун олан намаз.

Дедим: Һансы оруд афзәлдир?

Бујурур: Вачиби оруд; онун сәвабы Аллах јанында даһа артыгдыр.

Дедим: Һансы сәдәгә даһа фәзиләтлидир?

Бујурур: Касыб бир адамын фәгирә кизличә вердији сәдәгә.

Дедим: Һансы зәкат афзәлдир?

Бујурур: О шеј ки, гијмәти артыг вә саһиби үчүн дәјәрлидир.

Дедим: Хансы чиһад эфзэлдир?

Бујурду: О чиһад ки, онда шөхсин атынын ајагларыны гөлэм сөдөрлөр, өзүнүн ганы төкүлөр.

Дедим: Аллах-төөланын сөнө назил етдији ајөлөрин хансы бири эн өзөмөттидир?

Бујурду: Ајөтөл-күрси.

Сонра сорушдум: Һээрәти-Ибраһим әләјһис-сәламын "Сүһүф"үндө нә вар иди?

Бујурду: һамысы мәсәлләрдән ибарәт иди; о чүмлөдөн:

"Еј хәлгә мүсәлләт падшаһ, сәни көндөрмәмишәм ки, дүңја малыны үст-үстә жығасан; сәни көндөрмишәм ки, мәзлумун дуасыны мәнә чатдырасан; мән исә рәдд етмөрәм, һәрчәнд кафир вә күнаһкар да олса; онун күнаһы өзүнә мөхсүсдур."

Орада башга мисаллар да вар иди; о чүмлөдөн:

"Агил о кәсдир ки, ашағыдакы һалларда өз әглиндә мәғлуб олмасын: өз Пәрвәрдикары илә мүнәчат едөн заман; Аллах-төөланын сән'әти барәсиндә фикр едөн заман; кечмиш вә кәләчәк ишләр барәсиндә өз нәфсиндән һесабат чәкән заман; бир дө өз еһтијачы үчүн һәләлдан јемәли вә ичмәли шејләр әлә кәтирән заман.

Агил кәрәк үч шејдән башга дикәр јоллара кетмәсин: Мәад /Гијамәт/ тәдәрүкү үчүн; өзүнә мөаш ахтармағ үчүн, бир дө һәрәм олмајан ләззәт үчүн.

Агил шөхс кәрәк өз заманында көзү ачығ олсун, өз шә'нинә ләјиг олан шејләри гәбул етсин, динин һифз едиб сахласын.

Һәр кәс етдији әмәлләр ичиндә өз сөзләринин һесабатыны апарса, онун сөзү /данышмағы/ аз олар, јалһыз она ләзым олан мә'няны дејәр."

Дедим: Ја Рәсүләллаһ /с/, пәс Муса /ә/ пејғәмбәрин "Сүһүф"үндө нә вар иди?

Бујурду: һамысы ибрәт ајөләри иди. О чүмлөдөн:

"Тәәччүбдүр о кәсин иши ки, Чәһәннамә инаныр, ямма күлүр; тәәччүбдүр о кәсин иши ки, дүңјаја бахыр, онун һалдан һала дүшмәсини көрүр, сонра да она үмид бәсләјир; тәәччүбдүр о кәсин иши ки, сабаһ һесабат верәчәјини јәгин едир, сонра да вачибата әмәл етмир."

Сонра дедим: Ја Рәсүләллаһ /с/, Ибраһим вә Муса әләјһимәс-сәламын "Сүһүф"ләриндә олан сөзләрдән Гур'ан ајөләриндә бир шеј вармы?

Бујурду: Ја Әбазәр, бу ајөләри оху:

"Һәр кәс пак олса, ничат тапар; өз Пәрвәрдикарынын адыны зикр едиб намаз гылса. Лакин сиз дүңја һәјәтыны јүксәк

тутурсунуз, һалбуки ахирәт даһа хејрли вә багидир. Һәгигәтән, бунлар әввәлки китабларда мөвчүддүр – Ибраһимин вә Мусанын "Сүһүф"ләриндә." /Ә'ла сурәси, 14-19-чу ајөләр/

Сонра дедим: Ја Рәсүләллаһ /с/, мәнә нәсиһәт елә.

Бујурду: Ја Әбазәр, сәнә тапшырырам Гур'ан охумағы вә Аллах-төөланын зикрини; чүнки о, сәнин үчүн асиманда зикрдир, јердә нурдур.

Дедим: Јенә дө әләвә елә.

Бујурду: Сәнә тапшырырам сүкуту; чүнки о, шејтаны сәндән говар вә дин ишиндә сәнә көмәк олар.

Дедим: Јенә дө әләвә елә.

Бујурду: Мәбада чох күләсэн; чүнки бу иш гәлби өлдүрәр, һәм дө инсанын үзүнүн нуруну апарар.

Дедим: Јенә дө әләвә елә.

Бујурду: Һәмишә өзүндән ашағыда оланлара бах, өзүндән јухарыда оланлара бахма; белә етсән, Аллахын не'мәтләрини көздән салмазсан.

Дедим: Јенә дө әләвә елә.

Бујурду: Јахын әгрәба сәндән әлагәни кәссәләр дө, сән онлара силәји-әрһам елә, онларла әлагә елә; мискинләрлә достлуг ет, онларла һәмнишин ол.

Дедим: Јенә дө артыркилән.

Бујурду: Ачы олса да һәмишә һәгигәти декилән.

Дедим: Јенә дө артыркилән.

Бујурду: Аллах јолунда данлагдан вә мөзәммәтдән горхма.

Сонра о һәзрәт /с/ мәнин синәмә вуруб бујурду:

Еј Әбазәр, тәдбир кими әгл јохдур; һәрәмдан ичтинаб етмәк кими пәһризкарлығ јохдур; хош хасијәт кими нәчабәт јохдур.

Бурада о һәзрәтин /с/ Әбузәрә вердији төвсијәләр вә нәсиһәтләр тамам олур.

МӨНТӘРӘМ ОХУЧУЛАРЫН һүзуруна әрз олсун ки, бу китабда Пејғәмбәр /с/ вә имамлар әләјһимүс-сәламын дилләриндән сөјләнән һәдисләр вә хәбәрләрин бә'зиси мүәллифин истифадә етдији мәнбә'ләрин өзүндә һәмин кәламлар тәқрар едилди; јә'ни бир һәдис ики вә ја үч рәвәјәтдә зикр олунур. Бу рәвәјәтләрә нөгсан јетирмәмәк үчүн о кәламлары олдуғу кими вермәк истәдик. Бу барәдә мүәллиф нөгсан тутмасынлар.

У ЧҮНЧҮ БАБ

БУ КҮНКИ ДҮНЈА – АХИРӨЗ – ЗӘМАН

МӨВ'ИЗӘ ВӘ НӘСИҲӘТ

Һәзрәти-Пејғәмбәр, сәлләллаһү әләһи вә алиһи вә сәлләм, чәнаблары бузуруб: "Мүсәлман өз мүсәлман гардашына һеч елә бир һәдјијә верә билмәз ки, онун һидајәтини артыран вә ја ону пәс ишләрден ғајтаран һикмәтли кәламлардан әфзәл олсун."

Јенә о Чәнаб (с) бузуруб: **"Мөв'изә нә јахшы бәхшиш вә нә јахшы һәдјијәдир!"**

Рәвәјәт олунур ки, һәзрәти-Рәсул /с/ чәнабларынын јанында ики нәфәр вар иди. Онлардан бири хәлгә елм өјрәдир, хејр верирди, о бири исә күндүзләр оруч тутурду, кечәләр ибадәт едирди. О Чәнаб (с) бузурду ки, бу ики шәхсин биринчисинин икинчијә нисбәтән фәзиләти, мәнин хәлгә нисбәтән фәзиләтим кимидир. Јә'ни, Пејғәмбәр /с/ Аллах-тәаланын нәзәриндә дикәр адамларә нисбәтән нә гәдәр фәзиләтлидирсә, биринчи шәхс дә икинчијә нисбәтән о гәдәр јүксәк вә фәзиләтлидир.

Мә'лумдур ки, инсанларын һамысы елм саһиби дејил, онларын шәриәт елминә еһтијачыны тә'мин етмәк үчүн елм саһибләри өз елмләриндән онлары бәһрәләндирмәлидирләр. Елә буна кәрә дә бизим заманымызда елм саһибләринә **"зијалы"** ләгәби верибләр; чүнки онлар бир ишыг мәнбәји кими өз зијаларыны әтрафдакыларә сачыб, онларә нур вә зија бәхш едәрәк ишыгландырмалыдырлар.

Һәзрәти-Әли әләһис-сәлам бузуруб:

"Һәр кәс бир нәфәрә елм өјрәтсә, о шәхс она әмәл етдикчә вә Гијамәт күнүнә гәдәр она әмәл едән дикәр шәхсләрин сәвабы гәдәр өчр һәмнин тә'лим едән шәхсә јетишәр."

Мәсәлән, бир адам савадсыз бир шәхсә намаз өјрәтсә вә ја Гур'ан тә'лим етсә, о шәхс нә гәдәр намаз гылса вә нә гәдәр Гур'ан охуса, бу адама онун сәвабы гәдәр сәваб јазылар вә Гијамәтә гәдәр бу иш давам едәр.

Һәзрәти-Әли әләһис-сәлам бузуруб:

"Дүнјада заһид о кәсләрди ки, башгаларына нәсиһәт едирләр, өзләри дә о нәсиһәтә әмәл едирләр; башгаларыны Аллахын гәзәбиндән горхудурлар, өзләри дә ондан горхурлар; башгаларына шәриәт өјрәдирләр, өзләри дә о шәриәтә әмәл

едирләр. Әкәр онларә бир раһәтлик вә асајиш үз версә, шүкр едәрләр, әкәр бир чәтинлик үз версә, сәбр едәрләр."

О Чәнаба /ә/ дејиләр ки, өзүмүз мә'руфа бүгүндүклә, камил сурәтдә әмәл етмәсәк, ону хәлгә әмр етмирик вә мүнкәрдән дә өзүмүзү тамамилә чәкиндирмәјинчә, хәлги ондан нәһј етмирик. О Чәнаб /ә/ бузурду:

"Хејр, белә дејил, мә'руфә тамамилә, там шәкилдә әмәл етмәсәниз дә, ону хәлгә әмр един; мүнкәрдән өзүнүз там сурәтдә чәкинә билмәсәниз дә хәлги ондан нәһј един."

Јенә о Чәнаб /ә/ бузуруб:

"Елм ики чүрдүр: бири дил илә дејилир ки, онун саһиби үчүн һүччәт вә дәлилди, о бири исә гәлб илә ифадә олунур ки, о да она әмәл едән шәхсә хејр верир. Ијман исә арзу илә дејил, гәлбдә сабит олмагла вә бәдән үзвләрилә әмәлә кәтирмәклә һасил олур."

Јә'ни, тәкчә гәлбдә инанмагла иш гуртармајыр, инандыгдан сонра бәдән үзвләри васитәсилә ону һәјәтә кечирмәк вә нүмајиш етдирмәк лазымдыр. Гәлбдә е'тигад етмәклә инсан өз руһани аләмини инандырыр; әмәли сурәтдә ону һәјәтә кечирдикдә, бәдәнин ә'засы да онун бу ишиндә билваситә иштирак едир вә бу е'тигады доғрулдур. Ахы исламын әсасы ики шејди: үсули-дин, бир дә фүруи-дин. Үсули-дин инсанын руһани чәнбәсилә, фүруи-дин исә онун чисмани чәнбәсилә әмәлә кәлир вә ичра олунур. Одур ки, елм әмәлсиз оларса, инсан тезликлә хәталарә дүшәр, дүз јолдан аза биләр. Һәзрәти-имам һүсејн әләһис-сәләмын үзүк гашындакы мөһрүндә бу сөзләр јазылмыш иди:

"Елә ки, билдин, она әмәл ет."

Мүдрик алимләр дејибләр:

"Елмин әввәли сүкутдур; сонра – динләмәкди; сонра – һифз едиб јадда сахламагдыр; сонра – әмәл етмәк; сонра јаймаг вә нәшр етмәкдир."

Јенә дә мүдрикләр дејибләр:

"Һәр елм јазылмаса, зај олар."

Одур ки, елмин ахырынчы мәрһәләси – ону јазыб сахламагдыр. Исламдә елмин тә'лиминә вә нәшринә чох дигәт едилди; Пејғәмбәр /с/ чәнаблары өзү дә бу мәгсәдлә мәб'ус олдуғуну гејд едиб. О Чәнаб /с/ бузуруб:

"Ај гардашым, сүкуту узат, чох фикирләш, нәсиһәтә әмәл ет, аз күл, етдијин күнаһлардан пәшиман ол, та ки Аллах-тәала јанында гәуб олунасан."

Инсанларын һәмишә мөв'изә вә нәсиһәтә еһтијачлары вардыр; чүнки дүнја ишләри, һәм дә онун шәһвәт вә гәзәб гүввәләри һәмишә ону мәшгул едир, Аллах-тәаланын зикриндән,

һәләл вә һәрәма риајәт етмәкдән узаглашдырыр, күнаһ әмәлләрә тәрәф чәкир.

Мөв'изә вә нәсиһәт сән шәхс өзүнү бәд әмәлләрдән пак сахламагла, башгаларына да нүмүнә олмалы, онлары дүрүст јола дө'вәт етмәлидир. Инсан бир мүддәт мөв'изә ешитмәсә, нәфс ону өз тә'сирә алтына салыб дүз јолдан аздырар.

ДҮНЈАНЫН ӘҖВАЛЫ ВӘ ОНУН МӘЗӘММӘТИ

Инсанларын дүңја һәјаты Гур'анын бир чох әјәләриндә тәсвир едилмишдир. О чүмләдән бири дө булур:

"Билин ки, дүңјанын һәјаты ојунчаг, бәзәк, бир-биринизин габагында ојунмәк, мал-дөвләти вә оғул-ушагы артырмагдан ибарәтдир; бу исә бир јағыша бәнзәјир ки, онун јетиширдији битки кафирләрин хошуна кәләр, сонра о, гурујар, сән онун саралыб солдугуну көрәрсән; сонра исә чәр-чәп дөнәр; амма ахирәтдә шиддәтли әзаб, Аллаһын бағышламасы вә разылығы вардыр. Пәс дүңја һәјаты мәғрурлуг мөтаһидан башга бир шеј дејил." /Һәдид сүрәси, 20-чи әјә/

Әјдә инсанларын дүңја һәјаты вә ахирәт әләми чох гыса, лакин камил сүрәтдә әкс етдирилик. Инсан ушаглыг илләриндә мүхтәлиф ојунчагларла марагланыр вә онларла ојнајыр; мүхтәлиф шејләрдән – мәсәлән, јаш торпагдан вә ја хырда дашлардан свләр, галалар тәкиб дүзәлдир, гыш фәслиндә исә гардан чүрбәчүр әшја, инсан һејкәтләри јарадыр. Лакин бир гәрдән сонра јорулур, онлар сөкүб дағыдыр, ја ки, сләчә гојуб кедир.

Инсан бир гәдәр бөјүдүкдән сонра һәвәси башга шејләрә дүшүр: о, јахшы кејинмәк, көзәл вә јарашыглы көрүнмәк истәјир, башгалары јаньинда һамьидан гәшәнк вә жүксәк олмағы арзу едир. Сонрақы мәрһәләләрдә исә о, чохлу мал-дөвләт вә өвләд саһибә олуб, башгаларына фәхр етмәк арзусунда олур.

Лакин тезликлә бу дөврләр кечиб кедир, онун өмүр баша чатыр; чәтинликлә әлә кәтирдији шејләрин һамысыны дүңјада гојуб бир парча әски ичиндә торпаға басдырылып.

Бундан сонра онун ахирәт һәјаты башланыр; һәјатын бу мәрһәләси онун дүңјада етдији әмәлләрдән асылы олур: јахшы әмәл саһибидирсә, онун мұкафатыны Бәһишт вә Аллаһын разылығы илә алыр; бәд әмәл саһибидирсә, ону Аллаһын гәзәби вә шиддәтли чәза, јә'ни Чәһәннәм әзабы көзләјир.

Бурадан мө'лум олур ки, инсан өз әбәди һәјатыны бу дүңјада тә'мин етмәли, бүтүн сә'јини ахирәт һәјатынын хош олмасы јолунда сәрф етмәлидир.

Пәјгәмбәри-Әкрәм /с/ Совбан адлы бир сәһабәсинә бујурур ки, дүңјада инсанын үч шејә һәгги вардыр: бири – өлүмдән сахлајан бир гарын тәәм, бири – бәдәнин ашагы һиссәсини өртән бир дәст садә палтар, бири дө исти вә сојугдан сахлајан свдир. Бунлардан башга дүңјада инсан һәр нә әлә кәтирсә, Гијамәтдә онларын һесабатыны вәрмәлидир.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Дүңја – кечид јери, ахирәт исә даими вә әбәди јашајыш јеридир; одур ки, кечид јериндән кәсиб, әбәди јашајыш јеринә чалајын вә бәдәнләриниз дүңјадан чыхмамыш, гәлбәриниз дүңјадан чыхарын. Сиз ахирәт үчүн јаранмысыныз, бу дүңјада исә һәбс һалында олан кимисиниз. Киши өлән заман мәләкләр дејәр ки, о, өзүндән габаг гәбрә нә көндәрди? Дүңјанын мисалы зәһәр кимидир: Инсан ону јејир, амма билмир ки, зәһәрди."

Јенә дө Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Аллаһ јанында олан шејләрә рәғбәт бәсләмәк, руһ жүксәлмәсинә вә раһәтлјә сәбәб олар, дүңјаја рәғбәт бәсләмәк исә гәм-гүссәјә сәбәб олар."

Бу кәламын нәтичәсини һәр кәс өз нәфсиндә сынагдан чыхара биләр. Бу кәлама әсасланан кәс өзүнү дүңјанын бүтүн гәмләриндән азад едәр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Дүңја мөһәббәти бүтүн күнаһларын башы вә бүтүн писликләрин ачарыдыр, һәм дө бүтүн сәваблары пуч сләјән шејдир. Тәәччүблү иш будур ки, Аллаһ-тәала бујуруб: **"Һәгигәтән, сизин малыныз вә өвләдһиниз фитнәдир"**; бунунла белә, инсанлар јенә дүңја малы јығыр, өвләдә севир; буну да билир ки, онлардан әјрылачаг вә онлардан өтрү һесабат верәчәк."

Имам Зејнүл-абидин әләјһис-сәләм бујуруб:

"Әзәмәтли инсан о кәсдир ки, дүңјанын кимләр әлиндә олмасы онун вәчинә дејил."

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм өз оғлу Мүһәммәд һәнәфијјәә бујуруб:

"Һәр кәсин нәфси өзүнә һөрмәт едәрсә, дүңја онун нәзәриндә хар олар, гијмәтдән дүшәр."

Аллаһ-тәала Гур'ани-кәримдә бујуруб:

"Һәгигәтән, биз Адәм өвләдһини кәрәмәтли /һөрмәтли/ етдик."

Бу чүр һөрмәтли бир вүчүд, дүңјаја рәғбәт едәрсә, өзүнү алчалтмыш олар. Ахы "дүңја" сөзү "алчаг" мө'насы верән әрәб кәлмәсиндир. Аличәнаб бир шәхс алчаг бир шејә тәмә' салыб, она һәвәс вә мејл көстәрәрсә, өз мәңлијини тапдаламыш олар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Аллаһ-тәаланын бир мөләки вар ки, һәр кечә јерә назил олуб сәсләр: "Еј ијирми јашлылар, сә'ј едиб, чалышын; еј отуз јашлылар, дунјанын һәјаты сизи мөгрур етмәсин; еј гырх јашлылар, Аллаһ-тәала илә мүлагат етмәк үчүн нә һазырламысыныз? Еј әлли јашлылар, сизә хәбәрдарлыг кәлди; еј алтмыш јашлылар; сиз бир әкинсиниз ки, бичин вахтыныз чатыб; еј јетмиш јашлылар, сизә хитаб олунар, чаваб верин; еј һәштад јашлылар, сизин өлүм вахтыныз кәлиб чатыб, амма сиз һәлә дә гәфләтдәсиниз".

Инсанын иши чох тәәчүблүдүр: о, һамынын вә өзүнүн дә өләчәјинин јә'гин едиб, билир, амма һачан өләчәјини билмир. Бу ону горхудуб һәјәчана салмаг әвәзинә, она үмид верир вә күман едир ки, һәлә өлмәјәчәк. О, өләндән сонраки әләми вә һесабаты да билир, лакин онун үчүн һазырлыг көрмәјир.

Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Әкәр мән биләни сиз дә билсәјдиниз, аз күлүб чох ағлардыныз; дағлара чыхыб өз әмәлләриниз үчүн Аллаһа јалварыб ағлајардыныз. Әкәр һејванлар өлмәји билиб дәрк етсәјдиләр, көк һејван өтинә һәсрәт галардыныз".

Лакин инсанлар бунлары билдикләри һалда күлүр, шадланыр, өлүм һәггиндә вә Гијамәтдә вәсрәчәји һесабат барәсиндә дүшүнмәјир, һәтта һејванлар кими көкәлир дә.

Ону гафил едән јалныз дунја мәнәббәтидир.

Пејғәмбәр /с/бујуруб:

"Һәр инсанын үч досту вар; онларын бири дејир ки, мән сәнилә өләнә гәдәр варам; бу онун малыдыр. О бири дејир ки, мән сәнилә гәбрә гәдәр варам; бу онун өвлады вә әһли-әјалыдыр; үчүнчү дејир ки, мән һәмишә сәнилә олачағам, сәндән ајрылмарам, бу онун әмәлидир".

Мә'лум олур ки, һәгиги дост инсанын әмәлидир. Бу әмәл јахшы вә пис ола биләр; һәр ики һалда о, өз саһибиндән ајрылмајачаг. Белә исә, кәрәк елә әбәди дост тапасан ки, јахшы олсун, та ки, ондан әбәди хејр көрәсән. Бу јахшы дост инсанын хејр әмәлидир ки, ону инсан дунјада газаныр; өләндән сонра даһа нә јахшы әмәл едә билир, нә дә пис әмәл. Бундан өләвә инсан өз өлмәјинин вахтыны вә Гијамәтин һачан олачағыны билмир.

Рәсули-Әкрәмин /с/ Әнәс адлы бир сәһабәси нәгл едир ки, бир күн о Чәнаб /с/ үст палтарыны башы алтына гојуб јатмыш иди. Бирдән бәрк күләк гопду. О Чәнаб /с/ һөвлнак вә бөјүк тәшвишлә галхыб әбаны өз үстүндән атды. Биз ондан сорушдуг ки, ја Рәсуләллаһ нә олуб? О Чәнаб /с/ бујурду:

- Елә билдим ки, Гијамәт бәрпа олуб!'

О һәзрәтин (с) бу чавабы вә ахирәт ишләри үчүн өзүнү һәмишә һазыр сахламасы чох сәчијјәви бир ишидир вә инсанлар үчүн бир ибрәт дәрси олмалыдыр. Инсан һәмишә өзүнү Гијамәт һесабатына вә өлүм фачиәсинә һазыр вәзијјәтдә сахламалыдыр. Өлүмүн нә вахт кәләчәјини һеч кәс билмир; ушаг да өлүр, чаван да, гоча да. Лакин гочаларын өлүм ағушуна дүшәчәји вахт лап јахындыр; хәусилә бизим заманлар, өмрләрин гыса олдуғу бир дөврдә јашлы адамлар һәр ан өзүнүн биринчи гәбр кечәсини, о дәһшәтли мәнзәрәни хатырламалыдыр.

Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Мәним үммәтинин өмрләри алтмыш илә јетмиш арасында олар вә аз адам бу һәдләри кечәр".

О һәзрәтин /с/ бу кәламынын доғрулуғу инди ашкар көрүнүр; инсанлар чох надир һалларда јетмиш јашы кечирләр. Буна бахмајараг, бу чүр гочалар да һәлә өлмәк һәггиндә фикирләшмир, ахирәт гәдарүкү һәггиндә һеч дүшүнмүрләр, өз күнаһ әмәлләриндән дә чәкмирләр. Бу чүр гәлиби гаралмыш адамларә нәсифәтин дә тә'сири олмур. Мүдрикләр дејибләр:

"Түкүн чалланмасы – өлүмүн чарчысы, гочалыгын мүгәддәмәси вә ахирәтин әввәлинчи мәрһәләсидир".

Бир гоча абиддән сорушдулар: Елә бир шеј галыбмы ки, ондан өтрү јашамаг истәјәсән? Гоча деди: Бәли, күнаһларым үчүн ағламагдан өтрү јашамаг истәјирәм.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Јахшы чаванлардыр о кәсләр ки, өзләрини јашлыларыныз кими апарыр вә писдир о гочалар ки, өзләрини сизин чаванларыныз кими апарыр".

Бурада о гочалар нәзәрдә тутулур ки, өзләринин јашыны нәзәрә алмајыб, һәлә чаванлар кими чох јашајачағына үмид едир, дунја ишләринә әлүдә олуб күнаһлардан чәкинмирләр.

Һәдиси-Гүдәсидә Аллаһ-тәала бујуруб:

"Өз иззәт вә чәләлыма анд олсун, исламда сачыны ағартмыш киши вә гадын бәндәләримә әзаб вермәкдән утанырам".

Пејғәмбәр /с/ бу кәламы сөјләјиб сонра ағламаға башлады. О Чәнабдан сорушдулар ки, нә үчүн ағлајыр? Бујурду:

"Она көрә ағлајырам ки, Аллаһ-тәала онлара әзаб вермәкдән утаныр амма онлар Аллаһ-тәала һүзурунда күнаһ етмәкдән утанмырлар".

Нә көзәл кәламдыр! Доғрудан да Аллаһ-тәаланы һәр јердә һазыр вә һәр шејдән акаһ билән инсан, онун гаршысында күнаһ едәндә, әмр вә нәһјләринә табә' олмајанда о бөјүк чәләл саһибинин һүзурунда әдәбсизлик етдијини дәрк еләсә, бәлкә

өзүнү ислаһ едәр; амма дүнја ону о гәдәр мөшғул едир ки, бу фикирләр онун јадына дүшмүр. Пејғәмбәр /с/ чәнаблары Аллаһ-тәаланы бизләрден јахшы таныдығы үчүн инсанларын о үлви вүчүд гаршысында етдији бу гәбаһети тәсәввүр едиб агламаг дәрәчәсинә кәлир; Аллаһ-тәаладан хәчәләт чәкир ки, онларын бу гәбаһетинә бахмајараг, Аллаһ онлара бәла назил етмир, рузиләрини верир сајсыз-һесабсыз не'мәтләри дә онлардан мұзаягә етмир.

М Ә Л А Һ И М

Усули-динин "Нүбүввәт" бәсиндә дејилир ки, бәшәр тарихиндә дүнјаја јүз ијирми дөрд мин пејғәмбәр кәлиб; онларын әввәлинчиси Һәзрәти-Адәм /ә/, ахырынчысы Һәзрәти Мүһәммәд ибни Әбдуллаһ, сәлләллаһу әләһи вә алийһи вә сәлләм чәнаблардыр; ондан сонра Гијамәтә гәдәр һеч бир пејғәмбәр кәлмәјәчәкдир. Буна көрә она "**Хатәмул-әнбија**" дејәрләр, јә'ни "**Пејғәмбәрләрин ахырынчысы**". О Һәзрәтин (с) кәтирдји һазырки ислам дини дүнјанын ахырына гәдәр, јә'ни Гијамәт күнүнә кими өз гүввәсиндә бәргәрар галачаг. Одур ки, о Чәнаб /с/ "**Ахирәз-зәман пејғәмбәри**" адланыр. Биз мүсәлманлар онун динини гәбул етмишик вә онун үммәтијик, заманымыз да Ахирәз-замандыр.

О Һәзрәт /с/ дүнјадан кедәндән сонра онун өвладларындан далбадал он ики имам кәлиб, онун вәсиси олмагла исламы кәлгә гә'лим едибләр. Дин дүшмәнләри онларын һамасыны шәһид едибләр, јалныз ахырынчы имам Һәзрәти-Мәһди Саһибәз-заман сағдыр. Ону гәглә јетирмәк истәркән гәјб олмушдур. О, һал-һазырта диридр, амма көзләрдән гајибдир. Дүнја фәсад вә зүлмнә долан бир вахта о Һәзрәт заһир олачаг, дүнјада олан бүтүн кафир вә залимләри гырачаг, гатил вә залимләрдән гисас алачаг, дүнјаны әдаләтлә долдурачаг, бүтүн дүнја әһли мүсәлман олачаг.

Имамын зүһур вахтыны Аллаһдан башга һеч кәс билмир; һәтта Имам әләјһис-сәлам өзү дә билмир. Һачан Аллаһдан әмр олса, онда зүһур едәчәк. Имамын зүһуруна гәдәр кечән мүддәтдә дүнјада чох фәсадлар, хилафи-шәриәт ишләр, бид'әтләр олачаг. Белә ишләр һәггиндә Пејғәмбәр /с/ вә Имамлар әләјһимүс-сәлам чәнабларындан чохла һәдисләр вә хәбәрләр кәлиб бизә чатыб. Габагча хәбәр верилмиш вә бизим заманымызда өзүнү бирузә вермиш ишләр һәггиндә сөјләнән бу чүр кәламлар **м ә л а һ и м**

адланыр. Онларын бир гисмини бурада веририк ки, бу күнки охучулар һәм ибрәт алын, һәм дә о кәлам саһибләринә е'тигадлары мөһкәмләсин.

1. Рәсули-әкрәм /с/ бујуруб: Инсанлар илә хошрәфтар олмаг, ијманын јарысыны тәшкил едир; онлар илә јумшаг вә мейрибан доланмаг исә јашајышын јарысыны тәшкил едир.

Јенә дә бујуруб: Јахшы әмәл саһибләрилә кизлиндә, пис әмәл саһибләрилә ашкарда әлагә един ки, онлар сизә әзијәт вә зүлм едә билмәсинләр. Бир заман кәләр ки, дин саһибләриндән јалныз сәфиһ вә әбләһ көрүнән кәсләр ничат тапар вә инсанлар мұһафизә олунмаг мәгсәди илә вадар оларлар ки, өзләрини сәфиһ вә әбләһ кими көстәрсинләр.

2. Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәламдан рәвајәт олунур ки, бир күн Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары өз сәһабәләри арасында әјләшмишди. О Чәнаб /с/ бујурду:

"Пәрвәрдикара, мәним гардашларымы мәнимлә көрүшдүр".

О Һәзрәт (с) бу кәламы ики дәфә тәкрар етди. Әтрафта олан сәһабәләр дедиләр: Ја Рәсуләллаһ, мәкәр биз сәнин гардашларын дејиликми? О Һәзрәт /с/ бујурду:

Јох, сиз мәним јолдашларым вә һәмсәһбәтләримсиниз. Мәним гардашларым бир чәмаәтдир ки, ахирәз-зәманда кәләр, Аллаһа вә мәнә ијман кәтирәләр, бир һалда ки, мәни көрмәмишләр, һәлә аталарынын сүлбүндән вә аналарынын рәһиминдән /бәтниндән/ харич олмамышлар. Аллаһ-тәала онлары өзләринин вә аталарынын адлары илә мәнә танытдырыб. Онлар өз динләриндә мөһкәм дурарлар вә бу иш онлара гаранлыг кечәдә тиканлы ағачдан јалын /ачы/ әл илә тикан голпармаг вә ја бәрк ағачын көзәрмиш көмүрүнү овучун ичиндә тутуб сахламаг гәдәр чәтин олар. Бу чәмаәт гаранлыг кечәдә ишыг сачан чыраглар кимидир. Аллаһ-тәала онлара һәр чүр фитнә вә зүлмәтдән ничат вәсәр.

3. Әсбәғ ибни Нәбатә Әли әләјһис-сәламдан рәвајәт едир ки, о Чәнаб (ә) бујурду: Инсанлар арасында бал арысы кими олун. Бүтүн гушлар вә учанлар бал арысыны зәиф бир мөхлуг һесаб едилрләр; амма билсәләр ки, онун батининдә нә бәрәкәт вар, ону о чүр гүјмәтсиз һесаб етмәзләр. Инсанлар илә дил вә бәдән чәһәтиндән гајнајыб гарышын, үрәк вә әмәл чәһәтиндән исә онлардан әјры олун. Анд олсун о кәсә /Аллаһа/ ки, мәним чаным онун әлиндәдир, сизләрдән бә'зиси бә'зисинин үзүнә түпүрмәсә вә бә'зиләриниз бә'зиләрә "јаланчы" демәсәниз, истәдјиниз сәваба јетишмәзсиниз. Онда сизләрин арасында тәмиз вә саф шәхсләр, кәзә чәкилән сүрмә вә ја хәрәкә төкүлән дуз гәдәр аз

галар. Мән сизин үчүн бир мәсәл чәкирәм: Бир шәхс бир гәдәр бугданы арыдыр, ону тәз-торпагдан тәмизләйир, сонра мүәйјән јерә гојуб сахлајыр. Бир мүддәтдән сонра көрүр ки, бугдаја гурд /бит/ дүшүб. Ону јенә дә арыдыб тәмизләјәрәк, әввәлки јеринә гојур. Бу иш о гәдәр тәкрар олур ки, о бугданын јалныз ән мөһкәм вә давамлы олан дәнәләри хырмандан кәлән шәкиллә саф галыр вә она гурд тә'сир едә билмир. Еләчә дә сизләрдән о кәсләр өз дининдә мөһкәм галар ки, она зәманәнин фитнәләри тә'сир етмәз вә зәрәр јетирә билмәз.

4. Һәзрәти-Әли әләһис-сәләм бујуруб:

Бир заман кәләр ки, Гур'андан јалныз онун рәсми вә заһири нишаны галар, исламдан исә јалныз онун ады вә мәсчидләри галар. Бу мәсчидләр бина чәһәтиндән чох абад, һидәјәт чәһәтиндән исә бәрбад олар. О мәсчидләри абад едәнләр јер үзүнүн ән лис адамлары олар; чүнки фитнә вә фәсад онлардан баш вурар, күнаһ вә Аллаһ фәрманындан чыхмаг да онларда олар. Онлар һәр бир кәси о фитнәјә чәкәрләр вә о фитнәјә дахил олмајан кәсләри дә ораја варид едәрләр. Аллаһ-тәала өз затына анд ичиб бујуруб ки, о чәмаәтә бир фитнә галдырарам ки, мүдрик шәхсләр һејран галыб она чарә тала билмәзләр. Аллаһ-тәала өз сөзләрини һөкмән јеринә јетирәр; биз исә ғәфләтдә галыб, етдијимиз күнаһларын бағышланмасыны истәјирик.

5. Әмирүл-мө'минин Әли әләһис-сәләм рәвајәт едир ки, Һәзрәти-Рәсули-Әкрәм (с) бујурду:

Фитнә бир либас кими сизи әһатә едәндә сизин һалыныз нечә олар? Белә ки, чаванлар фитнә ичиндә тәрбијә алар, бөјүкләр исә фитнә ичиндә гочалар; адамларын бүтүн ишләри фитнәләр үзәриндә гәрар тутар; хәлг о фитнәни өзү үчүн адәт шәклинә салар вә әкәр бир адам ону дәјишдирсә, дәјәрләр ки, филанкәс мүнкәр /јарамал/ иш көрүр, адәти дәјишдирир. Бундан сонра бу бәла даһа да шиддәтли олар; тәзә доғулмуш ушаглар бу фитнә илә тәрбијәт тапар вә атәш, ағачы /одуну/ јандырыб мөһв етдији кими, фитнәләр онлары һәлак едәр. Адамлар дини әһкамы вә ахирәт әмәлләрини Аллаһ хатиринә јеринә јетирмәк мөгсәдилә јох, дүнја малы әлә кәтирмәк мөгсәдилә өјрәнәрләр.

6. Үмми-Һани – Әбу Талибин гызы, Әли әләһис-сәләмын бачысы рәвајәт едир ки, Һәзрәти-Рәсули-Әкрәм /с/ бујурду:

Бир заман кәләр ки, әкәр бир кәсин адыны ешитсән, ону көрмәкдән јахшы олар; әкәр ону көрсән, бу, ону сынагдан кечирмәкдән јахшы олар; чүнки ону сынагдан кечирсән, әтәччүбүл һал ашкар олар; белә кәсләрин дини – онларын пулу, онларын гарыны аллаһлары, арвадлары исә онларын гилбәси

олдуғуну көрәрсән. Бир парча чәрәк әлә кәтирмәк үчүн онлар адамларә әјилиб "рүку" едәрләр, бир дирһәм пул үчүн хәлгә сәчдә гыларлар; онлар аваралар вә сәрхошлардыр, нә һәгиги мүсәлман, нә дә хачпәрәстдирләр.

7. Рәсули-Әкрәм /с/ мүгәррәб сәһабәләриндән бири олан Һүзәјфә белә бир һәдис нәгл едир:

Бир заман кәләр ки, о заманын адамларынын нәзәриндә кәбәрмиш вә ијләнмиш узунгулаг чәмдәји бир мө'минин онларә "әмр бә мө'руф" вә "нәһј әз мүнкәр" етмәјиндән јахшы олар.

8. Пејғәмбәр, сәлләллаһү әләһини вә алиһи вә сәлләм, чәнабларындан рәвајәт олунур ки, бујурду:

Көрүрәм, һөкмән, табә' олачагыныыз о кәсләрин адәтләринә ки, гарыш-гарыш, зира'-зира'²⁸ сиздән габаг вар идиләр. Һәтта әкәр онлар сусмар'²⁹ јувасына дахил олурдуларса, сиз дә дахил олачагыныыз.

Сәһабәләр әрз едәдиләр: Ја Рәсуләллаһ, јәһудиләри вә хачпәрәстләри нәзәрдә тутурсан? О Чәнаб /с/ бујурду: Пәс кими дәјирәм?

Г Е Ј Д. Бу кәләмлар илә о Һәзрәт /с/ хәбәр верир ки, бир заман кәләр, мүсәлман адланан кәсләр ислам адәтләрини атыб, јәһуди вә хачпәрәстләрдә көрдүкләри адәтләри гәбул едәрләр, һәтта онларын ән вәһши ишләрини дә "мәдәнијјәт" һесаб едәрәк "сусмар јувасына кирмәкдән" белә чәкинмәзләр. О Чәнабын /с/ бу кәләмы бизим заманымызда бариз сурәтдә заһирә чыхыр. Өзләрини "зијалы" адландыран савадсызларымыз Гәрб өлкәләриндә көрдүкләри ијрәнч адәтләри мәдәнијјәт әләмәти билиб гәбул едирләр, амма өз әчдадларындан галмыш көзәл әдәб гәјдаларынын тәпикләјиб унудублар. Гызлар вә бөјүк оғланлар гојун көвшәән кими ағызлары вә чөнәләри даим тәрпәнир, мөчлисдә, чәмаәт ичиндә, һәтта дәрәсдә дә отуруб саггыз чәјнәјирләр.

9. Рәсули-Әкрәм чәнабларындан сорушурлар ки, хәлг әмр-бә-мө'руфу вә нәһј әз-мүнкәри нә вахт тәрк едәрләр?

О Чәнаб /с/ бујурду: Бәни-Исраилдә заһир олан шәјләр сиздә заһир олан заман.

Сорушдулар ки, Бәни-Исраилдә заһир олан шәјләр нәдир?

Бујурду: Сизин јахшыларынызын дөвләтлиләрлә сәзишә кирмәси, писләринизин ашкар сурәтдә күнаһ едиб Аллаһ јолундан чыхмасы, рәисләринизин вә падаһларынызын ушаглардан вә кәнчләрдән ибарәт олмасы, алимләринизин алчаг адамлардан олмасы.

10. Јенә дә Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Һөкмән “әмр-бә-мә’руф” вә “нәһј-әз-мүнкәр” един; јохса Аллах-тәала әчәм тајфасыны сизин үстүнүзә галдырар, сизин бојунларынызы вурар, малларынызы гарәт едиб јејәрләр вә сизин габагынызда шир кими дуруб гачмазлар.

11. Пејгәмбәр /с/ чәнаблары бујуруб:

Бир заман кәләр ки, адамларын сурәти инсан шәклиндә, гәлбәләри исә шәјтан үрәји кими олар; ган ичән чанавар кими ган төкәрләр; өз етдикләри пис әмәлләрдән гајытмазлар; онлара табе” олсан, сәнә бәдкүман оларлар; онлара бир сөз десән, сәни јаланчы биләрләр; онлардан узаглашсан, сәнин һәггиндә пис сөзләр данышарлар; Пејгәмбәрин/с/ гојдуғу адәтләр онларын јанында бид’әт кими, бид’әт исә сүннәт /гәбул олунмуш адәт вә ән’әнә/ кими һесаб олунар. Һәлим адам онларын нәзәриндә һижләкәр адам кими көрүнәр; мө’мин кәсләр онларын арасында нәзәрдә /диггәт мәркәзиндә/ олмаз, фасигләр исә онларын арасында әзиз вә мөһтәрәм олар. Онларын ушағлары түнд-хасийјәт, арвадлары өз аиләләринә әзијјәт едәр. Онларын бејүкләри әмр-бә-мә’руф вә нәһј-әз-мүнкәр етмәзләр.

Белә чәмаәтә пәнаһ кәтирмәк – адама харлыг кәтирәр, онлардан үзр истәмәк – инсан үчүн зилләтдир; онларын әлиндә олан шәјләрдән истәмәк фәғирлик кәтирәр; онларын писләрини онлара мүсәлләт едәр. О писләр онлара шиддәтли әзәб вә ишкәнчәләр верәр, онларын өвладларыны өлдүрәр, арвадларыны исә дири сахларлар. Онларын јахшылары да дуа едәр, амма Аллах онларын дуасыны мүстәчәб етмәз.

12. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Тезликлә бир заман кәләр ки, адамларын гарыны онларын аллаһы олар, арвадлары – онларын гилбәси, пуллары – онларын дини, мал-дәвләтләри исә онларын шәрәфи олар. О заман исламын јалныз рәсми вә нишаны, ијмандан исә анчаг бир ад галар. Гур’анын јалныз заһирини өјрәнмәк үчүн дәрс аларлар. О заман мәсчидләр бина чәһәтиндән абад олар, һидәјәт чәһәтиндән бәрбад һала дүшәр. Јер үзүнүн ән пис мәхлуғу онларын алими олар. О чәмаәти Аллах-тәала дөрд хисләтә мүбтәла едәр: падшаһын зүлмүнә, гураглыға, валиләрин һәгсизликләринә вә һөкманранларын өзбашыналығына.

Сәһабәләр о Чәнабын /с/ кәламларына тәәччүб едиб едиләр: Ја Рәсуләллаһ, онлар бүтпәрәстлик едәрләрми?

О Чәнаб /с/ бујурду: Бәли, бир дирһәм онлар үчүн бир бүт әвәзи олар.

13. Рәсули-Әкрәм /с/ өз сәһабәси Әбузәрә бујуруб:

Мәним үммәтимдән бир чәмаәт кәләр ки, онлар дүнја

не’мәтләри ичиндә доғулмуш оларлар /јә’ни дәвләтли аиләләриндә дүнјаја кәләрләр/, онлар о не’мәтләр илә гидаланар, јемәк вә ичмәк үчүн һазыр олан бу не’мәтләри сәрф етмәјә сә’ј гыларлар. Хәлг онлары сөзлә мәдһ едәр, әмәл илә јох. О чәмаәт мәним үммәтимин ән пис адамларыдыр.

14. Пејгәмбәр /с/ бујуруб:

Ахирәз-заманда адамлар мәсчидләрә кәләрләр, дөврә вуруб отуарлар. Онлар бир-бирилә дүнја мөһәббәти барәсиндә данышарлар. Онлар илә һәмнишин олмајын, чүнки бу чүр адамлардан дин иши һасил олмаз.

15. Әмирүл-мө’минин Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

Ахирәз-заманда Гијамәтин јахынлашмасы ашкар олар. О заман зәманәләрин ән писидир: һичабларыны көтүрүб атмыш чылпаг гадынлар бәзәниб өзләрини кишиләрә көстәрәрләр. Онлар Аллаһын дининдән чыхмыш, фитнәләрә дахил олмуш вә өз нәфсләринин шәһвәтләринә мејл едән кәсләрдир ки, ләззәтләрә тәрәф сүр’әтлә кедәрләр, Аллаһын һәрәм бујурдуғу шәјләри һәләл едәрләр. Ахирәз-заманын бу чүр арвадлары Чәһәннәмдә әбәди олараг әзәб чәкәрләр.

16. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Гијамәтин јахынлашмасы нишанәләриндән бири дә одур ки, ајын әввәл кечәси Ајы /һилалы/ көрүб дејәрләр ки, бу, ики кечәлик ајдыр. Нишанәләрдән бири дә будур ки, киши мәсчидә дахил олар, лакин орада, һеч олмазса, ики рөк’әт намаз гылмаз.

17. Әсбәғ ибни Нәбатә рәвәјәт едир ки, һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујурду:

Бир заман кәләр ки, адамлар арасында шәр’и ишләрә гејри шәр’и ишләр гәләбә едәр вә ашкар олар. Һәрәм олан шәјләрин һәрәмлығына ријәт едилмәз; зина ашкарда едиләр, јетимләрин малыны јемәк һәләл һесаб олунар. О заман риба јемәк – ади бир шәј олар; төрәзидән кәсмәк кениш интишар едәр, ички – үзүм ширәси ады илә, ришвәт вермәк вә алмаг – һәдијә ады илә, риба алыб-вермәк – алыш-вериш ады илә, хәјанәт етмәк – әманәт ады илә һәләл едиләр. Кишиләр өзләрини гадынлара, гадынлар исә өзләрини кишиләрә охшадарлар, һәдләрә /јә’ни күнаһлара көрә шәриәтдә гојулмуш чәза вә тәнбиһләрә/ вә намазын әһкамына с’тина едилмәз. Аллаһын свинә /Кә’бәјә/ һәччә кетмәји Аллах хатиринә јох, башга мәгсәдләрдән өгрү – рија, тичарәт, дүнја мәнфәәти үчүн едәрләр.

Белә заманда ајын әввәлиндә һилал чох бејүк көрүнәр, бә’зи ајларда икикечәлик аја охшар; бә’зи ајларда исә һилал көрүнмәз; бунун нәтичәсиндә оручлуг ајынын биринчи күнүндә

оруч тутмазлар, амма оручлуг бајрамы күнү оруч оларлар; халбуки о күн оруч тутмаг һерамдыр.

Белә бир зәманәдә горхмаг лазымдыр ки, Аллах-тәала о чәмаәтә гәфләтән бәла назил едәр, онлары түнд сүр'әтлә гопарыб апарар. һәтта белә ки, сәһәр вахты шәхс дири вә сәламәт олар, ахшама чатанда торпаг алтында ләфн едиләр вә ја ахшам сәламәт олдугу халда, сәһәр өлмүш олар. Белә заманда өлүм кәлмәмиш вәсијјәт етмәјә тәләсмәк лазымдыр; вачибдир ки, вахтын әввәлиндә шәхс өз намазыны гылсын, чүнки намазын ахыр вахтына гәдәр о, өлә биләр. Сизләрдән һәр кәс о замана јетишсә, кәрәк кечәни күнаһлардан пак халда сәһәрә чыхарсын; әкәр бачарса, кәрәк бүтүн халларда өзүнү пак сахласын, чүнки онун чаныны алмаг үчүн Әзраилли нә вахт кәләчәјини билмир.

Мән сизи Аллаһын фәрманындан чыхмаг барәсиндә горхутдум, әкәр горхарсызса вә һәгги танытдым, әкәр танымаг истәрсизсә, өјүд вә нәсиһәт вердим, әкәр гәбул етмәк истәрсизсә. Пәс һәм хәлвәтдә, һәм дә ашкарда Аллаһдан горхун вә бу фикирдә олун ки, дүнјадан кедәндә ислам дининдә оласыныз. Исламдан гәјри динләри өзүнә дин кәтүрән кәсләрдән о динләр гәбул едилмәјәчәкдир. Гијамәт күнүндә бу чүр адамлар зијан чәкмиш оларлар.

18. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Ахирәз-зәманда ибадәт едәнләр өз шәр'и вә вачиб мәсәләләрини билмәдән ибадәт едәрләр; Гур'ан охунялар исә фис-ғүчүр вә бәд әмәл саһибләри олар.

19. Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

Бир заман кәләр ки, либасы кәзәл вә гијмәтли олмајан алимләр е'тина етмәзләр вә онлары танымазлар. Гур'аны кәзәл мәгамлар вә аваз илә охумасалар, ону танымаз вә бәјәнмәзләр. Рәмәзан ајындан башга вахтларда Аллаһа ситајиш вә ибадәт етмәзләр. Белә оландә Аллах-тәала о гөвмә бир падашаһ мүсәлләт едәр ки, нә елми олар, нә һилми, нә дә рәһми.

20. Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

Бир заман кәләр ки, адамы ики ишин арасында гојарлар: ја кәрәк өз ачиз олмағыны бојнуна алыб е'тираф едәсән, ја да шәриәтә хилаф олан иш кәрәсән. һәр кәс белә бир зәманәјә дүшсә, кәрәк өз ачизлијинә е'тираф етсин, шәриәтә хилаф олан ишләрә разылыг вермәсин.

21. Әмирүл-мө'минин Әли әләјһис-сәлам Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын мүбарәк дилиндән ешитдикләрини белә сөйләјир:

Сизин һалыныз нечә олар бир заманда ки, Аллаһын свиңә, һәччә зијарәтинә кетмәк сизин үчүн тичарәтә чеврилсин?

Әрз еләдиләр ки, бу, нечә ола биләр?

О Чәнаб /с/ бујурду: Сиздән сонра бир күрүһ кәләр ки, һәччә әмәлини өлүләр вә дириләр адындан јеринә јетирәрләр вә бундан өтрү адамлардан алдыглары музд илә өз мөашларыны тә'мин едәрләр.

22. Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәлам Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ чәнабларынын дилиндән бујуруб:

Бир заман кәләр ки, падашаһлар кәзмәк вә тамаша мөгсәдилә һәччә кедәрләр; дәвләтлиләр тичарәт гәсдилә, јохсуллар исә диләнчилиг етмәк гәсди илә Мәккәјә сәфәр гыларлар.

23. һәзрәти-Рәсул /с/ өз сәһабәси Әбузәрә бујуруб:

Ахирәз-заманда адамлардан бир күрүһ олар ки, јајда вә гышда јун либас кәјәрләр; өз нәзәрләриндә өзләрини башгаларындан јүксәк һесаб едәрләр. Бу күрүһә /тәкәббүр етдикләри үчүн/ асиманын вә јерин мәләкәләри лә'нәт едәр.

24. Јенә о Чәнаб (с) бујуруб:

Мәндән сонра бир заман кәләр ки, атәш, одуну /ағачы/ једији /јандырдыгы/ кими, о зәманә дә сизин вар-јохунузу јејәр /јандырап/.

25. һәзрәти-Әли әләјһиссәлам бујуруб:

Бир заман кәләр ки, падашаһа часуслуг едән кәсләр хәлг арасында һөрмәтли олар, бәд әмәл саһибләри зирәк һесаб олунарлар, инсафлы адамлар бачарыгсыз вә ачиз сајыларлар, касыблара сәдәгә вермәк – чәримә адланар, гөвм-әгрәбаја баш чәкиб, онлара силеји-әрһам етмәк үчүн миннәт гојарлар, өз ибадәтләри чәһәтинә өзләрини хәлгдән јүксәк тутарлар. Белә бир заманда сәлтәнәт арвадларын мәсләһәти илә идарә олунар, һөкманлыг ушагларын әлиндә олар, ишләр алчаг, пис вә наләјиг адамларын әли илә идарә олунар.

26. Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ чәнаблары бујуруб:

Бир заман кәләр ки, гојун чанавардан гачдыгы кими, мәним үмәтимин адамлары да дин алимләриндән гачарлар. Онда Аллах онлары үч шејә мүбтәла едәр: Онларын малынын бәрәкәти чәкиләр, зүлмкар бир падашаһ онлара мүсәлләт олар вә дүнјадан ијмансыз кедәрләр.

27. Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

Бир заман кәләр ки, адамлар чанавар кими оларлар; һәр кәс чанавар олмаса, чанаварлар ону јејәрләр.

28. Јенә дә о һәзрәт /с/ бујуруб:

Бир заман кәләр ки, мәним үмәтим бәнк адлы бир шејә јејәрләр. Мән онлардан бизарам, онлар да мәндән бизар оларлар.

29. Ибни-Мә'суд Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан рәвајәт

едир ки, о Чэнаб /с/ буурду:

Бир заман кэлэр ки, арзу едэрлэр, каш бизим дэ аилэмиз фулан кэсин аилэси кими кичик олајды; хэлг дөвлөтлү шөхслөрө гібтэ етдији кими, аилэси бөјүк олан кэслэр дэ кичик аилэ саһиблэрини гібтэ едэрлэр.

30. Эсбэг ибни Нэбатэ Эли эләјһис-саламдан рэвајет едир ки, о Чэнаб /э/ буурду:

"Аллаһ-тэала бир јерин чөмаэтинэ гөзөблэнсө, амма онлара эзаб назил етмөсө онда онларын базар гүјмөтлэри баһа олар, өмрлэри гыса олар, тачирлэрин мөнфээти олмаз, мејвөлэри саф олмаз, чајлары ахмаз, јағышлары һәбс олунар, јағмаз, о чөмаэтин өн пис вө шөрр адамлары онлара мүсөллөт олар".

31. Ахирөз-заман барэсиндэ варид олан хэбэрлөрдө дејилир ки, о заманда чөмаэт мәсчидэ кэлиб һэлгө шөклиндэ отуарлар, дүнјаны сөвэрлэр вө дүнја сөһбөти едэрлэр. Онлар илә бир јердө отурмајын. Аллаһын онлара еһтијачы јохдур – Пејгәмбөр /с/ белэ бууруб.

32. Аллаһ-тэала һөдиси-Гүдсидэ бууруб:

"Мөни таныјанлар мөнэ үсјан етсэлэр, мөни танымајаны онлара мүсөллөт едөрөм".

Бу хэбэрлэри вө һөдислэри охујанлар һәмнин кэламларын мәзмунундан хэбәрдар олуб, бизим зөманэмизин чөмаэтинин әһвалына бахсынлар вө ибрөт алсынлар, сонра да кэлам саһиблэрин хатырласынлар ки, онлар барэсиндэ е'тигадлары мөһкөмлэнсин. Онлар бизим бу күнки зөманэмизин он дөрд өср бундан габаг көрмүш вө олдуғу кими тэсвир етмишлэр.

ИМАМИ-ЗАМАНЫН ЗҮҲҮР ӘЛАМӨТЛӨРИ

Кечөн бөһсөдө гејд едилди ки, он икинчи имам Мөһди Саһибзөман сағдыр, диридир вө һал-һазырда дүнјада мөвчуддур. Дүнја фөсадла, зүлм вө ситәмлә долан заман заһирэ чыхачаг, кафирлэри вө залимлэри гөтлө јетириб бүтүн дүнја әһлини мүсөлман едөчөк. һал-һазырда о Чэнаб (ә) гејб олса да, исламын рәһбэридир, зөманөнин имамыдыр. Аллаһ-тэаланын әмри садир олан кими о Чэнаб (ә) заһир олачаг. Оуну үч јүз он үч /313/ нөфөр јавөри вардыр ки, дүнјанын һәр јерини кэзирлэр, хэлг исә онлары таньмыр. Зүһур заманы онлар тэзликлэ өзлэрини о Чэнаба јетириб, она көмөк едөчөклэр. Оуну зүһуру чүм'э күнү Мөккөдө ваге' олачаг, амма онун вахтыны Аллаһдан башга һеч кәс билмир. Лакин Оуну зүһуру илә әлагөдар олан бә'зи

әламөтлэр вардыр ки, онлара зүһур әламөтлэри дејилир. О әламөтлөрдөн бә'зиси зүһурдан габаг, бә'зисидэ зүһур әрөфөсиндэ вө ја онунла бир вахта олачагдыр. Биз һазырда Ахирөз-заман дөврүндэ јашајырыг; о әламөтлэрин бә'зиси пејда олуб кечиб, бә'зиси дэ инди мөвчуддур.

О әламөтлэр Пејгәмбөр, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм вә дикәр имамларын дилиндөн олан рөвајет вө хэбэрлөрдө кэлиб бизэ јетишиб. Бу мөтлөб чох тулани /узун/ олдуғу үчүн бурада онун тәфсилинэ имкан јохдур. Јалныз о әламөтлэри мүхтәсәр шөкилдэ бөјан едирик.

Имам Чә'фөр Садиғ әләјһис-сәләмдан бизэ јетишән рөвајөтдө сөјлөнән зүһур әламөтлэри ашағыдакылардыр:

1. һәгг вө һәгг әһли зәлил олар.
2. Чөвр вө зүлм бүтүн шөһәрлэри әһатэ едөр.
3. Хэлг Гур'аны көһнәлмиш китаб кими һесаб едөр вө онун әјөлэрини өз истәдиклэри кими шөрһ едэрлэр.
4. Габ үзү үстә дүшөн кими, дин дө үзү үстә дүшөр.
5. Батил әһли һәгг әһлине учалыг едөр; јә'ни, дин әһли олмајан кәслэр диндар кәсләр бөјүклүк едөр.
6. Шөрр ишлэр заһир олар вө һеч кәс бу ишләрә мане' олмаз; һәтта бу шөрр саһиблэрини хэлг үзүрлү билэр вө онлара һәгг газандырмаг истәрлэр.
7. Күнаһ ишләр ашкарда едилэр.
8. Кишилэр бир-бири илә, гадынлар да бир-бири илә әлагә едиб чинси мүнәсибәтдә оларлар.
9. Мө'мин шөхслэрин сөзлэринә е'тина олунмаз, онлар сүкут етмәли оларлар.
10. Фасиглэр јалан данышар вө бу ашкар јаланы һеч кәс рөдд етмөз.
11. Кичиклэр бөјүклэри сажмаз, онлара е'тина етмәзлэр.
12. Әрһамы гөт' едөрлэр, јә'ни јахын гөвм-әгрәбадан, хүсусилә валидеји, гардаш вө бачы кими өн јахын кәслөрдөн әлагәни кәсәрлэр.
13. Өз күнаһ әмөллэрини ашкар сөјләјиб, өзлэрини бу ишләрлә мөдһ едэрлэр, шадланыб күләрлэр.
14. Оғланлар әхлагсыз гадынлар кими әхлагсыз әмөлләрлә мөшғул оларлар.
15. Гадынлар гадынлары никаһ едөр.
16. Зина чоһалар.
17. Киши өз малыны Аллаһ јолундан гејри јерләрә сәрф едөр вө она мане' олан олмаз.

18. Мө'минләр ибадәтә чәһд едәндә, онлары көрәнләр Аллаһа пәнаһ апарарлар.
19. Гоншу өз гоншусуна әзијјәт едәр, она һеч кәс мане' олмаз.
20. Кафирләр мө'мин бәндәни зилләтдә көрәндә шад оларлар; јер үзүндә фәсадиары көрәндә, фәрәһләнәрләр.
21. Шәрабы ашкара ичәрләр, Аллаһдан горхмазлар, бир јерә јығылыб чәм' һалында шәрабхарлыг едәрләр.
22. Мә'руфә әмр едәнләр зәлил оларлар.
23. Аллаһын хошламадыгы шәјләрә фасигләр һәрис вә гүввәтли олар.
24. Дин иши илә мәшгул олан кәсләр вә онлара дин әхз едәнләр хәлгин нәзәриндә һәгир тутулар вә онлары сәјмазлар.
25. Хәјр јоллары бағланар, шәјр јоллары ачыг олар.
26. Мәккә зијарәти тәрк олар вә онун тәркинә әмр едәрләр.
27. Кишиләр өзләрини көкәлдәр гадынлар үчүн, гадынлар да кишиләр үчүн.
28. Кишинин мәашы өзүнүн дал тәрәфиндән, гадынын мәашы исә өз бәдәнинин габаг тәрәфиндән һасил олар.
29. Арвадлар да кишиләр кими өзләри үчүн мәчлисләр тәртиб едәрләр.
30. Дөвләтли кәсләр мө'мин шәхсләрдән артыг әзиз тутулар.
31. Рија заһир олар, ондан өтрү һеч кәси данламазлар вә төһмәт етмәзләр.
32. Гадынлар зинаны өзләри үчүн мәдһ гәрар вәрәрләр.
33. Мө'мин кәсләр зәлил вә хар олар.
34. Бид'әт вә зина заһир олар.
35. Јалан шәһадәтә с'тимад едәрләр.
36. Һәрамы – һәләл, һәләлы исә һәрам һесаб едәрләр.
37. Мө'мин шәхсләр анчаг өз гәлбиндә **һәһј-әз-мүнкәр** едә биләрләр.
38. Аллаһ-тәаланы гәзәбләндирән шәјләр үчүн чоһ бөјүк пул вә мал сәрф едәрләр.
39. Валиләр кафирләри өзләринә мүгәррәб едәрләр, хәјр әһлини өзләриндән узаглашдырарлар.
40. Һакимләр һөкмдә ришвәт аларлар.
41. Вилајәти вә һөкүмәти артыг пул вәрән кәсә вәрәрләр.
42. Зәни илә кишини гәтл едәрләр.
43. Оғланлар илә чинси әләгә етмәјән кишиләрә истәһза едәрләр.
44. Киши өз арвадынын зина етдијини билдији һалда, онун зинадан газандығыны јејәр.
45. Јаландан анд ичәрләр.

46. Ашкар гумар ојајарлар.
47. Шәраб ашкара сатылар вә она мане' олан олмаз.
48. Гадынлар өз бәдәнләрини кафирә сатарлар.
49. Һәр кәс биз әһли-Бейтә насазә десә, өзүнү бу ишә көрә мәдһ едәр вә һакимин әзиз адамы олар.
50. Сонра Имам бујурур: бизим достларымызы јаланчы билиб, шәһадәтләрини рәдд едәрләр.
51. Јалан сөзә чоһ мејл едәрләр.
52. Хәлг үчүн Гур'ана гулаг асмаг ағыр, батил вә һәрзә сөзләрә гулаг асмаг јүнкүл олар.
53. Гоншу өз гоншусуна онун дилинин горхусундан һөрмәт едәр.
54. Мәсчидләри гызыла тутуб зијнәт вәрәрләр.
55. Јаланчы вә ифтирачы кәсләри доғручу һесаб едәрләр.
56. Шәјр адамлар вә хәбәрчиләр пејда олар.
57. Гејбәт бир ләззәтли кәлам һесаб олунар вә гејбәт едән адамын башына чәм' оларлар.
58. Һәччи вә чиһады Аллаһ хатиринә јоһ, башга мәгсәдләр үчүн едәрләр.
59. Солтанлар кафирә көрә мө'мини зәлил едәр.
60. Хәрабә имарәтдән артыг олар.
61. Киши, өлчүләри вә чәкиләри нагис етмәклә өзүнә мәаш газанар.
62. Ган төкмәк јүнкүл шәј һесаб олунар.
63. Киши, адамлар һәггиндә пис сөзләр данышар ки, хәлг онун дилиндән хәфв етмәк чәһәтинә ону бир вәзифәјә вә рәјасәт ишинә тә'јин етсинләр.
64. Намазы јүнкүл бир шәј һесаб едиб гылмазлар.
65. Кишинин малы чоһ олар амма зәкатыны вәрмәз.
66. Мејити гәбрдән чыхарыб әзијјәт едәрләр, кәфәнини сојуб сатарлар.
67. Бөјүк һәрч-мәрчлик олар.
68. Киши, һүшјар һалда шам едәр, мәст һалда сүбһә чыхар.
69. Инсанлар һејванат илә әләгә едиб чүтләшәрләр.
70. Һејванат бир-бирини јықтыб дағыдар.
71. Хәлгин гәлби бәрк олар, көзләри гуру олар, ағламазлар, Аллаһын зикрини етмәк онлара ағыр олар.
72. Һарам ишләр ашкара едиләр, она мејл чоһ олар.
73. Намаз гыланлар өз ибадәтләрини хәлгә көстәрмәк мәгсәдилә намаз гыларлар.
74. Дин алимләри рәјасәт тәләби илә фәғиһлик едәрләр.
75. Хәлг галиб кәсин тәрәфиндә олар; јә'ни һәр бир ишдә

гәләбә кимин әлиндә олса, һәг вә ја һаһәг олмағына бахмадан ону мұдафиә едәрләр.

76. Һалал ахтаран шәхси мәзәммәт едәрләр, һарам ахтараны мәдһ едәрләр.

77. Мәккәдә вә Мәдинәдә ичрасы һарам олан әмәлләр едәрләр, онлар мане' олан олмас.

78. Һәрәмәјндә, јә'ни Мәккә вә Мәдинәдә чалғы аләтләри заһир олар.

79. Бир нәфәр әмр-бә-мә'руф вә нәһј-әз-мүнкәр едәндә она дејәрләр ки, бу ишдән әл чәк, сәндән сагитдир.

80. Хәлг бир-биринә бахыб шәрр әһлине игтида едәрләр.

81. Хәјр ишләрин јолу бағлы галыб, о ишләрин далынча кедән олмас.

82. Мејјитә истенза едәрләр, она ағлајан олмас.

83. Һәр кәлән илин шәрри кечән илдән артыг олар.

84. Хәлг дөвләтли, сәрвәтли кәсләрә табе' олар.

85. Күлмәкдән өтрү мөһтачлара өта едәрләр, Аллаһдан гејри барәләрдә рәһм едәрләр.

86. Асиманда гејри-ади һадисәләр баш верәндә, ондан ваһимәјә дүшүб горхмазлар

87. Инсанлар һејванат кими бир-биринин үстүнә толланар, амма горхудан бир кәс данышмас.

88. Валидејнин һәггини өз өвладлары тапдалајар, онлары тәһгир едәрләр, валидејн онлар үчүн адамларын ән лиси һесабулунар.

89. Оғул атаја ифтира едәр, валидејнә гарғыш едәр, онларын өлмәјиндән хошһал олар.

90. Әкәр киши бир күн күнаһ етмәсә: шәраб ичмәсә, өлчүдән вә ја чәкидән кәсмәсә, зина етмәсә вә ја башга бир һарам ишлә мөшгул олмаса, о күнү итмиш биләр вә өз өмрүндән һесабу етмәс.

91. Солтанлар инсанларын тәамы илә мөһтәкирлик едәрләр.

92. Пејғәмбәр өвладынын һәгги /хүм/ гумара, шәраба вә диқәр шејләрә сәрф олунар.

93. Шәрабы дәрман һесабу едиб хәстә үчүн ондан шифа көзләјәрләр.

94. Мүнафигләрин јелләри сүр'әтлә әсәр, һәггин јели исә сакит дурар.

95. Әзан вә намаз музду олар.

96. Мәсчидләр Аллаһдан горхмајан кәсләрлә доллар, онлар һәгг әһлинин гејбәтини едиб "әтини јејәрләр", шәраб ичәнләри вәсф едәрләр.

97. Шәраб ичән мәстләр хәлгә пишнамаз олар вә мәст

олмағына бахмајараг, она еһтирам едәрләр.

98. Јетимин малыны јејән адам јетимин сәләһына /хејринә/ данышар.

99. Газиләр Аллаһын әмринин хилафына һөкм едәрләр.

100. Мәнбәрләрдә тәгваја әмр едәрләр, Аллаһ илә горхударлар, амма әзләри она әмәл етмәзләр.

101. Намазын вахтыны јүнкүл санарлар, ону өз вахтында гылмазлар.

102. Хәлгин тамам сә'ји өз гарынлары вә тәнәсүл аләтләри үчүн олар; бак етмәзләр ки, нә једиләр вә кими никаһ етдиләр.

ДИКӘР БИР ХӘБӘРДӘ ЗУҺУР ӘЛАМӘТЛӘРИ

ашағыдакылардар:

1. Рәмазан ајынын ортасында Күнәш тутулмасы, ахырында Ај тутулмасы – хилафи-адәтлә. /Астрономик гануна көрә Күнәш һәмишә ајын ахырында, Ај исә гәмәри ајын ортасында тутулар; лakin зүһур әрәфәсиндә бунлар әксинә олар./

2. Шәргдә јер чөкмәси.

3. Гәрбдә јер чөкмәси.

4. Сәһрада јер чөкмәси.

5. Күнәшин дајанмасы. Бу, әср вахтынын ортасына гәдәр давам едәчәк.

6. Күнәшин Гәрб тәрәфдән түлу" етмәси.

7. Куфә мәсчидинин диварынын дағылмасы.

8. Шәрг тәрәфдән Ај кими ишыглы бир улдузун баш вурмасы, сонра узаныб әјилмәси вә учларынын бир-биринә јахынлашмасы.

9. Асиманда бир гырмызылыг пејда олуб, әтрафа дағылмасы.

10. Шәрг тәрәфдә бир од бүрүзә кәлиб, үч вә ја једди күн һавада галмасы.

11. Шам виләјетинин хәраб олмасы.

12. Фәрат чајынын ики гола ајрылыб Куфәнин күчәләриндән ахмасы.

13. Бағдадда күнүн әввәлиндә гара јел әсмәси.

14. Бағдадда зәлзәлә вә бунун нәтичәсиндә бөјүк бир сәһнин јерә батмасы.

15. Асимандан кәлән бир ниданы јер әһлинин ешитмәси.

16. Күнәш сәтһиндә бир инсан үзүнүн вә синәсинин заһир олмасы.

Зүһур әләмәтләриндән бири дә Дәччалын хүрүчүдур. Онун

ады Сајид ибни Сејд-дир; Дәччал – онун ләгәбидир. О, Исфahanын јәһуди кәндиндән хуруч едәр. Сағ көзү кор, сол көзү алнында улдуз кими парылдајар. Онун алнында јазылмыш олар: “к а ф и р”. Бу сөзү һамы кәс охуја биләр. О, узунгулаға миниб кәзәр, бәрк ачлыг олар. О, кәздикчә, дал тәрәфиндә бир даг онунла бирликдә кедәр. Хәлг о дагы чөрәк вә тәам билги, онун далынча кедәрләр. О исә өзүнү “аллаһ” е’лан едиб, хәлги өзүнә сәчдә етдирәр. Она сәчдә едән вәләдүз-зина вә јашыл чүббәлиләр олар. Имам-заман заһир олуб, ону Шамдә гәтлә јетирәр. Демәли, Дәччалын хуручу илә Имам әләјһис-сәламын зүһуру бир вахтда олачаг.

Бир күн Әли әләјһис-сәлам мәсчиддә хүтбә охујандан сонра мәсчид әһлиндә мүрачидәт едәрәк бујурур:

“Нә гәдәр ки, мәни итирмәмисиниз, һәр нә истәјирсизсә, мөндән сорушун.”

О Чәнаб /ә/ үч дәфә бу кәламы тәкрар едәндән сонра Сә’сәә ибни Суһан галхыб дејир:

- Ја Әмирәл-мө’минин, Дәччал нә вахт хуруч едәр?

О Чәнаб /ә/ бујурур:

- Аллаһа анд олсун ки, бу барәдә суал олунан кәс, суал едәндән артыг бир мә’лумата малик дејил; ләкин онун хуручу үчүн әламәтләр вардыр ки, онлары сизә бәјан едәрәм.

Сонра о Чәнаб /ә/ һаман әламәтләри бу тәртиблә зикр едир:

1. Хәлг намазы тамам өлдүрәр, јә’ни тәрк едәр.
2. Әманәти зај едәр, јә’ни, она хөјанәт едәрләр.
3. Јаланы һәләл биләрләр.
4. Рибә /сәләм/ јејәрләр.
5. Ришвә јејәрләр.
6. Биналары мөһкәм едәрләр.
7. Дини дунјаја сатарлар.
8. Сәфиһләри өзләринә әмир едәрләр.
9. Зәнанлар илә мәшвәрәт едәрләр.
10. Әрһамы гәт’ едәрләр.
11. Өз нәфсләринин истәкләринә табе’ оларлар.
12. Ган төкмәји јүнкүл һесаб едәрләр.
13. Нәлим олмағы зәифлик кими гәбул едәрләр.
14. Зүлм етмәји фәхр биләрләр.
15. Әмирләр фачир, вәзирләр залим олар.
16. Арифләр хаин, гариләр фасиг олар.
17. Јалан шәһадәт заһир олар.
18. Зинаны ашкара едәрләр.
19. Бөһтан, мә’сијјәт вә түгјан заһир олар.

20. Гур’анлар вә мәсчидләр зијнәтләнәр.
 21. Минарәләр учалар.
 22. Пис адамлары әзиз тутарлар.
 23. Мәсчидләрдә намазын сәфләри чох, лакин гәлбләр мүхтәлиф олар.
 24. Әһдләр сынар.
 25. Гијамәт јахынлашар.
 26. Дунјаја һәрис олмаға көрә гадынлар әрләри илә тичарәтдә иштирак едәрләр.
 27. Фасигләрин сәси учалар, онлары ешидәрләр.
 28. Һәр чәмаәтин ән алчаг адамы онлара рәис олар.
 29. Шөһр адамларын горхусундан онлардан тәғијјә олунар.
 30. Јаланчыны тәсдиг едәрләр, хаини әмир биләрләр.
 31. Ханәндәләр чалғы алатләри дүзәлдәрләр.
 32. Бу үммәтин ахыры әввәлиһә лә’нәт едәр.
 33. Фүруч саһибләри сүрүчә сәвар оларлар, јә’ни гадынлар јәһәрли атлара минәрләр.
 34. Кишиләр өзләрини гадынлара, гадынлар исә кишиләрә тәшбиһ едәрләр.
 35. Шәһадәт истәмәмиш шәһадәт вериләр.
 36. Дин ишләриндән гејри мөгсәдләр үчүн дин алимләри әмәлә кәләр.
 37. Дунјаны ахирәтдән мүгәддәм саларлар.
 38. Гурд үрәји үстә гојун дәриси кејәрләр.
 39. Гәлбләри чәмдәкдән үфунәтли, азвајдан ачы олар.
- Белә бир заманда ән јахшы јер Бејтүл-Мүгәддәс олар, ораја тә’чил един; хәлг арзу едәр ки, оранын сакинләри олсун.
- Кечән бәһсдә дејилди ки, ахирәз-заманда баш верәчәк һадисәләрин бә’зиси вагә’ олуб, бә’зисинин дә һал-һазырда шаһиди олуруг; бә’зиси исә Имамын зүһуруна чох јахын вә ја онунла бир вахтда олачаг. Имам әләјһис-сәлам заһир олуб бир мүддәт һакимијјәт едәчәк, дунјаны ислам ганунлары илә едаләт үзрә идәрә едәчәк.
- Ахирәз-заман адланан бу дөвр зәманәнин вә дунјанын ахыры, Гијамәтин јахынлашмасы демәкдир. Гијамәт һадисәси бүтүн динләрдә гәбул олундуғу кими, мүасир космологија елми дә онун баш верәчәгини елми сүрәтдә гәбул едир. Гијамәт гәфләтән башлајачаг. Бу һадисә үмүд-аләм миғјасында олачаг бир фәләкәт вә космик бир катаклизmdir. Онун тәфсилатыны бурада бәјан етмәјә имкан јохдур. Бу барәдә “Әсрарүл-Гур’ан” вә “Низами-елмшүнас” китабларында бир гәдәр мә’лумат вермишик. Мараглананлар о китаблара мүрачидәт етсинләр.

Гиѧмѧт ѧггиндѧ мѧхтѧсѧри будур ки, о кѧн гѧфлѧтѧн Јер зѧлзѧлѧ едиб, даглары јериндѧ гопарачаг, дѧнизлѧр бир-биринѧ гарышачаг, Кѧнѧш сѧнѧчѧк, Ај онунла бирлѧшѧчѧк, улдузлар да сѧнѧчѧк, кайнат зѧлмѧтѧ гѧрг олачаг. Адѧм вахтындан о кѧнѧ гѧдѧр дѧнјаја кѧлмиш адамларын ѧамысы дирилиб гѧбрлѧрдѧн галхачаг вѧ дѧнјада етдиклѧри бѧтѧн ѧмѧллѧрин ѧесабатыны вермѧк ѧчѧн ѧрѧсати-Мѧшѧрѧ, јѧ'ни Гиѧмѧт мејданына кѧлѧчѧклѧр. Аллаѧын ѧдалѧт мѧхкѧмѧси гурулуб, ѧмѧл тѧрѧзиси гојулачаг. Јахшы ѧмѧллѧр тѧрѧзинин бир кѧзѧнѧ, пис ѧмѧллѧр о бири кѧзѧнѧ гојулачаг. Јахшы ѧмѧллѧр ағыр олса, о ѧмѧл саѧиби Беѧиштѧ кѧдѧчѧк, пис ѧмѧллѧр ағыр олса, о ѧмѧллѧрин саѧиби Чѧѧннѧмѧ кѧндѧрилѧчѧк. Белѧ кѧнаѧкарлар Чѧѧннѧмѧдѧ ѧз кѧнаѧларынын чѧзасы гѧдѧр ѧзаб чѧдикдѧн сонра, онлары Беѧиштѧ кѧндѧрѧрлѧр. Амма кафирлѧр вѧ исламын жалныз заѧирлѧр гѧбул едиб, исламын тѧлѧблѧринѧ табе' олмајанлар да кафирлѧр кими ѧѧди олараг Чѧѧннѧмѧдѧ галыб, оранын дѧзѧлмѧз ѧзабларына мѧ'руз галачаглар.

Гиѧмѧт кѧнѧнѧн дѧѧшѧтини белѧ кичик китабларда тѧсвир етмѧк мѧмкѧн дејил, Бу вагиѧ ѧггиндѧ бѧјѧк ѧѧчмили китаблар јазылыбдыр. Бурада Гиѧмѧт ѧггиндѧ данышмагдан мѧгсѧд одур ки, бу барѧдѧ мѧ'луматы олмајан мѧсир адамлар, хѧсусилѧ чаванлар хѧбѧрдар олсунлар вѧ о дѧѧшѧтли кѧн ѧчѧн ѧзлѧрини назырласынлар.

Гиѧмѧт ѧадисѧсинѧ аид чохла Гур'ан ѧјѧлѧри вардыр; лакин онларын ѧѧч бириндѧ бу кѧнѧн ѧачан баш верѧчѧји дејилмир. Аллаѧ-тѧала ону инсанлардан кизли сахлајыб; ѧѧтта ѧз ѧѧбиби олан ѧзѧрѧти-Рѧсули-ѧкрѧмѧ *lcl* дѧ билдирмѧјибдир. Лакин о кѧнѧн јахынлашмасыны билдирѧн ѧламѧтлѧр вардыр.

ГИѧМѧТ ѧЛАМѧТЛѧРИ

Аллаѧ-тѧала Гур'ани-Мѧѧиддѧ бујурур:

"ѧѧгигѧтѧн, гиѧмѧт кѧлѧчѧк, буна ѧѧч бир шѧкк-шѧбѧѧ жохдур".

(ѧѧѧч сурѧси, 7-чи ѧјѧ)

Бир дѧф'ѧ Рѧсули-ѧкрѧм, сѧллѧллаѧѧ ѧлѧјѧни вѧ алиѧи вѧ сѧллѧм, чѧнаблары мѧсѧиддѧ хѧтбѧ охујурду. Чѧмаѧт ичиндѧ бир нѧфѧр галхыб дѧди:

- Ја Рѧсулѧллаѧ, Гиѧмѧт ѧачан олар?

О Чѧнаб (с) бујурду:

Бу барѧдѧ суал олунан суал едѧндѧн артыг бир шеј билмир; амма Гиѧмѧт гѧфлѧтѧн олачаг. Гур'анда хѧбѧр верилдији кими,

Гиѧмѧтин нѧ вахт бѧрпа олачагыны жалныз Аллаѧ-тѧала ѧзѧ билир. Амма онун нишанѧлѧри вѧ ѧламѧтлѧри вардыр.

О Чѧнабын (с) сѧјлѧдији ѧламѧтлѧр ашагыдакылардыр:

1. Елм мѧѧв олар.
2. Чох зѧлзѧлѧлѧр кѧлѧр.
3. Фитнѧ-фѧсад чохаалар.
4. Дѧнјаны ѧѧрч-мѧрчлик ѧѧтѧ едѧр.
5. Чѧмаѧт ѧз истѧклѧри далынча кѧдѧр.
6. Имарѧтлѧр хѧрабѧ галыр.
7. Хѧрабѧлѧри тикиб тѧ'мир едѧрлѧр.
8. Бѧјѧк јашајыш јѧрлѧриндѧн бири Шѧргдѧ, бири Гѧрбдѧ, бири дѧ ѧрѧбистан јарымчѧзирѧсиндѧ јѧрѧ гѧрг олар.
9. Кѧнѧш Гѧрб тѧрѧфдѧн баш вуар.
10. Дѧччал заѧир олар.
11. Јѧ'чѧ³⁰ вѧ Мѧ'чѧ таѧифѧси кѧлиб дѧнјаны ѧѧтѧ едѧр.
12. Мѧрјѧмин оғлу ѧзѧрѧти-Иса асимандан јѧрѧ назил олар.
13. Јѧмѧн тѧрѧфдѧн ипѧкдѧн јумшаг бир јѧл ѧсѧр.
14. Инсанларда бир зѧррѧ ијман галмаз.
15. Сонра ѧдѧн тѧрѧфдѧн бир од кѧлѧр. О Чѧнабдан (с) сорушдулар ки, бу ѧадисѧлѧр ѧачан олар? Бујурду:
16. Онда ки, Гур'ан охујанларынын ѧмирлѧри тѧ'рифлѧјѧр;
17. ѧмирлѧринизѧ тѧ'зим едѧрсиз;
18. Фѧгир вѧ касыблары зѧлил вѧ хѧр едѧрсиз;
19. ѧавачат охумаг, чалыб-чагырмаг јѧјылар;
20. Зинаны ашкар едѧрлѧр;
21. Биналары учалдарлар;
22. Гур'аны мѧхтѧлиф ѧѧвалар вѧ мѧгамлар ѧстѧндѧ охујарлар;
23. Батил ѧѧли ѧгѧт ѧѧлине ѧакин олар;
24. Мѧ'руфѧ ѧмр вѧ мѧнкѧрдѧн нѧјѧ едѧн кѧслѧр азалар;
25. Намазы кѧздѧн салыб зајѧ' едѧрлѧр;
26. Хѧлг ѧз шѧѧвѧтлѧринѧ табе' олар, ѧз нѧфслѧринин истѧдиклѧрини едѧрлѧр;
27. Залим ѧмирлѧри ѧѧр ишдѧ габага саларлар;
28. ѧзлѧри хѧјанѧткар, вѧзирлѧр исѧ фисг-фѧчур саѧиблѧри олар;
29. Гур'ана ѧѧрислик артар;
30. Алимлѧр мѧнафиг олар;
31. Мѧсѧидлѧри зијнѧтлѧндирѧрлѧр;
32. Гур'аны гызыла тугарлар;
33. ѧѧр јѧрдѧ мѧнбѧрлѧри учалдарлар;
34. Мѧсѧиддѧ чѧмаѧт намазы гыланада сѧфлѧр чохаалар;
35. Мѧсѧидлѧрдѧ галмагал галхар;

36. Дин сөзү жалгыз диллөрүндө дежилер, гөлблөрүндө олмоз;
 37. Онлар бир шеј версэн, төшөккүр едөрлөр, вермәсэн,
 нанкорлуг едөрлөр;
 38. Ушаглар рәһм етмәзләр;
 39. Бөјүкләрә һөрмәт етмәзләр;
 40. Өз нәфсләрүнә хидмәт едөрләр;
 41. Онларын сәрһәдләри позулуб тапданар;
 42. Нөкәрләр вә гуллар онларә һакимийјәт едәр;
 43. Ишләрини ушаглар идәрә едәр;
 44. Мүһүмм ишләрин тәдбирләрини арвадлар төкәр;
 45. Кишиләр өзләрини гызыл вә күмүшлә бәзәјиб
 зийәтләндирәр, ипәкдән вә дибачдан тикилмиш либаслар
 кәјрләр;
 46. Гоншулары сөјәрләр;
 47. Әрһамы гәт' едөрләр, јә'ни гөвм-әгрәбадан әләгәни
 кәсәрләр;
 48. Јоллары кәсиб бағларлар;
 49. Көмрүк-ханаларда ишләмәјә кедәрләр;
 50. Мүсәлманлар илә вурешуб, кафирләрлә барышарлар;
 Белә олан вахта:
 51. Јағышлар чоһалар;
 52. Нәбатат, от-әләф азалар;
 53. Алимләр азалар;
 54. Әмирләр чоһалар;
 55. Әмин адамлар азалар;
 Бу арада намаз вахты чатды. Пејгәмбәр /с/ чәмаәтлә намаз
 гылды. Намаздан сонра јенә бир нәфәр сорешду:
 - Ја Рәсуләллаһ, Гијамәт һачан олар?
 О Чәнаб (с) өз мүбарәк үзүнү асиманә тәрәф тутуб бујурду:
 - Онун халиги вә бәрпа едәни Аллаһ-тәаладыр, вахтыны да о
 билир. Амма Гијамәтин әләмәтләри булардыр:
 56. Әмирләр ән хәбис адамлардан олар;
 57. Гур'ан охујанларә јалтаглыг едиб тә'рифләјәрләр;
 58. Алимләр арасында нифаг олар;
 59. Чәмаәт нүчума вә мүнәччимләрә инанар, амма гәза вә
 гәдәрә инанмазлар;
 60. О Чәмаәтә инаныб әманәт вердикдә, гәнимәт билиб
 мәнимсәјәрләр;
 61. Сәдәгәни чәримә һесап едәрләр;
 62. Фаһишәлијә ади бир иш кими кими бахыб, күнаһ һесап
 етмәзләр;
 63. Хәлгин нәзәриндә бөјүк көрүнмәк үчүн төкәббүрлә ибадәт

едөрләр.

Аллаһа анд олсун, онда ки, әмирләриниз күнаһкар,
 вәзирләриниз хәјанәткар, арифләриниз залим, Гур'ан
 охујанларыныз фисг-фүчүр саһибләри, абидләриниз чаһил
 (ганмаз) олду, Аллаһ-тәала јер үзәриндә о чәмаәтә зүлмәтдән бир
 фитнә ачар, јәһудиләрин сәһрада азғын дүшмәси кими, онлар да
 азғын дүшүб чәлләрдә итәрләр. Белә оlanda исламын ипи
 кетдикчә әәифләшәр вә гырылар.

Охучулар бу кәламларә вә бу әләмәтләрә дигтәт јетирсәләр,
 Пејгәмбәр (с) чәнабларынын пејгәмбәрлијинә онларын е'тигады
 даһа да артар; чүнки он дөрд әср бујандан габаг дејилмиш бу сөзләр
 бу күн өз јерини тутмушду. Дејилән әләмәтләрин бөјүк бир
 гисми көз габагындадыр. Көрүнүр ки, доғрудан да дүнјанын
 ахырыдыр, Гијамәт јахынлашыр. Лакин заман миғјасы бизим
 өлчүләрлә дејил. Аллаһ-тәаланын өз кәламы хәбәр верир ки,
 Аллаһ јанындакы бир күн, јер үзәриндә һесап едилән мин ил
 гәдәдир. Һәлә Низами Көнчәви зәманәнин кедишатыны вә
 Пејгәмбәрин (с) фәрмајишләрини нәзәрә алараг, дүнјанын
 ахырыны вә Гијамәтин јахынлашдыгыны билиб, бу мәтләбә даир
 бир гәсидә вә "Сирләр хәзинәси" әсәриндә "Ахирәз-заман" адлы
 бир бәһс дә јазыб; лакин һәлә дә Гијамәт бәрпа олмајыб; чүнки
 јухарыда дејилән әләмәтләрин чоһу о заман заһирә чыхмамышды.
 Бизим заманымызда исә бу әләмәтләрин бир нечасиндән башга,
 галан һамысы бүрүзә кәлиб, көрүнүр һәлә дә вахт чатмајыб;
 инсанларын батини хәбасәтләри тамамилә заһирә чыхмајыб.
 Заһирдә өзләрини мө'мин вә мүгәддәс мүсәлман кими көстәрән
 кәсләрин ич үзү ачылмаг үчүн көрүнүр әләвә вахт вә заман
 лазымдыр.

Әмирүл-мө'минин Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Сизин бә'зиләриниз әлләрини јухары көтүрүб "ја Аллаһ, ја
 Аллаһ" дејир; лакин онун једији һәрәм, либасы да һәрәмдыр. Белә
 адамын һансы дуасы мөстәчаб олар? Онун һансы әмәли гәбул
 олар? О, һәрәм пул илә һәччә кедәр, һәрәмдан сәдәгә верәр,
 һәрәмдан евләнәр; әкәр оруч тутса, һәрәмдан ифтар едәр. Ај сви
 тикилмишләр, мөкәр билмирсиниз ки, Аллаһ тәмиз вә пакдыр,
 пак вә һәләл олмајан шејләри гәбул етмәз?"

Рәвајәт едирләр ки, Ибраһим Әдһәм Бәсрә шәһәринә дахил
 олду, хәлг онун башына топлашды. Она дедиләр ки, еј Әбу Исһаг,
 Аллаһ-тәала Гур'анда бујуруб:

"Мәни чагырын, дуанызы мүстөчәб едим"; амма биз чагырырыг, дуамыз мүстөчәб олмур. Ибраһим Әдһәм деди: Еҗ Бәсрә әһли, сизин гәлбиниз он шеҗә алуә олуб:

1. Аллаһы танымсыз, амма онун һәггини әда етмәмисиз.
2. Аллаһын китабыны охујурсуз, амма она әмәл етмирсиз.
3. Дејирсиз ки, Аллаһын пеҗғәмбәрини севирсиз, амма онун гојдуғу гәдалары тәрк етмисиз.
4. Дејирсиз ки, шејтан бизим дүшмәнимиздир, амма онунла мувафәгәт едирсиз.
5. Дејирсиз ки, Чәннәти севирсиз, амма ораја кетмәк үчүн әмәл етмирсиз.
6. Дејирсиз ки, өлүм һәггдир, амма ондан өтрү тәдарүк көрмүрсүнүз.
7. Лухудан ојанан кими өз мүсәлман гардашынызын гејбәтини едирсиз.
8. Аллаһын не'мәтләрини јејирсиз, амма шүкр етмирсиз.
9. Дејирсиниз ки, Чәһәннәмдән горхурсуз, амма ондан гачмырсыныз.
10. Мејилләринизи дәфн едирсиз, амма онлардан ибрәт алырсыз.

Рәсули-Әкрәм (с) бујуруб:

"Мәним үмәтимдә ики синиф (гисм) адамлар вар ки, онлар јахшы олсалар, хәлг дә јахшы олар, пис олсалар, хәлг дә пис олар; онлар әмирләр вә алимләрдир"

Тәәсүф ки, бизим дөврүмүздә һәм әмирләр, һәм дә алимләр Аллаһ јолундан узагдырлар. Алимләрин әксәријјәти нәинки дини, һеч дүнја елмини дә билмир вә алим адына лајиг дә дејилләр.

Пејғәмбәр /с/ өз јахын сәһабәси һүзејфәје бујуруб:

"Бир заман кәләр ки, әкәр зәманә әмиринә табе' олсан, кафир оларсан; әкәр она үсјан еләсэн, сәни гәтлә јетирәрләр. Белә зәманәдә әкәр гүввәт тапа билсән, онларла мүбаризә апар, әкәр зәиф олсан, онларын арасындан чыхыб гач".

Әмирүл-мө'минин Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Ислам дил васитәсилә ашкара чыхыр, ијман исә бир сирр олараг гәлб васитәсилә гәбул олунар; лакин пақдамәнлик бәдән үзвләри ваитәсилә бүрүзә верилир. Әкәр хәлг сәнин әлиндән сәләмәт гала билмирсә, сән нечә мө'мин ола биләрсән? Әкәр хәлг сәнин шәрриндән асудә дејилсә, сән нечә пақдамән ола биләрсән?"

Пејғәмбәр /с/ вә имамлар /ә/ дилиндән бизә јетишән белә ибрәтамыз кәламлар чоходур; онлар инсанлары гәфләтдән ајылтмаг, Гијамәт һесабатына һазырламаг үчүндүр.

Ислам дини инсанлары тәрбијәләндирмәк, онлары дијәр чанлылардан фәргләндирмәк, үлви мәгама чатдырмаг, әбәди сәәдәтә говушдурмаг үчүн **Бөјүк Јарадан** тәрәфиндән көндәрилмиш бир ганундур. Бу ганунун тәләбаты илә рәфтар едиләрсә, онун бүтүн кәстәришләринә әмәл олунарса, инсан мәләкләрдән дә үлви мәгама чатар. Буну Аллаһ-тәала Гур'ани-кәримдә өзү играр едиб:

"Биз адәм овладыны кәрәмәтли едик".

Аллаһ-тәала инсана бу кәрәмәт имканыны вердији һалда онун һәмин имкандан истифадә етмәмәси вә өзүнү әбәди сәәдәтдән мәһрум етмәси чох тәәччүб доғурур. Инсан тәзә бир ағ либас кәјдикдә ону ләкәләнмәкдән горујур; лакин бу **"кәрәмәт"** шәрәфини ләкәдән горумаг истәмир. Ислам дини, онун ганунлары, пејғәмбәрләр вә имамлар һәмин **"кәрәмәт"** шәрәфини горумаг үчүн көндәришлибдир. Бу китабда охучуларә әрз едилән мәтләбләр дә һәмин мәгсәдә хидмәт едир. Узун мүддәт исламдан узаг дүшүшү бу һазырки чәмијјәтә, хүсусилә онун чаван нәслинә бу истигамәтдә сағлам ислами тәрбијә мәсәләләри ејрәтмәк ән вачиб вә зәрури ишдир. Јалныз бунунла чәмијјәтин сағлашыб тәмизләнмәсинә наил олмаг олар. Әлбәттә, узун мүддәт әрзиндә позулуб дағдыллан бир шеји аз вахтадә дүзәлтмәк мүмкүн дејил. Бундан өтрү имканы олан һәр кәс бу вачиб ишә гошулуб, өз сәј'ләрини әсиркәмәдән бу хәлгин хиләси вә ничаты јолунда чалышмалыдыр.

А Х И Р Ә Т Т Ә Д А Р У К У

Кечән бәһсләрдә кәстәрилән мәләһим, Имамын зүһуру вә гијамәт әләмәтләринә дигтәт едилсә, мә'лум олар ки, онлар үмумијјәтлә ахирәз-заман әләмәтләридир; јә'ни бу һадисәларин баш вермәси Гијамәтин јахынлашмасыны вә инсанларын дүнја һәјатынын сонуну кәстәрә. Бундан сонра исә онун ахирәт һәјаты башланыр.

Инсан ахирәт әләминдә һеч бир фәалијјәт кәстәрә билмир, нә јахшы әмәлләр едә билир, нә дә пис әмәлләр. Ахирәтин **"күзәран"** шәрәјити вә "мәишәт јолу" јалныз бу дүнјада гурулуру. Олур ки, бујурублар:

"Дүнја – ахирәтин әкин јеридир".

Ахирәтин "азугәси" инсанбы бу дүнјада етдији әмәлләрдән һасил олур. Белә исә, дүнја һәјатынын сонә јахынлашан бир

дөврүндө инсан өз эбеди һәјәт шәраитини јахшылашдырмаг үчүн чалышмалы вә ахирәт күнләри үчүн тәдарүк көрмәлидир.

Инсанын дүнјадакы өмрү гыса, өлмәк вахты исә намә'лум олдуғу үчүн өмрүн һәр бир дәгигәсиндән сәмәрәли сурәтдә истифадә етмәли, ону һәдәр вермәмәлидир. Рәсули-Әкрәм (с) чәнаблары бујуруб:

"Чәннәт әһли дүнјада Аллаһы зикр етмәдији саатлар үчүн пәшимаң олдуғлары гәдәр, дикәр дүнја ишләринин һеч бири үчүн белә пәшимаң олмазлар".

Бир күн Чәбрәил мәләк Пејгәмбәр (с) чәнабларына назил олуб хәбәр верди:

"Ја Мүһәммәд (с), Аллаһ-тәала сәнә сәлам кәндәрир вә бујурур: "Мәни зикр етдијин саатлар мәним јанымда гејд едиллиб сәннин үчүн сахланыр; мәни зикр етмәдијин саатлар исә заје' (зај) олур".

Лугман өз оғлуна нәсиһәт едәрәк дејир:

Әкәр сән Чәннәти истәјирсәнсә, Аллаһ да сәннин итаәтиви истәјирсә, онда онун истәдијини јеринә јетир ки, о да сәннин истәдијиви јеринә јетирсин, истәдијин шеји сәнә версин. Әкәр Чәһәннәмдән икраһ едирсәнсә, Аллаһ да күнаһдан икраһ едикәр, онда онун икраһ етдијиндән сән дә икраһ елә ки, Чәһәннәмдән ничат тапасан.

Имам Зејнүл-абидин әләјһис-сәлам бујуруб:

"Әгл – хејр ишләрин дәлили, нәфсин истәкләри – күнаһлар үчүн миник, фиғһ – әмәл габы, дүнја – ахирәт базары, нәфс – о базарын тачири, кечә-күндүз – мәтаһ (сатыш малы), мәнфәәт – Чәннәт, зәрәр исә Чәһәннәмдир. Валлаһи, бу елә бир тичарәтдири ки, мәнһв олмајыр вә елә бир мәтаһдыр ки, зијан кәтирмәјир".

Бу кәламда о Чәнаб (ә) инсанларын әмәлләрини, онларын дүнјадакы тичарәт ишләри илә мүгајисә едәрәк көзәл тәшбиһ јаратмышдыр. Бу кәламдан белә чыхыр ки, әгл саһиби олан шәхс белә тичарәти тәрк етмәз вә ондан һәмншә мәнфәәт көрәр.

Аллаһ-тәала мөһрибандыр, ахирәт тәдарүкү үчүн онларә һәр чүр јоллар көстәриб. Рәсули-Әкрәм (с) чәнабларындан рәвајәт олунур ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

"Һәр кәсдән һәдәс садир олса, сонра о шәхс дәстәмаз алмаса, мәнә чәфа едәр. Һәр кәс һәдәсдән сонра дәстәмаз алса вә ики рәк'әт намаз гылыб мәни чагырмаса, мәнә чәфа едәр. Һәр кәс һәдәсдән сонра дәстәмаз алса вә ики рәк'әт намаз гылса, сонра дин вә дүнја ишләриндән өтрү мәни чагырса, өз мәтләбини истәсә, әкәр мән оаң чаваб вермәсәм, онун һәггиндә чәфа етмиш оларам; лакин Аллаһ-тәала чәфа едән дејил".

Хәбәрләрдә дејилир ки, кечә ахыра чатанда Аллаһ-тәала нидә едәр:

"Бир чағыран вармы ки, она чаваб верим? Мәндән бир шеј истәјән вармы ки, она әта едим? Бир истиғфар едән вармы ки, онун күнаһларыны бағышлајым? Бир төвбә едән вармы ки, онун төвбәсини гәбул едим?"

Аллаһ-тәала өз бәндәләринә мөһрибандыр, бәндәләр дә бу мөһрибанлыға өз мәнәббәтләрилә чаваб вермәли, ону јаддан чыхармамалыдырлар.

Рәвајәт едирләр ки, сәләһ бәндәләрдән бири кечә јатмыш иди. Бирдән гулағына һатифдән бу сәс кәлди: Бөјүк Рәһманын һүзүрунда јатгырсанмы? О исә өз достларә арасында Бәһишт мүкафатларыны бөлүшдүрүр. Һәр кәс артыг пәј алмаг истәјирсә, бу узун кечәләри кәрәк јатмасын вә аз мүкафата гане' олмасын.

Рәсули-Әкрәм (с) бујуруб ки, Аллаһ-тәала һәр күн нидә едәрәк бујурур:

"Еј мәним бәндәм, сән нә инсафсызсан! Мән сәни јада салыб зикр едирәм, сән исә мәни јаддан чыхарырсан?! Мән сәни ибадәтә чағырырам, сән исә башга тәрәфә кедирсән; мән сәнә өз хәзинәләримдән рузи верирәм вә рузидләрә сәдәгә вермәгә әмр едирәм, сән исә мәнә итаәт етмирсән. Мән сәндән бәлалары гајтарырам, сән исә күнаһ ишләрлә мәншүл олурсан. Еј Адәм өвлады, сабаһ Гијамәт күнүндә мәнә нә чаваб верчәксән?"

Јенә о Чәнабдан (с) рәвајәт олунур ки, бујуруд:

"Мејитләр дејәрләр ки, биз дүнјада дири олан мө'минләрә гибтә едирик; чүнки онлар мәсчидләрдә намаз гылырлар, биз исә гылымырыг; онлар зәкат верирләр, биз вермирик; онлар рамазан ајында оруч тутурлар, биз тутмурыг; онлар өз гисмәтләри олан рузидән тәсәддүг верирләр, биз исә вермирик; онлар Аллаһа чохлу зикрләр дејирләр, биз демирик. Вај бизим һалымыза, көр дүнјада нә гәдәр шејләр фөвтә вермишк!"

Сакиг кечәләрдә ибадәт гылан вә зикр дејән бәндәләрин һәзин сәси вә пычылтысы Аллаһ-тәалаја хош кәлир. Төвратда јазылыб:

"Ја Муса, һәр кәс мәни дост тутарса, һеч вахт мәни јаддан чыхармаз; һәр кәсин мәнә үмиди оларса, мәни чагырмаға өз ағзыны мөчбур едәр. Ја Муса, мән өз хәлгимдән гафил дејиләм, анчаг истәјирәм ки, бәндәләрин јалвармасыны вә риггәтли сөзләрлә мәни чагырмасыны мәләкләр дә ешитсинләр вә онларын мүгәррәб олмаг истәдикләрини билсинләр".

Аллаһ-тәаланын бизә мәсләһәт көрдүү ишләр (әмрләр) булардыр:

"Итаэт ет!", "Күнаһ етмә!", "Зикр елә!", "Мәни јаддан чыхарма!", "Шүкр елә!", "Наккор олма!".

Бу әмрләрә дигтәтлә фикр верилсә, мәлум олар ки, онлары јеринә јетирән шәхс Аллаһ-тааланын истәдији камил бир инсан олар, онун һәјаты үчүн һеч бир дүнја гануну лазым олмас. Бу әмрләр онун үчүн һәм дүнја, һәм дө ахирәт ганунудур. Бу чүр инсан һеч кәсә мөһтач олмас, һеч кәсдән горхмас, кәдәрләnmәз, бәлкә дө хәстәләnmәз, јалһыз өмрү тамам олдудга бәјүк севинч вә фәрәһлә чаныны тәслим едиб, өз мәһбуна говушмаға тәләсәр.

Рәсули-Әкрәм /с/ Әбузәрә бујурур:

"Шәһвәтләриви азалт ки, фәғирлијин азалсын; күнаһларыви азалт ки, Гиямәт күнү һесабын јүнкүл олсун; әливә кәләнә гане' ол ки, өлмәк сәнә асан олсун".

О һәзрәт /с/ өз кәламыны өлүмлә гуртарыр; ахы инсанын дүнјадакы өмрү өлүмлә гуртарыр. Өлүм инсанын дүнјадакы варлығына хитам верир. О, һамынын башы үстүндә кәзән бир кабусдур. Пејғәмбәр /с/ бујурур:

"Һеч елә бир ев јохдур ки, Мәләкүл-мовт (јә'ни Әзраил) ораја күндә беш дөфә дахил олмасын; әкәр орада әчәли чатмыш адам варса, онун чаныны алар. Бу вахт о евдән налә вә фәрјад учалар; сачлары јоларлар, үзләри чырмагларлар, чырарлар. Әзраил дејәр: Нә чәзә'-фәзә' едирсиниз! Мәнә өмр олуан иши јеринә јетирирәм. Мән дөнә-дөнә бу евә кәләчәјәм, чанларынызы алачағам; ахырда бу евдә һеч кәс галмајачағ.

Ибрәт саһибләриндән бири кечәләр гәбристана кәдәрмиш вә нида едәрмиш: Еј гәбристан әһли, сиз кимләрсиз? Сонра өзү чаваб верәрмиш: "Биз аталарыг, аналарыг, гардашлар вә бачыларыг; биз достларыг, гоншуларыг, танышлар вә јолдашларыг. Бәлә дәјирманлары бизи дөјүб үјүдүб, дашлар вә торпаглар бизи јејиб, һәзм едиб".

Инсан кәрәк өлүм фачиәсини һеч вахт јаддан чыхармасын. О, һамынын кәдәчәји бир сәфәрди, һамы бу сәфәрин јолу үстүндә дуруб көзләмәли вә өзүнү бу әбәди сәфәрә һазыр сахламалдыр.

Агилләр дејибләр ки, инсан кәрәк өзүнүн ән шад вә ән гәмкин вахтларында гәбристана кедиб ибрәт алсын. Ән шад вахтында гәбристан әһлине бахыб түгјан етмәсин, ән гәмкин вахтында исе дүнјанын мүвәггәти олдугуну гәбр әһлинин әһвалында көрүб, өзүнүн дө өләчәјини јада салыб тәсәлли тапсын. Дәрк етсин ки, инсанлар бу дүнја свиндә мүвәггәти бир гонаг кимидир; она көрә һеч бир шејә бел бағламағ вә мәһәббәт салмағ лазым дејил; чүнки һәр истәкли шејдән ажрылмағ инсаны кәдәрләндирир. Јахшысы будур ки, инсан өлмәкдән габағ өзүнү өлмүш билсин, дүнјадан

көзүнү чәксин вә орада олан шејләрдән әләгәсини үзсүн.

ТӨВБӘ ВӘ ОНУН ШӘРТЛӘРИ

Ахирәт тәдарүкүнүн ән мүһүм шәртләриндән бири төвбәдир. Төвбә одур ки, инсан хилафи-шәриәт вә күнаһ әмәлләр едибсә, онлардан пәшиман олсун вә кәләчәкдә бу кими әмәлләрдән ичтинаб етмәји әһд едиб, өзүнә сөз версин вә бу әһдә садиг галсын. Әкәр шәхс Аллаһ-тааланын һәггинә риаяјет етмәјибсә, мәсәлән, намазы, оручу, зәкаты вә сәјир вачибаты тәрк едибсә, јахуд һәрәм ишләрә әл атыбсә, мәсәлән, шәраб ичиб, гумар ојнајыб, донуз әти јејиб вә бу кими нәһј едилмиш ишләрлә мәшғул олубса, төвбә заманы бу ишләрдән сидги-көнүллә гәлбән пәшиман олмалы вә кәләчәкдә белә ишләр етмәмәк әзминдә олмагла, Аллаһын она рәһм едиб, күнаһларыны бағышламасына үмид етмәлидир.

Әкәр шәхс хәлгин һәггиндән төвбә едирсә, она вачибдир ки, бојунда кимин нә һәгги варса, онлары саһибинә гајтарсын вә ону разы салсын. Әкәр о шәхс вәфат едибсә, һәггини онун вәрәсәсинә гајтарсын. Әкәр вәрәсәси јохдурса, һаман мал мигдарында онун үчүн сәдәгә версин, еһсан еләсин. Әкәр шәхс бир кәсә бөһтан, ифтира вә ја онун гејбәтини етмәкдән төвбә едирсә, кәрәк һаман шәхсә өз күнаһыны дејиб е'тираф еләсин вә ондан һәләллыг алсын. Әкәр шәхс бир кәсә шикәстлик јетириб вә бир јара вуруб, ја ки, бир хәсарәт јетирибсә, зәрәр чәкән шәхс зәрәр вуран кәсә һаман мигдарда хәсарәт јетириб гисас алмалыдыр вә ја ону әфв етмәлидир. Јалһыз ондан сонра бу шәхсин төвбәсини Аллаһ-тәала габул едәр.

Аллаһ-тәала өз һәггиндән кечәр, бағышлар, амма хәлгин һәггиндән кечмәз; бундан өтрү о һәггин саһибни әфв етмәли вә ја гисас алмалыдыр. Әкәр бир адам бир нәфәри гәсдән өлдүрүбсә, өлән кәсин вәрәсәси кәрәк өлдүрән адамы өлдүрүб гисас алсын; лакин ган саһибни ону бағышлаја да биләр. Јалһыз ондан сонра онун төвбәси габул олуна биләр.

Шәхс төвбә едәндә сәмими гәлблә "Әстәғфируллаһ" (јә'ни "Аллаһдан бағышланмағ истәјирәм") дедикдә, елә олар ки, куја о, һеч күнаһ етмәјибдир.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм бир күн көрдү ки, бир нәфәр "Әстәғфируллаһ" дејир. О Чәнаб /ә/ бујурду: Анан матәминдә әјләшсин, һеч билирсәнми, истигфарын мә'насы вә һәдди нәдир?

Истиғфарын алты мә'насы бар:

1) Кечмишдә едилән күнаһлардан пәшиман олмағ;

- 2) О кұнаһлара ғайытмамағ әзміндә олмағ;
- 3) Хәлгин һәггини өз саһибинә ғайтармағ;
- 4) Ғәсдән тәрк едилмиш вачибаты јеринә јетирмәк;
- 5) Кұнаһ вә батил јолларла бәдәнә эмәлә кәлән эти әритмәк;
- 6) Кұнаһын ширинлијини бәдәнә вә чана дадыздырдығы кими, таәт вә ибадәтин әзијјәтини дә бәдәнә вә чана дадыздырмағ.

Кұнаһлардан төвбә едән кәс кәрәк, һәр ишиндә өз әмәлләринә фикир версин ки, јенидән башға кұнаһлара алудә олмасын; бәлкә сонра бу кұнаһлардан төвбә етмәјә имканы вә мачалы олмајачағ. Ахы өлүм даим инсанын башы үстүндәдир, даим ону изләјир; ғәфләтән ону јахаласа, төвбә етмәјә вахты олмајачағ. Одур ки, өлүмү јаддан чыхармағ олмаз. Һәзрәти-Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ләззәтләри бәрбад едән шеји /өлүмү/ чох зикр един".

Һәггитә, өлүм, инсанларын һәјатында олан ән ләззәтли шејләри вә ән хошбәхт вахтлары позуб дағьдыр, онлары инсанын әлиндән алып, ону һәр шејдән мәһрум едир.

Әмирул-мә'минин Әли әләһис-сәлам бујуруб:

"О кәс ки, билир јәгинән өләчәк, ғәбр онун јатан јери олачағ, Аллаһ-тәала һүзурунда дуруб һесабат верәчәк, бәдәнинин үзләри онун етдији кұнаһлар һәггиндә шәһадәт верәчәк, о кәсин һәсрәти бөјүк, көз јашлары чох, фикри узун олар".

Һәгигәтән, өлүм елә бир шиддәтли фачиәдир ки, ахирәтә вә Гијамәт һесабатына ғайл олмајан кәсләр дә бу фачиәнин дәһшәтини јахшы тәсәввүр етсә, дүнјада ән шад вә хош сандығы дәгигәләр онун үчүн матәмә чевириләр. Һәр барәдә өзүнә јүкәлиш, тәмизлик, көзәллик, зијнәт вә фәхр етмәк арзусында олан бу шәрәфли инсанын бир анда чансыз бир вүчүда, сонра үфунәтли бир чәмдәк һалына дүшмәси, сонра чүрүјүб гурд салмыш бир күтләјә, ахырда торпаға чевирилмәси, инсанлығ әләминдән синлиниб јох олмасы – бүтүн бунлар дәһшәт дејилми?!

Ахирәтдә, Гијамәт һесабына, еләчә дә руһун өлмәзлијинә инанан кәсләр исә бу дәһшәти дәрк едир, онун лабүдд олмасына инаныр вә ону јүнкүлләшдирмәјә сә'ј едир. Бу дәһшәтли һадисәни јүнкүлләшдирмәк үчүн инсан кәрәк һеч бир шејә мәһәббәт бағламасын ки, өлән заман ондан ажрылмағ она чәтин вә ағыр олмасын. Һәм дә өлүм фачиәси нә гәдәр дәһшәтли олса да, ону бизә өз мейрибан Халигимиз лазым билиб көндәрир; она икраһ нәзәрилә бахмағ ғәбаһәтдир. Фарслар дејир:

"Достдан һәр нә јетишсә хошдур".

Өлүм фачиәси чәтин олса, ону достдан јетишән бир әмр кими ғәбул етмәли вә наразы олмамалыығ; чүнки, бизим мәсләһәтимиз

ондадыр.

Бунлардан әләвә, ахирәт әләминә инанан кәс билмәлидир ки, дүнјада кечирдијимиз мүддәт бизим өмрүмүзүн чох кичик бир парчасыдыр; өмрүмүзүн әсас һиссәси ахирәтдәдир, о исә әбәдидир. Өлүм һадисәси бизи һаман әбәди һәјата апарыр. Орадакы һәјатымыздын јахшы вә ја пис олмасы бизим дүнјада етдијимиз әмәлләрдән асылыдыр. Ахирәт һәјатынын тәдарүкүнү һәр кәс бу дүнјада өзү үчүн һазырлајыр. Инсанларын өлүмдән горхмасы вә ондан икраһ олмасы да бу сәбәбдир.

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан сорушурлар ки, нә үчүн инсанлар өлмәк истәмир? О Чәнаб /с/ бујуруб:

"Чүнки онлар дүнјаны абад едиб ахирәти бәрбад гојублар; тәбийдир ки, һеч кәс абад јердән бәрбад јерә кетмәк истәмәз."

Бүтүн бунларын хүласәси одур ки, инсан кәрәк һәр бир әмәлиндә ахирәти нәзәрдә тутсун, бу ғыса өмр мүддәтиндә әбәди јашајыш сви үчүн тәдарүк көрсүн, јә'ни һәмишә Аллаһ-тәаланын разылығыны көзләсин, онун әмр вә нәһјинә риәјәт етсин, кұнаһ әмәлләр етмиш олса, јубанмадан төвбә етсин, әкәр бојунда бир кәсин һәгги варса, ону саһибинә ғайтарсын, о шәхси разы салсын. Һәм дә бу ишдә тә'хир етмәсин; чүнки өлүм ғәфләтән кәлә биләр, онун вахты мә'лум дејил. Әзраил исә бизә ғабағчадан нә хәбәр верәчәк, нә дә мөһләт.

ДӨРДҮНЧҮ БАБ

ИНСАНЫН АЛИ ХИСЛЭТЛЭРИ

Өгл

"Инсан" мөфһуму эгл илэ бағлы шејдир; чүнки чанлы варлығлар арасында эгли олан јеканэ вүчуд инсандыр. Эгл барэсиндэ эн мө'тәбәр кәлам һәзрәти-Әли әләһнис-сәләм мәнсубдур. О Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Аллаһ-тәала эгли кизли хәзинәдә сахланмыш нурдан јаратды. О нурун кечмишиндән һеч бир мүрсәл пејғәмбәр вә мүгәррәб мөләк хәбәрдар дејил. Сонра елми – онун нәфси, фәһми /дәрракә вә ја дүшүнчәни/ - онун руһу, зүһдү – онун башы, һәјяны – онун көзү, һикмәти – онун гәлби гәрар верди. Сонра онун дахили ә'засыны он үч шејдән әмәлә кәтирди: јәгини, ијман, сидг, сүкунәт, вүғар, меһрибанлығ, тәғва /пақдамәнлик/, ихлаһ, бәхшиш, гәнәат /ганә" олмағ/, тәслим, риза /разылығ/, шүкр.

Сонра Аллаһ-тәала эглә бујурду: Кәл! О да кәлди. Сонра бујурду: Гајыт! О да гајытды. Сонра бујурду: Даныш! Эгл данышыб деди: "Һәмд олсун о Аллаһа ки, Онун зидди, мисли, охшары, тајы, бәрәбәри јохдур; һәр шеј онун әзәмәти гаршысында итаәткар вә зәлилдир." Аллаһ-тәала бујурду:

"Иззәт вә чәлалыма анд олсун ки, сәндән јахшы бир мәхлуг јаратмамышам. Сәндән артығ мәнә итаәт едән, сәндән јүксәк, шәрәфли вә мәнә әзиз олан бир шеј јохдур. Јалһыз сәниһлә вә сәнин васитән илә Мәни ваһид вә јеканә билирләр; сәнин васитәнлә Мәнә ибадәт едирләр, сәнин васитән илә Мәнә дуа едирләр, Мәни чағырырлар; сәнин васитән илә Мәнә үмид едирләр; сәнин васитән илә мәндән горхурлар; арзулар да, һәзәр дә сәнин васитән илә олур; сәваб вә игаб /әзаб/ да сәнин васитән илә олур."

Бу заман эгл сәчдәјә дүшдү вә мин ил сәчдәдә галды. Аллаһ-тәала әмр елады: Башывы галдыр! Мәндән суал ет, истә, сәнә әта гылым; шәфаәт ел; шәфаәт олун! Эгл башыны галдырыб деди:

"Илаһи сәндән истәјирәм ки, мәнә шәфаәт едәсән о кәс хатиринә ки, мәни она көрә јаратмысан." Аллаһ-тәала мөләкләрә бујурду: Шаһид олун, Мән она шәфаәт етдим о кәсә көрә ки, Мән ону јаратмышам."

Эгл барэсиндә сөјләнән бу һәдисдән мәлум олур ки, Аллаһ-

тәаланын јаратдығы әввәлинчи, һәм дә ән гијмәтли шеј эғлдир. Бәлкә дә буна көрә Аллаһ-тәала бујуруб:

"Һәгигәтән, биз адәм өвләдыны кәрәмәтли етдик".

Бу "кәрәмәт" инсана јалһыз онун эгли сәјәсиндә нәсиб олмушдур. Елә буна көрә дә Әли әләһнис-сәләм бујуруб:

"Ај Аллаһ, о кәсә ки, эгл вермисән, даһа нә вермәмисән вә о кәсә ки, эгл вермәмисән, даһа нә вермисән?"

Эгл кими гијмәтли вә шәрәфәтли бу көвһәрә саһиб олан инсан бу көвһәрдән шәрр ишләр үчүн истифадә едирсә, онун төрәтдији чинајәти вә кунәһы тәсәввүр етмәк чәтин дејил.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб: Мө'мин шәхсдә он хисләт олмаса, о шәхс агил олмаз. О хисләтләр булардыр:

- 1) Хејр онун амалы олсун;
- 2) Онун шәрриндән хәлг әмин-аманда олсун;
- 3) Гејри кәсләрдән она кәлән хејри бөјүк һесаб етсин;
- 4) Өзүнүн вердији хејри кичик һесаб етсин;
- 5) Өмрү узуну елм өјрәнмәкдән јорулмасын;
- 6) Еһтијачларыны тәләб етмәк она нарахәтлик кәтирмәсин;
- 7) Зәлил олмағ онун үчүн әзиз олмағдан јахшы олсун;
- 8) Фәғирлији фәниликдән чох истәсин;
- 9) Дүнјадан нәсиби тәкчә онун рузиси олсун;
- 10) Һәр кәси көрсә, өз-өзүнә десин ки, "о, мәндән јахшыдыр, пақдамәндир, пәһризкардыр вә Аллаһдан горхандыр."

Эглин шәрәфәтини кестәрмәк үчүн Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Инсанларын ән әгиллиси онларын ән фәзиләтлисидир. Һәр кәсин эгли хејр хисләтләрә гәләбә етмәсә, бу иш шәр хисләтләрин гәләбәси илә хәтм олар. Һәр шеј чох олдуғда учуз олар, амма эгл чох олдуғча баһа олар. Сәһиһ эгл олур ки, онулла Чәннәт һасил олсун. Агил-агил илә, чаһил-чаһил илә үлфәт тапар".

Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Аллаһ-тәала бир бәндәни алчалдыб рәзил етмәк истәјәндә онун елмини вә едәбини мөһдудлашдырыр; олур ки, эгли вә дини сәһиһ олан кишинин шәрәб ичиб сәрхош олмасы, инсафы олан һалда кунәһ етмәси, төвсијәләр гәбул етмәмәси, әманәти саһибинә гәјтармамасы, данышдығы сөзләрдәки мәнтигсизлик онун эглинин азлығына дәләләт едир".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Эгл – инсанын гәлбиндә бир нурдур ки, һәгг илә батили бир-бириндән ајырыб фәргләндирир".

Имам Һәсән әләһнис-сәләм өз хуҗбәләринин бириндә бујуруб: Билин ки, эгл – мүдафиә вә мүһафизә васитәсидир; һәлимлик –

зийнэтдир, вөфа – инсафдыр, тэлэсмэк – сәфиһликдир, сәфиһлик исә зәифликдир. Дүнја әһли илә һәмнишин олмаг – шәрәфсизлик, фисг (күнаһ) әһлинә гошулмаг – Аллаһын варлығына шүбһә етмәкдир. Һәр кәс мүсәлман гардашын ишини јүнкүлләшдирмәсә, онун инсафына нөгсан кәләр. Шүбһә едәһләр һәлак олар, һидажәт тапанлар исә ничат тапарлар; јә'ни о кәсләр ки, өз рузиләри үчүн Аллаһ-тәаланы бир ан белә төһмәтләндирмәзләр, онларын инсафы камилдир, һәјасы да камилдир; сәбр едәрләр ки, Аллаһ онларын рузисини јетирсин, анчаг өз динләриндән бир зәррә дә дүнјаја сатмазлар; инсафларыны һифз едәрләр вә дүнја малы өлә кәтирмәк үчүн күнаһ ишләрә әл атмазлар. Әгли вә инсафы олан киши өз мүсәлман гардашларынын еһтијачларыны тә'мин етмәк ишинә тәләсмәлидир. Әгл-Аллаһын бәндәләрә әта етдији өн бөјүк бәхшишдир. Онун васитәсилә инсан дүнјанын бәлаларындан вә ахирәтин әзабындан ничат тапар".

Бир дәф'ә Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын јанында бир нәфәрин чох јашы ибадәт әһли олдуғуну сөјләдиләр. О Чәнаб /с/ бујурду ки, сиз онун әглинә бахын; Гијамәт күнү Аллаһ-тәала бәндәләрә онларын әгли гәдәр мүкафат верәр. Инсанын әдәбли олмасы да онун әглинин сәһиһ олмасына дәләләт едир.

Белә рәвајәт олунур ки, Чәбрәил мәләк һәзрәти-Адәмә назил олуб деди ки, сәнә үч шеј тәғдим олунур вә тәклиф едилди ки, онлардан бирини гәбул едиб кәтүрәсән, о бириләри гајтарасан. Һәзрәти-Адәм сорушду ки, о үч шеј нәдир? Чәбрәил деди ки, онлар әгл, һәја, бир дә ијмандыр. Адәм /ә/ әгли гәбул едиб кәтүрдү. Чәбрәил һәја илә ијманы апармаг истәдикдир, онлар кетмәдиләр, дедиләр ки, биз әглдән ажры гала билмәрик, әгл һарда олса, биз дә орада оларыг. Демәли, әгилли адамын һәјасы вә ијманы да олар.

Һ Ә Ј А

Рәсули-Әкрәм, сәлләллаһү әләјһи вә әлиһи вәсәлләм, бујуруб:

"Һәја – ијмандандыр."; јә'ни һәјалы олмаг, ијманын мөвчуд олмасы нәтичәсиндә олур; демәли, һәјасыз адамларын ијманы јохдур, она көрә һәјасыз олublар. Кечән бәһсдә дејилән рәвајәтә әсасән демәк олар ки, әгли камил олан инсанын ијманы да камил олар, ијманы камил олан адам исә һәјалы олар. Бурадан белә нәтичә чыхыр ки, һәјасыз адамларын әгли дә, ијманы да нагисдир.

Һәгигәтән, һеч бир шејә инанмајан е'тигадсыз вә динсиз адамлар һеч бир шејдән дә утанмырлар, онларда һәја вә утанмаг

дујуғу олмур.

Бир күн Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары өз сәһабәләринә бујурду:

"Һәјаја лајиг олан шәкилдә аллаһдан һәја един".

О Чәнабдан /с/ сорушдулар ки, буну нечә етсинләр?

Бујурду: "Әхәр буну етмәк истәјирсинизсә, онда өз башынызы вә онун мәғзини, өз гарынызы вә онун ичиндәки шејләри јадла сахлајын; өлмәји вә бу бәланын бөјүклүјүнү зикр един. Ким ахирәт әзиндәдирсә, дүнја һәјатындакы зийнәти тәрк етсин. Һәр кәс бунларын һамысына әмәл етсә, лајигли сурәтдә Аллаһдан һәја етмиш олар".

Һәдисдән чыхан нәтичәдән мә'лум олду ки, һәјасызлыг – әглин азлығындан, сәфиһликдән әмәлә кәлир. Мудрикләр дејибләр ки, сәфиһлијин беш әләмәти вардыр:

- 1) һәјанын азлығы;
- 2) көзүн гурулуғу, јә'ни, гәлбин риггәтә кәлмәмеји, агламамаг;
- 3) дүнјаја рәғбәт;
- 4) гәлбин бәрклији;
- 5) тули-әмәл, јә'ни, инсанын өз јашамағына үмид бәсләјәрәк кәләчәкдә чохлу арзуларын јеринә јетмәси интизарында олмаг.

Аллаһ-тәала бујуруб:

Еј мәним бәндәм, әкәр мәнән һәја етсән, сәнин ејбләрини хәлгин јадындан чыхарарам, сәнин күнаһларывы јер үзүндән силәрәм, хәталарывы сәнин әмәл китабындан позуб мәнв едәрәм, Гијамәт күнү сәни һесабага чәкмәрәм.

Јенә дә бујурду:

Еј мәним бәндәм, әкәр мәнән утансан вә горхсан, сәнин күнаһларывы бағышларам.

Рәвајәт едилрәр ки, бир киши мәсчидин гапысында дуруб намаз гылырмыш. Она дејирләр ки, нә үчүн мәсчидин ичиндә намаз гылмыр? О, дејир: Аллаһын һүзурунда күнаһ етмишәм, инди свиндә намаз гылмаға һәја едирәм.

Бә'зи асимани китабларда вар ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

Бәндәм мәни чағырыр, мән ону рәдд етмәјә һәја едирәм, о исә мәним һүзурумда күнаһ едир, амма һеч һәја етмир.

Һәјанын нәһәјәти, гәлби елм илә әритмәкдир; јә'ни, инсан көрәк өзүнә тәлгин етсин ки, Аллаһ-тәала һәр бир шејә вағифдир вә һәр бир шеј онун нәзәри алтындадыр; етдији һәр налајиг әмәли дә Аллаһ-тәала һүзурунда етмиш олур. Әхәр шәхс һәр бир ишдә буну нәзәрә алса, Аллаһдан һәја едәр вә о Үлви Зата лајиг олмајан әмәлә игдам етмәз.

Әкәр шәхс налајиг вә күнаһ әмәлләр едән заман Аллаһы өз

жанында назыр билмирсә, онда бу шәхс кафир олур. Одур ки, бу чәһәт нәзәрә кәләндә, һәјасыз адам кафирдир. Доғрудан да һәјасыз адамын үзүндә нур олмайыр. Бу, һаман ислам нурудур ки, һәјасыз адамлар өзләрини ондан мәрһум едирләр.

ӘДӘБ ВӘ ЕЛМ

Һәзрәти-Муса әләһнис-сәлам Тур дағында Аллаһ-тәала илә мүнәчат етдији јерә кедәндә, она әмр олунду:

"Ајагабылларывы чыхар, һәгигәтән сән мүгәддәс Тува вадисиндәсән". /Таһа сурәси, 12-чи ајә/

Бу ајәдә Аллаһ-тәала өз пејғәмбәринә әдәб верир. Бизим Пејғәмбәримиз Хатәмүл-Әнбија /с/ чәнабларына исә Гур'ани-мәчиддә бујурур:

"Әфв етмәји тут, мәрүфә әмр елә вә наданлардан үз дөндәр". /Ә'раф сурәси, 199-чу ајә/

Пејғәмбәр /с/ һәзрәтләри бујурур:

"Пәрвәрдикарым бу ајә илә мәни ләјагәтли әхлага дә'вәт едәрәк әдәбләндрди".

Аллаһ-тәала јанында әдәб чәһәтиндән ән јүксәк дәрәчәјә малик олан шәхсләр пејғәмбәрләрдир. Онлардан сонра онлары вәсиләри, даһа сонра исә вәсиләрин вәсиләри вә и. а. Аллаһ-тәала Хатәмүл-Әнбија пејғәмбәри /с/ әдәб вә хүлг чәһәтиндән тә'рифләјәрәк бујурур:

"Һәгигәтән, сәнин чоһ бөјүк хүлгүн вардыр". /Гәләм сурәси, 4-чу ајә/

Һәзрәти-Әли (ә.с) өз оғлу Имам һәсән әләһнис-сәлам чәнабларына нәсиһәт едәрәк бујурур:

"Оғлум, өз әдәбиви һифз елә; әдәб елә әзәмәтли бир шејдир ки, ону чиркләндирмәк ләјиг дејил. Әдәб елә шејдир ки, әкәр фәгир олсан, онунла мәаш едәрсән, әкәр гүрбәтә дүшсән, о, сәнә елә бир јолдаш олар ки, нә гәдәр сәнинлә олса, сәнә һеч бир горху олмаз. Ај оғул, әдәб – әглин тохуму, гәлбин зәкасы вә фәзиләт үнваныдыр. Бил ки, әдәб – кишинин мәдәнијјәти, онун әглинин тәрчуманы вә ону ләјагәтли, кезәл әхлага јөнәлдән бәләдчидир. Әкәр инсанын әдәби олмаса, о, әглсиз бир һејван кими олар".

Имам Мүһәммәд Тәги Чәвад әләһнис-сәлам бујурур:

"Һансы ики киши бир јерә чәм' олса, онларын ән әдәблиси Аллаһ-тәала јанында онларын ән фәзиләтлиси һесаб олунар".

Әдәбин һәгигәти – јахшы вә хејр ишләри бир јерә чәм' етмәк, шәрр ишләрдән узаг олмаг демәкдир. Инсан өз јүксәк әхлаги

кејфијәтләрини дүңјадә вә ахирәтдә тәблиғ едир, онун васитәсилә дә Бәһиштә јол тапыр. Инсанын әдәби онун ишләриндә вә даврашында мејдана чыхдыгы кими, һәм дә әсаслы сурәтдә онун нитгиндә нүмајиш етдирилир. Бу исә јалһыз Аллаһын разылығы илә мувафиг олдугда әдәб адлана биләр. Әдәб дедикдә шәриәт әдәби нәзәрдә тутулур. Одур ки, Имам Мүһәммәд Тәги әләһнис-сәлам бујурур:

"Шәриәт әдәбилә әдәбләнни ки, һәгиги әдибләр оласыз. Әдәбсиз адамын дөвләтә башчылығы етмәси ону һәлакәтә апарар".

Бә'зи асимани китабларда Аллаһ-тәала инсанлара мүрачигәт едәрәк бујурур:

"Еј мәним бәндәм, мәни чағырырсан вә мәнимлә мүнәчат едирсән, амма өз сағында вә солунда олан өзүн кими бәндәләрә дә илтифат едиб онлар илә дә данышырсан; мөкәр бу иш әдәбдәндирми? Һалбуки, гардашын сәнинлә данышанда башга кәсә илтифат етмирсән; амма она кестәрдијин әдәби мәнә кестәрмирсән. Бу, нә пис бәндәдир?!"

Рәвајәт едирләр ки, Пејғәмбәр /с/ өз гојунларына баш чәкмәк үчүн чөлә чыхмышды; кәрду ки, онун чобаны палтарларыны чыхарыб гајнадыр, өзү чылпаг һалда дајаныб. О, Пејғәмбәр /с/ чәнабларынын кәлдијини кәрүб кејинди. Пејғәмбәр /с/ она бујурду:

- Кет, сәнин гојун отармағыва даһа бизим еһтијачымыз јохдур. Биз Әһли-Бейт хәлвәт јерләрдә дә әдәбсизлик едиб Аллаһдан утанмајан адамлары хидмәтә гәбул етмирик.

О Чәнаб /с/ бу ишлә һәм о чобана, һәм дә буну кәрән вә ешидәнләрә бөјүк бир әдәб дәрси верди.

Рәвајәт едирләр ки, бир күн һәдди-булуға чатмамыш бир оғлан Пејғәмбәр /с/ чәнабларына раст кәлиб, она салам верди. О Чәнаб /с/ сорушду: Оғлан, мөкәр мәни истәјирсән? Оғлан деди: Бәли, ја Рәсуләллаһ, анд олсун Аллаһа.

Пејғәмбәр /с/ бујурду: Мәни өз кәзләрин кими севирсән?

Оғлан деди: Ондан да артыг севирәм.

О Чәнаб /с/ бујурду: Атан гәдәр севирсән?

Оғлан: - Ондан да чоһ!

- Анан гәдәрми севирсән?

- Ондан да чоһ!

- Әзүн гәдәрми севирсән?

- Ондан да чоһ!

О Чәнаб /с/ бујурду: Әз Пәрвәрдикарын гәдәрми севирсән? Оғлан деди: Аллаһ, Аллаһ, Аллаһ; сәни Аллаһ мәнәһбәттилә севирәм; бу исә сәндән башга һеч кәс аид ола билмәз.

О Чәнаб /с/ өз янында оланлара буурду: Сизә вердижи не'мәтләр мугабилдә Аллаһы бу чүр севин вә мәни дә Аллаһ-тәала мөһәббәтилә севин. Рәсули-Әкрәм о ушағын әдәбинин дүрүстлүүнү бәјәнди.

Үч шеј вар ки, онлар әдәбин башыдыр:

- 1) Аллаһ-тәаланын ганунларына тәрәфдар олмаг;
- 2) Ејбләрден өзүнү сәләмат сахламаг;
- 3) Гејбә инанмаг.

Мәшһур алим Хәлил ибн Әһмәд өз оғлуна нәсиһәт едәрәк дејир: Оғлум, әдәб өјрән; о, сәни ушаг вахтында гүввәтләндирәр вә әливи артырар; бөјүк оландан сонра сәни учалдар вә әзәмәтли едәр.

Бөјүкләр дејибләр ки, әдәб – Аллаһ әдәбидир; ону өз истәдији шәхсә бәхш едәр. Агил кәс кәрәк она тә'лим верән алим илә әдәб даирәсиндә долансын.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Тәләбәнин бојунда мүәллимин һәгги бир дә одур ки, мүәллимә чох суал вермәсин; чаваб вердикдә тәләсиб, өзүнү ондан габага атмасын, һәмчинин, онула мүбаһисә вә инадкарлыг етмәсин; ону кәсаләт басанда, палтарыны көтүрүб кетмәсин; онула данышанда әлилә ишарә етмәсин, онун көзүнә дик бахмасын, онун мәчлисиндә мәшвәрәт вә мәсләһәт вермәсин; мүәллиминә демәсин ки, сәнин сөзүндә фулан шеј хилафдыр. Тәләбә кәрәк өз мүәллиминин сиррини ачмасын, онун янында һеч кәс мүәллиминин гејбәтини етмәсин; үмуми чәмаәтә салам вердији һалда, өз мүәллиминә хејр-дуа да десин; отуранда онун габагында отурсун, әкәр онун бир еһтијачы олса, чәмаәти габаглайыб, онун хидмәтини етишиш, ону узун данышмаға вадар етмәсин; чүнки о, көзләјир ки, сәнә верәчәји мәнфәәт нә вахт гуртарачаг".

Алим – Аллаһ јолунда оруч һалда гижам едән мүчаһид кимидир. Алим вәфат едәндә исламда бир хәдшә /чатып/ әмәлә кәләр ки, Гижамәт күнүнә гәдәр дүзәлиб бәрпа олмас.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб ки, Чәбрәилдән сорушдум:

Аллаһ-тәала јанында алимләрин һөрмәти чохдур, јохса шәһидләрин?

Чәбрәил бујурду: Бир алим Аллаһ-тәала јанында мин шәһиддән артыгдыр; чүнки алимләрин рәһбәри пејғәмбәрләрдир, шәһидләрин рәһбәри исә алимләрдир. Аллаһын Чәһәннәмдән ничат вердији адамлары көрмәк истәјәнләр елм өјрәнән кәсләрә бахсын. Елм өјрәнән шәхсләр Аллаһ јанында мүчаһидләрдән, мүрабитләрдән³¹, һачылардан, үмрә вә с'тикаф едәнләрдән вә

мүчавирләрдән³², әфзәлдир. Елм өјрәнән шәхсләрдән өтрү ағачлар, чичөкләр, булудлар, дәннләр, улдузлар, нәбабәт вә Күнәшин ишыг салдыгы һәр шеј истиғфар едәр.

Имам Рза әләһис-сәләм өз ата-бабаларынын дилиндән рәвәјәт едир ки, Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Елм өјрәнмәк бүтүн мүсәлманлара вачибдир; елми онун мәнбәиндән өјрәнин, онун әһлиндән игтибас един. Елмин та'лими Аллаһ јолунда савабдыр, өјрәннлмәси ибадәтдир; онун мүзакирәси – тәсбиһ, она әмәл етмәк – чиһад, ону билмәјәнләрә өјрәтмәк – сәдәгә, ону әһл адама һәдијә етмәк – Аллаһ-тәалаја јахын олмагдыр; чүнки елм – һәлалы вә һәрәмы көстәрән нишан вә Чәннәт јолуну ишыгландыран чырагдыр; вәһшәтдә – мунис, гүрбәтдә вә тәһһалыгдә – һәмсөһбәт, ағыр вә чәтин вахтларда – дәлил вә бәләдчи, дүшмәнә гаршы – силаһ, досглар јанында зијнәтдир. Аллаһ-тәала онула хәлгләри галдырыр, хејр ишләр үчүн онлары рәһбәр гәрар верир ки, онларын ишләрини дүрүст јола салыб ахыра чатдырсын; мөләкләр онлары достлуға рәғбәтләндирәр, өз ганадларыны онлара сүртәр, намаз гыланда онлары тәбрик едәрләр. Онлар үчүн һәр шеј истиғфар едәр, һәтта дәнзин балыглары, һәшәрәт, чөлләрин јыртычылары вә дикәр һејванлар. Һәггигәтән, елм.гәлбләрин чәһаләтдән чыхаран һәјатдыр, көзләри хилас едән нурдур, бәндләри зәифликдән гуртаран гүввәдир. О, бәндләрин вәситәсилә јахшы адамлар мөгәмыны, тәмиз вә пак шәхсләр мәчлисини, ахирәтдә исә јүксәк дәрәчәләри тәблиг едир. Онула Пәрвәрдиқара итаәт вә ибадәт олуноур, онула әрһам вәсл олуноур, һәләл вә һәрәм бир-бириндән сечилиб ажрылыр. Елм әмәлин имамыдыр, әмәл исә она табе'дир. Хошбәхт кәсләрә онула илһам олуноур, бәдбәхтләр исә ондан мәһрум олулар. Хоша о кәсләрин һалына ки, Аллаһ-тәала өзүнүн һәззини онлара һәрәм етмәмишир...!"

Јенә о Чәнабдан (с) рәвәјәт олуноур ки, бујурду:

"Чаһидләр ичиндә алимләр, өлүләр арасында олан дириләр кимидир. Елм тәләбиндә олан кәс үчүн һәр шеј истиғфар едәр. Елм, сизинлә Аллаһ-тәала арасында бир сәбәбдир. Елм өјрәнмәк бүтүн мүсәлманлара вачибдир. Гижамәт күнү оlanda алимләрин мүрәккәби илә шәһидләрин ганы тәрәзинин көзләринә гојулар, алимин мүрәккәби галиб олар."

Јенә дә О Чәнаб (с) бујуруб:

"Вачиби әмәли јеринә јетирмәкдән сонра адамлар арасында сүлһ јаратмаг үчүн хејрә данышмаг вә ја хејр ишә көмәк етмәкдән јахшы бир шеј јохдур."

Јенә бујуруб:

“Мәним ән’әнәм үзрә едилән кичик бир әмәл, бид’әт үзрә едилән чох бөјүк әмәлдән јахшыдыр.”

Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

“Һәр кәс елм саһибини тәһгир етсә, мәни тәһгир етмиш олар, һәр кәс мәни тәһгир етсә, о адам кафирдир.”

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

“Чәбрәил мөләкдән елм вә алимләр барәсиндә сорушдум. Чәбрәил деди: Онлар дүнјада вә ахирәтдә сәнин үмәгинин чырағыдырлар; хош о кәсләрин һалына ки, онлары таныһыр вә тутур; вај о кәсләрин һалына ки, онлары танымаг истәмир вә онлара әдавәт бәсләјир. Онлара әдавәт бәсләјәнләр – Чәһәннәмә, мәнәббәт бәсләјәнләр исә Чәһәннәтә кедәчәкләр.”

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

“Тәләбә алимин /мүәллимин/ габағында отуранда Аллаһ-тәала онун үзүнә јетмиш рәһмәт гапысы ачар вә онун габағындан дуранда анадан олдуғу күн кими /күнаһсыз/ олар вә данышдығы һәр сөз мүгабилиндә бир иллик ибадәт сәвабы онун үчүн јазылар. Онун охудуғу китабын һәр вәрәги үчүн Бәһиштдә она дүнјадан он дәф’ә бөјүк бир шәһәр әта олунар.”

Јенә дә Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

“Алимләрин јанында шәхсин бир саат отурмағы, Аллаһ-тәала јанында бир көз гырпымы күнаһ етмәдән бир ил ибадәт етмәкдән јахшыдыр.”

Алимин үзүнә бир шәхсин бахмағыны Аллаһ-тәала һаман шәхсин Бейтул-Һәрамда бир ил е’тикаф етмәјиндән артыг севир. Алимләри зијарәт етмәк Аллаһ-тәала јанында јетмиш һәчч вә үмрәдән, Кә’бә әтрафында јетмиш тәваф етмәкдән әфзәлди; Аллаһ о шәхсин дәрәчәсини јетмиш дәф’ә учалдар.

Јенә дә Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

Гијамәт күнү Аллаһ-тәала алимләри чәм” едиб бујурар:

“Еј мәним бәндәләрим, сиз мәним тәрәфимдән вә кәрәмәтимдән чох чәтин мәсәләлери һәл етмисиз, хәлги Мәнә ибадәт етмәјә вадар етмисиз; истәјирәм сизә бөјүк хејр верәм. Сизә мүждә верирәм ки, сиз мәним достларымсыз, пејғәмбәрләримдән сонра мәним хәлгимин ән фәзиләтли шәхсләри вә мәним әзиз достларымсыныз. Сизә мүждә верирәм ки, бүтүн күнаһларынызы бағышладым, әмәлләринизи гәбул етдим. Мәним пејғәмбәрләрим хәлгә шәфаәт етдикләри кими, сиз дә шәфаәт едә биләрсиз. Мән сиздән разыјам вә бу Гијамәт јығынчағында сизин күнаһларынызын үстүндән пәрдәни көтүрмүрәм, сизи рисва етмирәм.”

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

“Хоша һалына алимләрин, мүтәәллимләрин /тәләбәләрин/ вә онлары сөзләринә әмәл едәнләрин!”

Сонра бујуруб:

“Алим вә мүтәәллим /тәләбә/ әчрдә бәрәбәрдириләр”.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

“Ја алим ол, ја мүтәәллим /тәләбә/, ја динләјән, ја ки, онлара рәғбәт бәсләјән; бешинчиси олма ки, һәлак оларсан. Һәгигәтән, әһли-елм ағалардыр, онлар илә мүсаһибә етмәк зијадәтдир /артыглыгыдыр/, мүсаһифә етмәк зијарәтдир.”

Елм вә әдәб барәсиндә Әли әләјһис-сәләмын көзәл мәнзум кәләмлары вардыр; тәәсүф ки, онлары тәрчүмә етдикдә о көзәллији сахламаг олмур. Тәбәррүк үчүн о кәләмлардан јалныз ики бејтин сәтри тәрчүмәсини бурада веририк:

“Кимин оғлу олурсан ол, анчаг әдәб кәсб елә ки, о көзәл хисләт сәни әсл-нәчабәтдән би-әштијач етсин. Чәванмәрд одур ки, десин: будур, бах, мәнәм; чәванмәрд о дејил ки, дејир: мәним атам фулан-фулан иди.”

ҺҮСНИ-ХҮЛГ

Һүсни-хүлг, јә’ни хошхасијјәтли олмаг бүтүн пејғәмбәрләрә вә имамлара хасс олан бир сифәтдир ки, һәр кәс онлардан нүмунә көтүрмәлидир. Бу чәһәтдән бизим пејғәмбәримиз Хатәмүл-Әнбија, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, ә’ла мәртәбәјә учалмыш, һәтта онун мәдһиндә ајә назил олмушдур.

“Һәгигәтән, сәнин чох бөјүк хүлгүн вардыр”.

Бу әјнини шә’ни нүзулу, јә’ни назил олмасы сәбаби бу олду ки, Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын чинјиндә көзәл һашјәли бир Нәчрән әбасы вар иди. О Чәнаб /с/ күчәдә кедәркән бир чөл әрәби о әбаны дал тәрәфдән онун чикниндән чәкәрәк деди: Ја Мүһәммәд, буну мәнә бағышла. О Һәзрәт /с/ дөнүб тәбәссүм едә-едә о әрәбә бахды вә әбаны она бағышлады. Бу мүнәсибәтлә јухарыдакы ајә назил олду. Бу чүр мәдһ о Һәзрәтдән башга һеч бир кәсин һәггиндә назил олмајыбдыр.

О Һәзрәтдән (с) сорушдулар ки, һансы мө’минин ијманы даһа мөһкәмдир? Бујурду: Хүлг вә хасијјәти јахшы олан кәсин ијманы даһа мөһкәмдир.

Јенә о Чәнаб /с/ бујурду:

“Сәбр, доғру данышмаг, һәлимлик вә һүсни-хүлг – пејғәмбәрләрин әхлагындандыр. Гијамәт күнү әмәл тәрәзисинә хош хасијјәтиндән башга һеч бир әмәл гојула билмәз”.

Јенә дә бујуруб:

"Күнәш бузу эритдижи кими, хош хасијјәт дә күнаһлары әридер. Бәд хасијјәт исә сиркә балы корладыгы кими, јахшы әмәлләри корлајыр".

"Хош хасијјәт мәнәббәти бәркидәр; үзүкүләр олмаг исә кини вә нифрәти апарар".

"Хош хасијјәт оруч тутан вә намаз гылан адамын дәрәчәсини галдырар".

"Сабаһ Гијамәт күнү мәнә ән јахын о кәсләр олар ки, доғру данышырлар, әманәти өз саһибинә гәјтарырлар, әһдләринә вәфа едирләр, хасијјәтләри дә јахшыдыр".

Јенә дә Пејғәмбәр /с/ чәнаблары бујуруб:

"Еј Әбдүл-Мүтәллиб өвлады, сәламы бәркдән вә ајдын дејин, силеји-әрһам един, хәлгә тәам верин вә ширин данышын ки, сәламаат һалда Чәннәтә даһил оласыңыз".

Имам Зейнүл-абидин әләјһис-сәлам бујуруб:

"Аллаһын достлары сизин хош хулгләриниз вә бөјүк әмәл саһиб оланларыңыздыр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ән һәлим адам о кәсдир ки, гәзәбләнәндә әфв едир; ән сәбрли адам о кәсдир ки, гејзини удур; ән варлы адам о кәсдир ки, Аллаһын она вердијиндән разы галыр, Аллаһын зикрини севири; ән адил адам о кәсдир ки, о өз һәггини башгасына әта едир; өзүнә истәдији шеји башгаларына да истәјир, өзүнә хош олмајан шеји башгасына да хошламыр".

Имам-Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

Хош әхлаг он шејдир; әкәр бачарырсан онлара саһиб ол. Ола биләр ки, бу хасијјәтләр бир адамда олсун, амма онун оғлунда олмасын; ола биләр ки, оғлунда олсун, амма өзүндә олмасын; ола биләр ки, гулда олсун, амма азад адамда олмасын. О хисләтләр бунлардыр: 1) доғру данышмаг; 2) әманәти саһибинә гәјтармаг; 3) силәји-әрһам етмәк; 4) гонагпәрәстлик; 5) саили бош гәјтармамаг; 6) сән'әтқары мұкафатландырмаг; 7) гоншүја һөрмәт етмәк; 8) јолдаша иһтирам етмәк; 9) ән башлычасы – һәја; 10) чох зикр етмәк, Аллаһ-тәаланы һәмишә јадда сахламаг.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб: "Сиз хәлги өз малыңызла чәлб едә билмәзиниз, онлары ачыг үзлә, бир дә хош хасијјәтлә өзүнүзә чәлб един".

Јенә дә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Үч шеј вар ки, онлары үч һалда танымаг олар: һәлим шәхси онун гәзәб һалында, икид адамы һәрб заманында, гардашы – еһтијач мөгамында".

Әхнәф адлы бир әрәб чох хошхулг иди. Бир күн күчәдә бир

нәфәр ону сөјмәјә башлады. Әхнәф һеч динмәјиб, өз јолуна давам етди вә гапысына чатанда деди: Әкәр о сөјүшләриндән галан варса, онлары да де ки, үрәјиндә галмасын; ондан сонра мәним гөвм-әгрәбам вә хадимләрим сәни өлдүрсүнләр.

Марағлыдыр, киши тәһгир едилдији үчүн онун әгрәбасынын чаванлары вә өз хадимләри кәлиб о әдәбсиз шәхсин чәзасыны вәрәчәкләр, ону өлдүрәчәкләр, амма киши өз аличәнаблыгыны вә һүсни-хулгүнү көстәрәрәк, ону тәһгир едән шәхсә ачы сөз демир, һирсләнмир.

Һүсни-хулг әләмәтләриндән бири дә одур ки, хәлгә елә шеј бағышлајасан ки, сән о шејин хәлгин сәнә бағышламасыны истәјирсән.

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан сорудулар ки, ән пис шеј нәдир? О Чәнаб /с/ бујурду: - Бәд хасијјәт.

О Чәнаба (с) дедиләр ки, дуа елә, Аллаһ-тәала мұшрикләри һәлак елесин. Бујурду: - Мән рәһм вә мәрһәмәт үчүн назил олмушам, әзәб үчүн јох.

Имам һади Әлијјүн-Нәғи әләјһис-сәлам бујуруб:

Мө'миндә үч хисләт олмаса, онун ијманы камил олмаз. О хисләтләрин бири Аллаһдан, бири Пејғәмбәрдән, бири дә Имамдандыр.

Аллаһдан олан хисләт, сирри кизләтмәкдир ки, Гур'анын бу ајәсиндә зикр олуноур:

"Аллаһ өз Рәсулуноун разы галдыгы шејдән башга өз гејбини /сиррини/ һеч кәсә заһир етмәз". /Чинн сурәси, 26-27-чи ајәләр/

Пејғәмбәрдән олан хисләт бу ајәләдир:

"Әфв етмәји тут, јахшы ишләрә әмр елә вә наданлардан үз дөндәр". /Ә'раф сурәси, 199-чу ајә/

Имамдан олан хисләт исә мұһарибәдә вә чәтин вахтларда сәбр етмәкдир. Бу барәдә Аллаһ-тәала бујуруб:

"...вурушда вә шиддәтли мөгамларда сәбр едәнләр .../тәмиз вә пак кәсләрдијр./" /Бәғәрә сурәси, 177-чи ајә/

Һүсни-хулг әләмәтләриндән бири дә одур ки, хошхулг адамлар һәм дә һәјалы олулар, хәлгә әзијјәт вермирләр, доғру сөзләри чох, јаланлары аз олуур, әмәлләри чох, хәталары аз олуур, вүгарлы, сәбрли, өз һәјатларындан разы, Аллаһдан горхан, шүкр едән, шәфәггәтли тәмиз јолдашлар олулар; хәбәрчи, гејбәтчи, тәләскән, пәхил, хәсис олмазлар; Аллаһ хатиринә севәрләр, јахшылыг едәрләр вә ағлајарлар; амма мұнафигләр пислик едәр, сонра күләрләр.

Хасијјәти пис олан кәсләр һәггиндә Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр күнаһ үчүн төвбә вар, амма бәд хасијјәт үчүн төвбә

жоҳдур; онун саҳиби бир кўнардан чыхан кими башга бир кўнаҳа даҳил олур".

Пејғамбәр /с/ бујуруб:

"Ғијамат кўнү Аллаҳа эн мүгәррәб вә јахын олан кәсләр о шәхсләрдир ки, дўнјада узун мүддәт ачлыг вә сусузлуг чәкиб, һүзнү чоҳ олуб. Бунлар Аллаҳдан горхан вә хәлгдән һәмишә кизли галан о кәсләрдир ки, ашкарда оlanda, онлары таньмырлар, ғажиб оlanda исә жоҳ олмајырлар; јер үзү наһижәләри онлары таньјыр, асиман мәләкләри онлары төһфә кәтирир. Хәлг дўнја не'мәтләри әлә кәтирир, онлар исә Аллаһын зикри илә не'мәтләнирләр, хәлг фәрш (дөшәнәк) үзәриндә отурур, онлар исә јердә, торпаг үзәриндә, ја да өз будлары үзәриндә отурурлар; онларын әхлагы хәлги чәлб едәр. Онлар вәфат едәндә Јер онлар үчүн ағлар, онлардан бир кәс олмајан јерә Аллаһ гәзәб едәр; онларын түкләри пәришан, тоз-торпага батмыш олар. Гудуз итләр чәмдәкләрә гонан кими дўнја әһли дўнјаја гонсалар да, онлар гонмазлар. Хәлг онлары көрүб зәнн едәр ки, бәлкә нахошдурлар, ја ки, башлары хәраб олуб, ја да онларын әгли кедиб. Лакин белә дејил; онлар ахирәт әһвалатына нәзәр салыб, дўнја мөһәббәтини өз гәлбәриндән чыхарыблар".

Имам Чә'фәри Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Дўнја вә ахирәтин иззәти вә шәрәфи бу үч шәјдәдир: сәндән әрһамы кәсәндәрә сән силәји-әрһам едәсэн; сәнни мөһрум едәндәрә сән әта едәсэн; сәнә зүлм едәндәри сән әфв едәсэн".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ики хасијјәт вар ки, онлар мө'мин шәхсдә чәм" ола билмәзләр; онларын бири хәсислик, бири дә бәдхасијјәт олмагдыр.

СӘХАВӘТ ВӘ МӘРДЛИК

Кишинин али хасијјәтләриндән бири дә онун сәхавәти, әлинин вә үрәјинин ачыг вә кениш олмасы, мәрдлийидир. Бунлар кишинин зијнәти вә јарашығыдыр; һәм дә бу кејфијјәтләр јалныз кишиләр үчүн мөдһә лајигдир, гадынлар үчүн бу хисләтләр онларын нөгсанына дәләләт едәр; нечә ки, Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

"Кишиләрин јахшы сифәтләри, гадынларын пис сифәтләридир".

Бу сифәтләр – сәхавәт, шүчаәт вә һәлимлик кејфијјәтләридир ки, кишиләрдә олса, мөдһә лајигдир, лакин гадынларда олса, онлар үчүн мәзәммәтә лајигдир. Һәгигәтән, әкәр гадын

сәхавәтли олса, әринин малыны дағыдар, ону мүфлис едәр. Әкәр гадын шүчаәтли олса, өз саҳибинә итаәт етмәз. Әкәр гадын һәлим олса, ону асанлыгга алдадыб рам едәрләр; онун әхлагы позулар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Сәхавәтли адам Аллаһа, хәлгә вә Чәннәтә јахын, Чәһәннәмдән узагдыр; хәсис адам исә Аллаһдан, хәлгдән вә Чәннәтдән узаг, Чәһәннәмә јахындыр. Аллаһ-тәала сәхавәтли чаһили хәсис абиддән чоҳ дост тутур".

Имам Зејнүл-абидин әләјһис-сәлам бујуруб:

"Мән өз дүшмәннимин һачәтини рәва етмәјә тәләсирәм ки, мөндән габаг онун еһтијачыны башга бир адам тә'мин едәр, мән бу фејздән мөһрум оларам".

Рәвајәт едирләр ки, Һәзрәти-Әли-әләјһис-сәламын јанына бир һачәт үчүн кәлән шәхсә о Һәзрәт (с) дејирди ки, өз һачәтини јердә јаз, орадан охујум; чўнки суал едән адамын үзүнә бахмагы хошламайрам, онун үзүндә олан зәлиллији көрмәк истәмирәм.

Бир мүсафир Имам Рза әләјһис-сәламын јанына кәлиб әрз елады: Сәфәрдә пулларымы тамам хәрчләмишәм, вәтәнә гајытмага пулум галмајыб. Мәнә борч јол пулу вер, сонра мән сәнә сәдәгә верәрәм. О Чәнаб /ә/ евә кирди, сонра гапынын архасындан бир торбада ики јүз динар она вериб бујурду: Буну ал, сәннин сәдәгәнә бизим еһтијачымыз жоҳдур. О шәхс деди ки, нә үчүн гапынын далында дуруб үзүнү кәстәрмирсән? О Чәнаб /ә/ бујурду: Биз Әһли-Бейт саилин үзүндә зәлиллик әләмәтләрини көрмәк истәмерик.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Сәхавәт, Чәннәт ағачларындан биридир; һәр кәс онун бир шахәсини әлә кәтирсә, ничат тапар".

О Чәнабдан /с/ сорушдулар ки, Аллаһ-тәала јанында һансы әмәл әфзәлдир? Бујурду: - Сәхавәт вә хош хасијјәт; онлары өзүнүзә гәбул един ки, фејзә чатасыныз.

Јенә о Һәзрәт /с/ бујуруб:

Ики хасијјәт вардыр ки, Аллаһ-тәала онлары хошлајыр; онларын бири сәхавәт, бири дә хош хасијјәтдир; ики хасијјәт дә вар ки, Аллаһ-тәала онлары хошламайр; онларын бири хәсислик, бири дә бәдхүлг олмагдыр. Аллаһ-тәала бунлары бир әјәдә чәм' едиб:

"Һәр кәс өз нәфсини хәсисликдән горумуш олса, онлар ничат тапмыш оларлар" /Һәшр сурәси, 9-чу ајә/

Рәвајәт едирләр ки, Әбдуллаһ ибн Чә'фәр /Һәзрәти-Әлинин гардашы оғлу/ чоҳ сәхавәтли шәхс иди. Бир кўн о, өз һәјәтинә дахил олуб көрүр ки, гоншунун гулу /нөкәри/ орада отуруб чөрәк

јемәк истәјир; онун габағында үч әдәд чәрәк вар. Бу әснада һәјәтә бир ит дахил олур. Гул о чәрәкләрин бирини итә верир. Ит ону јејир, јенә дә онун јанына кәлир. Гул икинчи чәрәји дә она верир. Ит ону да јејиб дојмур вә јенә дә гулун сүфрәсинә тәрәф кәлир. Гул үчүнчү чәрәји дә она атыр, даһа өзүнә бир шеј галмыр. Сонра итә бахыб дејир: Бу јазыг гәрибдир, һәм дә ачдыр; она јазыгым кәлди.

Әбдуллаһ буну көрәндә деди: Бу гул мәнән сәхавәтли имиш. Сонра ону гоншудан сатын алыб азад етди вә һәмин һәјәти она бағышлады.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

"Јахшы әмәлләр етмәкдә бир-биринизлә мүсабитә един вә бу јолда фәнимәт әлдә етмәк үчүн тәләсин. Билин ки, хәлгин сизә еһтијачы дүшәрсә, бу, Аллаһын сизә көндәрдији бир не'мәтдир. Ән сәхавәтли о кәсдир ки, ондан истәмәмиш, өзү әта гылсын.

Һәр кәс бир мө'минин фәмләрини јазил етсә, Аллаһ-тәала онун јетмиш ики дүнја фәмини, јетмиш ики ахирәт фәмини јазил едәр.

Һәр кәс јахшылыг етсә, Аллаһ да она јахшылыг едәр. Аллаһ јахшылыг едәмләри дост тутар."

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Һәр кәс гонаға һөрмәт етсә, јетмиш пејғәмбәрә һөрмәт етмиш кими олар; һәр кәс гонаға бир дирһәм хәрчләсә, Аллаһ јолунда бир милјон динар хәрчләмиш кими олар.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ өз сәһабәләринә бујурду:

Билрсинизми кимә хәсис дејирләр? Дедиләр: - Симич адама Бујурду: -Хәјр, хәсис, симичдән дә псидир, чүнки, симич адам өз әлиндә олан шејә симичлик едир, хәсис исә һәм өз әлиндә олана, һәм дә башгасынын әлиндә олан шејә симичлик едир; һәтта хәлгин әлиндә олан һәләлдан вә ја һарамдан һәр нә көрсә, арзу едир ки, каш о шеј онда јох, мәнәдә олајды.

Хәсис адам һеч вахт дојмајыр, Аллаһын вердији рузи һеч вахт ону гане' етмир. Хәсис адамын үч әләмәти вар: ачлыгдан горхар, онун гапысына саил кәлмәкдән горхар вә мүсәлман гардашларла бирликдә хәјр ишә данышмагдан горхар. Сәхавәтли адамын да үч әләмәти вар: бачардығы гәдәр әфв етмәјә чалышар, малынын зәкатыны верәр, сәдәгә вермәји хошлајар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Аллаһ-тәала Чәннәти јарадандан сонра Чәннәт дилә кәлиб сорушду: Пәрвәрдикара, мәни кимин үчүн јаратмысан? Аллаһ-тәала бујурду: - Бүтүн сәхавәтли вә Аллаһдан горхан адамлар үчүн. Чаваб кәлди: - Пәрвәрдикара, разы галдым.

Бир нәфәр Имам Чә'фәри Садиг әләјһис-сәламдан сорушур ки, **тәзбир** /сәпәләмәк/, **тәдбир** вә **тәгтир** /симичлик/ нәдир вә онларын һәдди нечәдир?

О Чәнаб /ә/ Рәсули-әкрәмдән рәвајәт едәрәк бујуруб:

Тәзбир одур ки, өз малынын һамысыны сәдәгә верәсән. **Тәдбир** одур ки, малынын бир һиссәсини верәсән. О шәхс дејир: - Бир аз да ајдынлашдыр. Бу вахт о Чәнаб /ә/ бујуруб: Рәсули-Әкрәм /с/ јердән бир овуч торпаг көтүрдү, сонра бармагларыны аралады вә овучуна үфүрдү, овчундә бир шеј галмады. Бујурду: -Бу, **тәзбирдир**. Икинчи дөф'ә јердән бир овуч торпаг көтүрдү, сонра бармагларыны аралады. О торпағын бир гисми јерә төкүлдү, бир гисми дә онун мүбарәк овчунда галды. Бујурду: - Бу, **тәдбирдир**. Үчүнчү дөф'ә јенә дә бир овуч торпаг көтүрүб, овучуну јумду; онун овучундан һеч бир шеј төкүлмәди. Бујурду: Бу, **тәгтирдир**.

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб: Мө'мин о кәсдир ки, өз малыны пајлајыб башгасынын малыны муһафизә едиб горуСУн.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб: Сәхавәт, Чәннәтдә бир ағачын адыдыр ки, Гијамәт күнү онун будаглары бүтүн сәхавәтли адамлары галдырыб Чәннәтә апарар. Хәсислик исә Чәннәнәмдә бир ағачын адыдыр ки, өз будаглары илә бүтүн хәсисләри јығыб Чәннәнәмә апарар.

Пејғәмбәр, сәлләллаһу әләјһи вә әлиһи вә сәлләм, бујуруб:

"Көрдүм ки, Чәннәтин гапысы үстүндә јазылыб: сән бүтүн хәсисләр, чидал едәмләрә, агти-валидејнләрә вә хәбәрчиләрә һәрәмсан."

Сәхавәт әләмәтләриндән бири дә гонагпәрәстликдир. Бир күн Әли әләјһис-сәлам ағлајырды; сәбәбини сорушанда бујурду: једди күндүр мәнә гонаг кәлмир. Евләр ондан өтрү тикилир ки, орада гонаг олСУн, зијафәт верилсин.

"Сәхавәтли шәхсин гонағы да сәхавәтли олар."

Сәхавәтин ән јүксәк дәрәчәси **ијсар** адланыр; бу кејфијәтә малик олан шәхс өзүнә ән лазым вә вачиб олан шејләрән кечир. Ијсар барәсиндә Гур'нын "һәл әта" /Дәһр/ вә "Инсан" сурәсинин назил олмасыны хатырламаг кифајәтдир. Онун гысача шәрһи беләдир:

Һәсәнәјн /ја'ни, имам һәсән вә имам һүсејн/ әләјһимәс-сәлам ушаг вахтларында хәстәләнирләр. Валидејнләри Әли әләјһис-сәлам вә Фатимә сәләмүллаһи әләјһа онларын сағалмасы үчүн үч күн оруч нәзр едирләр. Ушаглар сағалдылар, онларын валидејнләри өз нәзрләринә вәфа едиб оруч тутдулар. Ушаглар вә Физзә адлы хадимләри дә онлара гошулуб оруч олдулар. Ифтар

вахты гапыдан бир мискин сәсләйиб ач олдуғуну билдирди. Әли әләһнис-сәлам, сонра да Фатимә сәләмүллаһи әләһиә өз тәам пайларыны она вердиләр. Онла бахыб ушаглар вә Физзә дә өз пайларыны о саилә – мискинә вердиләр, өзләри су илә ифтар едиб ач јатдылар. Икинчи күн јенә ач һалда оруч олдулар. Ахшам ифтар заманы јенә гапыдан бир саил чағырыб јалварды: Јетимәм, ачам, мәнә бир шеј верин. Онлар јенә дүнәнки гәјда илә өз тәам пайларыны о јетимә вердиләр, су илә ифтар едиб ач јатдылар. Үчүнчү күн тагәтдән дүшмүш һалда јенә дә оруч олдулар. Ифтар вахты гапыдан бир нәфәр сәсләди: -Әсирәм, ачам, мәнә бир шеј верин. Кечән дәф'әләр кими, јенә дә онлар өз тәам пайларыны о әсирә вериб, өзләри су илә ифтар естдиләр. Ушаглар тагәтдән дүшмүшдүләр. Елә бу вахт "Һәл әта" сурәси Пејғәмбәрә /с/ назил олду. Бу сурә һәмнин аилә һәггиндә вә аиләнин ијсары барәсиндә иди:

"**Онун /Аллаһын/ мәнәббәти илә мискинә, јетимә вә әсирә тәам верирләр.**" /Һәл әта/Дәһр вә ја Инсан/ сурәси, 8-чи ајә/

Ијсарын ән бариз вә надир нүмүнәси Кәрбәлә фачиәсидир ки, Имам Һүсејн әләһнис-сәлам өзүнү, өвләдыны вә јахын достларыны дин јолунда гурбан верди, аиләсинин әсирлијинә разы олду. Ушаг вахтында "Һәл әта" сурәси мәдһинә лајиг көрүлмүш бир аиләдә тәрбијә алмыш бир шәхс – јалһыз Имам Һүсејн Сәјјидүш-шүһәдә әләһнис-сәлам белә ијсар нүмүнәси көстәрә биләрди.

СҮКУТ

Имам Рза әләһнис-сәлам бујуруб:

"Һилм /Һәлимлик/, һәја вә сүмт /сүкут, данышмамаг/ -бунлар фиғһ /билик, дүшүнчә/ әләмәтләридир. Сүмт, јә'ни сүкут – һикмәт гапыларындан биридир; о, мәнәббәт вә сәләмәтлик кәсб едир.

Кирамәл-катибин – Рәғиб вә Әтил адлы ики мәләкдир ки, һәр бир инсана тәһким олунуб, онун хәјр вә шәһр әмәлләрини вә данышдығы сөзләрини јазыб сахлајырлар. Гијамәт күнү инсанлар һаман әмәлләр барәсиндә һесабат вермәлидирләр. Әкәр инсан сүкут етсә, о мәләкләр үчүн јазмаға бир шеј олмаз, онлар раһәт оларлар.

Инсанлар чох кунәһлары дил васитәсилә едир; мәсәлән, јалан, гејбәт, бөһтан, ифтира, хәбәрчилик, Аллаһ, Пејғәмбәр вә имамлар һәггиндә насәза вә налајиг сөзләр, һәмчинин Аллаһы инкар етмәк – дил васитәсилә олур. Әкәр инсан сүкут едиб јалһыз вачиб вә зәрури шејләр үчүн дилини ишләтсә, бу гәбил кунәһлар

ондан аз садир олар. Һәзрәти-Әли әләһнис-сәлам бујуруб ки, мүсәлман шәхс нә гәдәр ки, сакипти – сәләмәтдир, елә ки, данышды, о, ја јахшылар, ја да писләр сијаһисинә дүшәр. Рәсули-Әкрәм /с/ бир күн бир кишијә бахыб бујурду: Истәмирсәнми сәнә бир шеј өјрәдим ки, сәни Бәһиштә апарсын? О киши деди: - Бәли, ја Рәсуләллаһ, истәјирәм. О Һәзрәт (с) бујурду: Аллаһ-тәәла сәнә нә версә, онунла кифәјәтлән. О шәхс деди: - Бәлкә бу мәнә мүјәссәр олмады? О Һәзрәт (с) бујурду: - Онда мәзлумә көмәк елә. О шәхс деди: - Бәлкә буну да бачармадым? О Һәзрәт (с) бујурду: - Хәјрә даныш, буну гәнимәт бил, ја да сакит дур вә сәләмәт гал.

Әмирул-мө'минин Әли әләһнис-сәлам өз оғлу Мүһәммәд Һәнәфијјә вәсијјәт едиб бујуруб:

"Оғлум, дил – гапан /дишләјән/ итдир, ону бурахсан, сәни дә гапар. Чох олур ки, бир кәлмә сөз, нә'мәти сәнин әлиндән алыр вә бәләлара чәлб едир. Одур ки, диливи сахла, нечә ки, гызыл-күмүшүви сахлајырсан".

Һәр кәс өз дилини өзбашына бурахса, һәр чүр налајиг ишә чәкилә биләр. Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

Инсанларын бурну үстә Чәһәннәмә дүшүб кабаб олмасы јалһыз өз дилләри сәбәбинә олур. Һәр кәс дүнја вә ахирәтдә сәләмәт олмаг истәјирсә, дилини шәриәт чилову илә бағласын, дүнја вә ахирәтдә она фәјда вермәјән шејләр үчүн ону азад бурахмасын.

Јенә о Һәзрәт /с/ бујуруб:

"Ким сүкут етсә, ничат тапар".

Сәһабәләрдән бири о Һәзрәтдән /с/ сорушур ки, ничат нәдәдир? О Һәзрәт /с/ бујуруб:

"Өз диливә малик ол, олдуғун сви кенишләндир вә өз кунәһларын үчүн ағла".

Јә'ни, мүмкүн гәдәр аз даныш, данышдығын сөзүн вачиб, һәрам, мөкруһ, мүстәһәбб вә ја мүбаһ олдуғуну билиб, сонра даныш.

"Еви кенишләндир" – јә'ни, орада гал, мүмкүн гәдәр харичә чыхыб хәлгә гарышма вә етдијин кунәһлары хатырлајыб пәшиман ол, төвбә елә, ағла, истиғфар ет.

Јенә дә Һәзрәти – Рәсул /с/ бујуруб:

"Һәр кәс өзүнү гәбгәб, ләгләг вә дәбдәб шәрриндән сахласа, бүтүн шәррләрдән горунмуш олар".

Бу кәламдә гәбгәб – гарын, ләгләг – дил, дәбдәб – тәнәсүл үзвләри мә'насындадыр.

Јенә дә о Һәзрәт /с/ бујуруб:

"Бәндәнин гәлби дүз олмаса, ијманы да дүз олмаз; гәлбин дүз

олмасы үчүн дил дүз олмалыдыр; чүнки мө'мин шәхс данышмаға башлајанда, онун дили гәлбинин архасында олар; әкәр о кәлам хејр олса, ону дејәр, әкәр шәрр олса, кери гајтарар. Лакин мұнафигин гәлби дилин архасында олар; ағзына кәләни данышар, вәчинә кәлмәз ки, һансы сөз онун хејринәдир, һансы сөз шәрринәдир".

Адам өвладынын кұнаһларынын чоху онун өз дилиндән олур.

Рәсули-әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр кәс өз дилини сахласа, Аллаһ онун ејбләрени өртәр; һәр кәс өз фәзәбинә малик олса, Аллаһ ону һифз едиб әзабдан сахлар; һәр кәс Аллаһ дәрқаһына үзр кәтирсә, үзрү гәбул олунар".

Бир чөл әрәби Рәсули-Әкрәмә (с) мұрачиәт едәрәк дејир: Ја Рәсуләллаһ, мәнә елә бир әмәл өјрәт ки, онунла ничат тапым.

О Чәнаб /с/ бујуруб:

"Ачы дојдур, сусузу сираб ет, мө'руфә әмр елә, мүнкәрдән нәһј ет вә бир дә диливи сахла; чүнки шејтан инсана онунла гәләбә чалар".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Аллаһ-ғала һәр данышан адамын јанындадыр; одур ки, Аллаһдан горхун, Аллаһ һәр дејилән сөзү билир".

Јенә дә бујуруб:

"Бәндәни сакит вә вүгарлы көрсән, она јахынлаш ки, онда һикмәт вар".

Һәзрәти-Иса әләјһис-сәлам бујуруб:

Ибадәт он һиссәдән ибарәтдир; онун доггуз һиссәси сүкут етмәклә, бир һиссәси иса хәлгдән гачмагладыр.

Һәзрәти Иса /ә/ заманында хәлг онун дө'вәтинә гулаг асмајырды, динни гәбул етмирди. Она көрә о Чәнаб хәлгдән мө'јус олуб, онларын арасындан чыхыб кетмәји мәсләһәт көрүр. Ислам дини рәһбәрләринин вә имамларын кәламларында да вар ки, әкәр чәмаәт диндән үз дөндөрсә, әмр-бе мө'руф вә нәһј-әз-мүнкәр етмәк фајда вермәсә, белә заманда дин әһли о чәмаәтдән ажрылыб дағларын мағараларында тәк-тәнһа јашајыб ибадәт етсинләр.

Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ Әбузәрә бујуруб:

Сәнә бир әмәл өјрәдим ки, дилдә јүнкүл, чәкиси ағыр олсун. О әмәл будур:

"Сүкут, хош хасијјәт, бир дә билмәдијин шеји тәрк етмәк".

Јә'ни, һәр кәс бу үч шејә риајәт етсә, ничат тапар.

Дилин төрәтдији фитнәләрдән әманда галмагдан өтрү Аллаһ-тәала ону дөрд маниәннин /ики догад вә ики дәстә дишләрин/ архасында гәрар верибдир. Бә'зи алимләр бу мәтләбә фикир

верибләр ки, Аллаһ-тәала инсана ики көз, ики гулаг бәхш едиб, лакин она тәкчә бир дил вериб ки, чох көрсүн, чох шигетсин, амма аз данышсын. Мүдрикләр дејибләр:

"Дил өзү кичик бир шејдир, амма кұнаһы бөјүк олур".

Јенә дә дејибләр:

"Инсанын башына бәла онун өз дилиндән кәлир".

Инсан көрәк дилини өн зәрури һалларда ишләтсин. Инсан чох данышдыгча, онун хәтасы да чох олур. Одур ки, агил адам сөзү чох гыса вә аз данышар. Нечә ки, дејибләр:

"Кишинин әгли там вә камил олса, сөзү аз олар".

СӘБР

Инсанын али хисләтләриндән бири дә онун сәбри вә мәтин олмасы, бәлалара тәһәммүл едиб дөзә билмәсидир. Аллаһ-тәала Гур'анда белә адамларә бәшарәт верәрәк бујуруб:

"Бәшарәт вер о сәбр едән кәсләрә ки, онларә бир мүсибәт үз верәндә дејирләр: Биз Аллаһа мөхсусуг вә она тәрәф гајыдачагыг". /Бәгәрә сурәси, 155-156-чы әјәләр/.

Сәбр үч гисмдир:

- 1) таәт вә ибадәтә сәбр етмәк, онун чәтинликләринә дөзмәк;
- 2) кұнаһдан пәһриз етмәк үчүн сәбр етмәк;
- 3) мүсибәтләрә сәбр етмәк.

Аллаһа камил е'тигады олан шәхс ибадәтә олан мәшәггәтләрә дөзүб сәбр едир; јајын узун күнләриндә ач вә сусуз галыб оруд тутур, јухусуну өзүнә һәрәм едиб кечә намазына дурур, малынын мөһәббәти гәлбиндә олан һалда хүмс, зәкат вә сәдәгә верир, чиһад заманы мұһарибәнин шиддәтинә сәбр едир, һәтта өз чанындан кечир. Булар ибадәтдә олан сәбрдир.

Инсаны һәјәтдә чәлб едән чох шејләр олур ки, ислам ганунунда нәһј едилдијинә көрә мөһкәм ијманы олан кәсләр өз нәфсләрини сахлајыб, о кұнаһ әмәлләрә әл атмырлар. Нәфсин истәкләрини боғмаг үчүн инсан өзүндә мөһкәм ирадә јарадыр вә бу чәтинликләрә сәбр едир. Белә һалларда инсан кұнаһлар гаршысында сәбр етмиш олур.

Инсанлар һәјәтда чүрбәчүр чисмани вә руһани чәтинликләрә, әзаб вә мәшәггәтләрә раст кәлир: мәсәлән, өн әзиз вә севимли адамларыны итирирләр, ачлыг, дүшмән горхусу олур, тәбини фәлакәтләрә дүچار олур, ағыр хәстәликләрә тутулулар вә и.а. Белә һалларда инсан мадди вә ја мө'нәви әзаблара вә мүсибәтләрә сәбр етмәли олур.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Сәбр елә миникдир ки, саһибинин алтында бүдрәмәз. Мүсибәтә сәбр етмәк, мүсибәт саһибинә шәмәтәт едиб шадланан кәсләр үчүн мүсибәтдир".

Сәбр етмәклә шәхс өз дүшмәнини гәмкин едир, тәшвиш етдикдә, дүшмәни шадландырыр. Мүсибәтә дүчар олан шәхс тәшвиш едәрсә, өзүнә үч әләвә бәлә варид едәр:

- 1) сәбр етмәк әчри онун әлиндән кедәр;
- 2) өз дүшмәнини шадландырмаш олар;
- 3) өз бәдәнинә вә әһвали-руһиһјәсинә зәрәр вурмуш олар.

Мүсибәт вә бәләләра дүчар олмуш шәхс дүшүнмәлидир ки, Аллах-тәаланын изни олмадан һеч бир һадисә баш вермәз, өзү Гур'анда бујурдуғу кими "ағачдан бир јарпаг дүшмәз". Буну нәзәрә алдығда, инсана бәлә үз верән заман онун тәшвиш етмәси, Аллаһын ишиндән наразы олмасы вә е'тираз етмәсини көстәрир. Одур ки, бәләја сәбр етмәмәк, Аллах-тәала һүзурунда бәјүк әдәбсизлик олар. Бәлә вә мүсибәтләрә дүчар олмуш шәхс өзүндән даһа чәтин вә ағыр һала дүшүш инсанләра нәзәр салса, өз мүсибәти онун нәзәриндә јүнкүлләшәр. Бу тәдбир, мүсибәт саһибинә тәсәлли вермәк үчүн чох фәјдалы ола биләр.

Һәзрәти-Әли әләһис-сәләм бујуруб:

"Ијман үчүн сәбр, бәдән үчүн баш мәнзиләсиндәдир" јә'ни, башсыз бәдән јашаја билмәдији кими, сәбрсиз ијман да јашаја билмәз. Одур ки, о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Сәбри олмајан кәсин ијманы да олмаз".

Јенә дә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Биз билдик ки, Аллаһын ибадәтинә сәбр етмәк, онун әзабына сәбр етмәкдән асандыр".

Сәбрин нәһәјәти одур ки, о һалда не'мәтлә мөһнәт арасында фәрг олмајыр вә ишин ахырынын јакшы олачағу мә'лум олдуғу үчүн, мөһнәт не'мәтдән јүксәкдә дурур.

Бүтүн чәтинликләрә бахмајараг сәбр, бәланын гаршысында мөһкәм дурмагдан ибарәтдир.

Аллаһ-тәала һәзрәти Давуд әләһис-сәләмә вәһј едиб бујурду:

"Мәним әхлағымдан нүмунә көтүр; мәним әхлағым будур ки, мән сәбр едәнәм. Әкәр сәбр едиб өлсән, шәһид оларсан, әкәр галыб јашасан әзиз оларсан".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Сәбр ијманын јарысыдыр, јәгин исә ијманын һамысыдыр".

Бурада "јә'гин" кәлмәсиндән мәгсәд, Аллаһын вүчудуна олан јәгинликдир.

ФӘГИРЛИК

Дүнја малындан хали олмаг фәғирлик вә ја фәғр адланыр ки, исламда мөдһә ләјиг бир кејфијәтдир. Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Фәғирләр јарым күн варлылардан табаг Чәннәтә кедәчәкләр; бу исә беш јүз ил демәкдир".

Ахы Гур'анын бујурдуғуна көрә Аллах-тәала јанында бир күн бизим миң илимиз гәрдәдир; онда јарым күн бизим беш јүз илимизә бәрабәр олар.

Фәғирин иши һәм дүнјада, һәм дә ахирәтдә варлыләра нисбәтән хејли асандыр: дүнјада ондан верки вә хәрач алмајырлар, ахирәтдә һесабаг чәкмәјирләр. Амма варлы вә дәвләтли шәхс дүнјада о дәвләти вә сәрвәти топламаг үчүн нә гәдәр зәһмәт чәкирсә, онун горуноб һифз олунмасы үчүн дә даим нихаран вә чүрбәчүр әзијјәтләрә тәһәммүл етмәли олур. Фәғир исә әјниндәки бир дәст либаса вә она јетишән күндәлик рузијә ганә' олур, варлылары нараһат едән шәјләрин һеч бири ону нараһат етмир.

Бә'зи алимләр дејибләр ки, варлыларын әзијјәт чәкдији үч шәјдән фәғирләр асудәдир. О үч шәј бунлардыр:

"Падшаһын һөкмдарын/ зүлмү, гоншуларын һәсәди, гардашларын јалтағлығы".

Бурада "гардашлар" демәклә, танышлар, јолдашлар вә достлар нәзәрдә тутулур. Јенә дә дејибләр:

Фәғирләр үч шәји өзләринә мөхсус едибләр; јәгинлик, гәлбин фәрағәти вә Гијамәтдә һесабатын јүнкүлгүјү. Гәниләр исә үч әзијјәти өзләринә гәбул едибләр; өзләринин бәдән зәһмәтини, гәлбләринин һәмишә мәшғул олмасыны, бир дә Гијамәтдә һесабатын чәтинлији.

Аллаһ-тәалаја мүғәррәб олан кәсләр дүнјадан әл чәкдикләри үчүн һәмишә фәғир олурлар. һәзрәти-Муса пејғәмбәр /ә/ күнләрлә ач галарды, от-әләф јејәрди. Бир күн өз фәғирлијиндән Аллах-тәалаја шикајәт етди. Бу һалда она вәһј кәлди:

Фәғир о кәсдир ки, онун мән кими һимәјәдары јохдур; нахош о кәсдир ки, онун мән кими тәбиби јохдур; фәриб о кәсдир ки, онун мән кими муниси јохдур. Ја Муса, бир парча арпа чөрәјинә ганә' олуб разылаш, онунла рәмәғиви сахла; бир парча әски илә бәдәниви өрт, мүсибәтләрә сәбр ејләр. Ја Муса, Фир'овна вердијим дәвләтә тәәчүб етмә; о дәвләт дүнја һәјатынын бәзәји вә чичәјидир ки, ондан ләззәт алыр".

Һәзрәти Иса пејғәмбәр /ә/ дә сон дәрәчә фәғир олуб вә зилләтлә јашајыб. О Чәнаб /ә/ дејәрмиш: хадимим – мәним

әлләрим, минңим – мәним ајагларым, фәршим – јерин үзү, балышым – даш, ғышда истилијим – Күнәш, кечәләр чырағым – Ај, чәрәк гатығым – ачлыг, шиарым – хөвф, либасым – јун, мејвәм вә сәбәм – һејванлар үчүн јердә битән нәбататдыр. Мән һәр шејдән имтина' етмишәм, мәним һеч бир шејим јохдур; одур ки, јер үзүндә мөндән варлы адам јохдур.

Һәзрәти-Нух пејғәмбәр /ә/ Шејхүл-мүрсәлин адланыр, јә'ни мүрсәл пејғәмбәрләрин гочасы, чүнки о, бә'зи рәвәјәтләрә кәрә ики мин беш јүз ил јашамышды, амма өзүнә бир св тикмәмишди. Сәһәр ачыланда дејирди ки, ахшама чыхмарам, ахшам оlanda дејирди ки, сәһәрә чыхмарам.

Һәмчинин дә бизим Пејғәмбәримиз Һәзрәти Хатәмүл-Әнбија, сәлләллаһу әләһи вә алиһи вә сәлләм, дүнјада алтмыш үч ил өмр еләди, амма ики кәрпичи бир-биринин үзәринә гојмады. Бир дөфә о Чәнаб /с/ кәрду ки, сәһабәләрдән бириси кипс вә кәрпичдән св тикир. Бујурду:

Иш бундан даһа тәләсикдир; јә'ни ахирәт тәдарүкү көрмәк үчүн даһа чох тәләсмәк лазымдыр.

Һәзрәти Ибраһим пејғәмбәр Әбул-Әнбија адланыр, јә'ни, пејғәмбәрләр атасы; чүнки ондан сонра кәлән пејғәмбәрләрин һамысы онун нәслиндәдир. О да дүнјага бөл бағламады, фәғир јашады, дүнјадан өзүнә һеч бир шеј көтүрмәди, онун либасы - јундан, једији арпа чәрәји иди.

Һәзрәти-Сүләјман пејғәмбәр өзүнүн мөһтәшәм падшаһ олмағына бахмајараг, түкдән тохунмуш палтар кәјерди. Кечә араја кәләндә әлләрини бојнуна салыб ајаг үстә дуарды, сүбһә гәдәр ағлајарды. Хурма ағачы јарпагларындан өзүнә гут /һәмәк/ һазырлајарды, онунла гидаланыб күзәрән едәрди. О Чәнаб /ә/ Аллаһдан падшаһлыг истәмишди ки, кафир падшаһлара гәләбә чалсын. О, өз мәашы үчүн дөвләт хәзинәсиндән истифадә етмирди, гәнаәтлә јашајарды.

Бәшәријәтин ағасы Һәзрәти-Мүһәммәд Әл-Мүстәфа, сәлләллаһу әләһи вә алиһи вә сәлләм, чәнаблары күнләрлә ач галарды; белә вахтларда о Һәзрәт /с/ гарнына даш бағлајарды, сонра бујурарды:

"Чох һөрмәтли вә дәјәрли шејләр вар ки, һәғир вә дәјәрсиз сајылыр; чох јүнкүл вә һәғир шејләр вар ки, онлара һөрмәт олунмалыдыр; чох кәсләр вар ки, дүнјада ач вә чылпаг, ахирәтдә исә не'мәт ичиндә олар. Елә кәсләр дә вар ки, дүнјада не'мәт ичиндә, Гијамәтдә исә ач вә чылпаг олар. Билин ки, Чәһәннәм әһлинин әмәли јүнкүл вә шәһвәтли сөзләрдир; Чәһәннәт әһлинин әмәли уча вә али сөзләрдир. Билин чох олур ки, шәһвәтлә кечән

бир саат, Гијамәтдә узун мүддәтли һүзнә сәбәб олур".

Һәзрәти-Әли әләһис-сәламын һалы исә һамыја мә'лумдур. Сүвәјд ибни Фәфлә нәғл едир ки, Әли әләһис-сәлама бей'әт олунандан сонра онун свинә кетдим. О Чәнаб /с/ кичик бир һәсир үстүндә әјләшмишди; свдә өзүндән башга бир кәс јох иди. Әрз еләдим: Ја Әмирәл-мә'минин, бейгүл-мал сәнин әлиндәдир, амма свә лазым олан шејләрдән һеч бирини мән бурада көрмүрәм. О Чәнаб /ә/ бујурду:

"Мүвәғәти вә көчәри свдә св мүхәлләфәты јығмазлар; бизим даими свимиз вар, јашшы шејләримизи ораја көндәририк".

Бу ифадәләрлә О Чәнаб /ә/ демәк истәјирди ки, бу дүнјада бир аз мүддәт галачағы, әбәди свимиз ахирәт свидир. Дүнјада әлимизә кәлән шејләри сәләгә вә диһәр хәјр әмәлләрлә ахирәт свимизә көндәририк. О Чәнаб /ә/ дүнја малына әсла мејл етмәмиш вә дөфәләрлә бујурмушдур:

"Мән дүнјаны үч дөфә бошајыб тәлаг вермишәм". О Чәнаб /ә/ өз фикрини она кәрә бу кәзәл бәди чүмлә илә ифадә едир ки, әрәб дилиндә "д ү н ј а" сөзү гадын чинсинә мәнсуб олан кәлмәдир, мә'насыда "алчаг" демәкдир. Ислам ганунунда бир гадыны үч дөфә алыб-бошајан кишијә о гадын өмүрлүк һәрәм олур. О Чәнаб /ә/ истиғарә дили илә бу дүнјадан әбәди олараг әл чәкдијини билдирмәк истәјир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурду:

"Аллаһа һеч елә бир ибадәт еләмәк олмаз ки, заһидлик гәдәр сәвабы олсун".

Гијамәт күнү Аллаһ-тәала фәғирләрә бујурар:

"Сизи алчалтмаг үчүн фәғир етмәмишәм; билин ки, сизин хәјриниз бундадыр".

Бә'зи асимани китабларда Аллаһ-тәала бујурду:

"Варлылара сәрвәт вермәјим онлара һөрмәт әләмәти дејил, әкәр белә олсајды, онлары фәғир едәрдим. Әкәр фәғирләр олмасајды, варлылардан Чәһәннәтә кәдән олмазды".

Имам Чә'фәр Садиғ әләһис-сәламан рәвәјәт едирләр ки, бир күн бир нәфәр фәғир /касыб/, Пејғәмбәр /с/ чәнабларынын јанына кәлди; орада бир дөвләтли шәхс дә вар иди, фәғир ораја јахынлашанда, о дөвләтли шәхс өз либасыны чәкиб, ондан араланды. Пејғәмбәр /с/ бујурду ки, бу ишин мә'насы нәдир? Горхдун ки, онун фәғирлијиндән сәнә дә јапышар? Ја ки, сәнин дөвләтин она јапышар? О шәхс деди ки, ја Рәсуләллаһ /с/, бу сөздән сонра мән өз дөвләтимин јарысыны бу фәғирә верирәм. О Чәнаб /с/ фәғирә бујурду: Буну ондан гәбул едирсәнини? Фәғир деди: Јох, гәбул етмирәм. О Чәнаб /с/ сорушду: Нә үчүн гәбул

етмирсэн? Фәгир деди: - Горхурам ки, о мал мөним әлиме кәләндән сонра о хасијәт мәнә дә кечәр.

Гейд едәк ки, Аллах-тәаланын дини вә бүтүн пејғәмбәрләрин шәриәтинин интишары Адәм дөврүндән та бизим Хатәмүл-Әнбија Пејғәмбәрә /с/ гәдәр һәмишә фәгир кәсләрин әли илә олуб. Аллах-тәаланын шәриәтини рәдд вә инкар едәнләр исә һәмишә дөвләт вә сәрвәт сәһибләри - ғәһиләр олубдур. Аллах-тәаланын бу ишинә е'тираз едәнләр дә аз дејил; онлар дејирләр ки, әкәр јахшы адамлар Аллах-тәаланын достудурса, нә үчүн онлары дүңја малындан мәһрум вә хәлгин нәзәриндә зәлил едир? Бу чүр ирад едәнләр үчүн белә бир мисал мүнәсиб олар:

Бир адам дарысгал, гаранлыг вә рүтубәтли бир зирзәминдә көһнә бир һәсир үстүндә јатыб-дурур, белә бир мәнзилдә јашајыр; амма бејтүл-хәласыны /ајаг јолуну/ кенишләндириб ораја гијмәли халчалар салыб, чылчыраглар асыб, кешиш пәнчәрәләр гојуб ипәк пәрдәләр асыб, гызылдан афтафа гојуб, истираһәт үчүн ән јахшы бир шәраит јарадыб. Белә адама ирад тутмазлармы? Ахы инсан бејтүл-хәлаја зәрурәт үзүндән кетмәли олур вә орда мүмкүн гәдәр аз галмаг истәјир; она көрә дә орада јалныз ән вачиб вә лазым олан шәраити јарадыр. Лакин ев онун даими јашајыш вә истираһәт јеридир; орада бир өмр јашамаг үчүн бүтүн шәраит вә сәлигә олмалыдыр.

Бу мисалда бејтүл-хәла-дүңја, ев исә-ахирәтдир. Инсанлар дүңјаны көрүр, она инаныр, ахирәти көрмәјир; орадан кәлиб хәбәр кәтирән олмајыб. Она көрә ахирәтә ја инанмајырлар, ја да чох зәиф бир куманлары вар; јә'ни дүңјаны - нәгд, ахирәти нисјә һесаб едирләр. Одур ки, һеч кәс нәгди гојуб нисјә дальныча кетмәк истәмир. Бу мисалдан ајдын олмалыдыр ки, Аллах-тәала бу "бејтүл-хәланы" /дүңјаны/ бир мұкафат вә ја һәдјијә ады илә өз истәкли бәндәләринә вермәји һәм онлара, һәм дә өзүнә лајиг билмир; чүнки мұкафат вә һәдјијә үчүн онлара көзәл јарашыглы вә дөб-дөбәли гәсләр, чәваһиратла бәзәнмиш отаглар, пәргу јатаглар һазырламышдыр. Бу онларын әбәди ахирәт еви - Чәннәтдир ки, дүңјада Аллах-тәаланын варлыгына јәгинлији олан вә онун әмр-нәһјинә әмәл едән кәсләр бу не'мәтә наил олачаглар.

Бурада бир суал мејдана чыхыр: Мәкәр Аллах-тәала өз ме'мин бәндәләрини һәр ики дүңјанын не'мәтләриндән фејзијаб едә билмәзми?

Бу суалын чавабы будур ки, Аллах-тәала өз истәкли бәндәләринә бу дүңјанын не'мәтләрини лајиг билмир; онлар үчүн ахирәтин елә не'мәтләрини һазырламышдыр ки, бу дүңјада

онларын мислини һеч ким көрмәјиб.

Икинчи, һәм дә даһа әсаслы чаваб одур ки, инсана дүңја не'мәтләрини вердикдә о, бу не'мәтләрә алудә олур, башы гызышыр, түҗан едир; ахирәт јаддан чыхыр, һәтта ону инкар едәрәк кафир оланлар да олур. Нечә ки, Һәзрәти-Мусанын јахын гоһуму олан Гарун әвәлләр мүсәлман олдуғу һалда гызыл гајырмағы /кимјаны/ Һәзрәти-Муса әләһһис-сәламдан өјрәндикдән сонра Аллаһы инкар едиб кафир олду. О гәдәр гызыл топламышды ки, Гур'анын хәбәр вердијинә көрә онун хәзинәләринин ачарларыны бир гүввәтли адам чәтинликлә галдырарды. Ахырда о хәзинәләр Гарун илә бирликдә јерә гәрг олду.

Аллаһ-тәала Гур'анда бујурур:

"Һәгигәтән, инсан өзүнү еһтијачсыз көрдүклә түҗан елә".

/Әләг сурәси, 6-7-чи ајәләр/

Јухарыда дејилән Гарун әһвалаты бу ајәјә јахшы мисалдыр.

Бу гыса изаһдан мә'лум олур ки, инсана һәм дүңја, һәм ахирәт не'мәтләри вермәк бәндәләрин хәјринә дејил; она көрә дә Аллах-тәала буну онлар үчүн мәсләһәт көрмәјиб. Аллах-тәала өз истәкли бәндәләрини бу дүңја малынын афәтләриндән хилас етмәк мәгсәдилә онлары бурада фәгир едир, онларын әмәлләринин мұкафатыны түкәнмәз не'мәтләрилә верир. Һәм дә фәгирлијә сәбр етмәклә о шәхсләр сафлашыр, е'тигадлары мөһкәмләшир; бунунла да онлар әләвә әчрә чатыр, даһа јүксәк мұкафатлара лајиг олурлар. Фәгир ме'минләр бу чәһәтләри нәзәр алыб, фәгирликдән шикајәт етмәмәлидирләр.

Бүтүн бу дејиләнләрә көрәдир ки, Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Фәгирлик мөним фәхримдир".

Бу кәлам сәрвәт сәһибләринә билдирир ки, дүңјанын фани сәрвәти фәхрә лајиг олан шәј дејил, јалныз ахирәтин бағи не'мәтләри илә фәхр етмәк олар.

ГӘНАӘТ

Гәнаәт - гане' олмаг демәкдир. Шәхс өз әлиндә олан не'мәтләрә гане' оларса, онларла кифәјәтләниб шүкр едәрсә, бу, онун улви хисләтләридир вә мәдһә лајигдир. Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ чәнабларынын ән јахын сәһабәләриндән олан Чабир ибни Әбдуллаһ Әнсари нәгл едир ки, о Һәзрәт /с/ бујурду:

"Гәнаәт елә бир хәзинәдир ки, фәнаја кетмәз".

Јенә о Һәзрәт /с/ бујуруб:

"Пақдамөнлик еткилән ки, хәлгин ән ибадәтчи адамы оласан; өз әлиндә олана гане' ол ки, хәлгин ән чох шүкр едән адамы оласан; өзүн үчүн истәдјин шеји хәлг үчүн дә истә ки, мө'мин оласан; өз гоншун илә гоншулуғу јахынлашдыр ки, мүсәлман оласан; аз күл ки, чох күлмәк гәлби өлмәдүрәр. Инсанлар өлүдүр, лакин Аллаһ-тәаланын гәнаәт хисләти бәхш етдији кәсләр диридри. Гәнаәт кимдә өзүнә јер тапыбса, о кәс раһәтдир. Гәнаәт бир мәләкдир ки, јалныз мө'мин кәсләрнин гәлбиндә өзүнә јер тапар. Гәнаәтлә бирликдә риза /Аллаһдан разы олмаг/ заһидлијин башыдыр. Бунун мө'насы одур ки, инсан шәһвәтләр олмајан јерләрдә мәскун олсун, рузинин азлыгына разылашсын вә фөвтә кедән шеј үчүн тәәссүф етмәсин".

Бир күн һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бир гәссаб дүканынын јанындан кечәндә көрдү ки, орада јахшы әт вар. Гәссаб деди ки, јахшы јағлы әтдир, ал, апар. О Чәнаб /ә/ билдирди ки, ону алмаға пулу јохдур. Гәссаб деди ки, мән онун пулу үчүн сәбр едәрәм. О Чәнаб /ә/ бујурду: - Мән дә јаванлыға сәбр едәрәм.

Аллаһ-тәала беш шеји беш шејдә гәрар вериб: әзизлији таәтдә вә ибадәтдә: зилләти – күнаһда вә мө'сјәтдә; һикмәти – бош гарында вә ачлыгда; һејбәти – кечә намазында; гәнилији – гәнаәтдә.

Асимани китаб олан Зәбурда дејилир:

Рәвајәт олунур ки, Давуд пејғәмбәр /ә/ Аллаһ-тәалаја әрз елди ки, еј Рәббим. Чәннәтдә мәнә гоншу олачаг шәхси мәнә көстәр. Аллаһ-тәала она вәһј етди ки, Чәннәтдә сәнин гоншун Јунус пејғәмбәрнин атасы Мәтта олачаг. Һәзрәти Давуд онун көрүшүнә кетмәк үчүн Аллаһ-тәаладан изн алды. Сонра өз оғлу Сүлејманын әлиндән тутуб, Мәттаны тапмаға кетди. Сораглашыб онун свини тапды. Көрдү ки, хурма ағачы јарпағларындан гурулмуш бир дахмадыр, амма саһиби орада јохдур. Давуд өз оғлу илә бирликдә ону көзләмәјә башладылар. Бир гәдәрдән сонра о, кәлди; башында бир дәрз одун вар иди. О, одунлары сатандан сонра Һәзрәти-Давуд өз оғлу Сүлејман илә бирликдә кәлиб онула көрүшдү. Мәтта онлары өз мәнзилинә апарды. О, одун пулу илә алдығы арпаны әл дәјирманына чәкиб үјүтдү. Сонра о ундан хәмир јоғуруб биширди, вә һазырадығы чөрәкләри дүз илә бирликдә сүфрәјә јојду. "Бисмиллаһ" дејиб шүкр етмәјә башлады:

"Пәрвәрдиқара, сәнә чох шүқүрләр олсун ки, мәнә әгл вермисән, сийһәт вә гүввәт әта етмисән; әкәр бунлары мәнә вермәсәјдин, кедиб одун ғыра билмәз, онлары кәтирә билмәздим. Ғырдығым одунларын ағачларыны мән сувармамышам, сән

онлары мәнә пулсуз верирсән, сонра онлары сатмаг үчүн сән мәнә мүштәри көндәрисән. Бу одунларын пулундан алдығым арпаны мән әкмәмишәм, суламамышам, бичмәмишәм. Дашы мәнә табе' етмисән, онула арпаны әзирәм; оду мәним ихтијарыма вермисән, онула өзүмә чөрәк вә хөрәк биширирәм; мәнә иштәһа вермисән, әкәр о олмаса јејә билмәрәм. Пәрвәрдиқара, сәнин не'мәтләриви саяыб гуртара билмирәм."

О, бунлары дејиб сәчдәјә дүшдү вә шиддәтлә ағламаға башлады. Давуд /ә/ өз оғлуна деди, еј Сүлејман, мән бу кишидән артыг шүкр едән адам кәрмәмишәм, онун Чәннәтдә ән али мөгам тутмаға һәгги вар. Гәнаәтин ән јүксәк вә камил дәрәчәси будур.

ҺҮЗН ВӘ ОНУН ФӘЗИЛӘТИ

Гәлби һәзин вә һәмишә кәдәрли олмаг, һәгги инсан саһиби олан һәр мүсәлмана мөхус вә пејғәјәтдир. Ахы инсан нә үчүн дә гәмкин вә һүзнлү олмасын. О ушаг икән дил ачмамыш вахтларында бәдәниндә олан дәрд, ағры вә дикәр әзијәтләри ифадә едиб дејә билмир; бүтүн бунлары ағламагла ифадә етмәли олур. Онун һүзнү дүнаја кәлдији илк дөгигәләрдән белә башланыр. Сонрақы һәјат мәрһәләләриндә бир тәрәфдән өз јашајышында раст кәлдији дүнаја чәтинликләри – өзүнә вә аиләсинә рузи, св, либас вә дикәр зәрури шәјләрин тәдарүкү, она варид олан мүхтәлиф нахошлуғлар, дүшмән вә мүһарибә горхусу, валидејн вә өвлад иткиси – нәһәјәт, гочалыг, һәрәкәт вә иш гәбилијәтини итириб башгаларына мөһтач олмаг, дикәр тәрәфдән ахирәт чәтинликләри; өлмәјин, чан вермәјин шиддәти, истәклиләрдән арылыб, онлары әбәди тәрк етмәк, сонра исә м ү б һ ә м бир аламә көчүб, өмрү узуну бәсләдији назәнин бәдәни чүрүдүб гурдлара јем еләмәк, сонра да Аллаһ-тәала һүзурунда өзүнүн дүнајақы өмәлләри барәсиндә һесабат вермәк, өз күнаһларына көрә утаныб Аллаһдан хәчәләт чәкмәк, һәм дә бу күнаһлара көрә Чәннәнәм чәзасы алмаг, әләвә олараг, дүнајада хәлгдән кизләтдији бәд өмәлләринин үмум хәлг арасында ашқара чыхмасы вә онун хәчәләти – бүтүн бунлар инсаны кәдәрләндирмәјә биләрми? Һәр инсан бунлары күлл һалында һәр ан нәзәрә кәтирсә, онун күлмәк гәбилијәти јоха чыхар.

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары һәмишә һүзнлү оларды. О Чәнаб /с/ гарагабаг дејилди, лакин онун мүбарәк сурәтиндә һәмишә кәдәр әламәтләри көрүнәрди. Үмумијәтлә, салиһ адамларә мөхус сифәтләрдән бири дә һүзндүр. Аллаһ-тәала һәзин вә

көдөрли гөлблери дост тутар. Аллах-тәала бир гөлби севәндә она һүзн нәсиб едир. һүзнү олмажан гөлб виран ев кими хәрабәдир.

Хәбәрләрдә дежилир ки, әкәр бир чәмаәтин ичиндә гөлби мәнәун олан бир кәс оларса; Аллах-тәала о үммәтә рәһм едәр. Лакин хәлг ичиндә гөлби һәзин кәсләр көрсәнмәјир; әкәр һәзин кәсләр тапылса да, онларын һүзнү жалһыз дүңја ишләриндән өтрү олар. Инсан әчајиб бир мәхлуғдур; һәјат јолу үстүндә дуруб, ону көзләјән фачиәләри билдији һалда күлүр, кәләчәк арзуларынын һәјата кечмәси барәсиндә дүшүнүр вә чалышыр; күја өлүм фачиәси һеч она аид дејил. Көрүнүр ки, бу да инсанын һәјат фәлсәфәсиндә бир шәртдир; әкс тәгдирдә инсан дүңјадан әлагәни тамамилә кәсәр, һәјат шәрајити позулар, нәсл артымы олмаз, инсан нәсли азалар вә бәшәријјет мәнв олар.

МУРАГӘБӘ

Инсан өзүнүн һәр бир ишиндә кәрәк нәзәрдә тутсун ки, о, өз Халигинин, јә'ни, Аллах-тәаланын нәзарәти алтындадыр; ән хәлвәт јерләрдә дә о, тәк дејил, Аллах-тәала орададыр вә ону көрүр. Буна **м у р а г ә б ә** дејилир. Рәсули-Әкрәм /с/ өз сәһабәләринә бујуруб:

"Аллаһа о чүр ибадәт елә ки, күја ону көрүрсән, һәрчәнд сән ону көрмүрсән, ахы О, сәни көрүр".

Бу кәлам **мурәгәбә** мәсәләсинә ишарәдир. Инсан кәрәк бу мәсәләни өзүнә ашыласын ки, Аллах-тәала ону һәмишә өз нәзарәти алтында сахлајар, өзү дә һарада олса, она јахындыр; онун ишләрини, әмәлләрини көрүр вә билир, сөзләрини ешидир, онун бүтүн сиррләриндән хәбәрдар олур. Ондан бир шеј кизләтмәк вә Онун сәлтәнәтиндән кәнара чыхмаг да мүмкүн дејил.

Луғман өз оғлуна нәсиһәт едәрәк дејир ки, оғлум, күнаһ етмәк истәсән, елә бир јердә ет ки, Аллах сәни көрмәсин.

Бир алим өз тәләбәләрини галдырыб, онларын һәрәсинә бир гуш верди вә деди ки, бу гушлары елә бир јердә кәсин ки, сизи һеч кәс көрмәсин. Онларын һәрәси бир хәлвәт јер тапыб, гушлары кәсдиләр вә кәгириб устада кәстәрдиләр. Јалһыз бир тәләбә гушу дири һалда гајтарыб кәгирди вә алимә деди: мән елә бир јер тапа билмәдим ки, орада ваһид вә јеканә олан Аллах мәни көрмәсин.

Алим бу тәләбәјә "афәрин" деди; сонра тәләбәләрә изаһ етди ки, бу ишдә онун мәгсәди о иди ки, Аллах-тәаланын һәр јердә һазыр олдуғуну онлара билдирсин.

Рәвајет едирләр ки, бир чаван оғланын јахшы ибадәт етдијини көрүб сорушурлар ки, о, һансы әсас вә е'тигада көрә бу чүр ихласла ибадәт едир? Оғлан деди ки, мән дөрд хисләт әсасында буна наил олмушам:

1. Көрдүм ки, мөним рузиләрим өз вахтында мәнә јетишир, фөвт олмајыр; билдим ки, Аллахын вә'дәси доғрудур. Одур ки, онун вә'дәсинә инаныб е'тибар етдим вә архајын олдум.

2. Билдим ки, мәнә лазым олан әмәли башга бир адам мөним үчүн етмәјечәк; она көрә бу ишлә өзүм мәшғул олдум.

3. Билдим ки, әвәлим гәфләтән кәләчәк; одур ки, ахирәт тәдарүкүнә мәшғул олдум.

4. Билдим ки, хәлвәтдә вә ашкарда мән Аллах-тәаланын нәзәриндән фәјиб ола билмәрәм; она көрә дә һәр һалда өзүмә фикир верирәм вә өзүмү нәзарәт алтында һесаб едирәм.

Һәгигәтән, инсан өзүнү нәзарәт алтында һесаб етсә, һеч вахт күнаһ етмәјә чәсарәт етмәз.

ЗИКР ВӘ ИБАДӘТ

Аллах-тәала Гур'ани-кәримдә бујуруб:

"Мәни зикр един ки, мән дә сизи зикр едим".

Инсанын Аллах-тәалаја һәр ан еһтијачы олдуғу үчүн кәрәк һеч бир ан Ону јаддан чыхармасын., о Үлви Вүчудун һәггини вермәк гәсдилә олмаса да, өз еһтијачы хатиринә Ону һәр ан јада салыб шүкр етмәлидир. Һәр кәс өз вүчданы илә буна мәс'улдур. Инсанлар бу мәс'улијәти јеринә јетирмәк әвәзинә о Үлви Зат һүзурунда әдәбсизлик гылыр, һәтта онун варлығыны инкар да едирләр.

Аллах-тәала бу мәзкур әјәдә онлары гәфләтән ајырыр вә баша салыр ки, "еј нашүкүр бәндәләр, сиз мәни јаддан чыхарырсыз, лакин мән сиздән өз не'мәтләримни кәсмирәм, сизи јаддан чыхармырам".

Бу, о Үлви Затын аличәнаблыг әләмәтидир; әкәр белә бир Үлви Вүчүдә е'тина едилмәсә, онун ағыр чәзасына тәһәммүл етмәк лазым кәләр. Одур ки, әјәји-шәрифәдә хәбәрдарлыг едилир ки, бәндәләр о Зат-и-Әгдәси һәмишә зикр етсинләр; белә оларса, Аллах-тәала да онлары зикр едәр; јә'ни, өз мәрһәмәт нәзәрини онларын үстүндә сахлар.

Инсан өзүнүн бүтүн өмрүнү Аллах-тәалаја зикр етмәклә кечирсә, онун вердији не'мәтләрин шүкрүнү јеринә јетирә билмәз; чүнки бу не'мәтләр о гәдәр чохдур ки, онлары сажмагла гуртармаз.

Аллаһ-тәала Гур'ани-мәчиддә буруру:

"Әкәр Аллаһын не'мәтләрини саямаға башласаныз, онлары саяыб гуртара билмәзсиниз".

Аллаһ-тәаланын бу сонсуз не'мәтләринин шүкрүнү јеринә јетирмәјә һеч кәс гәһәммүл едә билмәз. Лакин инсан өз гүввәси вә имканы даирәсиндә бу не'мәтләрин шүкрүнү Аллаһ-тәаланын гәләб етдији гәдәр јеринә јетирәрсә, өз борчунун чү'зи бир гисмини әдә етмиш олар. Ајәјә-шәрифәдә дејилән "зикр" һаман гәһәммүл едилә билән ибадәтдир ки, Аллаһ-тәала ону бәндәләрә вачиб буруруб.

Асимани китабларын бириндә Аллаһ-тәала буруруб:

"Мәни зикр едән /кәс/ мәним, гонағымдыр, мәнә итаәт едәнләр – мәним не'мәтләрим ичиндә, шүкр едәнләр исә онлара вердијим бошлуг ичиндә олар. Мәнә күнаһ едәни өз рәһмәтимдән мә'јус етмәрәм; әкәр төвбә етсә, ону севәрәм; әкәр нахош олса, мән онун тәбиби оларам; она мүсибәт, гәм-гүссәс верәрәм ки, ону күнаһлардан вә ејбләрән тәмизләјиб пак едим".

Имам Зейнүл-абидин әләјһис-сәламдан рәвәјәт олуру ки, Аллаһ-тәала буруруб:

"Әкәр мәни таныјан кәс мәнә күнаһ етсә, бир мәни танымајаны она мүсәлләт едәрәм".

Ермәни кафирләринин Азәрбајчан хәлгинә мүсәлләт олдуғу һазырки вахтда бу кәламы шәрһ етмәјә ештијач јохдур.

Јенә о Чәнаб /ә/ буруруб:

Ме'минин нүтги – зикр, оручу – Аллаһын гүдрәти барәсиндә фикр, нәзәри – е'тибардыр.

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам буруруб:

"Үч шеј вар ки, онлары әмәлә кәтирмәк һеч бир шејә зијан вермәз. О шејләр бунлардыр:

- 1) Гәм-гүссәли, кәдрли вахтларда дуа етмәк;
- 2) Күнаһлардан пәшиман олуб төвбә етмәк;
- 3) Әлдә олан не'мәтләр үчүн шүкр етмәк.

Рәсули-Әкрәм /с/ буруруб ки, инсанын сағ чининдә отуруб онун хәјр әмәлләрини јазан мәләк сол чининдә отуруб шәһр әмәлләри јазан мәләк үзәриндә әмирдир. Бәндә бир пис әмәл едәндә сағ чининдәки мәләк дејир ки, бу пис әмәли јазмаға тәләсмә, гој једди саат кечсин. Әкәр једди саат кечсә вә бу мүддәтдә о бәндә төвбә вә истиғфар етмәсә, онда сағ чининдәки мәләк дејәр: - Инди јаз; бу бәндә нә һәјасыз имиш!

Пејғәмбәр /с/ буруруб ки, Ме'рач кечәси асиманлары сәјр едәркән Чәннәтә дахил олдум; орада гырмызы јагутдан бир гәср көрдүм ки, дахили онун харичиндән көрүнүрдү.онун дүррдән вә

Зәбәрчәддән ики гүббәси вар иди. Чәбрәилдән сорушдум ки, бу гәср киминдир? Деди ки, ким хош данышса, даим оруч олса, ачлара тәам версә, кечәләр һамынын јатдығы вахтда ајағ үстә дуруб намаз гылса, ибадәт етсә, бу гәср.она вериләр. Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам сорушду: Ја Рәсуләллаһ, сәнин үммәтиндә буру етмәјә кимин тагәти чатар? О Чәнаб /с/ буруру: Билирсәнинми кимин кәламы хош олар? Сонра о Чәнаб /с/ өзү өз суалына чаваб верди:

- О кәс ки, дејир:

"Сүбһәнәллаһи вәһәмдү лиллаһи вә ла илаһә илләллаһу вәллаһу әкбәр".

Сонра буруру: Билирсәнинми даими оруч олан кимдир? Сонра өзү әләвә етди: О кәс ки, Рәмазана ајыны оруч тутуб вә һеч бир күндә оручуну сындырмајыр. Сонра буруру: Билирсәнинми ачлара ким тәам верир? О Чәнаб /с/ јенә дә өзү чаваб верди: О кәс ки, хәлгән тәмәнна етмәдән өз аиләсини бәсләмәк үчүн сә'ј едир. Сонра буруру: Билирсәнинми хәлгин јатмыш вахтында ким ојағ галыр? Јенә дә өзү буруру: О кәс ки, ахырынчы иша намазыны гылана гәдәр јатмајыр, амма һаман вахтда јәһудиләр вә хачпәрәстләр јатмыш олурулар.

Аллаһ-тәала Давуд пејғәмбәрин мүнәчаты заманы она мүрачидәт едәрәк буруру:

"Ја Давуд, кечәләр улдузлар уча нөгтәләрә чыханда мәнә тәсбиһ ет вә зикриви артыр ки, мән дә сәни зикр едим. Ја Давуд, пақдамән шәхсләр кечәләр јатмазлар, Мәнә ситајиш едиб намаз гыларлар, күнләрини дә мәним зикримлә кечирерләр. Ја Давуд, арифләр кечә ојағ галмагла көзләрини сүрмәләјерләр вә намаз гылараг гиямада дурмагла Мәним разылығымы ахтарарлар. Ја Давуд, дедикләринми ешит; һәгигәтән, дејирәм ки, Мән күнаһкар бәндәјә онун өзүндән артыг рәһм едирәм; о, мәни иштәмәкдән чоһ мән ону истәјирәм; онун мәнән утанмағындан чоһ, мән ондан утанырам".

Бүтүн бунлардан сонра Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын бу кәзәл кәламыларыны хатырлајаг:

"Һәр кәсин ики күнү бәрабәр олса, о кәс зијан чәкмиш адамдыр; һәр кәсин сабаһы бу күнүндән шәһр олса, о кәс мөл'ундур; һәр кәсин әмәлиндә нөгсан олмаса, нөгсан онун әглиндә олар; һәр кәсин әмәлиндә вә әглиндә нөгсан олса, онун өлмәји галмағындан јахшыдыр".

Пејғәмбәр /с/ буруру ки, Гиямәт күнү пәшиман олмајан адам олмајачаг, лакин бу пәшиманлыг һеч кәсә фәјда вермәјәчәк. Хошбәхт кәсләр Чәннәти вә орада пақдамән шәхсләр үчүн

назырланмыш не'мәтләри көрүб пәшиман олачаглар ки, о дәрәчәләрә јетишмәк үчүн лазым олан әмәлләрдән каш чох едәјди, Беһиштин даһа јүксәк мөгамларына учалајды. Бәдбәхтләр исә Чәһәннәми, онун одлу нәфәсини вә күнаһлар үчүн назырланмыш әзаб нөвләрини көрүб, дүңјада имкан вар икән етдији күнаһларына төвбә етмәдији үчүн пәшиман олачаг.

Одур ки, Аллаһ-тәала Гур'анда бујуруб:

"Өз пәрвәрдикарыңыздан мөғфирәт вә әфв истәмәјә тәләсин".

/Али-Имран сурәси, 133-чү әјә/

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан рәвајәт олунар ки, Аллаһ-тәала бујуруб:

"Бәндә нафилә намазлары гылмагла мәнә мүгәррәб олар, мән ону севәрәм; елә ки, она мәнәббәт јетирдим, онун ешидән гулағы, көрән көзү, иш көрән әли оларам; әкәр мәнән бир шеј истәсә, она әта едәрәм; әкәр мәнән пәнәһ истәсә, она пәнәһ верәрәм".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

Бәндә өз јатағындан көзү јухулу һалда кечә намазына галханда, Аллаһ-тәала онунла мәләкләрә фәхр едәр вә бујуруб:

"Көрүрсүнүзмү, бәндәм өз јатағындан галхыб; Мәним хатиримә ширин јухуну тәрк етди вә она вачиб етдијим намаза башлады. Инди сиз шаһид олуң, Мән онун бүтүн күнаһларыны бағышладым".

Ајишә рәвајәт едир ки, Пејғәмбәр /с/ кечәләр дуруб намаз гыларды, Гур'ан охујуб аглајырды; сонра јерә әјләшиб јенә дә охујар вә аглајарды. Сонра узанарды, јенә дә охујарды вә о гәдәр аглајарды ки, көзүнүн јашы мүбарәк саггалыны исладарды. Ајишә о Чәнаба (с) дејәрди ки, ја Рәсуләллаһ, нә үчүн бу гәдәр аглајыб, өзүвә әзијәт верирсән? Аллаһ-тәала өзү Гур'анда /Фәһ сурәси, 2-чи әјәдә/ бујуруб ки, сәнин бүтүн күнаһларыны бағышлајыб. О Чәнаб /с/ бујуруб:

"Мәкәр мән шүкр едән бәндә олмамалыјам?"

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гыш, мө'минин баһарыдыр, күнләри гысадыр, - оруч тутур, кечәләри узундур – намаз гылыр, ибадәт едир".

Јенә дә бујуруб:

"Кечә намазы гылынан вә Гур'ан охунан ев асиман әһлине парлаг улдуз кими нур сачар".

Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәлам бујуруб ки, кечә намазынын вахты чәддимиздән бизә јетишән бир вахтдыр. Чәддим бујуруб ки, Аллаһ-тәаланын бир мәләки вар, һәр сәһәр нида едәр:

"Бир дуа едән вармы ки, онун дуасыны мүстәчаб едим? Бир

истиғфар едән вармы ки, онун күнаһларыны бағышлајым? Бир мәтләб истәјән вармы ки, онун мәтләбини верим?"

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб ки, кечәнин ахырында намаз гылмаг әввәлиндән әфзәлди; о вахт дуаларын мүстәчаб вә әмәлләрин гәбул олуан вахтгыдыр. О вахтын намазы, мө'минин Аллаһа көндәрдији һәдијјәдир. Одур ки, һәдијјәнизи јахшы един ки, Аллаһ да сизин мұкафатынызы јахшы версин.

Аллаһ-тәала һәзрәти-Муса әләјһис-сәлама вәһј едиб бујурду:

"Еј Имран оғлу, јалан данышыр о кәс ки, мәнә мәнәббәти олдуғуну е'лан едир, амма кечәни сәһәрә гәдәр јатыр".

Кечә намазынын вә кечә ибадәтинин фәзиләти, онун хәлгдән кизли олмасындадыр; бу ибадәтин ријасыз, јалныз Аллаһ хатиринә едилмәсиндәдир. Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ибадәтләрин јахшысы кизлиндә олан ибадәтди вә зикрләрин дә јахшысы кизләндә олан зикрди".

Аллаһ-тәала Гур'анда Зәкәрија пејғәмбәри мәдһ едәрәк бујуруб:

"О, өз Пәрвәрдикарыны чағыранда кизли сәслә чағырырды".

/Мәрјәм сурәси, 3-чү әјә/

Һәмчинин, Аллаһ-тәала Гур'анда өзү әмр едир:

"Јалвара-јалвара вә горха-горха өз Пәрвәрдикарывы јавашдан, сәс чыхармадан зикр елә". /Ә'раф сурәси, 205-чи әјә/
Һәзрәти-Рәсул /с/ бир чәмаәтин бәркдән дуа етдикләрини ешидиб бујурду:

"Сиз бир кәси чағырырсыз ки, О, көрүр, ешидир, өзү дә сизин јанынызда назырдыр. Одур ки, учадан дуа етмәјә еһтијач јохдур. Сиз һарада олсаныз, Аллаһ орада сизин јаныныздадыр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Мәсчидләри өзүнүзә ев гәрар верин; гәлбләринизә рәһм салын; Аллаһын гүдрәти һәгиндә чох тәфәккүр един: Аллаһын горхусундан чох аглајын; дүңјада өзүнүзү гонаг кими апарын вә Аллаһын зикрини чох един".

Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Өз Пәрвәрдикарынызын зикрини етмәклә һәмишә дилиниз јаш олсун, ғафилләр чүмләсиндән олмајын".

Аллаһ-тәала Гур'ани-мәчиддә бујуруб:

"Итаәт етмә о кәсләрә ки, өз гәлбләрини бизим зикримиздән ғафил едибләр вә өз нәфсләринин истәјинә табә" олуплар; онларын иши һәддини ашмышдыр". /Кәһф сурәси, 28-чи әјә/

Бу кәлмәләрлә Аллаһ-тәала өз Рәсулуна хитаб едирсә дә, әсиндә бу хитаб үмум ислам үммәтинәдир. Һәр бир мүсәлман Аллаһын бу чағырышына вә Пејғәмбәр /с/ чәнабларынын

Јухарыда зикр олунан кәламларында бујурдуларына кәрәк әмәл етсин ки, өзүнү мүсәлман адландырмаға һәгги олсун; чүнки инсан өз с'тигадыны өз әмәлләри илә заһирә чыхарар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Дәмир, сасләри әкс етдирдији кими, гәлбләр дә һәр шеји әкс етдирәр; Гур'ан охумаг исә гәлбләри чилалалдыб парылдадар".

Әбдуллаһ ибни Әббас – Пејғәмбәри-Әкрәмин /с/ әмиси оғлу, һәм дә мәшһур һәдисчидир. О, дејиб:

Гур'ан охујан вә онун әјәләринә табе' олан кәс дүнјада әләләтә дүшмәз, јолуну азмаз, ахирәтдә дә бәдбәхт олмаз. Гур'ан кәздиран вә онун кәстәришләринә әмәл едән кәси ашағыдакы әләмәтләрлә танымаг олар: кәчәләр адамлаб јатан заман о, ојаг галыб ибадәт едәр; күндүзләр хәлг фәфләтдә олдуғу вахт о, Аллаһын зикри илә мәшғул олар; хәлг күләндә о, ағлајар; адамлар тәмә'карлыг едән һалда о, пәһризкарлыг едәр; адамлар шадлыг едән заман о, горхар; адамлар фәрәһләнән вахт о, мәһзун олар; хәлг данышанда о, сүкут едәр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гур'ан беш шеј үзәриндә гурулуб: һәләл, һәрәм, мөһкәм, мүтәшаһибат вә әмсал. Һәләлә әмәл един, һәрәмдан ичтинаб един, мөһкәмә табе' олун, мүтәшаһибә ијман кәтирин, әмсалдан ибрәт алын. Һәр кәс Гур'анын һәрәм бујурдуғу шеји һәләл етсә, о кәс Гур'ана ијман кәтирмәјибдир. Ән шәрр адам о кәсдир ки, Гур'аны охујур, амма онда олан шејләрдән һеч биринә риаяјет етмир".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәләм бујуруб:

"Билин ки, Аллаһ јолу ваһид јолдур ки, хәлги һидајәт едир; о јол илә кедән алимин сон гајыдыш јери – Чәннәт, она мүхалиф оланын јери исә Чәһәннәмдир. Ијман, арзу вә сөз илә јох, гәлбдә сабит олмагла, ә'заларын әмәли вә салиһ әмәлләр етмәклә бүрүзә верилир. Бу күн исә көрүрүк ки, чәфа вә зүлм заһир олур, хәлг күнаһа мејл кәстәрир, онлардан һәја көтүрүлүб, мә'рифәт зајил олуб, онун јерини чәһаләт тутуб; инсанлар шөһрәт вә дәбдәбәјә алудә олмуш дүнјапәрәстләрдир ки, дүнја малы илә разы, онсуз – фәзәбли вә онун јолунда бир-бирини гәтлә јетирмәјә һазырдырлар. Салиһ кәсләр кетмиш, арпанын кәләји, хурманын әзкин төр-төкүнтүсү галмышдыр."

Имам Һәсән әләјһис-сәләм бујуруб:

"Дүнјада бу Гур'андан башга баги галан бир шеј галмајыб; ону өзүнүзә рәһбәр тутун ки, дүз јолу сизә кәстәрсин. Гур'ана ән чох инанан о кәсдир ки, ону һифз едә билмәсә дә, она әмәл едир. Гур'андан ән чох узаг олан о кәсдир ки, ону охујурса да, она әмәл етмир. Һәр кәс өз рә'ји илә Гур'ан һәггиндә данышыб, ону шәрһ

едирсә, хәта едир. Гијамәт күнү О бир рәһбәр кими кәләр, һәләлыны – һәләл, һәрәманын һәрәм билән, мүтәшаһибәтинә ијман кәтирән бир чәмаәти Чәннәтә апарар, онун һәддләрини вә һөкмләрини позан, һәрәмларыны һәләл едән бир чәмаәти исә Чәһәннәмә апарар."

Рәсули-әкрәм (с) бујуруб:

"Гур'аны тәртил³⁵ илә охујун, ону мә'насыз ше'р кими охумајын; онун әчајиб әјәләриндә дајаныб фикирләшин, өз гәлбинизи онлар илә һәрәкәтә кәтирин, сурәннин ахырына чатмаг үчүн тәләсәјин."

О Чәнаб /с/ өз хүтбәләринин бириндә бујуруб:

"Әкәр натиг алим вә ја һифз едән динләјичи олмасан, јашајышда бир хејр олмаз. Еј чәмаәт, сиз һәдәнә бир заманда јашајырсыз; сизин сејриниз чох сур'әтлидир. Сиз көрүрсүнүз ки, кечә илә күндүз һәр шеји көһнәләшдирир, һәр узагы јахынлашдырыр вә һәр вә'дә верилмиш шејә кәлиб чыхыр."

Јахын сәһабәләрдән олан Миғдал сорушду:

-Ја Рәсуләллаһ, һәдәнә нәдир? О Чәнаб /с/ бујурду:

"Һәдәнә – һәр шејин кәсилдији јохсуллуғ вә бәлә евидир. Һачан ишләриниз кечә кими гаралса, онда Гур'ана пәнаһ апарын; чүнки о, јахшы шәфаәтчи вә доғру данышан шаһиддир; һәр кәс ону өз габағына салыб тутса, ону Бәһишлә апарар; Һәр кәс ону өз архасына салса, ону Чәһәннәмә апарар. О, јахшы јол кәстәрән, ән вазиһ дәлилдир. Онун заһири – һөкм, батини елмдир. Онун әчајиблији сајылыб гуртармаз, гәрибәликләри ахыра јетмәз. О, Аллаһын мөһкәм ипидир вә дүз јолудур. Һәр кәс онун дилилә сөз данышса, доғру данышар, онунла һөкм еләсә, әдаләт кәстәрмиш олар. Ким она әмәл еләсә, мәгсәдә чатар. Гур'ан охујан мө'мин лиму кимидир: дады хош, әтри дә хошдур; кафир исә һәнзәл³⁴ кимидир: дады ачы, ији дә икраһ доғурур".

Бир дәф'ә о Чәнаб /с/ сәһабәләрә бујуруб:

"Ән кәсаләтли, ән хәсис, ән оғру, ән ачиз адамлары сизә нишан вермәјимими?"

Дедиләр: - Бәли, ја Рәсуләллаһ, бујур.

О Чәнаб /с/ бујурду:

"Ән кәсаләтли вә тәнбәл адам о бәндәдир ки, бәдәни сәләмәт, өзү дә асудәдир, амма дили вә додағы илә Аллаһын зикрини етмир. Ән хәсис о кәсдир ки, бир мүсәлмана раст кәлир, она сәләм вермир. Ән оғру шәхс о кәсдир ки, адамлар палтары јумурлајыб үзә вурдуғу кими, о да намазы "јумурлајыб" тез гуртарыр. Ән ачиз адам о кәсдир ки, дуа етмәкдән дә ачиздир".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ибадәтләрин әфзәли дуадыр".

"Дуа – ибадәтин мәғзи /бсјини/ вә илијидир."

Дуа етмәк – чағырмаг демәкдир; инсан кәрәк һәр бир ишиндә Аллах-тәаланы чағырсын, ондан көмәклик вә мүвәфғәгәјјәт истәсин.

* * *

БЕШИНЧИ БАБ

ИСЛАМДА БӘ'ЗИ ҺӘЈАТИ МӘСӘЛӘЛӘР

Никаһ бәһси

Һәзрәти-Рәсули-Әкрәм, сәлләллаһү әләһи вә алиһи вә сәлләм, бујуруб:

"Мө'мин шәхсә мане" јохдур ки, өзүнә әјал алсын, бәлкә Аллах-тәала она өвлад гисмәт еләсин ки, Јери "**Ла илаһә илләллаһ**" ағырлашдырсын." Јә'ни бу никаһдан өвладлар әмәлә кәлсин ки, дүнјада мүсәлманлар чоһалсынлар вә кафирләрин мүғабиллиндә ағырлыг тәшкил етсинләр.

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һәр кәс евләнсә, өз дининин јарысыны горујуб сахлајар, о бири јарысы үчүн Аллахдан гөрхсун." Јә'ни, һәр кәс евләнсә, өзүнү зинадан сахлајар, амма галан күнаһлардан өтрү кәрәк Аллахдан гөрхуб, онлара игдам етмәсин.

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Исламда евләнмәкдән артыг Аллаһа хош кәлән бир бина гурулмаз."

Јенә бујуруб:

"Һәр кәс евләнмәк имканы олан һалда евләнмәсә, о, биздән дејил", јә'ни мүсәлман дејил.

Јенә дә бујуруб:

"Никаһ етмәклә Аллах-тәаладан рузи истәјин."

Евләнән шәхсин аиләси бөјүдүкчә Аллах-тәала онларын рузисини артырыр.

Имам Чә'фәр Садиг әләһис-сәләм бујуруб ки, һәр кәс аиләни сахламаг хәрчинин гөрхусундан евләнмәсә, о шәхс Аллаһа бәд күман апармыш олар. Аллах-тәала өз јаратдыны инсанларын рузисини верәчәкдир; нечә ки, өз кәлами-шәрифиндә бујуруб:

"Әкәр фәгир олсалар, Аллах онлары өз фәзлиндән варландырар."

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Еј чаван, евлән, мәбада зина едәсән! Зина сәннин гәлбиндән ијманы сојуб апарар."

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Евләннин ки, мән сизинлә өз үммәтими чоһалтмаг истәјирәм."

Гиџамџт куну љџтта џарымчыг догулмуш ушаглар да Чџннџтин гапысына кџлџрлџр; онлара тџклиф сдџрлџр ки, Чџннџтџ дахил олсунлар. Онлар дџџрлџр ки, гоџ џввџлчџ аталарымыз дахил олсун, сонра исџ биз дахил олартыг."

Одур ки, кунанкар валидџнлџри дџ о мџ'сум ушагларын хатиринџ Бџништџ бурахарлар.

Рџсули-ѐкрџм /с/ буџуруб:

"Евли адамын ики рџк'џт намазынын сџвабы, кџчџлџр намаз гылан вџ кундџзлџр оруч тутан субаџ адамын сџвабындан артыгдыр."

Сонра о Чџнаб /с/ буџуруб:

"Еџ чаванлар, имкан оларса, шџџвџтдџн горунмаг џчун свлџнин ки, кџзлџриниз вџ тџнасџл џзвлџриниз намџрџмдџн горунсун; џкџр имканыныз олмаса, онда оруч тутун."

Имам Чџ'фџр Садиг џлџџнис-сџлам буџуруб ки, бџндџнин гадына мџџџббџти нџ гџдџр чох олса, иџманы да о гџдџр чох олар.

Јенџ о Чџнаб /с/ буџуруб:

"Никаџ един, тџлаг вермџјин; џџгигџтџн, тџлаг верџндџ џрш титрџјир."

Јенџ о Чџнаб /џ/ буџуруб:

"Гадынлары сџвмџк пеџџџмбџрлџрин џглагындадыр".

Јенџ дџ буџуруб ки, џч шеџ вар Гиџамџт куну онларын бџрџсиндџ мџ'миндџн џсџбат чџкилмџз: јџдиџи тџамдан, кџјдиџи либасдан, бир дџ о зџвчџдџн ки, она кџмџк сдџр, џџм дџ џз намусуну џифз сдџр.

Рџсули-ѐкрџм /с/ буџуруб:

"Мџним џммџтинин гадынларынын џн фџзилџтлџси о кџсдир ки, сурџти кџзџл, кџбин џџгги дџ аздыр".

Имам Чџ'фџр Садиг џлџџнис-сџлам буџуруб:

"џч шеџдџ пислик вџ бџдбџхџтлик олур: гадында, џџванда, бир дџ свдџ. Гадынын бџдбџхџтлџји онун кџбин џџггинин бџџкџлџју вџ доџмаџынын чџтинлџјидир. џџванын пислџји, онун чилџвунун гыса олмасы вџ хџсиџџџтинин пислџјидир. Евин пислџји исџ онун кичиклџји, дарлыгы бир дџ гоншусунун пис олмасыдыр".

Никаџ вџ свлџнмџк џџггиндџ Пеџџџмбџрдџн вџ имамлар џлџџнимџс-сџламдан чохлу џџдислџр вар; онларын џамысы чаванлары свлџнмџџ рџџбџтлџндиридир. Бунула белџ хџбџрдарлыг едилир ки, џкџр свлџнџндџн сонра аилџнин рузисини џџлалдан џлџ кџтирмџк мџмкџн олмаџачагса, онда чаванлара ичџзџ верилер ки, субаџ галыб свлџнмџсинлџр.

ГАДЫНЛАРЫН ЈАХШЫ СИФѐТЛѐРИ

Имам Чџ'фџр Садиг /џ/ џз мџџџдџс аталарындан рџваџџт едир ки, буџурублар:

Гадынлар дџрд гисмдир:

Биринчи гисм одур ки, бир ушаг гучагында, о бири дџ гарынџда вар. Икинчи гисм одур ки, хџјри чохдур, рузиси болдур, џзџ дџ тџмиздир. џчунчџ гисм џрини инчидџн бџдхџсиџџџт арваддыр. Дџрдунчџ гисм бит салмыш дџрдџдџн џазырланмыш бир халтадыр ки, џринин бџјнуџа салыныб; о битлџр ону дидиб-дагыдыр, онларын џлиндџн бџч чџр хилас ола билмир³⁵.

Давуд Кџрхи рџваџџт едир ки, Имам Чџ'фџр Садиг џлџџнис-сџламџ шикаџџт едиб дџдим ки, џџлым мџни џз бџдхџсиџџџти илџ џџлак едиб; мџслџџџт биллџрсџнсџ, башгасы илџ свлџним. О Чџнаб /џ/ буџурду ки, џкџр свлџнџрсџнсџ бах кџр џз нџсливи киминлџ гарышдырырсан, џз малыва кими шџрик едирсџн? ѐз динивџ, сирривџ вџ џманџтивџ кими ашина едирсџн? ѐкџр лабџдд олараг свлџнмџк лазымса, онда бакирџ гыз илџ свлџн ки, онда хџјр олмаџа кџман чохдур.

Бу мџгамда о Чџнабын (с) гадынлар џџггиндџ џч бџјтдџн ибарџт бир ше'ри вар ки, тџрчџмџси будур:

Билин ки, гадынлар мџхџџлиф јараныблар,

Онлардан гџнимџт /хџјр/ вџ гџрамџт /зијан/ кџрмџк олар

Онларын бџ'зиси џз саџиби џчун Ај кимидир,

Бџзиси исџ зџлмџт кимидир.

Ким онларын јахшысына раст кџлсџ, зџфџр тапар,

Ким бу барџдџ зијан чџксџ, онун џџџџтында низам олмаз.

џџзрџти-ѐли-џлџџнис-сџлам гадынларын тџсвир едџрџк буџуруб:

"Елџ бир гадынла свлџн ки, јарајаныз, ирикџз, сағрылы вџ орта бџлџ олсун; џкџр сџнџ хош кџлмџсџ, кџбин џџгги мџним бџјнума".

Рџсули-ѐкрџм /с/ буџуруб ки, џкџр бир гадынла свлџнмџк истџсџнџз, чџјиздир ки, онун сурџтинџ, гамџтинџ вџ џлџрџнџ бахасыныз; џџмчинин онун сачыны да мџлаџизџ едџсиз ки, сач да чџмалын бир џиссџсидир. џџмчинин буџуруб ки, бир гадын кџндџрин ки, онун бџјнунун сағ вџ сол тџрџфлџрини илџлџсџ; џкџр орадџн пис иџ кџлсџ, бџдџнинин ашагысы да пис иџ верџр. ѐкџр онун топугу кџк вџ џтли олса, гычларынын јухары џиссџси дџ кџк вџ џтли олар.

ѐмирџл-мџ'минин ѐли џлџџнис-сџлам буџуруб:

"Гадынларын џгли онларын чџмалындадыр, кишилџрин

чөмалы исә онларын әглиндәдир".

Гадыныны заһири әләмәтләри көзәл олмагла бәрәбәр, һәм дә нәчиб вә пак аиләдән олмалы, әхлагы тәмиз вә һичаблы олмалыдыр. Имам Зейнүл-абидин әләһис-сәлам бујуруб:

"Беш шеј вар ки, онларын һәр бири һагис олса, инсанын зиндәканлығы позулар, әгли күтләшәр, гәлби даим гәм-гүссәјә алудә олар. Онларын әввәлиначиси – бәдәнин сийһәти, икинчиси – рузинин боллуғу, үчүнчүсү – евин кенишлији, дөрдүнчүсү – мувафиг мунисин олмасыдыр. О Чәнабдан сорушдулар ки, "мувафиг мунис" нә демәкдир?" Бујурду:

- Хош һасијјәтли көзәл зөвчә, салиһ өвлад, јахшы јолдаш. Бешинчиси – бу мәзкур сифәтләрин вә хисләтләрин һамысы бирликдә".

Башга бир һәдисдә дејилди:

"Мүсәлман киши, мүсәлман зөвчәдән алдығы фајдадан бөјүк һеч бир шеј тапа билмәз; елә бир мүсәлман зөвчә ки, она баһанда зөвчә ону шад едәр, әмр едәндә, она итаәт едәр, фәјиб оландә, өзүнү вә малыны муһафизә едәр".

Бир киши һәзрәти-Рәсул /с/ чәнабларына әрз еләди ки, ја Рәсуләллаһ, мәнним бир зөвчәм вар ки, сәвә даһил оландә, мәнни гаршылар, сәвдән чыхандә мәнни јола салар; әкәр гәмли олсам, дејәр ки, нә үчүн гәмлисән? Әкәр рузи дәрди чәкирсән, Аллаһ рузини верәчәк; әкәр ахирәт үчүн кәдәрлисән, Аллаһ сәнин кәдәриви даһа да артыг еләсин.

Пејғәмбәр бујурду ки, она Беһишт мүждәси веркилән вә декилән ки, о, Аллаһын әмәләләриндәндир, һәр күн она јетмиш шәһид сәвабы јазылып.

Имам Чә'фәр Садиг әләһис-сәлам бујуруб ки, һәја он һиссәдән ибарәтдир; онун доғтузу гадында, бири кишидә олур. Гыз ушағы һәдди-бүлуға чатандә /һејз көрәндә/, о һәја пәрдәләриндән бири кедәр. Әрә кедәндән сонра – икинчиси, һамилә оландан сонра – үчүнчүсү, доғандан сонра – дөрдүнчүсү кедәр. Галан беш һәја пәрдәси өмрүнүн ахырына гәдәр онун үзүндә галар. Амма бир јад кишинин әли онун бәдәнинә дөкәрсә, галан беш пәрдәнин һамысы бир дәф'әдә кедәр вә о гадын тамам һәјасыз олар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гадын беш намазы гылса, бир ај оруч тутса, тәнәсүл үзүнү јад кишиләрдән горујуб һифз етсә вә өз әринә итаәт еләсә, Аллаһын Чәннәтинин һансы гапысындан истәсә, ичәријә даһил олар". Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Һансы гадын һәчч, чиһад вә ја елм кәсб етмәк ишиндә өз

әринә кәмәк еләсә, Аллаһ-гәала Әјјуб пејғәмбәрин зөвчәсинә вердији сәвабы она да верәр".

Бүтүн бу һәдисләрдәки кәламлардан мә'лум олур ки, исламда гојулмуш бу тәдбирләр аиләнин мөһкәм вә тәмиз олмасы үчүн, һәм дә зинанын гаршысына алмаг үчүн нәзәрдә тутулулду.

ГАДЫНЛАРЫН ПИС СИФӘТЛӘРИ

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Онларын /јә'ни, гадынларын/ әгли вә ијманы һагисдир".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Мө'минләрин ән гәтә дүшмәни онларын арвадларыдыр".

Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Әгл сәһибләри ичиндә гадынлар гәдәр дини зәиф вә әгли һагис кәсләр көрмәдим".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Өврәтләрининзин ән писи о гадынлардыр ки, әгимдир /доғмајыр/, кифирдир, чәнчалчыдыр, әринә итаәт етмәјир, өз әгрәбасы илә хошһасијјәт, өз әри илә бәдһасијјәтдир; әриндән өтрү сәлигәсиз, өзкәләрдән өтрү сәлигәли вә бәзәкли олур".

Һәзрәти-Әли-әләһис-сәлам бујуруб ки, ахирәз-замандә, Гијамәт јахынлашан вахтда, зәманәнин ән шәрр дөврүндә гадынлар бәзәниб бәдәнләрини ачарлар, өз зијнәтләрини кишиләрә кәстәрәрләр; онлар диндән харич олуб фитнәләрә даһил, шәһвәтләрә мајил оларлар, ләззәтләрә тәләсиб, чан атарлар; һәрам шејләри һәләл биләрләр. Онлар әбәди Чәһәннәм әһлидирләр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Көзәл, лакин әгим /доғмајан/ олан гадынлардан әл чәкин. Сизә төвсијә едирәм ки, гарабәниз вә доған гадынларла сәләннин; чүнки, мән истәјирәм ки, үммәтинин сајы чоһ олсун; һәтта јарымчыг доғулмуш ушаглар да мәнним үммәтимдир".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Һансы гадын өз әриндән онун имканы олмајан шеји тәләб етсә, Аллаһ-гәала онун һеч бир әмәлини /ибадәтини/ гәбул етмәз. Амма төвбә етсә, Аллаһ онун күнаһындан кечәр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Һансы гадын өз малыны өз әринин башына вуруб десә: "мал мәннимдир, сән кимсән", о гадын нә гәдәр ибадәт етсә дә онун әмәлләри пуч олар".

Сәлман Фарси дејир ки, Пејғәмбәр /с/ чәнабларындан ешитдим ки, бујурду:

"Һансы гадын өз эринә миннәт гојуб десә ки, "сән мәним малымы јејирсән", әри ондан разы галмајынча о гадын о малын һамысыны Аллаһ јолунда хәрчләсә дә гәбул олунмаз".

Бир күн Пејғәмбәр, сәлләллаһү әләһи вә алиһи вә сәлләм, бир дәстә гадынларын јанындан кечәрәк онлара хитаб едәрәк бујурду:

"Әгли вә дини сизин әглиниздән вә дининиздән нагис олан кәсләр көрмәмишәм. Көрүрәм ки, Гијамәт күнү Чәһәннәм әһлинин чоху сизләрдән олачаг".

О гадынлардан бири О Чәнабдан /с/ сорушду: Нә әсасла бизим әғлимиз вә динимиз нагисдир? О Чәнаб /с/ бујурду:

- Дининизин нагис олмасына шаһид будур ки, һејз вахты намаз вә оруд сиздән сагит олур. Әглинизин нөгсаны исә онунла сүбүт олунур ки, Гур'анын бујурдуғуна көрә бир гадыннын шәһадәти, бир кишинин шәһадәтинин јарысына бәрәбәрди.

Бир күн Рәсули-Әкрәм /с/ мәсчиддә мөв'изә заманы чәмаәтә хитаб едәрәк бујурду:

"Мәбада "хәзраи-димәнә" јахын дүшәсиниз!"

О Чәнабдан (с) сорушдулар ки, "хәзраи-димән" нә олан шәјдир?

Бујурду: - "Хәзраи-димән" – нәчис јердә битән отдур; јә'ни, о, көзәл вә јарашыглы гадындыр ки, нанәчиб аиләдән чыхыбдыр; онун көзәллијинә алданмајын вә она јахын дүшмәјин.

Јенә дә Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гадынлар бош данышыглардан вә өврәтләрдән /сјбли јерләрдән/ ибарәтдир; онларын бош сөзләрини сүкут илә, өврәтләрини исә евләр илә өртүн".

ЕВЛӘНӘН ЧАВАНЛАРА ТӨВСИЈӘЛӘР

Әбу Сәид Хидри рәвајәт едир ки, Рәсули-Әкрәм /с/ һәзрәти-Әли-әләјһис-сәләма төвсијә едәрәк бујурду:

Ја Әли, әввәлинчи күн кәлин евә дахил оландә ону әкләшдир, ајагтабысыны чыхарыб ајагларыны ју вә о сују бир габа јығыб һәјәтин гапысындан башлајараг һәјәтин әтрафына сәпкилән вә кәлиб јенә дә һәјәтин гапысында гуртар. Белә еләсән, Аллаһ-тәала сәнин евиндән јетмиш мин гисм фәгр /фәгирлик/ чыхарар вә о евә јетмиш мин бәрәкәт дахил едәр; о кәлинин башы үстүндә јетмиш рәһмәт ганад ачар, о кәлин чүзам вә бәрәс /алалыг/ хәстәликләриндән әмандә олар.

Ја Әли, /тәзә кәлин/ бир һәфтә мүддәтиндә сүд мә'мулалары, сиркә, кәшниз вә турш алма јемәсин.

Әли әләјһис-сәләм әрз еләди ки, бунун сәбәби нәдир?

О Чәнаб /с/ бујурду ки, бу шәјләр рәһими /ушаглыгы/ сојудар вә о әрус әгим /сонсуз/ олар. Евдә бир парча һәсир олса, о, доғмајан әгим арваддан јахшыдыр. Әкәр бу вахтда сиркә јесә вә һәмин заманда онун һејзи башланса, онун һејзи һеч заман әксилмәз; кәшниз исә һејзи онун бәдәнинә дағыдар вә доғмаг она чәтин олар. Амма турш алма һејзи кәсәр вә хәстәлијә сәбәб олар.

Сонра Рәсули-Әкрәм /с/ Әли-әләјһис-сәләма ашағыдакылары төвсијә едир:

1) Ајын әввәлиндә, ортасында вә ахырында³⁶ чима' /чинси өләгә/ етмә; әкәр етсән, әмәлә кәлән өвлад чүзамлы, диванә вә ја дәрракәсиз ола биләр.

2) Әкәр зүһрдән сонра чима' етсән, әмәлә кәлән өвладын чәпкөз олмасы еһтималы олар; шәјтанын ондан хошу кәләр.

3) Чима' едән заман данышма; әкәр данышсан, әмәлә кәлән өвладын лал олмасы тәһлүкәси вар.

4) Чима' вахты гадынны тәнасүл үзвүнә бахма ки, әмәлә кәлән өвладын кор олмасына сәбәб олар.

5) Чима' вахты башга бир гадыннын шәһвәтини нәзәрдә тутмаг, өвладын хәсис вә мүхәннәс /хәлагсыз/ олмасына сәбәб олар.

6) Чәнабәт һалында өз әјалы илә бир јатагдә олан һалда шәхс әкәр Гур'ан охуса, сәмадан онлара бир од назил олуб, онларын һәр икисини јандырмаг тәһлүкәси вар.

7) Чима' вахты һәм киши, һәм дә гадын өзләрини сјни бир әски илә силмәсинләр; онларын һәр биринин ајрыча әскиси олсун. Әкәр онлар өзләрини сјни бир әски илә силсәләр, онларын арасында бир әдавәт әмәлә кәләр ки, ахырда иш тәлага мүнчәрр олар.

8) Ајаг үстә чима' етмәјин ки, бу иш узунгулаглара мәхсусдур. Әкәр бу чима'дан өвлад әмәлә кәлсә, узунгулаг кими өз јатағына бөвл едәр.

9) Фитр кечәси /оручлуг бајрамынын ахшамы/ чима' етмәјин ки, әлә кәлән өвлад шәрир /чоһ шәрр верән/ олар.

10) Әзһа /гурбан бајрамы/ кечәси чима' етмәјин ки, өвлад әмәлә кәлсә, дәрдбармаг вә ја алтыбармаг ола биләр.

11) Мејвә ағачынан алтында чима' етмәјин ки, о чима'-дан әмәлә кәлән өвлад чәллад, адам өлдүрән, ганичән олар.

12) Күн алтында чима' етмәјин ки, әмәлә кәлән өвлад бүтүн өмрү боју, өләнә гәдәр јохсул вә фәгир олар.

13) Әзан илә игамә арасында чима' етмәјин ки, бу чима'дан өвлад әмәлә кәлсә, ган төкмәјә һәрис олар.

14) Һамилә гадынла дәстәмәсыз һалда чима' етмәјин ки, әмәлә кәлән өвләд хәсис вә ганмаз олар.

15) Шәбан ајынын 15-чи кечәси чима' етмәјин ки, бу чима' дан әмәлә кәлән өвләдын үзүндә вә ја түкүндә бир бәд нишан олар.

16) Ајын ахырына ики күн галмыш чима' етмәјин ки, әмәлә кәлән өвләдын көмрүкчү вә ја залимә көмәк едән бир адам олмасына вә онун әлилә чох ганлар төкүлмәсинә сәбәб олар.

17) Дам үстүндә чима' етмәјин ки, бу чима' дан өвләд әмәлә кәлсә, онун мұнафиг, ријакар вә бид'әткар олмасы тәһлүкәси вар.

18) Сәфәрә чыхмагдан үч күн габагкы кечә вә күндүзләрдә чима' етмәјин ки, әмәлә кәлән өвләдын залимләрә көмәк едән бир шәхс олмасына сәбәб олар.

19) Сәфәрә чыхан күнүнүн кечәсиндә чима' етмәјин ки, әмәлә кәлән өвләд мал гәдри билмәз, ону лазым олмајан јерләрә сәрф едиб фәнаја верәр.

Сонра о Һәзрәт (с) бу ајәни охуду:

"Лазымсыз јерә /мал/ сәрф едиб сәпәләјән кәсләр Шејтанын гардашларыдыр".

Сонра О Һәзрәт /с/ чима' үчүн мұбарәк вахтлары Әли әләјһис-сәлама зикр еләди:

1. Д у ш ә н б ә к е ч ә с и, јә'ни, һәфтәнин 1-чи күнүнә кечән кечә – өвләдын һафизи – Гур'ан вә Аллаһын гисмәтләринә разы галан бир шәхс олмасына сәбәб ола биләр.

2. С ә ш ә н б ә к е ч ә с и, јә'ни һәфтәнин 2-чи күнүнә кечән кечә – әмәлә кәлән өвләдын, Аллаһын вәлдәнијәтинә вә Пејғәмбәрин нубуввәтинә играр едиб шәһадәтә јетишмәсинә сәбәб олар: онун гәлби рәһмли, әли сәхавәтли, дили фәјбәтлән, бәһтандан вә јаландан пак олар.

3. П ә н ч ш ә н б ә а х ш а м ы, јә'ни, чүмә ахшамына кечән кечә чима' едиләрсә, әмәлә кәлән өвләдын бир һөкмдар, ја бир алим олмасына сәбәб олар.

4. Ч ү м'ә а х ш а м ы күнортадан сонра шәхс чима' етсә, о чима' дан әмәлә кәлән өвләда шејтан јахын кәлә билмәз, Аллаһ-тәала онун дин вә дүнјасына сәләмәтлик гисмәт едәр.

5. Ч ү м'ә к е ч ә с и едилән чима' дан өвләд әмәлә кәлсә, о өвләд хәтиб олар.

6. Ч ү м'ә к ү н ү /к ү н о р т а д а н / с о н р а ч и м а' е д и л ә р с ә, ондан төрәнән өвләд мәшһур вә мә'руф бир алим олар.

7. Ч ү м'ә к е ч ә с и и ш а /х ү ф т а н / н а м а з ы н д а н с о н р а о л а н ч и м а' д а н ә м ә л ә к ә л ә н ө в л ә д ы н ә б д а л д а н ⁷⁷ олмасына үмид етмәк олар.

Сонра о Һәзрәт /с/ бујурду:

Ја Әли, кечәнин әввәлиндә олан чима' дан өвләд әмәлә кәлсә, о өвләд саһир /сәһрбаз/ олар; белә өвләд дүнјаны ахирәтдән ирәли салар.

Чима' үчүн мөкруһ олан вахтлар да вардыр:

1. Сүбһ ачылан вахтдан Күнәш чыхана гәдәр;
2. Күнәш батан вахтдан тә шәфәг чәкиләнә гәдәр;
3. Ај вә Күнәш тутулан вахтларда;
4. Гырмызы, гара вә сары јелләр әсән вахтларда;
5. Зәлзәлә кәлән кечәләрдә.

Һәзрәти-Әли-әләјһис-сәлам бујуруб ки, оручлуг ајында кечәнин әввәлиндә чима' етмәк мустәһәббидир; бу барәдә Гур'анда бир ајә дә вар /Бәгәрә сурәси, 187-чи ајә/.

Гадынла кишиләрин мұнасибәтләри һәггиндә һәдисләр вә рәвәјәтләр һәддән зијадәдир. Онларын һамысыны бу кичик рисаләдә зикр етмәк мүмкүн дејил. Бүтүн бунлар инсанларын әхлагыны вә намусуну тәмиз сахламаг, чәмијјәтин сафлығыны тә'мин етмәк үчүн көрүлмүш тәдбирләрдир.

Һәзрәти-Рәсул /с/ бујуруб:

"Гадын отурдугу јердән дурандан сонра о јер сојумамыш һеч бир киши орада отурмасын".

Бу дәрәчәјә гәдәр шәриәти-мүтәһһәрә намуһун кешијиндә дуруб, онун гәссүбүнү чәкир.

Јухарыда дејилән гајдалары Рәсули-Әкрәм /с/ Әли әләјһис-сәлама вәсијјәт едиб вә бујуруб ки, бу вәсијјәтләри Чәбрәилдән ешидиб һифз етмишәм; сән дә онлары һифз ејлә, јадында сахла.

Бу зикр олан мәтләбләрдән мә'лум олур ки, Хали өз мөхлугу үчүн һәр бир мөгама көрә ганунлар гојубдур; онлара әмәл олунмадыгы үчүн бу зәманәдә төрәнмиш чаванлардан чүрбөчүр фәсадлар бурузә кәлир. Бундан әләвә, бә'зи валидејнләр үсули-дини вә фүруи-дини билмирләр вә ја билсәләр дә, онлара әмәл етмирләр. Бә'зиләринин никаһ әгди һеч охунмајыр вә шәртләри јеринә јетирилмир, јухарыда зикр олунан чима' шәртләринә риәјәт едилмир. Бунун нәтичәсиндә онларын өвләды вәләдүз-зина, вәләдүл-һејз вә ја вәләдүл-һерам олур ки, зәманәдә баш верән фәсадлар онларын әлилә олур. Јохса ислам гануну илә әмәлә кәлән нүтфә, пак вә һалал фидалар јејән салиһә ананын бәтниндә төрәјән вә онун һалал сүдүнү өмән ушаг көз ачыб евдә ислам ганунларыны көрсә, онларын Аллаһ-тәала тәрәфиндән кәлән һөкмләр олдуғуну билсә, белә ушаг бөјүк оланда Аллаһы вә Пејғәмбәри инкар етмәз, зинајә, шәраба, гумара мејл көстәрмәз. Олур ки, чаванларын динсиз олмасы, онларын валидејнләринин тәгсиридир. Бә'зи валидејнләрин өзү динсиз вә

һәтта тәрбијәсиз олдуглары үчүн онларын өвләдларындан дини вә ислам тәрбијәси уммаг дә әбәсдир. Һазырда ислам ганунларыны тәблиг вә тәтбиг етмәк имканы олан бир заманда валидејнләр үзәринә бу барәдә бөјүк мәс'улијјәт дүшүр.

ТОЈ ГАЈДАЛАРЫ

Мә'лумдур ки, һәр хәлгин вә милләтин өзүнә мөхсус тој мәрәсимләри вардыр. Ислам, үмумдүңја дини олдугу үчүн һәр хәлг ислама дахил олдугда, өз милли адәтләрини ислам хәтти илә мүвафиг сурәтдә ичра етмәлидир.

Исламда тој мәрәсимләриндән бири **вәлимә** вермәкдир; бизләрдә она гонаглыг вә ји зијәфәт дејирләр. Вәлимә вермәк шәриәтдә мүстәһәббдир. Пејгәмбәри-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ја Әли, беш шәйдән башга даһа һеч нәдә вәлимә јохдур: тојда, ушаг анадан оландә, ушағы хүтнә /сүнпәт/ едәндә, тәзә ев аландә вә Мәккә зијарәтиндән гајыданда".

Пејгәмбәр /с/ чәнабларынын Әнәс адлы бир сәһабәси дејир ки, о һәзрәт /с/ өз зөвчәси һәфәсәни вә бә'зи дикәр зөвчәләри никаһ етдикдә **вәлимә** тәртиб етди, мәчлис әһлине тәһр³⁸ /тәзә хурма/ вә сәви³⁹ пайлады. Әнәс нәгл едир ки, о Чәнабын /с/ дикәр вәлимә мәчлисләриндә дә әт вә чәрәк олмазды: сүфрә чәкиләрди, сонра сүфрәјә тәһр вә јағ кәтириләрди; анчаг тәһр чох олмазды.

Әбу Гулабә нәгл едир ки, О һәзрәт /с/ бакирә гызларла никаһ етдикдә, онларын јанында једди күн галарды; амма дул гадыларла никаһ етдикдә, онларын јанында үч күн галарды.

Никаһ шәртләри чүмләсиндән бири дә одур ки, тој вә әгд мәрәсими Ајын Әгрәб бүрчүндә олан вахтларында олмасын; һәмчинни, бу мәрәсим **мәһаг** вахтына тәсадүф етмәсин. Гәмәри ајлары һәр биринин ахырындакы үч күнә **мәһаг** дејилир; бу күнләрдә Ај Күнәшә јахынлашыр вә онун шүәлары алтында галыб көрүнмәз олур. Сонракы күнүн ахшамы Ај бир гәдәр Күнәшдән узаглашыр вә назик ораг шәклиндә көрүнүр ки, она бир кечәлик Ај /һилал/ дејирләр.

Ај, өзүнүн там дөврү мүддәтиндә он ики бүрчүн һамысындан кечир. Онун әгрәб бүрчүндә олдугу мүддәт **нәһс** күнләр һесаб олунур. Әгд вә тој мәрәсимләри кәрәк бу күнләрә дүшмәсин. Бу күнләри билмәк вә тә'јин етмәк үчүн хүсуси гајда вар ки, астрономијадан сәриштәси олмајанларә ону изаһ етмәк чәгиндир. Она көрә бу барәдә бир шәј демирлик.

Һал-һазырда бизим тојларымыз нә ән'әнәви милли тојдур, нә дә шәр'и ислами тојдур. Шәраб, гумар, ханәндә, нөвазәндә вә

рәггасәләри олан тојлар ислама јаддыр.

КИШИНИН ӨЗ ЗӨВЧӘСИ БОЈНУНДА ҺӘГГИ

Бир гадын Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәләмдан сорушду ки, кишинин өз зөвчәси /арвады/ бојнунда нә һәгги вар? О Чәнаб /ә/ бујурду:

Арвад кәрәк өз әринә итаәт еләсин, она гаршы үсјан етмәсин; әринин изни олмадан һеч кәсә һеч нә вермәсин; әриндән ичзәсиз мүстәһәбби оруч тутмасын; әри онунла һачан вә һарада чима' /чинси әләгә/ етмәк истәсә, ону рәдд етмәсин, һәтта дөвәнин үстүндә кедән һалда да олса, она мане' олмасын; әринин изни олмадан евдән харичә чыхмасын; әкәр чыхса асиманын мәләкләри о арвад евә гајыдана гәдәр она лә'нәт едәрләр.

Сонра сорушду ки, кишинин бојнунда кимин ән чох һәгги вар? О Чәнаб /ә/ бујурду ки, валидејнин һәгги өвләд бојнунда ән бөјүк һәггдир.

Сонра сорушду ки, гадынын бојнунда кимин ән бөјүк һәгги вар? О Чәнаб /ә/ бујурду: - Әринин.

Сонра о гадын деди: - Мәним бојнумда онун һәгги олан кими, онун да бојнунда мәним һәггим вармы? О Чәнаб /ә/ бујурду: -Јох, һеч јүз дә бири гәдәр дә јохдур.

Бу чавабдан сонра о гадын деди: - Аллаһа анд олсун ки, мән даһа һеч бир кишијә әрә кетмәрәм.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурду:

"Һансы арвад өз әрини дили илә инчитсә, Аллаһ-тәала онун намазыны, оручуну вә дикәр әмәлләрини гәбул етмәз; әкәр күндүзләр оруч тутса, кечәләр сәһәрә гәдәр ибадәт етсә, гуллар азад етсә, чиһадә кедәләрә Аллаһ јолунда атлар бағышласа, она фәјда вермәз вә Гиямәт күнү Чәһәннәмә кедәнләрин әввәлинчиси олар. Еләчә дә киши өз арвадына зүлм едәрсә, о да Чәһәннәм әһли олар".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Кишинин өз арвады бојнунда һәгги одур ки, свин чырағыны јандырсын, гәам һазырласын, свин гапысында әрини хош сөзләрлә гаршыласын, тәшт вә дәмәл кәтириб әл-ајағыны јумаг вә дәмәмаз алмаға она көмәк етсин, онунла әләгә етмәк истәјәндә, она мане' олмасын".

О Чәнаб /с/ бујурду:

"Әкәр инсана сәчдә етмәк чәјиз олсајды, әмр едәрдим ки, арвадлар өз әрләринә сәчдә етсинләр. Әкәр арвад өзүнүн бир дөшүнү биширсә, о бири дөшүнү кабаб едиб әринә једиртсә, онун

һәггини тамам вермиш олмаз. Амма о, өз әринә үсјан етсә, Чәһәннәмнин дәрин вадиси онун мәканы олар. Әкәр арвад өз әринин һәггини јеринә јетирмәсә, Аллаһын һәггини дә вермәмиш олар".

Мә'лумдур ки, гадынлара чиһад вачиб олмаз, о, јалыз кишиләрә вачиб олур. Одур ки, Имам Мүһәммәди Багир /ә/ бујуруб: "Аллаһ-тәала кишиләрә чиһады јаздығы кими, гадынлара да чиһад јазыб; кишиләрин чиһады одур ки, өз малларыны вә ганларыны версинләр та ки, аллаһ-тәала јолунда гәтлә јетсинләр; гадыннын чиһады одур ки, өз әриндән көрдүјү әзијјәтләрә сәбр етсин вә әринин намууну горуусун".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гадын өзүнү әриндән гејри кишиләр үчүн зијнәтләндирсә, о зијнәтләри чәнабәт фәслү кими јујуб өзүндән тәмизләмәјинчә намазы гәбул олмаз".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гадын өз либасыны әринин изни олмадан гејри бир јердә гојса, о либасы евә гајтарана гәдәр о гадына Аллаһ-тәаланын лә'нәти јазылар".

Гадынлар вә онларын өз әринә мүнәсибәти барәсиндә һәдисләр чохдур; онларын чүз'и бир гисми зикр едилди.

ГАДЫНЫН ӨЗ ӘРИ БОЈНУНДА ОЛАН ҺӘГГИ

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Чәбрәил һәр дәф'ә мәнә назил оlanda гадынлары о гәдәр тапшырырды ки, күман етдим, гадын ашкар фәһишә олмајынча она төләг вермәк олмаз".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламын сәһабәләриндән бири о Чәнабдан /ә/ сорушур ки, кишинин бојнунда өз әјалынын һансы һәгги вар? О Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Киши көрәк өз әјалынын гарныны дојдурсун, бәдәнини кејиндирсин; әкәр наданлыг еләсә күнаһындан кечсин".

Һәзрәти-Ибраһим әләјһис-сәлам өз зөвчәси Сарәнин хасијјәтиндән Аллаһ-тәалаја шикајәт еләди. Аллаһдан вәһј назил олду ки, "гадынлар әкри габырға мисалындадыр, дүзәлтмәк истәсән сынарлар; әкәр онлары тәрк етсән, онлардан ләззәт алмаг истәјәчәксән".

Бурада "әкри габырға" ифадәси она ишарәдир ки, Аллаһ-тәала Адәми јараданнан сонра бир күн о, јатмышкән, Чәбрәил мәләк онун сол тәрәфиндән бир габырғасыны чыхарды вә габырғадан

Аллаһын әмирлә һәвваны јаратды. Адәм јухудан ојаныб һәвваны көрдү вә она мејл еләди, сонра да онлар издивач едиб бир-биринә бағландылар.

Пејгәмбәр /с/ бујуруб:

"Кишинин әјалы онун әсири кимидир. Аллаһын истәкли бәндәси о кәсдир ки, әсирләрә јахшылыг едир".

Бир гадын Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары һүзуруна кәлиб дејир: Мән өзүмү кәлин кими бәзәјиб әрим үчүн әтрләјиб һазырлајырам, онун јанына кирирәм; амма о, мәнән үз дөндәрир. Сонра мән о бири тәрәфдән онун јанына кәлирәм; о, јенә дә үзүнү мәнән дөндәрир; көрүрәм ки, мәнә гәзәблидир. Ја Рәсуләллаһ, дејин көрүм мән нә етмәлијәм?

О һәзрәт /с/ бујурду: Аллаһдан горх, өз әривә итаәт елә.

О гадын сорушду: - Онун бојнунда мәним нә һәггим вар?

О Чәнаб /с/ бујурду: - Онун бојнунда сәнин һәггин будур ки, өзү једији шејләрдән сәнә једиртсин, өзү кејдији кими, сәни дә кејиндирсин; сәни дөјмәсин, сәнә гышгырмасын.

Гадын сорушду: - Пәс мәним бојнунда онун һәгги нәдир?

О Чәнаб /с/ бујурду: - Сәнин бојнунда онун һәгги будур ки, онун ичазәси олмадан онун свиндән кәнара чыхмајасан, ондан изнсиз мүстәһәбби оруч тутмајасан, ондан изнсиз онун свиндән сәдәгә вермәјәсән; һәтта әкәр дөвәнин үстүндә оларкән сәни јанына чагырса, онунла говушмағы рәдд етмәјәсән.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гадын ојунчагдыр; һәр кәс ону алса, көрәк горујуб сахласын".

Һәзрәти-Әли-әләјһис-сәлам өз оғлу Мүһәммәд һәнәфијјә бујуруб:

"Оғлум, бәдәнин күчлү оlanda Аллаһа ибадәти күчләндир, зәиф оlanda күнаһы зәифләндир. Әкәр гадыннын гүдрәтиндән кәнар шејләрә онун вадар олмамағыны бачарырсанса, елә. Һәгигәтән, бу, онун чәмалыны вә чәмалынын дөвәмыны артырар, фикрини јумшалдар, һалыны јахшылашдырар. Ахы гадын күл-чичәкдир, о, гәһрәман дејил; одур ки, һәр һалда мүдара гыл, онунла хош даныш ки, һәјатын хош кечсин".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Ики зәифләр барәсиндә Аллаһдан горхун, јә'ни, гул /кәниз/, бир дә гадын /әјал/".

Гејд едәк ки, гадыннын, јә'ни кишинин әјалынын јемәк-ичмәји, либасы вә мәнзили кишинин бојнуна онда вачибдир ки, о гадын һәзрәт олмасын; наһизә арвадын әринә исә бу шејләрин һеч бири вачиб дејил. Арвад өз бојнунда олан шејләри, јә'ни әринин һәггини јеринә јетирмәсә, әрини инчитсә, она итаәт етмәсә, белә

арвада н а ш и з э тежрләр. Нашизә арвад әкәр өлсә, онун кәфәни дә әринин бојуны вачиб дејил. Нашизә гадын үчүн олан ганунлары бурада зикр етмәјә имкан јохдур; онларын тәфсиллини фиғһ китабларында тапмаг олар.

ГАДЫНЛА ӘЛАГӘДАР ОЛАН ДИКӘР МӘСӘЛӘЛӘР

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гадынлара итаәт етмәк пәшиманлыг кәтирәр".

О Чәнаб /с/ муһарибәләрә һазырлашанда өз зөвчәләрини чағырыб бир јерә јығарды вә онлар илә мәсләһәтләшәрди; сонра онларын дедикләринин әксини едәрди.

Бир дәф'ә һәзрәти-Әли-әләјһис-сәламын сәһабәләриндән бири гадынлардан шикајәтләнди. Бу һалда бир хәтиб галхыб бунлары деди:

"Еј чәмаәт, арвадлара итаәт етмәјин, онлары әмин билиб, өз малынызы онлара тапшырмајын, аилә ишләринин тәдбирини онларын өһдәсинә гојмајын. Бизә мә'лум олду ки, сһтијачлары оlanda онлар өз пақдамәнликләрини әлдән верәрләр; шәһвәтләри кәләндә онларын сәбри олмајыр. Әкәр төкәббүрлүк едилрәсә – мәғрурлуг онлара лазымдыр; өзләри ачиздилрәсә дә үчб онлардан ајрылмаз; онлары аздан чәкиндилрәсән, чоха шүкр етмәзләр; хејри тез унудуб, шәрри јадда сахлајарлар; бөһтан едиб чығарлар; түҗанлары узун чәкәр. Онлар илә јахшы рәфтар един, хош данышын ки, бәлкә әмәлләри јахшылашсын".

Имам Мүһәммәд Бағир әләјһис-сәлам бујуруб:

"Гадынлар илә хәлвәтдә мәшвәрәт етмәјин; гоһумлуг чәһәтинә онлара итаәт ғылмајын. Онлар јаша долдугча, хејрләринин бир һиссәси кедир, шәрләри галыр; кәзәлликләри кедир, әгим /сонсуз/ олурлар; дилләри ити олур. Амма киши јашландыгча, шәрләринин бир гисми кедир, хејрләри галыр; рә'ји мөһкәмләшир, әгли сабитләшир, чәһаләти азальыр".

Һәзрәти Әли-әләјһис-сәлам бујуруб:

"Һансы кишинин тәдбирләрини онун арвады версә, о киши мәл'ундур /лә'нәтликдир/; бәрәкәт исә онларын көрдүјү тәдбирин хилафындадыр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр кәс өз арвадына итаәт етсә, Аллаһ ону үзү үстә Чәһәннәмә салар".

О Чәнабдан /с/ сорушдулар ки, бу итаәт нәдән ибарәтдир? Бујурду: - Итаәт одур ки, арвад өз әриндән тәләб едә ки, ону һәмاملара, тојлара, бајрамлара, јаслара көндәрсин, назик

шәффаф либаслар кејсин. әри дә буна разы олсун.

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Гадынлар арасында сүһг– кишиләр арасында ләват мәнзиләсиндәдир".

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Ики гадын бир јорган алтында јатмасын; һәмчинин гыз өз атасы илә бир јорган алтында јатмасын".

Һәзрәти-Әли-әләјһис-сәлам гадынлара сәлам верәрди, амма чаван гадынларла саламлашмағы мөкруһ биләрди; бујурарды ки, горхурам онларын сәси мәнә хош кәләр, күнаһа батарам.

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәламдан сорушдулар ки, намәһрәм гадынла мүсафиһә етмәк /әл тутмаг/ олармы? Бујурду: јох, олмаз; амма палтар үстүндән мүсафиһә етмәк чәјиздир.

Јенә о Чәнабдан сорушдулар ки, гадын бир чәмаәтлә көрүшәндә онлара нечә салам вермәлидир? Бујурду: Гадын көрөк десин: "Әләјкумус-сәлам"; амма киши сәлам верәндә демәлидир: - "Әссәләмү әләјкум".

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәлам бујуруб:

Һансы киши гадыны көрәндә көзүнү јумса вә ја көзүнү асманга тәрәф чевирсә, Аллаһ-тәала бир Чәннәт һурисини она назил едәр.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

"Гадынларын он өврәти вардыр; әрә кетдикдә онларын бири өртүлүр, амма өләндә онларын һамысы өртүлүр".

Бу көзәл кәлам ону билдирмәк истәјир ки, гадын көрөк гијмәтли чәваһират кими һәмишә кизли галсын ки, јад әлләрә дүшмәсин. О, нә гәдәр ки, гыздыр ата евиндәдир, јад кишиләрин ону елә кәтирмәк имканы вә валидејн үчүн рисвачылыг сһтималы он дәрәчәдир; чүнки кечән бәһсләрдә дејилди ки, гызын үзәриндә он һәја пәрдәси олур. Әрә кәдәндән сонра һәм онун шәһвәтинә мәһдудийјәт олур, һәм дә онун әри өз намусуну горујур; она көрә бу ејбләрин бир гисми өртүлүр. Лакин, о гадынлыгында галыр вә галан доггуз ејб, јә'ни онун намусуна ләкә дүшмәк сһтималынын доггуз һиссәси һәлә дә онунладыр. Амма гадын өләндә, о ејбләрин һамысы өртүлүр.

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәлам бујуруб:

"Күнаһларын ән мурдары үчдүр: һејванлары өлдүрмәк, гадынларын кәбин һәггини вермәмәк, бир дә ишчинин вә ја сән'әткарын муздуну вермәмәк".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һансы гадын өз әри илә биринчи дәф'ә әлагәдә оlanda өз кәбин һәггини әринә бағышласа, о кәбинин һәр динарына

мүгабил бир гул азад етмиш кими олар".

Һәзрәти-Әли-әләһиһис-сәләм бујуруб ки, ушагларынызы әһмәг гадынларә әмиздирмәјин ки, сүд – табиәтләри дәјишдирир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Аллаһ-тәәлә һәјаны он һиссә едиб; онун доггуз һиссәсини гадына, бир һиссәсини кишијә вериб. Әкәр белә олмасајды, һејванлар еркәкләрин алтына дүшдүјү кими гадынлар да кишиләрин алтына дүшәрдиләр".

Јә'ни гадынлар да һејванлар кими ашкарда чинси әләгәдә олмагдан утанмаздылар.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гадынын һамилә олан вахтындан ушағын сүддән кәсиләнә гәдәр мүддәтдә Аллаһ јанында әчри, вилајәти мүдафиә едән әскәрин әчри кимидир. Әкәр бу мүддәтдә өлсә, она шәһид әчри вериләр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гадын төвәллүд едәндән сонра әввәлиначи јемәји рүтәб /тәзә хурма/ вә ја тәмп /гурудулмуш хурма/ олса јахшыдыр. Әкәр онлардан јахшысы олсајды, һәзрәти-Иса анадан оlanda Аллаһ-тәәлә Мәрјәмә ону једирдәрди".

Бу кәләмдә Гур'анын Мәрјәм сурәсиндә Иса әләһиһис-сәләмын төвәллүдүнә аид олан әјәләр нәзәрдә тутулур. Бу әјәләрдә дејилир ки, Иса анадан оlanda Мәрјәм бир гурумуш хурма ағачынын алтында иди. Ушаг дүнјаја кәләндән сонра Мәрјәмә вәһј олунду ки, о ағачы силкәләсин. Мәрјәм ону силкәләјән кими, ағач көјөрјб јарпаг ачды вә хурма кәтирди. Мәрјәм о хурмалардан /рүтәбләрдән/ једи.

Һәзрәти-Әли-әләһиһис-сәләм Пејғәмбәр, сәлләллаһу әләһи вә алиһи вә сәлләм, чәнабларындан рәвәјәт едир ки, о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Зина етмәјин ки, Аллаһ-тәәлә арвадларынызын ләззәтини сизин ичиниздән апарар; пақдамән олун ки, арвадларыныз да пақдамән олсун; һәгигәтән, фүлан гәбиләнин кишиләри зинајә мөшгул олдулар, онларын арвадлары да зина етмәјә башладылар".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гадына һәләл дејил ки, өзүнү әринә тәгдим етмәсин; јә'ни кәрәк либасыны чыхарыб әринин јатағына кирсин, бәдәнини онун бәдәнинә сөјкәсин. Әкәр о, белә етсә, өзүнү әринә тәгдим етмиш олар".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Елә бир иш етмәјин ки, сизин мөшвәрәт етмәјә еһтијачыныз

олсун; әкәр мөшвәрәт етмәјә һеч кәс тапа билмәсәниниз, онда өз зөвчәниз илә мөшвәрәт гылын, сонра онун хилафыны един".

Имам Чә'фәр Садиғ әләһиһис-сәләм бујуруб ки, арвадларыныз әјирмә иши илә мөшгул олсунлар, бу иш онлар үчүн јахшыдыр, һәм дә зијнәтдир.

Имам Мүһәммәд-Багир әләһиһис-сәләм бујуруб:

"Гадынларын гејрәти һәсәддир, һәсәд исә күфрүн әслидир; һәгигәтән, гадынлар гејрәтләндән гәзәбләнирләр, гәзәбләндән исә кафир олурлар; амма мүсәлман гадынлары бу ишдән истисна олурлар".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Аллаһ-тәәлә гејрәти гадынлар үчүн јох, кишиләр үчүн гәрар вериб. Аллаһ-тәәлә кишиләрә дәрд арвад алмағы вә кәнизләр сахламағы һәләл едиб; амма гадынлар үчүн јалныз бир әр олмағыны һәләл едиб. Әкәр гадын өз әриндән башга өзкә бир кишини гәбул етсә, Аллаһ-тәәлә јанында зинакар һесаб олунар.

ӨВЛАД ВӘ ОНУНЛА ӘЛАГӘДАР ОЛАН МӘСӘЛӘЛӘР

Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Салиһ өвлад Чәннәт рејһанларындан бир рејһандыр". Одур ки, киши өз гызыны шәраб ичән шәхсә верәрсә, өзүнү бу рејһандан мәһрум едәр.

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бујуруб:

"Аллаһын мө'мин бәндәсиндән мирасы салиһ өвлад олар ки, онун үчүн истиғфар едәр".

Исламдан габаг әрәбләр гыз ушагларына кәрәһәтлә бахардылар, онлары аилә үчүн артыг јук, әләвә һәрч тәләб едән вә аиләјә лазым олмајан бир үзв һесаб едирдиләр. һәм дә гыз ушагларынын әрә кетмәсини вә ја муһарибәләрдә әсир дүшүб башга гәбилә әлиһә кечмәсини өзләри үчүн бинамуслуг биллидиләр. Одур ки, гыз ушагларыны чох вахт дири-дири торпаға басдырырдылар. Әрәбләрин бу залиманә ишләрини Аллаһ-тәәлә пиләјәрәк бујурур ки, о дири-дири торпаға басдырдығыныз гыз ушаглары барәсиндә Гијамәт күнү сиздән суал олуначагдыр. Рәсули-Әкрәм /с/ һәммин мәтләб әтрафында бујуруб:

"Нә јахшыдыр һичаблы вә өртүлү гыз ушаглары! һәр кәсин бир гызы олса, Аллаһ онун валидејни үчүн Чәһәннәмдә пәрдә гәрар верәр. Кимин ики гызы олса, онларын хатиринә Аллаһ-тәәлә онларын валидејини Беһиштә дахил едәр. Кимин үч вә ја даһа чох гызы олса, Аллаһ ону чиһаддан вә зәкардан азад едәр".

Женә о Чәнаб /с/ бууруб:

"Өвладларынызын жахшысы гызлардыр".

Үмумийәтлә, өвлад валидејнин әвәзидир. Мө'мин бәнденин салиһ өвлады валидејнин нәслини давам етдирерәк өз хејр әмәлләри илә онун адыны јашадыр. Имам Рза әләјһис-сәлам бууруб:

"Аллаһ-тәала бир бәндәјә хејр вермәк истәсә, ону о вахта гәдәр өлдүрмәз ки, өз хәләфини көрсүн".

Женә дә буурублар:

Һәр кәс хәләфсиз өлсә, елә олар ки, күја чәмијәттә һеч белә адам олмайыб; һәр кәс өләндә дүнада өз хәләфини гојуб кетсә, елә олар ки, күја о, һеч өлмәјибдир.

Бир күн Пејғәмбәр /с/ чәнабларынын һүзурунда олан бир кишијә хәбәр вердиләр ки, онун әјалы бир гыз ушағы дүнада кәтириб. О кишинин рәнки гачыб, әһвалы позулду. Пејғәмбәр /с/ бууруб:

"Јер о ушағы өз үзәринә көтүрүб, асиман она көлкә салыб, Аллаһ-тәала да она рузи вериб; о, әтрли бир чичәкдир, ијләјиб әтрини алын".

Сонра О Һәзрәт /с/ үзүнү сәһабәләринә тутуб буурду:

"Кимин бир гызы варса јаралыдыр; кимин ики гызы варса, онун көмәјинә чатын; кимин үч гызы варса, ондан бүтүн ағырлыгыр, һәмчинин дә чиһад көтүрүлүр; кимин дөрд гызы варса, ај Аллаһ бәндәләри, она көмәк един, ај Аллаһ бәндәләри, она борч верин, ај Аллаһ бәндәләри она рәһм един.

Женә о Чәнаб /с/ бууруб:

"Кимин аиләсиндә үч гызы вә ја үч бачысы олса, она Чәннәт вачиб олар".

Бир күн Пејғәмбәр /с/ чәнаблары һүзуруна бир киши өзүнүн ики оғлу илә кәлмишиди. О киши оғлунун бирини өлдү, о бирини өпмәди. О Чәнаб /с/ буурду ки, нә үчүн онлары бәрабәр тутмадын? Өвладларыныз арасында әдаләти сахлајын, онлары бәрабәр дәрәчәдә севин.

О Чәнаб /с/ бууруб:

"Өвладларыныза пејғәмбәрләрин адларыны верин; ән јахшы ад исе Әбдуллаһ вә Әбдүррәһмандыр".

Женә о Чәнаб /с/ бууруб ки, атанын бојнунда өвладын үч һәгти вар: 1) она јахшы ад версин; 2) она јазы жазмаг өјрәтсин; 3) һәдди-булуға чатандан сонра ону өвләндирсин.

Имам Рза әләјһис-сәлам өз аталарындан рәвајәт едир ки, Рәсули-Әкрәм /с/ бууруб:

"Һансы бир мөшвәрәтә Мүһәммәд вә Әһмәд адлы бир шәхс

дахил олса, о мөшвәрәтдә хејр олар".

Женә о Һәзрәт /с/ бууруб ки, өвлад өз валидејни үзүнә агт олдуғу кими, валидејн дә өз өвладына агт ола биләр.

Женә дә о Һәзрәт /с/ бууруб:

"Өз өвладларынызы өпүн; сизин һәр бир өпүшүнүз үчүн Чәннәттә сизә бир дәрәчә вериләр; һәр ики дәрәчә арасында беш јүз иллик мәсафә олар".

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бууруб:

"Өвлады өпмәк рәһмәтдир; гадыны өпмәк шәһвәтдир; валидејни өпмәк ибадәтдир".

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бууруб:

"Кишинин өвладынын өзүнә охшамасы Аллаһ-тәаланын не'мәтләриндәндир".

Бир киши Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан сорушду ки, нә үчүн өвладларымызда бизә охшар әләмәтләр олур, амма биздә онлара охшар әләмәтләр олмайыр? О Чәнаб /ә/ буурду:

"Чүнки, онлар сиздән әмәлә кәлибләр, сиз онлардан әмәлә кәлмәисиниз".

Бир нәфәр имам Зејнүл-абидин әләјһис-сәлама әрз едир ки, сән өз анан һәггиндә ән меһрибан бир шәхссән, амма һеч вахт сәни онунла бир сүфрәдә тәам јејән көрмәмишик; бунун сәбәби нәдир?

О Чәнаб /ә/ бууруб:

Горхурам ки, онун көтүрмәк истәдији тикәни мән ондан габаг көтүрәм вә она агт олам.

Бир нәфәр имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәламдан сорушду ки, нә үчүн Аллаһ-тәала Пејғәмбәримиз Мүһәммәд /с/ чәнабларыны јетим гојду? Буурду:

"Она көрә ки, о Һәзрәтин /с/ бојнунда һеч кәсин миннәти олмасын".

Рәсули-Әкрәм /с/ бууруб:

"Һәр кәс базардан өз аиләси үчүн һәдијә алыб кәтирсә, еһтијач ичиндә олан чәмаәтә сәдәгә вермиш кими олар. Ону әввәлчә гыз ушағларына, сонра да оғланлара пајласын. Һәр кәс гыз ушағыны шад елсә, Исмаил /ә/ өвладындан бир гул азад етмиш кими олар. Һәр кәс бир оғлан ушағыны шад елсә, Аллаһ-тәаланын горхусундан ағламыш кими олар; Аллаһ ону Чәннәтә дахил едәр".

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бууруб:

"Өвладыны алты јашына гәдәр сахла; алты јашында она јазыб-охумағы вә әдәб өјрәт. Сонра он једди ил дә әләвә едиб тәрбијә вер; әкәр гәбул етсә, ислаһ олар, әкәр олмаса, ондан әл чәк".

Рәсули-Әкрәм /с/ буруруб:

"Огул једди јашында агадыр, једди јашында гулдур, једди јашында вәзирдир. Әкәр ијirmi бир јашына гедәр онун әхлагы сәни разы салмаса, ону дөк ки, Аллаһ јанында үзрлү оласан".

Јенә о Чәнаб /с/ буруруб:

"Өвладыңызә әдәб вермәк, күндә жарым са' сәдәгә вермәкдән јашхыдыр". /Са' – өлчү ваһидидир/

Һәзрәти-Әли әләһис-сәлам буруруб ки, оғлан ушағына баханда, ону ширин бахышлы, алны кениш, јатыг јанаглы, сағлам көрүнүшлү олдуғуну көрсән, јүмн вә бәрәкәт чәһәтиндән она үмид елә; амма о, јад бахышлы, алны дар, габарыг јанаглы, фындыг-бурун вә алнында мөһабәт әләмәти олса, она үмид етмә.

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ буруруб:

"Ушағ һәр ил өз бармағлары илә дөрд бармағ артар".

Бу тибби мөсәлә ушағ һәкимләри үчүн фајдалы бир дүстур ола биләр вә ушағын дүрүст инкишаф сәвијјәсини бунунла билмәк олар. Бурадача ону да гејд едәк ки, Имам Мүһәммәд Бағир /ә/ Мәдинәдә чох бөјүк вә мө'тәбәр бир елми мәркәз тәшкил етмишиди. Өзүндән сонра онун оғлу Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бу елми мәркәзи даһа да кенишләндирди. Бу ики имам ислам рәһбәри олмагла бәрәбәр, һәм дә дүнја елмләринин камил устадлары, о чүмләдән дә тибб елминин биличиси вә бу елмә там мүсәлләт идиләр. О Чәнабларын елми ирси әсасында "Тиббүл-әиммә" /Имамлар тибби/ китабы јаранмышдыр.

Дин рәһбәрләримиз инсанын тәмиз вә пак олмағыны, онун әхлагынын ләтиф вә сафлығыны һәр бир ишдә нәзәрдә тутублар. Рәсули-Әкрәм /с/ буруруб:

"Гыз ушағынын алты јашы тамам оландан сонра, кишиләр ону өмәсин; оғлан ушағынын јашы једдини кечәдән сонра гадынлар ону өмәсин".

Өвладын тәрбијәси вә бундан өтрү онун мүхтәлиф јаш мәрһәләләриндә көрүлмәли тәдбирләр чох мүһүм, һәм дә мөс'улијјәтли ишдир. Тәәссүф ки, бизим заманьмызда валидејнләр бу ишлә аз мөшғул олулар. Өвладлары сахлајыб бөјүтмәк вә онун тәрбијәси мөсәләси бөјүк бир бәһсдир ки, бурада ону зикр вә шәрһ етмәјә имкан јохдур. Бу барәдә валидејн үзәринә дүшән јалныз бир шеји демәклә кифәјәтләнирик ки, о да ушағын **ә г и г а** олунмасыдыр. Әгигә одур ки, ушағ анандан оландан сонра једдинчи күн онун атасы бир гојун алыб, һәмин ушағын адына кәсир. Сонра бир зијафәт тәшкил едир, гоһум-әгрәбаны, дост-ашнаны вә гоһумлары ораја дә'вәт едир, һаман гојунун әтини бишириб, зијафәт сүфрәсиндә тонағлара пәјләјир.

Лакин ушағын атасы вә анасы о әтдән јемирләр. Зијафәт сүфрәсинә чәрәк верилмир, тәкчә суда бишмиш әт пәјланыр. Ушағын гәбиләси /мамасы/ варса, гојунун бир буду она верилир. Гојунун әти елә кәсилмәлидир ки, онун сүмүкләри сынмасын, јалныз бәндләрдән ајрылсын. Әт јејилиб гуртардыгдан сонра гојунун сүмүкләрини бир торбаја јығыб гәбристанда дәфи едирләр.

Һәмин күн ушағын башыны гырхыб, түкләри тәрәзинин бир көзүнә, о бири көзүнә исә түкләри мұвазинәгә кәтирән гедәр гызыл вә ја күмүш гојурлар, сонра онлары сәдәгә верирләр.

Атанын борчудур ки, өвладына ад гојсун, чәфәнк вә мө'насыз ад гојмасын. Ад гојма заманы ушағын атасы вә ја о јерин һөрмәтли шәхсләриндән бири ушағын сағ гулағына "әзан", сол гулағына "игамә" охујур, сонра да ушаға верилчөк ады онун гулағына чағырыр.

Нәһәјәт, һәмин күн оғлан ушағларыны хүтнә /сүннәт/ едиб, гулағларыны да деширләр.

Рәсули-Әкрәм /с/ өз мұбарәк нәвәләринә, онларын тәвәллүдүндән једди күн кечмиш һәсән /көјчөк/ вә һүсејн /балача көјнәк/ адларыны вермиш вә онлары әгигә етмишиди. Бу мәрәсимин илк нүмунәсини о Чәнаб /с/ кестәрмишидир.

Әгигә мәрәсими мөстәһәббдир, имкан оларса, кәрәк тәрк едилмәсин. Әкәр ушағ вахтында **ә г и г а** олмајыбса, бөјүк јашларында о, өзү-өзүнә әгигә едә биләр. Мә'лум олдуғу кими, **әгиг** – гижмәтли дашлардан биридир. Гәдим вахтлардан бу дашы "гәләбә дашы" адландырыблар. Сәркәрдәләр вә чәнкәвәрләр мұһарибәјә кедән заман, онларын бармағларында әгиг үзүк, голларында әгиг базубәнд оларды вә онлар һәрбдән һәмишә гәләбә илә гајыдардылар. "Әгигә" сөзү дә һәмин әгиг дашынын адындан көтүрүлүбдүр. Һәдисләрдә вә хәбәрләрдә дејилпир ки, әгигә олунан заман ушағ өмрү боју бәлалардан узағ олар. Әгигә етмәклә валидејн өз өвладыны дүнјанын афәт вә бәлаларындан киров көтүрмүш олур.

Әгигә етмәк мәрәсими ушағын әгли кәсмәјән дөврүндә она һәср олунан **јекәнә** шәнлик мәрәсимидир. Ондан сонра даһа неч вахт ушаға һәср едилән шәнлик мәрәсими тәшкил едилмәмәлидир. Инди бизләрдә дәб /адәт/ дүшүмүш "ад күнү" мәрәсими мүсәлман адәти дејил, харичи милләтләрдән, хүсусилә, руслардан вә дикәр кафир милләтләрдән гәбул едилмиш мұзирр вә јарамаз бир адәтдир. Һәр ил ушағ үчүн тәшкил едилән бу мәрәсим, ушағы худләсәнд вә худһақ руһда бөјүдүр. Бу руһда бөјүмүш ушағ бөјүк јашларына кәлдикдә, онда тәвәзә'карлығ

аламәти олмајыр, өзүндән бөјүктөрө һөрмәт етмәјир.

Тәссүф ки, Гәрбә сәчдә едән "зијальларымыз"бу мәрәсимя һәтта бөјүк јашларында өзләри үчүн дә тәшкил едирләр вә она кәјли рөвнәг дә верирлир.

МӘРИЗ ВӘ ОНУНЛА ӘЛАГӘДАР ОЛАН МӘСӘЛӘЛӘР

Инсанларын чоху өмрүнүн мүхтәлиф дөврләриндә чүрбәчүр нахошлуғлара дүчар олур; бә'зи адамлар исә бүтүн өмрү боју бәдәнинин насазлыгындан әзијјәт чәкир. Белә шәхсләр кәрәк билсинләр ки, чәкдикләри әзијјәт мүғабиллиндә онлар бөјүк әчрә наил олурлар. Бәдән ағрыларына сәбр етмәк, онларын кунәһларын јүнкүлләшмәсинә сәбәб олур. Имам Мүһәммәд Бағир әләһис-сәләм бујуруб:

"Мәризин бир кечә ојағ галмасы бир иллик ибадәтдән әфзәлдир"

Имам Рза /ә/ бујуруб:

"Нахошлуғ – мө'мин үчүн тәмизлик вә рәһмәтдир, кафир үчүн әзәб вә лә'нәтдир. Нахошлуғ мө'мини о гәдәр инчидир ки, онун кунәһларыны јујуб апарыр".

Бир күн Рәсули-Әкрәм /с/ өз әһабына бујурду ки, сизләрдән ким истәјир ки, һәмишә сағлам олсун, һеч хәстәләnmәсин? Онлар дедиләр ки, биз һамымыз буну арзу едирик. О Чәнаб /с/ бујурду:

"Мәкәр истәјирсиз ки, итмиш /авара/ узунгулаг кими оласыныз? Мәкәр истәмәјирсиз ки, кәффарә сәһиб оласыныз? Анд олсун аллаһа ки, инсан бәләја сәбр етмәклә Чәннәтдә әлә кәтирдји дәрәчәни һеч бир башга әмәл илә әлә кәтирә билмәз. Бәлә бөјүк олдуғда, онун мүкафаты да бөјүк олур. Әкәр мө'мин өз хәстәлији һалында өзүнүн Аллаһ јанындакы дәрәчәсини билсә, һеч сағалмағ истәмәз. Гијамәт күнү адамлар арзу едәр ки, каш онларын бәдәнини гајчы илә доғрајадылар, та ки, дүнјада бәлә чәкмиш кәсләрин сәвабына наил олајдылар". Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Хәстә адамда дөрд хисләт олур:

1. Ондан гәләм кәтүрүлүр вә әмәлләри јазан ики мәләкә Аллаһ-тәәла әһр едир ки, онун сийһәти вахты етдији сәвабы јазсынлар; онун кунәһлары ағачдан јарпағ төкүлән кими төкүләр.

2. Мәризә әјадәт /һалын билмәк/ үчүн кәлән адамлар Аллаһдан һәр нә истәсәләр, Аллаһ онларә әта едәр.

3. Аллаһ мәризин сол чийиндәки мәләкә әһр едәр ки, онун әмәл дәфтәринә һеч бир кунәһ јазмасын, сағ чийиндәки мәләкә вәһј едәр ки, хәстәнин бүтүн налә вә зарылтыларыны онун үчүн

сәваб јазсын.

4. Дәмирчи дәмирин кәсәфәтини тәмизләдји кими, хәстәлик дә инсан бәдәнини тәмизләјир. Ушағларын хәстәлији исә валидјән үчүн кәффарә олар".

Һәдисдә варид олуб ки, мәризин әјадәтинә /сорушмағына/ кәләһләр һәггиндә мәризин дуасы мүстәчаб олар. Рәсули-Әкрәмдән /с/ рәвајәт олунур ки, Аллаһ-тәәла бујуруб:

"Бәндәми бир мәрәзә мүбтәлә едәндә, бәндә она сәбр етсә вә онун әјадәтинә кәләһләрә шикајтләnmәсә, онун әтини –јахшы өтлә, дәрисини – јахшы дәри илә, ганыны – јахшы ган илә әвәз едәрәм. Әкәр вәфат етсә, ону өз рәһмәтимә дахил едәрәм, әкәр сәләмәт галса, даһа онда кунәһ галмаз".

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бујуруб ки, мәризләрә әјадәт един вә онлардан хаһиш един ки, сизин үчүн дуа етсинләр; чүнки онларын дуасы мәләкәләрин дуасына бәрәбәрдир. Һәр кәс бир кечә мәриз /нахош/ олса вә бу барәдә һеч кәсә шикајәт етмәсә, Аллаһ-тәәла она алтымыш иллик ибадәтин сәвабыны јазар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Мүсәлманын мүсәлман бојунда һәгги одур ки, кәрәндә, она сәләм версин, нахош оландә әјадәтинә кетсин; өләндә, онун чәнәзәсини мүшәјиәт етсин".

О Чәнаб /с/ һәтта өз јәһуди гоншусунун әјадәтинә кетмишди.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Хәстәјә әјадәт едәндә әлинизи онун үстүнә гојуб сорушун: нечәсән, нечә јатыб-дурурсан? Ахырда хәстә илә мүсафиһә един".

Хәстәнин јанында чох отурмағын кәрәһәти вар. Һәзрәти Әли /ә/ бујуруб:

"Хәстәнин јанында гыса мүддәт отуран бәндәнин Аллаһ јанында әчри бөјүк олар. Лакин хәстә өзү онун галмасыны арзу вә хаһиш етсә, о, хәстәнин истәдји гәдәр орада гала биләр".

О Чәнаб /ә/ бујуруб ки, хәстәнин әјадәтинә кәлән шәхс орада олдуғу мүддәтдә кәрәк әлини хәстәнин әлинин вә ја алнынын үстүнә гојуб, она илтифат вә мһрибанлығ етсин.

Бир дәф'ә Сәлман Фарси хәстәләnmишди. Рәсули-Әкрәм /с/ әјадәтинә кетди. О Һәзрәт /с/ бујурду:

"Ја Сәлман, сәнин хәстә олмағында үч хисләт вар:

1. Сән Аллаһын зикрини етмәклә она даһа јахынсан;
2. Бу нахошлуғ сәндә һеч бир кунәһ гојмады, һамысы бағышланды;
3. Әмрүвүн ахырына гәдәр сийһәт вә сәләмәт не'мәтини Аллаһ сәнә әта елдәи".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Эјадэт үч дөф'эдир, тө'зиә исә бир дөф'эдир".

Бунун мә'насы будур ки, хәстәлик мүддәтиндә хәстәјә һеч олмәзсә, үч дөф'ә баш чәкмәк ләзимдир; амма әзә вә јас мәчлисинә бир дөф'ә кетмәк кифәјәтдир. Доғрудан да јас јеринә чох кетдикчә, һәр дөф'әдә матәм саһибләринин төми тәзәләнмиш олур; елә буна көрә дә бир дөф'ә кетмәк мәсләһәтдир.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Эјадәтә көрә сизә верилән ән бөјүк әчр, хәстәнин јанында аз отурмағыныза көрә олар".

Белә рәвајәт едирләр ки, Рәсули-Әкрәмин сәһабәләриндән олан Әбу-Дәрда мәриз иди. Достлары онун әјадәтинә кетдиләр. Она дедиләр ки, нәдән шикајәт едирсән? Деди: - Күнаһларымдан! Дедиләр ки, көнлүн нә истәјир? Деди: - Мәғфирәт, јә'ни күнаһларымын бағышланмасыны истәјирәм. Дедиләр ки, сәнә һәким вә тәбиб чағырамы? Деди: - Еләчә тәбиб өзү мәни нахош едиб. Дедиләр ки, сәбәбини ондан соруш.

Деди: Сорушдум; бујурду ки, мән өз истәдијим кими едирәм.

Рәвајәт олунур ки, һәзрәти-Муса әләјһис-сәләм Аллаһ-тәала илә мүнәчат заманы деди:

"Пәрвәрдиқара, мәнә билдир ки, хәстәјә әјадәт едән кәсин әчри нәдир?"

Аллаһ-тәаладан нидә кәлди:

"Она бир мөләк тәһким едәрәм ки, Гијамәтә гәдәр онун гәбриндә олар".

Муса /ә/ деди:

- Ја рәбби, она гүсл верән шәхсин әчри нә олар?

Нидә кәлди:

- Ону күнаһлардан јујуб тәмизләрәм, елә олар ки, күја анадан индиңә олуб.

Муса /ә/ деди: - Онун чәназәсини мүшәјјәт едән кәсин әчри нә олар?

Бујурду: - Мәләкләрими мүвәккәл едәрәм онларын гәбрина е ки, Гијамәтә гәдәр онлары мүшәјјәт етсинләр.

Муса /ә/ деди: - Ја рәбби, онун әзасында иштирак едәнләрин әчри нә олар?

Бујурду: - Мәним кәлкәмдән башга һеч бир кәлкә олмајан күндә өз кәлкәмлә онлара кәлкә саларам.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Мүаличә един, һәгигәтән, Аллаһ-тәала елә бир дәрәд назил етмәз ки, онун үчүн шифа назил етмиш олмасын".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Инсанын өз күнаһы чәһәтинә әлүмү өз әчәли илә олан

әлүмдән чохдур; онун пакдамәнлик чәһәтинә һәјәты да өз өмрү илә олан һәјәтындән узундур".

Бу кәламдан мә'лум олур ки, Аллаһ-тәаланын һәрәм етдији күнаһ әмәлләр инсанын өзү үчүн зәрәрлидир; онлар инсанын чисмани вә ја руһани аләми үчүн зијанлыдыр. Инсанлар бу күнаһлардан пәһриз етмәдикдә өз бәдәнләринә вә ја мә'нәвијатларына зәрбә вуруб өзләрини хәстәләндирир вә бунун нәтичәсиндә өмр гысалыб әлүм үчүн шәраит јаранмыш олур.

Бу барәдә о Чәнаб /с/ бир даһа бујуруб:

"Елә бир хәстәлик јохдур ки, бир күнаһ сәбәбинә әмәлә кәлмиш олмасын; һәлә онларын чохуну Аллаһ-тәала әфв едиб бағышлајыр".

О Чәнабын /с/ бу кәламы Гур'ани-кәримин мә'чизә-аса әјәсиндән сәрчәшмә алыр. Гур'анын гырх икинчи /Шура/ сурәсинин отузунчу әјәсиндә Аллаһ-тәала бујуруб:

"Сизә варид олан бәлә вә мүсибәтләр сизин әлләриниз илә кәсб едилибдир, һәлә онларын чохуну Аллаһ-тәала әфв едир".

Имам Рза әләјһис-сәләм бујуруб:

"Әхр инсанлар өз тәамларыны азалтсалар, бәдәнләри сәләмәт олар".

Бурадан мә'лум одур ки, чох јәмәк хәстәликләрин инкишафы үчүн зәмин һазырлајыр. һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Хәстәликдә бир әчр јохдур, амма күнаһлары гојмаз, апарар; әчр исә сөз илә, дил илә, әл илә јеримәклә олур. Аллаһ-тәала гәлбләриндә олан халис, саф вә сәмими нијјәтләринә көрә чох бәндәләри Чәннәтә апарар.

Мәриз көрәк өз мәрәзиндән шикајәт етмәсин; мәсәлән, демәсин ки, "мәндә олан бу дәрәд һеч кәсдә јохдур"; јахуд: "Ај Аллаһ, бу нә дәррдир мәнә вермисән?!" Бу кими сөзләр шикајәтдир. Амма десә ки, "бу кечә ағрыдан јата билмәмишәм", јахуд, "бу күн гыздырмам чохдур" – бу чүр сөзләр шикајәт дејил.

Һәдисләрдә варид олуб ки, мәризин әјадәтинә кәдәндә, она алма, һејва, лиму кими мејвәләр вә ја бир әтрли шеј, мәсәлән, бир парча уд һәдијјә апарын ки, мәриз онлар илә әјләниб истираһәт етсин. Хәстәнин гәлби көврәк, көзү дә һәмишә гапыда олур, онун әјадәтинә кәләнләри кәзләјир. Онларын кәлмәји, санки, онун дәрдини азалдыр. Ағыр хәстәлик чәкмиш шәхсләр буну јахшы билирләр. Елә буна көрә дә хәстәјә әјадәт етмәјин бөјүк сәвабы вардыр.

ЖЕМӘК ВӘ ИЧМӘК ГАЈДАЛАРЫ

Мә'лумдур ки, инсанын һәјаты вә сийһәти билаваситә онун тәмиз вә пак олмасы илә әләгәдардыр. Тәсадүфи дејил ки, бүгүн шәриәт китаблары тәһарәт бәһси илә башланьыр. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Дин өзү паклыг үзәриндә гурулуб".

Чүнки о, пак бир мәнбәдән, илаһи бир чешмәдән өз башлангычыны көтүруб. О чешмә мүнәззәһ илә пакизәдир. Пејғәмбәр /с/ бујуруб:

"Аллаһ-тәала өзү пакдыр, пак олмағы да хошлајыр". Одур ки, инсанын бәдәни вә әли нә гәдәр тәмиз вә пак олса да, јемәкдән габаг әллери јумаг лазымдыр; бунун бөјүк фәзиләти вардыр. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб ки, һәр кәс хејр вә бәрәкәтини артырмаг истәјирсә, јемәкдән габаг әлләрини јусун.

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Јемәкдән габаг дестәмаз алмаг фәғирлији апарар, јемәкдән сонра дестәмаз алмаг гәм-гүссәни апарар вә кезә сийһәт верәр".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс тәамдан габаг әлләрини јубу дәсмал илә сиймирсә, әлиндә рүтубәт галдығы мүддәтдә о тәамын бәрәкәти кетмәз".

Бөјүк дин рәһбәрләримиздән бизә јетишән бу хәбәрләрә мүвафиг олараг, бизим бу јерләрдә шура һакимијјәтиндән габаггы дөврләрдә олан бәди илә бәдиди бәрүнчдән гәјрылмыш "ләкән-афтабә" оларды. Сүфрәнин әввәлиндә вә ахырында мәчлисидарә сдән "хәлифә" һәмнин "ләкән-афтабә" илә мәчлис әһлинин кабағына кәлиб, онларын әлине су төкәрди, сонра голу үстә кәздирдји дәсмалы онлара тәғдим едәрди. Бу "әлјума" мәрасими мәчлисә хүсуси бир рөвнәг верәрди. Тәәссүф ки, бу кезәл адәт шура һөкүмәти заманында арамыздан көтүрүлдү. Мүасир чаванлар инди о ләкән-афтабәни бәлкә музейләрдә көрә биләрләр.

Бизим кечмиш замандакы мәчлисәрин гәјдасы белә иди. Һәр мәчлисәдә јемәкдән габаг әлләр јулулуп пак вә тәмиз олурду; она көрәдә аш вә пүлов кими хәрәкләри гашыгла јох, әл илә – пәнчә илә јејәрдиләр. Бу адәт Пејғәмбәримиз /с/ чәнабларындан бизә кәлән мирас иди. О Чәнаб /с/ бујуруб ки, јемәкдән сонра бармагларынызы јалајын, ондан сонра јујун вә ја дәсмал илә сийли.

Рәсули – Әкрәм /с/ бујуруб:

"Мән тәвазә кар бәндәјәм, гуллар илә бирликдә јердә отуруб тәам јејирәм, бармагларымы да јалајырам".

О Чәнаб /с/ бујуруб ки, мәчлисин әввәлиндә кәрәк мәнзил саһиб илә әввәлчә әлини јусун, мәчлисин ахырында исә мәнзил саһиб әлини ән ахырда јусун; чүнки о, св саһибидир, әли батыг һалда мәчлисин ахырына гәдәр дуруб көзләјә биләр, амма гонаглары әли батыг һалда интизарда гәјмаг әдәбсизлик олар.

Рәвајәт едирләр ки, о Чәнаб /с/ сүфрәнин ахырында әлини јујуб, үзүнә вә башына чәкәрди, сонра дәсмал илә гуруларды вә бу дуаны охујарды:

"Әллаһуммәч'әлини миммән ла јәрһәгү вүчүһүһум гәтәрүн вә ла зиллә".

Јә'ни:

"Ај Аллаһым, мәни о кәсләр чүмләсиндән гәрар вер ки, онларын үзүнә сиймичлик вә зилләт кәлмәз".

О һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һәр кәс өз свиндә хејр-бәрәкәти артырмаг истәјирсә, тәам башлајан вахтада вә тәам гуртарандан сонра әлини јусун. Һәр кәс буна риаяәт етсә, һәмишә фүраван јашајар вә бәдәниндә һеч бир нахошлуг олмәз".

Јенә о һәзрәт (с) бујуруб ки, јемәкдән сонра әлинизи јујуб, онда галан рүтубәтлә көзләринизә мәсһ един ки, көз агрысындан әманда оласыныз.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәламдан рәвајәт олунур ки, бујурду:

"Тәам јемәјә башлајанда Аллаһ-тәалаја зикр елә ки, о тәам Аллаһын не'мәтләриндән биридир; ондан өтрү шүкр етмәк лазымдыр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Тәам јејәндә гуллар кими јердә отуруб је, ајагларывы бир-биринин үстүнә ашырма вә мүрәббә' отурма, о чүр отурмагдан Аллаһын хошу кәлир вә адам үчүн күнаһдыр".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб ки, сүфрә үстә олан мүддәти уздын; чүнки о мүддәт сизин өмрүнүздән һесаб олунмајыр.

Имам һәсән әләјһис-сәлам бујуруб ки, сүфрәјә аид он ики хисләт вар; һәр мүсәлманә вачибдир ки, онлары билсин. Онларын дөрдү – вачиб, дөрдү – мүстәһәбб, дөрдү исә әдәбдир. **Вачиб** олан шәјләр бунлардыр: 1) мә'рифәт, јә'ни Аллаһы өз сифәтләрилә танымаг; 2) риза, јә'ни Аллаһдан кәлән һәр бир шәји разылыгла гәбул етмәк; 3) тәсмијә, јә'ни, "**Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим**" демәк; 4) шүкр етмәк. **Мүстәһәбб** олан шәјләр бунлардыр: 1) јемәкдән габаг әли јумаг, бојунда чәнабәт гүслү олан адама бу иш даһа тә'кидлә лазымдыр; 2) јемәк заманы бәдәнин ағырлығыны сол тәрәфә салмаг; 3) тәамы үч бармагла көтүрүб

жемек; 4) жеиб гуртарандан сонра бармаглары жаламаг.

Әдәбә аид шејләр исә бунлардыр:

- 1) тәамын сәнә тәрәф чеврилмиш јериндән јејесән;
- 2) логмалары кичик-кичик јејесән;
- 3) тәамы јахшы-јахшы чејнејесән;
- 4) сүфрәдә отуран адамларын үзүнә аз бахасан.

Әмр ибни Гејс нәгл едир ки, Мәдинәдә Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәламын мәңзилинә вариң олдум; көрдүм ки, о Чәнабын габағында сүфрә вар. тәам тәнәвүл едир. Сорущудум ки, бу сүфрәнин һәдди (һәгги) нәдир? О Чәнаб /ә/ бујурду:

"Сүфрәни саланда **"Бисмиллаһ"** де, гуртаранда **"Әлһәмдүлиллаһ"** де, јејәндә исә тәамын кәнарларындан көтүрүб је; бунлар сүфрәнин һәддидир".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам сол әли илә јемәји вә ичмәји мәкруһ һесап едәрди.

Рәсули-Әкрәм /с/ һәзрәти-Әли /ә/ чәнабларына бујуруб:

"Ја Әли, јемәјә дуз илә башла, гуртаранда да дуз илә гуртар; чүнки дузда јетмиш дәрдин шифасы вар: онлардан бә'зиси бу хәстәликләрди: дәлилик, чүзам, алалыг, боғаз ағрысы, диш ағрысы, гарын ағрысы".

"Тиббүл-әһиммә" китабында Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан нәгл едилди ки, о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Имкан олан һалда јол кедә-кедә јемә".

Рәвајәт едирләр ки, о Чәнабы сөјкәнмиш һалда тәам јејән көрмәјибләр. О Чәнаб /ә/ өзү дә бујуруб ки, Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары вәфат күнүнә гәдәр сөјкәнмиш һалда һеч бир шеј тәнәвүл етмәди.

Һәзрәти-Әли /ә/ бујуруб:

"Сүфрәдән гајыдан бүтүн шејләр, онунла шифа тапмаг истәјән кәсләр үчүн шифадыр".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Тәама үфүрмәк, онун бәрәкәтини апарар".

Бу үфүрмәк ја тәамы сојутмаг үчүн, ја да башга мәгсәд үчүн ола биләр; һәр мәгсәдлә олса да, бу иш мәсләһәт дејил. Бир дөфә Рәсули-Әкрәм /с/ һүзуруна чоһ исти, гајнар тәам кәтирдиләр. О һәзрәт /с/ бујурду:

"Гојун, галсын сојусун, бәрәкәт сојутдадыр, исти шеј бәрәкәтсиз олар".

Әмирул-мә'минин Әли /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс өз касасыны јаласа, мәләкләр она сәләвәт көндәрәр вә онун рузисинин бол олмасы үчүн дуа едәрләр; онун үчүн әләвә сәваблар јазылар".

Јенә дә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс тәмиз вә пакизә тәам јесә, тәамы јахшы-јахшы чејнәсә, мејли вә иштаһасы олан һалда тәамы тәрк етсә вә мә'дәсини бошалтмаг лазым олан вахтта она мане олмаса, өлүм хәстәлији кәлмәјинчә һеч вахт хәстәләнмәз".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ зәманә имамы олмагла бәрәбәр, һәм дә бүтүн дүнија елмләринә вағиф бир алим вә бир һазиг тәбиб иди. О Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Јашлы гоча көрәк гарны тәам илә долу олмаса јатмасын; бу онун јухусу үчүн јахшыдыр, һәм дә ағзынын гоһусуну јахшылашдыр".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Әкәр сизи тәама дә'вәт едиләрсә, мәбада өз оғлунузу да апарасыңыз; әкәр белә етсәниз, һәрам јемиш оларсыңыз вә өзүнүзә күнаһ газанарсыңыз".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Тоһ гарына јемәк, алалыг хәстәлијинә сәбәб олар".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Јемәкдән сонра архасы үстә узаныб, сағ ајағы сол ајағын үстүнә гој".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Чоһ јемәк мәкруһдур".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс дә'вәт олунамдан бир тәам јесә, слә бил ки, бир парча од жеиб".

Фәзл ибни Јусиф адлы бир шәхс нәгл едир ки, бир күн свин хадими хәбәр верди ки, гапыда бир нәфәр дуруб, сәнинлә көрүшмәк истәјир; ады Муса ибн Чә'фәрди. Дедим, еј гулам, әкәр о, мәним нәзәримдә олан шәхс олса, сәни азад едәрәм. Өзүм гапыја кетдим. һәгигәтән, онун имам Муса Казым /ә/ олдуғуну көрдүм. Дедим, еј мәним ағам, бујур; сонра она свин јухары башында јер көстәрдим. О Чәнаб /ә/ бујурду:

-Еј Фәзл, свин јухары башында отурмаға ев саһиби даһа чоһ лајигди; лакин Бәни Һашим нәслиндән орада бир кәс оларса, свин јухары башы она мәхсүсдур. Сонра әрз елдим ки, сәнә гурбан олум, бизим үчүн тәам һазырланыб, изн версән кәтирәрәм. О Чәнаб /ә/ бујурду: -Хәлг буну "көзләнмәз" /нағафил/ тәам адландырырлар; лакин мән онда бир көраһәт көрмүрәм.

Сонра әмр етдим, гулам әл јумаг үчүн тәшт кәтирдир. О Чәнаб /ә/ тәштә јахынлашыб бујурду: -Һәмд олсун о Аллаһа ки, һәр шеј үчүн һәдд гојуб. Дедим: -Сәнә фәда олум, бунун һәдди нәдир? Бујурду: -Бунун һәдди одур ки, әввәлчә ев саһиби башлајыб әлини

јусун ки, гонагларда фәрәһ вә хошһаллыг јарансын. Сонра о Чәнаб /ә/ "**Бисмиллаһ**" дејиб әлини јуду; тәшти галдыранда "**Әлһәмдү лиллаһ**" дејиб сүфрәјә кәлди. Дедим: - Сәнә гурбан олум, бу сүфрәнин һәдди нәдир? Бујурду: - Бунун һәдди одур ки, башлајанда "**Бисмиллаһ**" гуртаранда "**Әлһәмдү лиллаһ**" дејәсән.

Сүфрәдән сонра ғулам диш гурдаламаг үчүн чөп кәтирди. Сорушдум: - Мәним ағам, пәс бунун һәдди нәдир? Бујурду: - Бунун һәдди одур ки, чөпүн учуну сындырасан ки, дишин әгини јаралајыб ганатмасын.

Сонра ғулам бир габда шәрбәт кәтирди. Сорушдум ки, бунун һәдди нәдир? Бујурду: - Бунун һәдди одур ки, габын гулпу олан јердән вә ја габагда сыныг јер варса, о јердән ичмәјәсән; чүнки о јер шејтанларын јығылыб отуран јеридир. Бир һәдди дә одур ки, башлајандә "**Бисмиллаһ**", гуртаранда "**Әлһәмдү лиллаһ**" дејәсән. Сонра о Чәнаб /ә/ бујурду: - Еј Фәзл, сүфрәнин ахырында сүфрә әһли әлләрини јујандан сонра ев саһиби ән ахырда өз әлини јумалыдыр. Сүфрәнин әдәб гајдасы беләдир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурбу:

"Базарда јемәк алчаглыгдыр".

Бир нәфәр о һәзрәтдән /с/ сорушду: - Ја Рәсуләллаһ, биз базарда јејрик, амма дојунча јох; буна нечә бахысыныз? О һәзрәт /с/ бујурду:

"Көрүнүр ки, сиз тәамы бир дәф'әдә јох, мүхтәлиф вахтларда һиссә-һиссә јејирсиниз; онлары бир јерә јығыб, аллаһын адыны зикр едәрәк јејин ки, бәрәкәтли олсун".

Јенә о һәзрәт /с/ бујурбу: "Сүфрәдә отуран шәхс кәрәк тәамы өз габағындан кәтүрүб јесин; мәчлисдә сүфрә әһлине үмуми габда тәам гојуларса, башгаларынын габағындан бир шеј кәтүрүб јемәсин; һәмчинин гојулмуш тәамын ортасындан кәтүрмәсин. Әкәр шәхс јејиб дојса, јенә дә әлини сүфрәдән чәкмәсин ки, һәлә дојмамыш сүфрә јолдашлары хәчәләт чәкмәсинләр, јејиб дојсуилар. Белә һалларда шәхс кәрәк өзүнү мәшғул едиб сүфрәдән чәкилмәсин.

Сәһабәләрдән бири нәгл едир ки, бир дәф'ә јемәкдән сонра Пејғәмбәр /с/ чәнабларынын һүзурунда кәјирдим. О Чәнаб /с/ бујурду:

"Кәјирмәјиви дајандыр; адамларын чоху дүнјада тох олур, Гијамәт күнүндә исә ачлыглары узун мүддәт чәкир".

Јенә о Чәнаб /с/ бујурбу:

"Һикмәт нуру – ачлыгда, Аллаһдан узаг олмаг – тохлугда, Аллаһа јахын олмаг – мискинләри севмәкдә вә онлара јахын олмагдадыр".

Јенә бујурбу:

"Чох јејиб-ичмәклә гәлбләринизи елдүрмәјин, чүнки гәлбләр дә нәбатат кимидир, чох су ичдикдә өлүрләр".

Јенә дә бујурбу:

"Чох јемәјин ки, мә'рифәт нуру сизин гәлбиниздә сөнмәсин; һәр кәс тәамы јункүл етмәк /әритмәк/ үчүн намаз гылыб јатса, Чәннәтин һуриләри онун јанында јатар".

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларындан хәбәр алдылар ки, һансы кәсләрдән Чәһәннәмә кедән чох олар? Бујурду:

"Ичи бош олан ики шеј: гарын, бир дә гадын тәнәсул үзвү".

Башга тә'бирлә десәк белә олар:

"Гарынгулулар, бир дә чинси әләгә һәрисләри".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурбу:

"Һәр кәс һәләл јесә, онун башы үстә бир мөләк дуар вә јејиб гуртарана гәләр онун үчүн истиғфар едәр. Амма бәндәнин мә'дәсиндә һәрәм шеј олса, о лоғма онун мә'дәсиндә олдуғу мүддәтдә асиманын вә јерин мөләкләри она лә'нәт едәрләр, Аллаһ-таала она нәзәр салмаз. Әкәр бәндә һәрәм бир лоғма јејибсә, төвбә етмәмиш олса, Чәһәннәмә лајиг олар".

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәлам бујурбу:

"Гызыл вә күмүш габдан су ичмәк вә тәам јемәк олмаз".

Јенә дә о Чәнаб /ә/ бујурбу ки, күмүшдән һазырланмыш вә ја үзүнә күмүш чәкилмиш габдан су ичмәк мәкрүһдур; һәтта, әкәр бу чүр габдан гејри бир габ олмаса, су ичәндә ағзынызы күмүш чәкилмәмиш јерә гојун.

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәламдан сорушдулар ки, су ичәндә бир нәфәсә ичмәк олармы? Бујурду: - Әкәр чох шиддәтли һәрәретиниз олса, бир нәфәсә ичә биләрсиниз; ләкин үч нәфәсә ичмәк, бир нәфәсә ичмәкдән әфәлдир. Сонра о Чәнаб /ә/ әләвә етди: "Өзүнүзү дөвәјә охшатмајын". Дөвә бир нәфәсә дојана гәдәр су ичир, һәм дә сују бөјүк чүр'әләрлә гәбул едир вә зәрбә илә онун мә'дәсинә төкүлүр. Бу чүр су ичмәк инсан үчүн зәрәрлидир.

Рәсули-Әкрәм /с/ сују үч нәфәсә ичәрди; һәр нәфәсин әввәлиндә "Бисмиллаһ", ахырында "Әлһәмдү лиллаһ" бујурарды. О Чәнаб /с/ ајаг үстә су ичмәкдән нәһј едиб. Јемәк барәсиндә сорушанда, о Чәнаб /с/ бујурду ки, ајаг үстә јемәк, ајаг үстә су ичмәкдән дә писдир.

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәламдан сујун дадыны сорушдулар. О Чәнаб /ә/ бујурду:

"Сујун дады, һәјатын дады кимидир".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурбу ки, һачан сизин су вә ја хәрәк габыныза милчәк дүшсә, ону тамамилә суја вә ја хәрәјә батырын,

сонра чыхарыб атын; чүнки онун бир ганадында хәстәлик, о бири ганадында шифа вар. О һәмишә хәстәлик олан ганадыны суја вә ја тәама вурур; ону орада тамамилә чимдирин ки, шифа олан ганады о хәстәлији апарсын.

ХИЛАЛ

Јемәкдән сонра дишләри гурдалајыб, онларын арасыны тәмизләмәк, мүстәһәбби әмәлләрин биридри. Она х и л а л дејирләр. Бизим заманымызда фырча илә әмәл кәтирдјимиз бу иши гәдим заманларда чөп илә мисвак ағачындан кәсилмиш назик чубугун лифли учу илә едирдиләр. Рәсули-Әкрәм, сәлләллаһу әләјһи вә алиһи вәсәлләм, хилал етмәјә чох тә кид гыларды, өзү дә хилал вә мисвак едрди; бујурарды ки, ағзын тәмизлији үчүн бу иш чох лазымдыр. һәтта хәбәрләрдә дејилир ки, гонагын һәггидир ки, тәамдан сонра она хилал үчүн чөп дә верилсин.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб ки, дишләрин арасындан дил илә чыхарылан тәам гырынтыларыны удун, амма хилал етмәклә чыхан шејләри атын. Диггәт едилсә, мә'лум олар ки, бу да сийһәтин горунмасы үчүн бир тәдбирдир. Ахы хилал үчүн ишләнән чөп өзү илә ағыз вә мә'дәјә хәстәлик сала биләр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб ки, хилал илә ағзыныз үчүн нәфәгә /зәкат/ верин; чүнки ағыз – инсанын әмәлләрини јазан катиб мәләкләрин мәскәнидри; онларын мүрәккәби – ағзын сују, гәләми – инсанын дилидри. Ағызда галан тәам гырынтыларындан о мәләкләр чох әзијјәт чәкирләр.

Имам Рза /ә/ бујуруб ки, нар ағачы вә рејһан чөпләрилә хилал етмәјин ки, онлар чүзам дамарыны һәрәкәтә кәтирирләр.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујуруб ки, хурма ағачынын јарпагы, гаргу вә ја гамыш илә хилал етмәјин ки, дишләрин әти зәдәләнә биләр.

Бүтүн бунлар, инсанларын сийһәти үчүн олан тәдбир вә сәрәнчамлардыр ки, онлара риәјәт олунарса, инсан бир чох бәхбәхтликләрдән хилас ола биләр.

ЧӨРӘК ҺӘГГИНДӘ КӘЛӘН ХӘБӘРЛӘР

Рәсули-Әкрәм /с/ бујурду:

"Ај Аллаһ, чөрәји бизә мүбарәк елә, ону биздән ајырма; әкәр чөрәк олмаса, намаз гылмарыг, оруч тутмарыг, Аллаһын вачиб етдији әмәлләри јеринә јегирә билмәрик".

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

"Чөрәјә һөрмәт един; Аллаһ-тәала ону асиманын бәрәкәтләриндән бизә назил едиб, јерин бәрәкәтләриндән көјәрдиб".

Сорушдулар ки, она нечә һөрмәт едәк? Бујурду: - "Ону бычәгла кәсмәјин вә ајаг алтында тапдаламајын".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Бәдән чөрәк үзәриндә гурулуб".

Һәгигәтән, инсанын әсас гидасы чөрәкдир вә һеч бир шеј ону әвәз едә билмир. Көрүнүр, бу да бабамыз Адәмин иши илә әлағәдардыр.

Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары һәмишә арпа чөрәји тәनावул едрди. О Чәнаб /с/ мүбарәк әли илә чөрәји тутуб сындырарды, бычәгла кәсмәзди. Сонра јенә әли илә хырда тикәләр доғрајыб, үч бармагы илә өз мүбарәк ағзына гојарды вә јахшы-јахшы чәјнәјәрди. О һәзрәт /с/ һеч вахт чөрәји дишләмәзди, чүнки бу иш әдәбли шәхсә јарашмаз.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб ки, Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын једији – арпа чөрәји, ширниси – тәмр /хурма/, чөрәк гатығы исә – зейтун јағы иди.

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Арпа чөрәјинин буғда чөрәјинә нисбәт фәзиләти, биз Әһли-Бейтин башга кәсләрә нисбәтән фәзиләти кимидир".

Бүтүн пејғәмбәрләр арпа чөрәји јејибләр вә ону бәрәкәт һесаб едибләр; одур ки, она "Гутүл-әнбија" дејирләр; јә'ни "Пејғәмбәрләр гидасы".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Әкәр арпадан артыг башга бир шејдә шифа олсајды, Аллаһ-тәала ону пејғәмбәрләр үчүн ғида гәрар вермәзди".

Мә'лум олур ки, арпада һәм гүввәт, һәм дә шифа вар.

СУ ҺӘГГИНДӘ КӘЛӘН ХӘБӘРЛӘР

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Бәһишт әһлинин ичдији шејләрин ағасы судур".

Әбу Тејфур тәбиб рәвәјәт едир ки, мән Имам Муса Казим әләјһис-сәлама су ичмәји мәсләһәт көрмәдим; лакин о Чәнаб /ә/ бујурду ки, бунун һеч бир горхусу јохдур. Су, мә'дәдә тәамы әридиб һәзм едир, сәфраны апарыр, гәзәби сакит едир, дәрракәни артырыр, һәрарәти сөндүрүр.

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Зәмзәм сују бүтүн хәстәликләрә шифадыр".

Һәзрәти-Әли /ә/ бужуруб:

"Асимандан кәлән сују ичин, чүнки о, бәдәни пак едир. Аллах-тәала бужуруб: "/Аллаһ-тәала/ - сизин үчүн асимандан су назил едир ки, сизи онунла пак етсин вә сиздән шejтанын вәсвәсәсини апарсын, тәлбләринизи багласын, вә онунла гәдәмләринизи сабит елсин".

/Гур'анын Әнфал сурәси, 11-чи ајә/

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бужуруб:

"Гажанмыш су һәр шejә фajдалыдыр вә һеч бир шejә зәрәр вермәз".

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Һамама дахил оlanda үч овуч исти су ичин ки, о, үзүн нуруну артырар вә бәдәндән дәрдрәи апарар".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бужуруб:

"Мәбада чох су ичәсэн; чүнки бу иш бүтүн нахошлуғларын мајәсидир".

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Әкәр инсанлар сују аз ичәләр, бәдәнләри истигамәт тапар, мөһкәмләнер".

Рәсули-Әкрәм /с/ бужуруб:

"Сују чүр'әләрлә совуруб ичин, бөјүк чүр'әләрлә ичмәјин ки, гара чијәрин хәстәләnmәсинә сәбәб олар".

ӘТ ВӘ ПИЈ ҺӘГГИНДӘ КӘЛӘН ХӘБӘРЛӘР

Рәсули-Әкрәм /с/ бужуруб ки, әт вә пијдә елә бир тикә јохдур ки, ма'дәјә дүшдүјү јердә шифа гојмасын вә дәрдрәи орадан говмасын.

Һәзрәти-Әли /ә/ бужуруб:

"Дүнјада вә ахирәтдә әт – тәамларын ағасыдыр".

Пејғәмбәр /с/ чәнаблары бужуруб:

"Биз пејғәмбәрләр әт севән чәмаәтик".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бужуруб:

"Һәр кәс гырх күн әт јемәсә, онун хасијјәти писләшәр; кимин хасијјәти писдирсә, она әт једирдин. Һәр кәс бир парча пиј јесә, о гәдәр дәрд онун бәдәниндән чыхар".

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Ән јахшы әт дөш /синә/ әтидир".

Јенә дә бужуруб:

"Кимин үрәјиндә вә ја бәдәниндә зәифлик олса, гојун әтини сүд илә јесин".

Сә'д ибни Сә'д нәгл едир ки, Имам Рза әләјһис-сәлам илә

сөһбәт заманы дедим ки, бизим аиләдә гојун әти јемирләр; дејирләр ки, о, сәфраны артырыр, баш ағырсы кәтирир вә бәдәндә ағырлар төрәдир. О Чәнаб /ә/ бујурду:

"Әкәр Аллах-тәала јанында гојундан әфзәл бир шej олсајды, Исмаилә ону гурбан верәрди".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бужуруб:

"Инајин /өкүзүн/ әти дәрдрәи, пији шифадыр, сүдү исә дәрмандыр".

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Һејванын бәдәниндә он шej вар ки, онлары јемәк олмаз: 1) пејин, 2) ган, 3) һерам илик, 4) далаг, 5) вәзиләр вә ја "күлүмләр", 6) чинсијјәт үзвү, 7) хаялар, 8) рәһим, јә'ни балалыг /дөл јерләшән кисә/, 9) һәја', јә'ни, дөвәнин балалығы, 10) өвдач, јә'ни, бојунда олан ган дамарлары".

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Мејитә һејванын бәдәниндә он шej вар ки, онлар һәләлдыр: 1) бујнуз, 2) дырнаг, 3) сүмүк, 4) диш, 5) гурсаг /ширдан/, 6) сүд, 7) түк, 8) јун, 9) пәр, 10) јумурта".

Јә'ни әкәр һејван өлмүш олса вә шәриәт гајдасы илә кәсилмәсә, белә мејитә һејванын бәдәниндә јухарыдакы он шej һәләлдыр, амма о һејванын әти һерам, һәм дә мурдардыр. Сајылан он шej исә мурдар олса, онлары пак етмәк олар.

Рәсули-Әкрәм /с/ бужуруб:

"Дәвә әтини јесин, Аллаһын дүшмәни олан јәһудиләрә мұхалиф олан бүтүн мө'минләр ону јејирләр".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бужуруб:

"Үч шej вар ки, инсанын бәдәнини сөкүб дағыдар, һәтта бә'зән өлдүрәр: 1) гурудулмуш әт јемәк, 2) тез-тез һамама кирмәк, 3) гоча, гары арвалдарла свләnmәк".

Рәсули-Әкрәм /с/ бужуруб:

"Ким үрәјиндән шикајәт етсә, вә гәми чох олса, турач әти јесин".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бужуруб ки, һәр кәс гәмли вә кәдәрли олса, онун сәбәбини дә билмәсә, турач әти јесин ки, ону сакит едәр.

Јенә о Чәнаб /ә/ бужуруб:

"Балыг әти јемәк вәрәм хәстәлијинә сәбәб олар".

Јенә дә бужуруб:

"Тәзә балыг әти јемәк бәдәни әридәр".

Әмирүл-мө'минин Әли-әләјһис-сәлам бужуруб:

"Чәјирткә һәләлдыр; амма дәниздә өлмүш балыглыр вә башга һејванлар һарамдыр".

Сонра бурууб:

"Чөйрткө вө балыгларын һамысы һөләлдыр".

Мөгсөд будур ки, чөйрткө вө овланыб судан харичдө өлмүш балыг өти һөләлдыр. Лакин дөниздө өлмүш бир һөван, слөчө дө балыг һөрамдыр.

Јунус ибни Бөкр нөгл едир ки, имам Рза /ә/ илә көрүшдүм; о Чөнаб /ә/ сорушду ки, нө үчүн рөнкин сарыдыр? Дөдим ки, гыздырма мөни һалдан салыб. Бујурду ки, өт јөкилөн. Бир һөфтөдөн сонра көрүшөндө јөнө рөнким сары көрүб бујурду ки, сөнө демөдимми ки, өт је? Дөдим ки, бу һөфтө әрзиндө өтдөн башга һөч нө јөмөмишөм. Бујурду: - Кабаб едиб јөкилөн. Мөн о Чөнабын /ә/ бујурдуғуна әмөл өтмөјө башладым. Бир һөфтөдөн сонра јанагларым гызармышды.

Имам Чө'фәр Садиг әләјһис-сөләмдан рөвајөт олунар ки, бир заман Пејгәмбәр /с/ чөнаблары бел ағрысындан Аллах-төләләја шикајөт өләди. Она әмр олунду ки, һөрсис⁹⁹ јөсин. О Чөнаб /с/ бу төамдан төнавул едиб, бөли гүввөт тапды.

Имам Чө'фәр Садиг /ә/ чөнабларындан сорушдулар ки, һансы гушларын өтини јөмөк олар? Бујурду:

"Ганад чалан гушун өтини је, сүзән гушун өтини јөмө".

Јө'ни, ганад чалмағы сүзмөјиндөн чох олан гушларын өти һөләлдыр, сүзмөји ганад чалмағындан чох олан гушларын өти һөрамдыр.

Сонра о Чөнабдан сорушдулар ки, мешөлөрдө тапылан гуш јумурталары барөсиндө шөриөтин рө'ји нөдир? Бујурду:

"Ики төрафи бөрабәр олан јумурталары јөмө, төрөфлөри мүхтөлиф олан јумурталары је".

Сонра су гушлары барөсиндө суал өтдилөр. Бујурду:

"Һансы гушун иинөданы /пөтәнөји/ варса, онун өтини је, һансы гушун чинөданы јохдурса, онун өтини јөмө".

БАЛ ҺӨГТИНДӨ КӨЛӨН ХӨБӨРЛӨР

Имам Чө'фәр Садиг /ә/ чөнабларындан рөвајөт едирләр ки, бујурду:

"Пејгәмбәр, сөллөллаһү әләјһи вө әлиһи вө сөллөм, балы чох сөвөрдү".

Јөнө дө о Чөнаб /ә/ бујуруб:

"Ики шифа верән шеји сизө төвсисө едирөм: бал, бир дө Гур'ан".

Бал, бүтүн дөрдләр үчүн дөрмандыр. Аллах-төләлә Гур'анда бујуруб:

"Онда инсанлар үчүн шифа вардыр".

Пејгәмбәр /с/ Гур'анын бу әјөсинө ишәрә едәрәк бујуруб ки, һәр кәс әјда бир дөф'ә бал јөсө, јетмиш јөдди хөстөликдөн асудө олар.

Јөнө о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Ким өз һафизөсини гүввөтләндирмөк истөјирсө, бал јөсин".

Јөнө о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Нө јашхы ичмөли шејдир бал! Үрөји горујур вө синөдө олан сојуглуғу апарыр".

Һәзрәти Әли-әләјһис-сөләм бујуруб:

"Үч шеј вар ки, һафизөни артырар вө бөлгөми апарар: онларын бири Гур'ан охумаг, бири – бал, бири дө сүддүр".

Һәзрәти-Әли /ә/ чөнабларындан рөвајөт олунар ки, Рөсули-Әкрәм /с/ бујурду:

"Беш шеј вар ки, унутганлығы апарар, һафизөни артырар вө бөлгөми апарар. Онлар бу шејләрди: 1) мисвак өтмөк /јө'ни дишлөри төмизлөмөк; 2) оруч тутмаг; 3) Гур'аны охумаг; 4) бал јөмөк; 5) сүд ичмөк;

ШӨКӨР ҺӨГТИНДӨ КӨЛӨН ХӨБӨРЛӨР

Имам Чө'фәр Садиг әләјһис-сөләм бујуруб:

"Мөним шөкөрдөн артыг сөвдијим бир шеј јөхдүр".

Има Рза әләјһис-сөләм бујуруб:

"Һәр кәс јатанда ики тикө шөкөр јөсө, өлүмдөн гејри бүтүн хөстөликлөрдөн шифа тапар".

Јөнө о Чөнаб /ә/ бујуруб:

"Әкәр бир кишинин мин дирһөм пулу олса вө о пулун һамысыны вериб шөкөр алса, о шөхс исраф өтмөјибдир".

Јөнө бујуруб:

"Гыздырма хөстөлијинө көрө он дирһөм ағырлығында шөкөр көтүрүб ач гарына сојуг су илә ичкилөн".

Јөнө дө о Чөнаб /ә/ бујуруб:

"Үч шеј вар ки, адамларын чохуна зәрәр вермөз: разиги үзүмү, гөнд гамышы, бир дө алма".

Јөнө дө бујуруб:

"Гөнд гамышы гөбзлији ачар, онда һөч бир дөрд вө ја төһлүкө јөхдүр".

ТЭМР ҺАГГИНДӘ КӘЛӘН ХӘБӘРЛӘР

Гурудулмуш хурмаја әрәбләр т э м р дежилрәр. Әмирул-мө'минин Әли әләјһис-сәләм бујуруб:

"Тәмр јејин ки, онда чох дәрәдләрин шифасы вар".

Мәдинәдә јетиширилән хурманын бир нөвү вардыр ки, она ү ч в ә дежилир. Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәләм бујуруб:

"Үчвә – тәмрләрин анасыдыр, ону Адәм Беһиштдән назил едиб".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

Үчвә Чәннәтдән кәлиб; онда сиррә гаршы шифа вардыр".

Јенә бујуруб:

"Һәр кәс бир күн ач гарнына једди әдәд али нөв" үчвә тәмри јесә, о күн она зәһәр, сирр вә һеч бир шейтан зәрәр јетирә билмәз".

Јенә дә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс једди әдәд үчвә тәмри јесә, мө'дәсиндә олан гурдлар өләр".

Хурманын даһа бир нөвү вар ки, она б ә р н и ј ј дежилрәр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

Чәбрәил Чәннәтдән кәтирдји бәрнијј илә мәнә назил олды".

Имам Рза әләјһис-сәләмын "СӘҺИФӘТҮР-РИЗА" китабында дежилир:

"Һәр кәс ач гарына бәрнијј тәмри јесә, ифлич хәстәлији ондан кәдәр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Бәрнијјдә доғуз хисләт вар; 1) бели гүввәтләндирәр; 2) шейтанын әл-ајагыны кәсәр; 3) тааы һәзм едәр; 4) ағзын гохусуну јахшылашдырар; 5) гулағын ешитмә габилитетини артырар; 6) күзү гүввәтләндирәр; 7) инсаны Аллаһа јахын, Шейтандан узағ едәр; 8) чинси әлағә мејлини артырар; 9) бәдәндә олан нахошлуғлары апарар".

Имам һүсејн әләјһис-сәләм өз атасы һәзрәти-Әмирул-мө'минин Әли әләјһис-сәләм чәнабларынын мүбарәк дилиндән нәғл едир ки, Рәсули-Әкрәм, сәлләллаһү әләјһи вә алиһи вә сәлләм, оруч олан вахтларда ифтарыны һәмишә тәмр илә ачарды.

МЕЈВӘЛӘР ҺАГГИНДӘ КӘЛӘН ХӘБӘРЛӘР

Мејвәләр – Аллаһ-тәаланын инсан үчүн јаратдығы ән тәмиз, ләззәтли, һәм дә инсанын тәбиәтинә мүвафиг вә онун бәдәнинин тәләбләринә мүнәсиб олан јемәли шейләрдир. Рәсули-Әкрәм /с/ тәзә мејвәләри көрәндә, онлары өпүб әввәлчә көзләринин үстүнә,

сонра да мүбарәк ағзына гојарды. Сонра бујурарды:

"Еј мәним Аллаһым, онун әввәлини мәнә афијәтлә көстәрдијин киһми, ахырыны да мәнә афијәтлә көстәр".

О Чәнаб /с/ бујуруб ки, Адәми Беһиштдән чыхаранда Аллаһ-тәала она Беһишт мејвәләриндән тушә /јол азуғәси/ верди вә һәр шейтин сән'әтини она өјрәтди. Сизин бу мејвәләриниз дә Беһишт мејвәләриндәндир. Онлардан гејри шейләрин һамысы тәҗир тапар, онлар исә тәҗир тапмаз, дәјишликјә уғрамаз.

Рәсули-Әкрәм /с/ вә Әһммәјн-Әтһар әләјһимүс-сәләм чәнабларынын дилиндән мүхтәлиф мејвәләр һәггиндә көзәл кәләмлар кәлиб бизә јетишибдир. Онларын һамысыны бу кичик рисаләдә зикр етмәјә имкан јохдур. Лакин тәбәррүк чәһәтинә онлардан бә'зисини бурада охучуларга тәғдим едирик.

Н А Р. Рәвәјәт едирләр ки, Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ нары чох хошлармыш вә нар тәнавүл едәндә һеч кәси өзүнә шәрик етмәзмиш; бујурармыш ки, һәр нарын ичиндә Беһишт нарларындан бир килә вар. Ону итирмәмәк үчүн нары бүтүнүклә јејин, бир киләсини дә итирмәјин. Һәр кәс о киләни јесә, о шәхсин үзү гырх сәһәр нурланар вә шейтаны о шәхсдән говар.

О Чәнаб /с/ бујуруб:

"Нар мејвәләрин ағасыдыр".

О Чәнаб /с/ нары чүмә ахшамлары тәнавүл едәрди.

Һәзрәти Әли-әләјһис-сәләм бујуруб ки, нары өз әрпи илә јејин, чүнки о, мө'дәни дөббағ едир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Аллаһ-тәала Адәми, хурманы, үзүмү вә нары бир тинәтдән /палчыгдан – илк маддәдән/ јарадыб".

Имам Зејнүл-абидин әләјһис-сәләм бујуруб ки, һәр кәс чүмә күнү ач гарына нар јесә, онун гәлби гырх сәһәр нурланар вә Шейтанын вәсвәәси ондан говулар; Шейтан вәсвәәси кимдән говулса, о адам Аллаһа мө'сијәт /күнаһ/ етмәз; һәр кәс мө'сијәт етмәсә, Беһиштә кәдәр.

Мәрһум Әбу Чә'фәр Туси дејиб ки, ушағларыныза нар једирдин ки, тез дил ачсын.

Һ Е Ј В А. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һејва јејин ки, о, гәлби гүввәтләндирәр вә горхақ адамларга шүчәәт кәтирәр".

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һејва јејин вә ону бир-биринизә һәдијә верин; о, көзләрә ишығ верәр, гәлбдә мәнәббәти баркидәр; ону өз зөвчәләринизә једирдин ки, өвладларыныз көзәл олсунлар".

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс һејва јесә, Аллах-гәала онун дилиндә гырх сәһәр һикмәт чари едәр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һејваны ач гарына јејин".

Имам Рза /ә/ чәнабларындан рәвајәт олунар ки, Пејғәмбәр /с/ үчүн һејва кәтирдиләр; О Чәнаб /с/ ону өз мүбарәк әлилә вуруб сындырды, јанында отуранлара пәјладды, өзү дә тәнавул етди. Бујурду:

"Сизә төвсијә едирәм ки, һејва јејин; о гәлбә чәла' верир вә синә ағрысыны апарыр".

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һачан үрәјиниздә ағры һисс етсәниз, һејва јејин".

Јенә дә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Сизә төвсијә едирәм ки, һејва јејин, о, әгли артырар".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан рәвајәт олунар ки, бујурду:

"Пејғәмбәрләрин әтри һејва әтри олар; Чәннәт һуриләринин әтри мәрсин чичәјинин әтри олар; мәләкләрин әтри исә гызылкул әтри олар. Аллах-гәала мәб'ус етдији бүтүн пејғәмбәрләрә һејва әтри бәхш едиб".

Имам Мүһәммәд Багир /ә/ бујуруб:

"Һејва һәзин гәлбләрдән кәдәри апарар".

Јенә дә Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һејва јејин ки, о, зәһни артырар, синәдән /үрәкдән/ ағрыны апарар вә өвләдын көзәл олмасына сәбәб олар".

Јенә дә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һәр кәс үч күн ач гарнына һејва јесә, зәһни саф олар, батини /ичәрис/ һикмәтлә вә елмлә доллар, өзү дә Иблисин вә онун гошунларынын һижләсиндән асудә олар".

А Л М А. Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламын Сүлејман адлы бир сәһабәси нәгл едир ки, бир күн о Чәнабын һузуруна кетмишдим; көрдүм онун габағында көј рәңкдә алмалар вар. Дедим, сәнә гурбан олум, бунлар нә үчүндүр? Бујурду:

- Мәни бәрк үшүтмә-гыздырма тутмушду, бу алмалары мәнә һәдијә кәтирдиләр; онлардан једим һәрәрәтим дүшду.

Имам Муса Казим /ә/ бујуруб:

"Биз Әһли-Бейт сојуг су ичмәклә вә алма јемәклә гыздырмаја мүәличә едик".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Алма бир нечә хасијәтә көрә фәјдалдыр: сәһри, зәһәри, әгл зәифлијини, бәлгәми вә дијәр хәстәликләри апарыр; ондан тез тә'сир едән башга бир шеј јохдур".

Зијад Гәнди нәгл едир ки, гардашым Сејф илә Мәдинә шәһәринә кетмишдик. Шәһәр әһлинин бурнундан шиддәтли гаһахмалар олуруду вә ики күндән сонра о адам өлүрдү. Биз өз мәңзилимизә кетдик, орада Сејфин бурнундан ган ачылды. Мән Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламын һузуруна кедиб, әһвалаты она данышдым. О Чәнаб /ә/ бујурду:

"Еј Зијад, кет Сејфә алма једирт".

Мән кедиб, она алма једиртдим, ган кәсилди.

Ә Н Ч И Р. Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ чәнабларынын ән јахын сәһабәләриндән олан Әбузәр нәгл едир ки, бир күн о һәзрәтә /с/ бир тәбәғ әнчир һәдијә кәтирдиләр. О һәзрәт /с/ сәһабәләрә бујурду:

"Јејин әкәр десәм ки, мәнә Чәннәтдән мејвә назил олуб, билин ки, бунлары нәзәрдә тутурам, чүнки бунлар тумсуз мејвәдир; јејин ки, бунлар бәвасил / бабасил/ вә нигрис /артир вә подагра/ хәстәликләри үчүн дәрмандыр".

Имам Рза /ә/ бујуруб ки, әнчир, ағыздан кәлән пис ији апарар, сүмүјү бәркидәр, дәрдләри апарар; белә ки, онлара мүәличә етмәјә ештијач олмас.

Һәдисләрдә варид олуб ки, ким өз гәлбинин назик вә јумшаг олмағыны истәјирсә, әнчир чох јесин.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Әнчирин јашыны /тәзәсини/ вә гурусуну јејин; о, чинси әләгә гүввәсини артырар, бабасили кәсәр, нигрис /артир вә подагра/ вә ибрәдә /чинси әләгә зәифлији/ хәстәликләрини сағалдар".

Ү З Ү М. Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан рәвајәт олунар ки, Нух пејғәмбәр /ә/ гәм-гүссәдән Аллах-гәалаја шикајәт еләди. Она бу вәһј назил олду:

"Гара үзүм је; о, гәм-гүссәни апарар".

Јенә Имам Садиг /ә/ бујуруб:

"Ики шеј вар ки, онлар ики әл илә јејиләр: үзүм, бир дә нар".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Сизин тәамларынызын ән јахшысы – чөрәк, мејвәләринизин ән јахшысы үзүмдүр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Үзүмү килә-килә голарыб јејин; һәм јахшы нуш олар, һәм дә әдәбли көрүнәр".

Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Мәним үммәтимин **рәби** – үзүм вә гавундур".

Әрәб дилиндә **рәби** - "баһар" демәкдир; бундан әләвә, "рәбиүл-әввәл" вә "рәбиүс-сани" әрәб ајларынын адларыдыр. Гавунларын јетишән вахтына дә әрәбләр **рәби** дејирләр. Бу

мүнасибэтлө о Чэнаб /с/ белэ бир көзэл бэди ифаде ишлэтмишдир. Мэгсэд будур ки, **рәби'дә** јетишән үзүм вә гавун, о ајлары баһар ајлары кими көзәлләшдирир.

Рәвајәт едирләр ки, О Чэнаб /с/ үзүмү чөрәк илә тәнавүл едәрди.

Һәзрәти-Әли /ә/ бујуруб:

"Үзүм – чөрәк гатығыдыр, мејвәдир, тәамдыр, һәм дә шириндир".

А Р М У Д. Әмирүл-мө'минин Әли-әләјһис-сәлам бујуруб:

"Армуд – гәлбә сафлыг кәтирәр, бәдән дахилиндә олан ағрылары Аллаһын изни илә сакит едәр".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Армуд – мә'дәни дәббағ едир, гүввәтләндирир, һејва да беләдир".

Ү Н Н А Б. Һәзрәти-Әли /ә/ бујуруб:

"Үннаб – гыздырманы апарар".

Әбүл-Һәсән адлы бир шәхс сөјләјир ки, көзүм ағрыјырды; сонра ағарды, белә ки, һеч бир шеј көрмүрдүм. Јухуда Һәзрәти-Әли /ә/ чәнабларыны көрдүм вә она шикајәтләндим. О Чэнаб /ә/ бујурду:

"Үннабы өз, сүрмә чәкән кими ону көзләринә чәк".

Мән о Чэнабын /ә/ бујурдуғу кими үннабы өз туму илә бирликдә әзиб, көзүмә чәким. Көзүм сағалыб әввәлки кими олду.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Үннабын башга мејвәләрә нисбәтән фәзиләти, биз Әһли-Бейтин башга кәсләрә нисбәтләри фәзиләти кимидир".

Г А В У Н. Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гавун јејин, ләззәт алын; онун сују рәһмәтдир, ширинлији исә Беһишт ширнисидир".

О Чэнаб /с/ гавуну шәкәрлә вә ја рүгәб /тәзә хурма/ илә тәнавүл едәрди.

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәлам бујуруб:

"Гавуну јејин; онда он хасијәт чәм' олуб; о, јерин јағы вә ширәсидир; онда һеч бир хәстәлик вә дәрд олмас. О, тәамдыр, шәрәбдыр, мејвәдир, әтрдир, јујучу маддәдир, чөрәк гатығыдыр, чинси әлагә гүввәсини артырыр, сидик јолларыны јујуб тәмизләјир вә бөвлү /сидији/ артырыр".

Башга бир һәдисдә дејилир ки, гавун, сидик кисәсиндә олан дашлары әридир.

Имам Рза әләјһис-сәламдан рәвајәт едирләр ки, бујуруб:

"Ач гарына гавун јемәк ифличлијә вә ја гулунч хәстәлијинә сәбәб олар".

М Ə В У Ч. /МƏВИЗ/ Гурудулмуш үзүм бизләрдә мөвүч /вә ја мөвиз/ адланыр, әрәбләр исә она зәбиб дејирләр. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ким һәр күн ач гарына ијirmi бир әдәд гырмызы мөвүч јесә, өлүм нахошлуғундан башга һеч бир хәстәлијә тутулмас".

Һәзрәти-Әли-әләјһис-сәлам бујуруб:

"Мөвүч – үрәји мөһкәмләндирәр, нахошлуғлары апарар, нәфәсә хош әтр верәр".

Башга бир рәвајәтдә дејилир ки, мөвүч инсанын гәмин апарар.

И К Д Ə. Имам Рза /ә/ "СӘҺИФӘ"синдә рәвајәт олунур ки, Һәзрәти Әли-әләјһис-сәлам гыздырма /маларија/ хәстәлији илә јатырды. Рәсули-Әкрәм /с/ бујурду ки, икдә јесин.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ чәнабларындан рәвајәт олунур ки, о Чэнаб /ә/ бујурду:

"Икдәнин әти – бәдәндә әт битирир, туму – сүмүк јарадыр, габығы – дәри битирир; бундан әләвә олага о, бөјрәкләри гыздырыр, мө'дәни дәббағ едир, бөвасир вә тәгтир /бабасил вә подагра/ хәстәликләриндән горујур, ајағлара гүввәт верир, Аллаһ-тәаланын изнилә чүзамы говур".

Мејвәләр һәггиндә бунларла кифајәтләнәк.

БАШГА ГИСМ МӨ'КУЛАТ

С Ə Б З Ə. Һәдисләрдә варид олуб ки, "Сүфрәләринизи сәбзә илә зијнәтләндирин". Башга бир һәдисдә дејилир:

"Сүфрәләринизи сәбзә илә јашыллашдырын; "Бисмиллаһ" демәклә о, Шейтаны говар".

Әһмәд ибни һарун нәгл едир ки, Имам Рза әләјһис-сәламын көрүшүнә кетдим; о Чэнаб /ә/ мәни сүфрәјә дө'вәт етди. Сүфрәдә сәбзә јох иди. О Чэнаб /ә/ әлини чәкди, сонра бујурду:

"Ја гулам, мөкәр сән билмирсән ки, сәбзә олмајан сүфрәдә мән тәам јемирәм?"

Гулам сәбзә кәтирәндән сонра о Чэнаб /ә/ әлини сүфрәјә узатды, мән дә онунла јемәјә башладым.

Б А Л Г А Б А Г В Ə К У Д У. Бунлар ејни чинсдә олдуғу үчүн бизә јетишән хәбәрләр онларын һәр икисинә айддир. Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Куду әгли артырар".

Тарихдән вә Гур'андан верилән хәбәрдән мө'лумдур ки, Јунус пејғәмбәр /ә/ өз итаәтсиз надан чәмаәтинин арасындан чыхыб кедәркән кәмијә минди, сонра далғалы дөниздә кәминин батмасы

тәһлүкәсиндән хилас олмаг үчүн Јунусу дәннизә атдылар. Аллах-тәаланың әмри илә ону бир балыг удуб, өз гарнында бир мүддәт кәздирикдән сонра, сәләмәт һалда сәһилә чыхартды. Аллах-тәала дәнниз сәһилиндә бир куду тағы битирди ки, Јунусун назикләшмиш бәдәни онун кәлкәсиндә Күнәшин јандыран шүаларындан горунсун.

Бу әһвалаты нәзәрдә тутараг Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Кудуну јејин: әкәр ондан даһа јүнкүл бир ағач олсајды Аллах-тәала гардашым Јунус үчүн ону битирәрди. һачан сиз шорба биширмәли олсаныз, она чохла куду төкүн; чүнки о димағы вә әгли артырыр".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Ким кудуну мәрчи илә јесә, гәлби назик олар, Аллаһын зикриндән кәјрәләр вә чинси әлагәјә мејли артар".

Јенә дә бујуруб:

"Һачан гәм-гүссәниз олса, балгабаг чох јејин ки, о, һүзнү гәлбләри шад едәр".

О Чәнаб /с/ кудуну вә балгабағы чох сеvirди; онлары бөјүк касаларда тәнавул едирди.

К Ә В Ә Р. Имам Мүһәммәд Багир /ә/ бујуруб:

"Биз сарымсаг, соған вә кәвәр јејирик".

Рәвајәт едирләр ки, һәзрәти-Әли /ә/ кәвәри ири дузла тәнавул едәрди.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Һәр шејин бир ағасы олур; отларын да ағасы кәвәрдир".

Имам Мүһәммәд Багир /ә/ бујуруб:

"Кәвәрлә дәрд хасијјәт вар: јели говар, ағыз гохусуну јахшылашдырар, бабасили кәсәр вә ону даим јејән адамлара чүзамдан әман верәр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Кәвәрин башга отлара нисбәтән фәзиләти, чөрәјин башга шејләрә олан фәзиләти кимидир".

К Ә Р Ә Ф С. /КӘРӘВИЗ/. Рәсули-Әкрәм /с/ чәнабларынын һәзрәти-Әли әләјһис-сәлама етдији вәсијјәтләрин бириндә бујуруб:

"Кәрәвиз жејилән; о, Илјас пејгәмбәрин вә Јушә' ибни Нун пејгәмбәрин отудур".

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Кәрәвиз – Пејгәмбәрләр отудур; дејирләр ки, Хизр вә Илјас пејгәмбәрин тәамы кәрәвиз вә кәбәләкдир".

Г Ә Н Д Ч У Ф У Н Д У Р У. Имам Рза /ә/ бујуруб:

"Сизә төвсијә едирәм гәнд чуғундуруну; о, Фирдәвс

Бәһиштиндә бир чајын кәнарында битир; онда һәр дәрдин дәрманы вар: әсәби бәркидир, ганын һәрарәтини сөндүрүр вә сүмүкләри галынлашдырыр".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Гәнд чуғундуруну јејән шәхс чүзамдан архајын олар".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Хәстәләринизә чуғундур јејирдин ки, онда шифа вар, амма һеч бир дәрд жохдур; о, хәстәјә јуху бәхш едир".

Т У Р П. Һәннан ибни Сүдејр нәгл едир ки, Имам Чә'фәр

Садиг /ә/ илә бир сүфрәдә отурмушдум. О Чәнаб /ә/ мәнә түрп јејиртди. Бујурду ки, ја Һәннан, түрп жејилән ки, онда үч хасијјәт вар: Онун јарпағы јели говар, мәғзи – сидији асан бурахар, көкү – бәлғәми кәсәр.

С О Ф А Н. Имам Мүһәммәд Багир /ә/ Пејгәмбәр /с/ чәнабларындан рәвајәт едир ки, бујуруб:

"Һачан шәһәрләрә дахил олсаныз, онларын соғанындан јејин ки, о јерин вәбасыны сиздән говуб чыхарсын".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан соған јемәк барәсиндә хәбәр алдылар, О Чәнаб бујурду ки, һеч бир сәби жохдур, һәтта мүаличә үчүн сарымсаг да јејә биләрсиниз; амма ону јејәндән сонра мәсчидә кетмәјин.

О Чәнаб (ә) бујуруб ки, соғанда үч хасијјәт вар: ағызын ијини јахшылашдырыр, дишин әтини бәркидир вә чинси әлагәјә мејли артырар.

Б А Д Ы М Ч А Н. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Бадымчан јејин; мән о биткини Бәһиштдә көрмүшәм. О, Аллаһа шәһадәт верән әввәлинчи биткидир".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Хурма дәрилән вахтларда бадымчан чох јејин; о, бүтүн дәрдләр үчүн шифадыр: үзүн нуруну артырар, дамарлары јумшалдар, фәғәрә сүтуну сүјуну /сүлбү/ артырар".

Х И Ј А Р. Рәсули-Әкрәм /с/ хијары дузла тәнавул едәрди; бујурарды ки, хијары әввәлчә ашағыдан башлајыб јејин, онда бәрәкәти чох олар.

М Ә Р Ч И. Һәзрәти-Рәсул /с/ бујуруб:

"Сизә төвсијә едирәм ки, мәрчи јејин; о, гәлби кәврәк едир, кәзә јаш кәтириб, ону сүр'әтләндирир, тәкәббүрлүјү апарыр. О, пак адамларын тәамыдыр; Аллах-тәала ону јетмиш пејгәмбәрә мүбарәк едиб; онларын ахырынчысы Һәзрәти-Иса Мәрјәм оғлудур.

П Е Н Д И Р вә **Б А Д А М.** Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Пендир илә бадам бирликдә шифадыр; лакин онларын һәр

бири ажрылыгыда хәстәликдир".

Җенә о Чәнаб /ә/ бузрууб:

"Пендир, өзүндән габаг жежилән шејләри һәм едәр, өзүндән сонра үчүн иштаһа јарадар".

Д У З. Рәсули-Әкрәм /с/ Әли әләјһис-сәләмә етдији вәсијәтләриндә бузрууб:

"Ја Әли, дуз илә јемәјә башла, дуз илә дә гуртар; дузда јетмиш хәстәлијә шифа вар; дәлилик, чүзам, алалыг, боғаз ағрысы, диш ағрысы, гарын ағрысы".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бузрууб:

"Һәр кәс тәамын әввәлинчи лоғмасына дуз сәпсә, үзүндә олан чилләр кедәр".

Имам Рза әләјһис-сәләм өз сәһабәләриндән сорушду ки, һансы чәрәк гатыгы јажшыдыр? Онларын бә'зиси деди: - әт; бә'зиси деди: - зейтун јағы. Сонра о Чәнаб /ә/ бузрууду: " - Јох, о, дуздур. Бир дөф'ә биз кәзмәјә чыхмышдыг, Гулам јаддан чыхарыб дуз кәтүрмәмишди, тәам жејәндә һеч бир шеј дузу әвәз етмәди".

Рәсули-Әкрәм /с/ бузрууб:

"Ким жејәндә габаг вә жејәндә сонра дуз жејә, Аллаһ-тәала ондан үч јүз отуз нөв баланы узаглашдырар; белә ки, онларын ән јүнкүлү чүзам олар".

СИРКӘ. Рәсули-Әкрәм (с) бузрууб:

"Һәр кәс сиркә жејә онун башы үстүндә бир мөләк дурар вә о жејиб гуртарана гәдәр онун үчүн истигфар едәр".

Җенә о Чәнаб (с) бузрууб:

"Нә јажшы чәрәк гатыгыдыр сиркә? Сиркә олан ев касыб дејил".

Җенә дә бузрууб:

"Нә јажшы чәрәк гатыгыдыр сиркә! Еј Аллаһым, сиркәни бизә мүбарәк елә; о, мөндән габаггы пејғәмбәрләрин дә чәрәк гатыгы олуб".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бузрууб:

"Сизә төвсијә едирәм сиркәни; о, сизин дахилиниздә олан бүтүн чанлылары /гурдлары/ гәтлә јетирәр".

З Е Ј Т У Н Ј А Ф Ы. Рәсули-Әкрәм /с/ бузрууб:

"Сизә төвсијә едирәм зейтун јағыны; о, өдү ачар, бәлғәми апарар, әсәби бәркидәр, јорғунлуғу апарар, хасијәти јажшылашдырар, нәфәсә хош әтир верәр, гәм-гүссәни апарар".

О Чәнаб /с/ Әли әләјһис-сәләмә төвсијә едәрәк бузрууб:

"Ја Әли, зейтун јағыны јежилән вә ону бәдәнивә сүрт; һәгигәтән ким ону жејә, вә бәдәнинә сүртсә, Шејтан она гырх сәһәр јажын дүшә билтмәз".

Җенә о һәзрәт /с/ бузрууб:

"Зейтун јағыны жејин вә ону бәдәнинизә сүртүн; чүнки о, мүбарәк бир ағачдан һасилә кәлиб".

Бурада "мүбарәк ағач" ифадәсилә о Чәнаб /с/ Гур'анын ијирми дөрдүнчү /Нур/ сурәсинин отуз бешинчи әјәсиндәки кәләмы нәзәрлә тутмушду.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бузрууб:

"Зейтун јағы пак адамларын једији јағдыр вә јажшы кәсләрин тәамыдыр".

С Ә В И Г /Г А В У Т/. Говрулмуш буғданы әзиб һарын ун һалына саландан сонра ону дошаб вә ја бал илә исладыб һалваја бәнзәр бир күтлә әмәлә кәтирирләр ки, әрәбләр она сәвиғ дејирләр. Бизләрдә кечмиш вахтларда она гавут дејирдирләр. Инди исә бизим милләтә хасс олан бир чоһ шејләр кими, бу да дәбдән дүшүбдүр.

Сәвиғ чоһ гүввәтли бир тәамдыр. Бир нәфәр Имам Чә'фәр Садиг /ә/ һүзуруна кәлиб әрз едир ки, ушаг хәстә вә зәиф олдуғу үчүн кәзмәјә тағәти јохдур. О Чәнаб /ә/ бузруур ки, она сәвиғ верин. Сәвиғ – сүмјү бәркидир вә әт битирир.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәләм бузрууб:

"Оруч тутан шәхсин обашданлығы үчүн ән фәзиләтли тәам хурма илә сәвиғдир".

Җенә о Чәнаб /ә/ бузрууб:

"Ушагларыныза кичик јашларынызда сәвиғ ичирдин ки, о, бәдәндә әт битирир вә сүмјү бәркидир".

Җенә дә о Чәнаб /ә/ бузрууб:

"Һәр кәс гырх күн сәвиғ ичсә, топуғу гүввәтлә долар".

Сәвиғ вә ја гавут бә'зән гуру һалда, бал вә ја дошаб гатылмадан, бә'зән дә дуру хәшил һалында ушаглара ичиртмәк үчүн һазырланар.

С У Д. Имам һәсән әләјһис-сәләм бузрууб ки, Рәсули-Әкрәм /с/ чәнаблары сүдү чоһ хошлајырды вә һәмишә сүд ичәндә бузруарды:

"Еј мөним Аллаһым, ону бизә мүбарәк гыл вә ону бизә артыр".

О һәзрәт /с/ тәмп илә сүдү - "ики ән пак вә хош шеј" адландырмашды. О һәзрәт сүд ичәндә әввәлчә мәзмәзә едиб, сонра ичәрди вә әләвә едәрди: "Онда јағ вар".

Бир киши Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәләма әрз едир ки, ја Әба Әбдәллаһ, мән сүд ичирәм, мәнә зәрәр верир. О Чәнаб /ә/ бузруур ки, сүд әсла зәрәр вермәз, амма сән онунла бирликдә башга шеј жејирсән; сәнә зәрәр верән дә о шејдир; амма сән күман едирсән ки, сүд сәнә зәрәр едир.

Һәзрәти-Әли /ә/ буруур ки, "Инек сүдү дәрмандыр".

О Чәнабдан инәжин сидији барәсиндә хәбәр алдылар вә дедиләр ки, бә'зи адамлар ону ичир. Буруурду ки, әкәр дәрман кими она сһтиҗаҷ олса, ону ичмәјин еҗби јохдур.

Мә'лумдур ки, әрәбләр дәвәнин сидијини ичирләр. Бу барәдә Имам Рза әләһис-сәлам буруур:

"Дәвәнин сидији сүдүндән јахшыдыр, ләкин Аллаһ-тәала шифаны онун сүдүндә гәрар вәрибдир".

Ш А М Ј Е М Ә Ј И. Ахшам јемәјинин бәдән үчүн бөјүк әһәмијјәти вардыр. Јашлы адамларда буну даһа кәскин һис етмәк олар. Рәсули-Әкрәм /с/ буруур:

"Һәр кәс шәнбә вә јекшәнбә күнләри ардычыл олараг ахшам јемәјини тәрк етсә, онун бәдәниндән елә бир гүввә кедәр ки, гырх күн херијә гајытмаз".

Һәзрәти-Әмирүл-мө'нинин Әли әләһис-сәлам буруур:

"Пејғәмбәрләрин шам јемәји иша намазындан сонрадыр. Шам јемәјини тәрк етмәк, бәдәнин хәрәб олмасына сәбәб олар".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ буруур:

"Шам јемәјини тәрк етмә; һеч олмазса, дузла үч логма јекилән".

Јенә о Чәнаб /ә/ буруур:

"Һәр кәс шам јемәјини бир кечә тәрк етсә, онун бәдәниндән бир дамар өләр вә даһа һеч заман дирилмәз".

Јемәк, ичмәк вә онлар илә әлагәдар олан мәсәлеләр барәсиндә һәдис, әхбар вә имамлардан бизә јетишән рәвәјәтләри белә кичик рисаләләрә јерләшдирмәк олмаз. Исламдан тамамилә ајры дүшмүш букүнки чаванлар бурада зикр оланлары билсәләр вә онлара әмәл етсәләр, мүәллиф биләр ки, јухусуз кечәләрин мәһсулу олан бу китаб өз сәмәрәсини вәрибдир. Мүәллифин мукафаты да бундан ибарәтдир; чүнки бу китабын тәртибиндә онун мәнзүру дүнја малы, пул вә ја шөһрәт олмајыб; онун мәгсәди фәгәг исламын тәблиғи вә хәлгин иршады олубдур.

ЛИБАС, МӘСКӘН ВӘ ОНЛАР ИЛӘ ӘЛАГӘДАР ОЛАН МӘСӘЛӘЛӘР

Инсан бәсирәт вә ибрәт нәзәрилә аләмә бахдыгда, һәр јердә сәлиғә вә низам, һәр шәјин хилгәтиндә кәзәллик вә јарашыг көрүр. Бу кәзәллик һәм чансыз, һәм дә чанлы тәбиәтдә ашкар көрүнүр. Белә дә олмалыдыр; јахшы сәнәткарын әлиндән чыхан мәһсул да јахшы олар. Әкәр бу сәнәткар өзү кәзәлликләр

мәншәндирсә, јәгин ки, өзүндә олан кәзәллик бизим тәсәввүр едә билмәдијимиз дәрәчәдә јүксәк олар. Белә бир вүчүд кәзәллији севмәјә билмәз. Одур ки, инсан һәм заһири, һәм дә батини чәһәтдән јарашыглы олмаға сә'ј етмәлидир ки, о бөјүк гүдрәт саһибинин истәјинә мувафиғ олсун, һәм дә о Үлви Вүчүдүн хисләтләриндән балкә бир зәррә өзүндә нүмајиш етдирсин. Әмирүл-мө'нинин Әли әләһис-сәлам буруур:

"Аллаһ-тәала өзү кәзәлидр, кәзәллији дә севир".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ өз аталарынын дилиндән рәвәјәт едир ки, бир күн Рәсули-Әкрәм чәнабларынын гапысында бир киши дајаныб, ичәри дахил олмаға изн истәди. О һәзрәт /с/ галхыб күпдә олан суда өз әксинә бахды вә мүбарәк сағталыны сәлиғәјә саладдан сонра о кишини гәбул етди. Гоһаг кәдәндән сонра Ајишә деди: Ја Рәсуләллаһ, сән ки, Адәм өвладынын ағасысан, сән дә өз әксивә бахыб, өзүвә зијнәт вәрирсән? О Чәнаб/с/ буруур:

"Ја Ајишә, Аллаһ-тәала хошлајыр ки, мө'мин бәндәләр бир-бирилә көрүшәндә сәлиғәли вә јарашыглы олсунлар".

Һәзрәти-Әли /ә/ буруур:

"Бәдәнә јағ сүртмәк сәрвәти кәстәрәр, либас – кәзәллији нүмајиш етдирәр, хош хаסיјәт исә дүшмәни зәлил едәр".

Јенә о Чәнаб /ә/ буруур ки, мө'мин гардашларынызла көрүшмәк үчүн өзүнүзә зијнәт верин ки, сизи јарашыглы һеј'әтдә көрсүнләр.

Хорасан әһлиндән бир чәмаәт имам Рза әләһис-сәламы гијмәтли либасда көрүб дедиләр ки, һал сәнин бу чүр либаслар кәјмәјиви хошламыр. О Чәнаб /ә/ буруурду ки, һәзрәти-Јусуф өзү пејғәмбәр иди, онун атасы Јә'губ, онун атасы Исһаг, онун да атасы Ибраһим пејғәмбәр идиләр; амма о Чәнаб ипәк вә гызыл илә ишләнмиш либаслар кәјиб фир'овнлар мәчлисиндә отуруурду. Имам өз либасы илә јох, әдәләти илә фәргләнмәлидир. Имам кәрәк һөкм едәндә әдәләтлә һөкм етсин, вә'дә верәндә өз вә'дәсинә вәфа етсин, данышанда доғру данышсын.

Имам Чә'фәр Садиг әләһис-сәламдан сорушурлар ки, мө'мин шәхсин он ики кәјнәји ола биләрми? Буруурду: - Бәли. Дедиләр ки, ијирми кәјнәји ола биләрми? Буруурду: - Бәли ола биләр, исаф дејил; исаф одур ки, јахшы кәјнәји она лајиг олмајан јердә кәјиб зәлил едәсән.

Имам Зәјнүл-абидин әләһис-сәлам јајда беш јүз динарә ики либас аларды; гыш фәслиндә бөјнү хәзли либас кәјәрди, јајда ону әлли динарә сатыб тәсәддүг едәрди.

Бир күн һәзрәти-Әли әләһис-сәлам базарда ики либас көрдү; онларын бирини үч дирһәмә алыб, өз гуламы Гәнбәрә

багышлады, о бирини ики дирһәмә алыб өзү кејди. Сонра бујурду:
"Аллаһдан һәја сләдим ки, өзүмү гуламдан әфәэл тутам".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Тәмиз либас – душмәни зәлил едәр, /бәдәнә сүртүлән/ јағ бәдбәхтлиги апарар, баш дарағы – вәбаны апарар, саггал дарағы – дишләри бәркидәр".

Һәзрәти Әли әләһнис-сәлам бујуруб:

"Либасы јумағ гәм-гүссәни апарар; о, һәм дә намаз үчүн паклыгдыр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр кәс либас алса, ону пак еләсин".

О Чәнаб /с/ бу кәламы Гур'анын јетмиш дөрдүнчү /Мүддәссир/ сурәсинин үчүнчү әјәси әсасында бујурмушдур. Ајәдә дејилир:

"Либасывы пак елө".

О Чәнаб /с/ бу әјәдә әлава оларағ бујуруб:

"Либасывы гысалт".

О дөврдә тәкәббүрлү адамлар үст палгарларынын әтәкләрини чох узун еләјирдиләр; белә ки, јол кедәндә әтәкләри јерлә сүрүнүрдү. О Чәнаб /с/ һәмин кәламла бу чүр мүтәкәббирләре мүрачиәт едир.

Һәзрәти-Әли әләһнис-сәлам бујуруб:

"Памбығ палгар кејин ки, о, Пејғәмбәрин либасы вә бизим либасымыздыр; јундан вә түкдән тохунмуш либас кејмәјин; амма бир сәбәби олса, ејб етмәз".

Бурада "јун" вә "түк" она көрә хүсуси гејд едилир ки, суфиләр бу чүр либаслар кејиб өзләринә әзијәт вермәклә, куја саваб газанмағ истәјирдиләр; "суфи" сөзү дә бурадан әмәлә кәлиб; "суф" – әрәб дилиндә "јун" демәкдир.

Јенә дә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Кәтан – пејғәмбәрләрин либасыдыр".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Либас үчүн сизә ағ парчадан јахшы бир шеј жохдур; ону кејин вә мејитләринизә дә ондан кәфән един".

Гара рәнkdә палгар кејмәји мәсләһәт көрмәјибләр. Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Гара либас кејмәк чајиз дејил вә гара парчадан мејитә кәфән дә олмаз".

Әбан адлы бир шәхс Имам Чә'фәр Садиг әләһнис-сәлама дејир ки, хәлг гызыл күл рәнkinдә палгар кејмәји мәкруһ билирләр. О Чәнаб /ә/ бујуруб ки, Аллаһ-тәала Һәзрәти-Исаны асимана чәкиб Чәннәтә апарды вә орада она гызыл күл рәнkinдә, бир дә јашыл рәнkdә ики либас кејдирдиләр. Әхәр мәкруһ олсајды, Иса

пејғәмбәрә о либасы кејдирмәздиләр.

Јенә Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Әкәр ипәклә башга бир шеј гарышмыш олса, о либасы кејмәјин ејби жохдур".

Хәз дәридән тикилмиш либас һәггиндә Имам Чә'фәр Садиг /ә/ чәнабларындан сорушдулар. Бујурду: - һеч бир ејби жохдур; Имам Зейнүл-абидин әләһнис-сәлам өзү хәз либас кејирди.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ өз атасынын дилиндән рәвајәт едир ки, Үсамә ибни Зейд Рәсули-Әкрәмнин (с) һүзуруна кәлмишди; онун әјниндә ипәк палгар вар иди. О Һәзрәт (с) бујурду ки, бу либас сәнә лајиг дејил. Сонра әмр еләди, ону чыхарыб парчаладылар вә гадынлара пајладылар.

Имам Чә'фәр /ә/ бујуруб:

"Ипәк вә диба либаслар кејмәк кишиләрә јарамаз; амма онлары сатмағын һеч бир ејби жохдур".

Әбу Мәтәр адлы бир шәхс нәгл едир ки, бир күн мән әмим оғлу илә бирликдә кедирдик. Бирдән Һәзрәти-Әли әләһнис-сәлама раст кәлдик. О, әлиндә олан чубугла мәни вуруб бујурду:

"Либасывы вә үст палтарывы галдыр ки, јерлә сүрүнмәсин".

Палтары јерлә сүрүнән шәхсләр тәкәббүр әләмәти оларағ бу чүр либас кејирләр. О Чәнаб /ә/ бу сәбәбә ону вуруб тәнбиһ етмишдир. Аллаһ-тәаланын нәзәриндә мүтәкәббир шәхсләрә ән бөјүк нифрәт вә гәзәб вадыр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр кәс јер үзәриндә тәкәббүрлә кетсә, онун ајағы алтында јер она лә'нәт едәр".

О Чәнаб /с/ Әбузәрә бујуруб:

"Чәһәннәмә кедәнләрин чоху тәкәббүр едән кәсләрди".

Һәсәни-Сейғәл нәгл едир ки, Имам Чә'фәр Садиг /ә/ Һәзрәти-Әли әләһнис-сәламын көјнәјини бизә кәстәрди. Онун ашағы һиссәсиндә он ики, бәдәниндә – үч, голларында да үч жамағ вар иди. О Чәнаб ики көјнәк аларды, сонра өз гуламы Гәнбәрә тәклиф едәрди ки, онларын һансы бирини истәјирсә, өзүнә көтүрсүн. Икинчи көјнәји өзүнә көтүрәрди. Әкәр голлары она узун кәлсәјди, бармағларындан артығ јерини кәсиб атарды.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Либас илә шөһрәт газанмағ истәјән кәсә Аллаһын гәзәби тутар".

"Ким дүнјада шөһрәт либасы кејсә, Гијамәт күнү Аллаһ-тәала она зилләт либасы кејдирәр".

Һәзрәти-Әли /ә/ бујуруб:

"Шөһрәт либасы кејмәкдән артығ ачығым кәлән шеј жохдур".

Одур ки, о Чэнаб /ә/ тэзэ либас аланда, ону суја басарды, сонра гурудуб эјнинэ кејерди.

Либасын этэјини чэке-чэке кедэн бир кишини көрэнлэр бу барэдэ Имам Рза эләјнис-саламдан сорушдулар. О Чэнаб /ә/ бујурду:

"Өзүнү гадынлара охшадан кишилөрдөн хошум кэлмир".

Рэсули-Әкрэм /с/ чэнаблары, өзлэрини гадынлара охшадан кишилэрэ ачыланарды вэ либаслары илэ өзлэрини кишилэрэ охшадан гадынлары бу ишдэ нэһј едэрди. О һэзрэт /с/ бујурду:

"Чаванларынызын јахшылары онлардыр ки, өзлэрини гочаларыныза охшадырлар; гочаларынызын писи онлардыр ки, өзлэрини сизин чаванларыныза охшадырлар".

Ыртычы һејванларын эти вэ дэриси барэсиндэ Имам Рза эләјнис-саламдан хэбэр алдылар. О Чэнаб /ә/ бујурду:

"Биз онларын этиндэн икраһ едирик; онларын дэриси үстүндэ отурмаг олар, амма кејмэк вэ онлардан бөдөндө бир шеј олан һалда намаз гылмаг олмаз".

Сонра о Чэнаб /ә/ бујурду:

"Атамын эјниндэ синчаб дэриси көрмүшөм, амма түлкү вэ сөмүр дэрисиндэн мәни нэһј едиб".

Рэсули-Әкрэм /с/ бујурду:

"Һәр кэс ајаг үстэ су ичсэ, ја гэбр үстүндэ өзүнү бошалтса, ја гэфлэт һалында кечэлэсэ, ја бир тај чөкмө илэ јол кетсэ, она бир Шејтан сармашар ки, та Аллах-тэала истэмэсэ, ондан ажрылмаз".

Јенэ о һэзрэт (с) бујурду:

"Јемэк вахты ајаггабыларынызы чыхарын; бу сизин ајагларыныз үчүн истираһэт олар; һегигэтөн, бу бир кезэл адэтди".

Имам Чэ'фэр Садиг /ә/ бујурду:

"Һәр кэс сары рөнкли ајаггабы кејсэ, о ајаггабы дағылана гэдэр һәмишэ шад олар".

Сән'ан ибн Судејр нәгл едир ки, Имам Чэ'фэр Садиг эләјнис-саламын көрүшүнэ кетдим; ајағымда гара рөнкли ајаггабы вар иди. О Чэнаб /ә/ бујурду ки, нэ үчүн гара ајаггабы кејмисән? Мэхәр билмирсән ки, онда үч эләмэт вар? Сорушдум ки, онлар нәдир? Бујурду:

"Көзү зәиф едэр, тәнәсүл үзүнү сөнүк һала салар вэ өзү дэ гәм-гүссэ кәтирэр, һәм дэ о, чаббар кәслэрин ајаггабыларындыр".

Сонра бујурду:

"Сәнэ төвсијэ едирәм ки, сары рөнкли ајаггабы кејэсэн ки, онда үч хасијјэт вар. Дедим ки, онлар нәдир? Бујурду:

"Көзү ити едэр, тәнәсүл алэтини бәркидэр, гәм-гүссәни апарар; бунлар илэ бәрабәр һәм дэ о, пејгәмбәрләр либасындандыр".

Либас барэсиндэ јухарыда дејиләнләрлэ кифајәтләнәк.

МӘСКӘН ҺӘГГИНДӘ

Имам Чэ'фэр Садиг /ә/ бујурду:

"Мәнзилин кенишлији сәадәтдәндир".

Јә'ни сәадәтин шәртләриндән бири дэ мәнзилин кениш олмасыдыр. Имам Рза /ә/ бујурду ки, дүнјада јашајышын фәзиләти вэ ләззәти мәнзилин кенишлији вэ достларын чох олмасындадыр.

Рэсули-Әкрэм /с/ бујурду:

"Кишинин хошбәхтлији одур ки, салиһә зөвчәси, кениш еви, гәшәнк аты вэ салиһ өвләды олсун".

Јенэ о һэзрэт /с/ бујурду:

"Дөрд шеј хошбәхтлик, дөрд шеј исә бәдбәхтлик эләмәтидир. Хошбәхтлик эләмәти олан шејләр бунлардыр: салиһә зөвчә, кениш мәнзил, салиһ гоншу, гәшәнк ат; бәдбәхтлик эләмәти олан дөрд шеј исә бунлардыр: пис гоншу, пис зөвчә, дарысгал мәнзил, пис миник".

Ев вэ мәнзилин өлчүлэри һәггиндә чохла һәдисләр варид олуб, онларын һамысы мәнзилин уча олмасыны нэһј едибләр. О һәдисләрден бири, Мүһәммәд ибни Мүслим адлы бир шәхсә Имам Мүһәммәд Багир эләјнис-саламын вердији төвсијәдир ки, бујурду:

"Еј Мүһәммәд, еви једди зира' һүндүрлүкдә бина елэ; ондан уча олан јерләриндә шејтанлар јашајачаг. Шејтанлар нә асиманда јашајыр, нә дэ јердә; онлар өзләринә һавада мәскән дүзәлдирләр".

Рэсули-Әкрэм /с/ бујурду:

"Һәр кэс бир мәнзил бина етсә, бир гојун кәсиб, этини фәгирләрә једиртсин".

Имам Чэ'фэр Садиг /ә/ мәнзил һәггиндә бујурду:

"Кафи мигдардан артыг тикилән бина өз саһибинә күнаһ кәтирәр".

Јә'ни һәр саһәдә олдуғу кими, бурада да исраф етмәк һәрәмдыр.

Имам Мүһәммәд Багир /ә/ һүзуруна бир киши кәлиб деди ки, бизим сәдә чинләр мәскән едиб; онлары мәним свимдән чыхар. О Чэнаб /ә/ бујурду ки, мәнзилин дамыны једди зира' галдыр вэ орада көјәрчинләр сахла. О киши һәмин көстөришә өмәл еледи,

чинлэр орадан јох олдулар.

Бир киши нэдэнсэ өз свинэ кирмәкдән хофланмышды. О, Пејгәмбәр /с/ чәнабларына шикајәт сләди. О Чәнаб /с/ бујурду ки, кет орада бир чүт көјөрчин сахла.

Һәзрәти-Әли /ә/ бујуруб:

"Көјөрчинин ганадларынын сәси шейтанлары говар".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб ки, Аллаһдан горхун, әтрафынызда вә малынызда олан әчәми горујун. Сорушдулар ки, малымызда олан әчәм нәдир? Бујурду: - гојун, пишик, көјөрчин вә бу кими шейләр.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Гојун јетмиш гисм фәгирлији свдән говар".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Евдә гојун – бәрәкәтдир, пишик – свдә бәрәкәтдир, дәјирман – свдә бәрәкәтдир, бир гојун – бәрәкәтдир, ики гојун – ики бәрәкәтдир; әкәр үч олса – чох бәрәкәтдир".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Гарангушлар сизин свләриниздә мәскән етсәләр, онлара манә' олмајын".

Јенә дә бујуруб:

"Ев һејванлары сахлајын ки, шейтанлары мөшғул едиб ушағларыныздан узағлашдырсын".

Имам Мүһәммәд Багир /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс биз Әһли-Бейти севирсә, көјөрчини дә севәр".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Кәрәк сизин свләриниз үч шейдән хали олмасын: пишик, көјөрчин, бир дә хорудан. Әкәр хоруз үчүн бир әнисә /тојуг/ да олса, ејби јохдур. Бу үч һејван свин абадлығыдыр".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Хорудда беш хасијјәт вар ки, онлар пејгәмбәрләрин хасијјәтләриндәндир; о хасијјәтләр бунлардыр: намазын вахтыны билдир, гејрәтлидир, шүчәәтлидир, сәхавәтлидир вә чинси әлағәјә мејли чохдур".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ағ хоруз мәним достум вә Аллаһын дүшмәнләринин дүшмәнидир".

О һәзрәтин хорuzu өзү илә бир свдә јатарды.

Јенә О һәзрәт /с/ бујуруб:

"Тојуглар мәним үммәтинин фәгирләринин гојунларыдыр".

Јә'ни фәгирләрин эт алмаға имканы олмаса, өз сахладығлары тојуглардан кәсиб јејә билерләр. Јенә О һәзрәт /с/ бујуруб:

"Хорuzu сөјмәјин, о, намазын вахтларыны билдирир".

Сәһәрин ширин јухусундан адамлары ојадан хорuzu бә'зи

наданлар сөјүр; бу кәламы о Чәнаб /с/ һәмин кәсләрә хитаб едәрәк бујурмушдур:

"Хорuzu сөјмәјин; о, мәним достум, мән дә онун достујам. Мәни мәб'ус едән кәсә анд олсун, әкәр Адәм өвлады билсәләр ки, онда нә вар, онун түкүнү вә әтини гызыл вә күмүш баһасына аларлар. О, мәнфур чинләри свдән говар".

Јенә о һәзрәт /с/ бујуруб:

"Һәр кәс өз мәзилиндә ағ хоруз сахласа, үч шейин шәрриндән һифз олунар: кафирләрин, каһинләрин вә саһирләрин шәрриндән".

Имам Чә'фәр Садиғ /ә/ бујуруб:

"Һеч слә пејгәмбәр олмајыб ки, онун свиндә көјөрчин олмасын; чүнки чинләрин сәфиһләри о свин ушағлары илә ојнајырлар; амма свдә көјөрчин оланда, онлар көјөрчинлә ојнајырлар вә инсанлары тәрк едилрләр".

Е В МҮХӘЛЛӘФАТЫ БАРӘСИНДӘ бир нечә кәлмә десәк, бизим зәманә әһли үчүн ибрәтамиз олар. Имам Мүһәммәд Багир әләјһис-сәлам бујуруб ки, һәзрәти Әли /ә/ Фәтимији-Зәһра сәламуллаһи әләјһаны өз свинә кәлин кәтирәндә онун мәзилинин сәтһинә гум дөшәнмишиди. Онун фәрши /дөшәнәји/ - дөббағ едилмәмиш гојун дәриси, балышы исә хурма лифилә долдурулмуш торбадан ибарәт иди. Јерә бәркидильмиш бир ағач парчасы үстүндә бир су габы да вар иди. Евин мүхәлләфаты јалназы бунлар иди.

Бир күн Өмәр Пејгәмбәри-Әкрәм /с/ чәнабларынын свинә кәлди; көрдү ки, о Чәнаб /с/ гуру һәсириң үстүндә узаныб јатыб. О Чәнаб /с/ ојаныб дурду; онун бәдәниндә һәсириң шәкли нәгш салмышды. Өмәр деди: Мәғ шәһадәт верирәм ки, сән Аллаһ-тәаланын көндәрдији пејгәмбәрсән, Гејсәр вә Кәсрадан чох јүксәк вә мөйтәрәм шәхссән. Онлар дөбдәбәли гәсрләрдә јашајырды, амма сән гуру һәсир үстүндә јатырсан. О Чәнаб /с/ бујурду:

"Мәкәр сән разы дејилсәнми ки, дүңја – онларын, ахирәт исә мәним олсун?"

Бизим дин рәһбәрләримиз дүңјаја бу чүр нәзәрләрлә бахыб, она мејл етмәјибдир. Онларын һәјәт тәрзи кәрәк бизим үчүн нүмунә олајды. Амма тәәсүфф ки, бизим чәмаәт ахирәти тамамилә атыб, дүңјаны тугуб; али гәсрләр тикирләр, гижмәтли мүхәлләфат илә онлары зијнәтләндирилрләр, гызыл вә күмүш габларда тәам вә шәрәб вериб зијафәтләр тәшкил едилрләр; һалбуки, гызыл вә күмүшдән олан габларда тәам јемәк вә су ичмәк һәрәмдыр.

Имам Чә'фәр Садиғ әләјһис-сәламдан сорушдулар ки, гызыл

илә зийнәтләнмиш маса вә чарпайы кими шејләрден истифаде етмәк олармы? О һәзрәт /ә/ бујурду ки, әкәр халис гызыл олса, истифаде етмәк олмас; амма гызыл сујуна чәкилмиш олса, ејб етмәз. О Чәнаблар инсанларын раһәт вә хош јашамасы үчүн бу чүр күзәштләр дә едибләр, амма өзләринә бу дүнјадан һеч бир шеј көтүрмәјибләр.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәламын гардашы Әгилин никаһында олан бир галын сөјләјир ки, Куфәдә Әли әләјһис-сәламын һүзуруна кетдим; көрдүм ки, о һәзрәт /ә/ бир парча узунгулағ чулу үзәриндә әјләшиб. О, бейтүл-малдан /зәкатдан/ өзүнә һеч бир шеј көтүрмәзди. Евиндә һеч бир мүхәлләфәт јох иди.

Инди Пејғәмбәр /с/ вә Әли /ә/ чәнабларыны өзләринә рәһбәр гәрар вермиш бу күнкү ислам чәмијјәти вә онун ајры-ајры фәрдләри өз һәјат вә јашайыш тәрзләрини нәзәрден кечирсинләр вә о Чәнабларын һәјат тәрзләри илә мүгајисә етсинләр. Бу чүр чәләл вә дәбдәбәли имарәтләр ичиндәки зийнәтли мүхәлләфәт һәләлдан мүмкүндүрмү? Шәриәтә хилаф јолларла, тичарәтдә алдатмағ вә тәрәзидән кәсмәклә һәрам олан бу мәдахиһләр, хүмс вә зәкатын верилмәдији үчүн бир даһа һәрам олур. О һәрам пуллардан алынмыш либасы кејиб, о һәрам маллардан кејиб, о һәрам дөшәнәк үзәриндә намаз гылан шәхсин ибадәти гәбул олармы? Бизим сөзүмүз намаз гыланлар һәггиндәдир; намаз гылмајанлар илә ишимиз јохдур. Онларын мәсәләси ајдындыр!?

ҺӘММАМ, ТӘМИЗЛИК ВӘ ДИКӘР ӘЛАГӘДАР МӘСӘЛӘЛӘР

Инсанын јашайышына онун нәзәфәти вә тәмизлији, һәм дә тәһарәти вә паклыгы үчүн лазым олан шејләрден бири дә һәммамдыр /һамам-гәләтдир/.

Һәзрәти-Әли әләјһис-сәлам бујуруб:

"Нә јашы евдир һәммам; орада Чәһәннәм хатырланыр вә бәдәнин чирки дә кедр".

Лакин, һәја, әдәб вә әхлағ шәрафәтини нәзәрә аларағ о Чәнаб /ә/ сонрадан бујуруб:

"Нә пис евдир һәммам; өртүлү јерләри ачыр вә һәјаны апарыр".

Исламда паклыға, нәзәфәтә вә тәмизлијә диггәт едилдији үчүн ислам вилајәтиндә һәммамлар рөвнәгли вә чох сәлигә илә тәртиб едилмиш биналардыр. Тәәссүф ки, динсиз һәкмдарлар дөврүндә о һәммамларын чоху бизим јерләрдә милләтин вә динин дүшмәни

олан ганмазларын әлилә сөкүлүб мәһв едилди; инди онлардан јалныз бә'зи нүмунәләр галыб.

Ән'әнәви һәммамларымыз, үстү-күнбәзлә өртүлмүш ики кениш бөјүк зацдан ибарәт оларды. Онларын биринә "бајыр һәммам", о биринә "ичәри һәммам" дејәрдиләр. Һәммамә кәләпләр әввәлчә "бајыр һәммамә" дахил олуб сојунар, сонра "ичәри һәммам"ә кирәрдиләр. Бајыр һәммам сәрин, ичәри һәммам исә чох исти оларды. Ичәријә дахил оланлар вә ичәридән харичә чыханлар бу кәскин һәрарәт фәргинә мә'руз галмамағ үчүн бу ики залын арасында ики, үч, ја да һеч олмасза бир дәһлиз оларды. Буллар "дәһлиз һәммам" вә ја "дәлләк-һәммам" дејәрдиләр. Истијә давам көтирмәјән адамлар бурада динчәлиб, бир гәдәр арам оларды вә ја бә'зи тәмизлик ишләри көрәрди; сонра јәнә ичәријә гајыдыб јујунма әмәлјјәтини давам етдирәрди.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб ки, бајыр һәммамда сојунан заман дејин:

"Еј мәним Аллаһым, нифағ кәмәнди́ни мәнән көтүр ат вә мәни ијманда сабит еткилән".

Сонра әввәлинчи "дәһлиз-һәммам"а дахил олуб дејин:

"Еј мәним Аллаһым, мурдар шејләри мәнән апар, бәдәними вә гәлбими тәмизлә".

Сонра исти судан бир гәдәр башыныза вә ајағларыныза төкүн; мүмкүн олса ондан бир чүр'ә ичин ки, сидик кисәсини тәмизләмәк үчүн бу иш чох фајдалыдыр.

Икинчи дәһлиздә бир гәдәр галдыгдан сонра үчүнчү дәһлизә дахил олун вә дејин:

"Аллаһа пәнаһ апарырығ Чәһәннәмдән вә ондан Бәһишт истәјирик".

Сонра о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Мәбада һәммамда сојуғ су ичәсиниз; чүнки о, мә'дәни хәраб едәр".

Сонра бујуруб:

"Һәммамда үстүнүзә сојуғ су төкмәјин ки, бәдәни зәиф едәр; амма һәммамдан чыханда ајағларыныза сојуғ су төкүн ки, бәдәниниздә олан нахошлуғлары чыхарсын".

Һәммамдан чыханда дејин:

"Еј мәним Аллаһым, мәнә пақдамәнлик либасы кејдир вә өлүмү мәнән узаглашдыр".

Әдәб гајдаларынын бири дә будур ки, киши өз оғлу илә һәммама кетмәсин.

Имам Муса Казим әләјһис-сәлам бујуруб:

"Ач гарына һәммамә дахил олмайын. Бир шеј җемәмиш, ораја кирмәјин".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Мә'дәндә бир шеј олмаса, һәммама кирмә; мә'дәдә олан шеј мә'дәнин һәҗачаныны сөндүрүр вә бәдәни гүввәтләндирир. Һәмчиннин, мә'дә тәам илә долу оlanda да һәммама дахил олма".

О Чәнаб /ә/ бујуруб ки, һәммамда Гур'ан охумаг олар; бу шәртли ки, Аллах хатиринә охунсун, шәхс өз сөсинә гулаг асмаг мәгсәдилә охумасын, һәм дә бәдәниндә футә олсун, үрјан вә там чыллағ һалда олмасын.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Һәммамда узанмајын ки, бу иш бөјрәкләрин пијини әридәр".

О Чәнаб /ә/ һәммамдан чыхыб кејинәрди вә башыны өртәрди. О, гышда да, јајда да белә едәрди.

Имам Муса Казим /ә/ бујуруб:

"Ики күндән бир һәммамда чиммәк, бәдәнин әтини артырар, амма ону һәр күн давам етдирмәк, бөјрәкләрин пијини әридәр".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Һәммамдан чыханда мә'мин гардаш сәнә десә - "Һәммамын хош олсун", сән чавабында дежилән:

"Аллаһ сәни хошһал еләсин".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Хәстәликләр үчдүр, онларын дәрманы вә илачы да үчдүр. Хәстәликләр – ган, өд вә бәлгәмдир. Ган үчүн илач – һәҗамәтдир, бәлгәм үчүн чарә – һәммамдыр, өд үчүн мүаличә – јол кетмәкдир".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Үч шеј инсаны көкәлдәр, үч шеј арыгладар; көкәлдән шејләр – һәммама тез-тез кетмәк, хош әтрләр ијләмәк вә јумшаг либаслар кејмәкдир; арыгладан шејләр исә јумурта вә балыг чох јемәк, бир дә ағыр шејләр галдырмагдыр".

Имам Рза әләјһис-сәлам бујуруб:

"Сәшәнбә күнү дырнагларынызы кәсин, чәршәнбә күнү һәммама кедин; һәҗамәт гојмаға ентијач олса, пәнчшәнбә күнү гојун, чүм'ә күнү ән јахшы зијнәтләрлә өзүнүзү сәлигәјә салыб зијнәтләндирина".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ким Аллаһа вә Гијамәт күнүнә инаныбса, һәммама футәсиз кирмәсин".

Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Мүсәлманларын ебли јерләри бир-биринә һәрамдыр".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Дырнаглары кәсмәк, шарибләри кәсиб гысалтмаг вә башы хәтми илә јумаг фәгирији апарар вә рузини артырар".

Јенә о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Чүм'әдән чүм'әјә дырнаглары кәсмәк вә шарибләри көтүрмәк, инсаны чүзамдан әманда сахлар".

Хәлф адлы бир киши рәвајәт едир ки, көз агрысындан Имам Рза әләјһис-сәлама шикајәт етдим. Бујурду ки, һәр чүм'ә ахшамы дырнагларыны кәс. Мән о Чәнабын бујурдуғуна әмәл етдим, көз агрысы мәнән кетди.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Һәр кәс шәнбә вә чүм'ә ахшамы күнләриндә дырнагларыны кәсиб, шарибләриндән көтүрсә, диш агрысы вә көз агрысындан асудә олар".

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб ки, кишиләр дырнагларыны кәссин, гадынлар исә кәсмәјиб сахласын ки, дырнаг онлар үчүн зијнәтдир.

Хәбәрләрдә дырнаглары кәсмәк тәртиби дә бизә јетишибдир. Мәрһум Шејх Бәһауддин Мүһәммәд Амили о тәртиби бир бејт ше'р илә ифадә едиб. Әрәб дилиндә олан бу ше'ри мүасир охучулара шәрһ етмәк чох чәтин олдуғу үчүн онун мәзмунуну веририк: Сағ әлин дырнаглары бу тәртиблә кәсиләчәк: 1) чәчәлә бармаг, 2) орта бармаг, 3) баш бармаг, 4) адсыз бармаг, 5) ишарә бармағы.

Сол әлин тәртиби исә беләдир:

1) баш бармаг, 2) орта бармаг, 3) чәчәлә бармаг, 4) ишарә бармағы, 5) адсыз бармаг.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ чәнабларындан рәвајәт олунур ки, Рәсули-Әкрәмдән (с) бир мүддәт вәһј кәсилди. О Чәнабдан (с) сорушдулар ки, нә үчүн вәһј кәсилди?

Бујурду:

"Вәһј нечә кәсилмәсин ки, сиз дырнагларынызы кәсмирсиниз, бәдәнләринизин гохусуну јахшылашдырмырсыныз".

Јә'ни тәмиз олмајан пис ијли јерләрә мәләкләр кәлмәз; сиз өзүнүзү тәмиз сахламајырсыныз, Чәбрәил мәләк сизин бәдәнләринизин пис гохусундан нифрәт едиб, бу јерләрә кәлмир.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Киши өз дырнагларыны вә шарибләрини кәсдиклән сонра, түкләри вә дырнаглары кәрәк торпаға басдырсын. Бу, бир гајда вә адәтдир ки, кәрәк она әмәл олунсун".

Јенә дә рәвајәтләрдә варид олуб ки, түкү, дырнағы вә ганы дәфн етмәк сүннәтдир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Шарибләринизи узатмајын ки, Шейтан о јери өзүнә сығыначаг едиб, орада кизләнир".

Бығларын түкләринин ағыз вә додаглар үстүнә төкүлән һиссәсинә әрәбләр шариб дејирләр; мә'насы "ичән" демәкдир. Бу түкләр узун олдугда, су ичәркән онлар сујун ичинә дүшүр; буна көрә онлара белә ад верибләр. Бу түкләр шәхсин једији вә ичдији һәр шейн ичинә төкүлүб чирк тутур вә мүхтәлиф микроблар ораја јығышыб, һәр чүр хәстәлик үчүн зәмин јарадыр. Һәдис-шәрифдә о Чәнабын (с) "шейтан" адландырдығы шейләр һаман микроблардыр ки, он ики әср кечдикдән сонра бу чүр "шейтанларын" һәгигәтән мөвчуд олмасы елм аләминә мә'лум олмуш вә онлары кәшф едән шәхс бөјүк шөһрәт газанмышдыр, амма "шейтан" инкар едилмишидир.

Мүсәлманларын мұһафизәсиндә дуран о Чәнаб /с/ бујурмушдур:

"Ким шарибләрини кәсмәсә, о, биздән дејил".

Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб:

"Шарибләри кәсиб јығын, амма сағгалы бурахын; өзүнүз јәһудия бәнзәтмәјин".

Лакин сағгалы да һәддән артыг узатмаг чәјиз дејил. Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Әлин гәбзәси /пәнчәси/ илә сағгалы тут, артығыны кәс".

Сонра о Чәнаб /ә/ бујуруб:

"Һәр кәс сағгалы бир гәбзәдән артыг сахласа /узатса/ Чәһәннәмә кәдәр".

Имам Чә'фәр Садиг әләјһис-сәламдан рәвајәт олунар ки, бир заман вар иди ки, инсанларын түкү ағармајырды. Бир күн Ибраһим пејғәмбәр /ә/ өз сағгалында ағ түк көрдү. Әрз еләди: - Пәрвәрдиқара бу нәдир? Нида кәлди: - Бу, сәнин вугарындыр. О Чәнаб /ә/ әрз еләди: - Еј пәрвәрдиқар, мәним зугарымы артыр.

Пејғәмбәри-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Ағ түк нурдур; ону чәкиб чыхартмајын".

Амма дараға илишиб чыхса, ејби јохдур. О Чәнаб /с/ түкләрини су илә јаш едиб дарајарды.

Имам Чә'фәр Садиг /ә/ бујуруб:

"Баш дарағы вәбаны апарыр, сағгал дарағы дишләри бәркидәр".

Имам Муса Казим /ә/ бујуруб:

"Түкләринизи ач⁴¹ дарагла дарајын ки, о, вәба хәстәлијини апарар".

Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Көзәл түк Аллаһ-тәала верән бир кејимдир /либасдыр/, она

һөрмәт един".

Имам Муса Казим /ә/ бујуруб:

"Түкләринизи ајаг үстә дарамајын – үрәји зәиф едәр, отурмуш һалда дарајын ки, үрәјә гүввәт верәр".

ШАКИРДЛӘРӘ ВӘ ТӘЛӘБӘЛӘРӘ ТӨВСИЈӘЛӘР

Исламын дүшмәнләри бу дини ләкәләмәк вә хәлгин нәзәриндән салмаг үчүн белә бир шиар јайыблар ки, куја ислам дини хәлгә елм өјрәнмәји гәдәгән едиб. Бу сөз ислама гаршы дүзәлмиш бир ифтирадыр. Ислам аләминдә елмә хусуси јер верилит. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб: "Елм өјрәнмәк һәр бир мүсәлман кишијә вә мүсәлман гадына вачибдир".

Бу һәдисдән ашкар көрүнүр ки, елм өјрәнмәк нәинки гәдәгән дејил, һәтта ону өјрәнмәк вачибдир, кәрәк тәрк олунмасын; јә'ни һәр бир мүсәлман имканы чатана гәдәр елм далынча кетмәлидир. Јенә о Чәнаб /с/ бујуруб: "Бешиклә олан вахтдан гәбрә гәдәр елм өјрәннин". Јенә дә о Чәнаб /с/ бујуруб: "Һәр кәсин ики күнү бәрәбәр олса, о кәс зијан чәкмишидир".

Бунун мә'насы одур ки, инсан кәрәк һәр күн тәзә шейләр өјрәнсин, дүнәнки билик сәвијәсиндә галмасын. Әкәр онун букүнки билији дүнәнки билијинә бәрәбәр оларса, вә кечмиш бир күн әрзиндә һеч бир тәзә шей өјрәнмәксә, онун өмрүндән бир күн итмиш олар, онун мүгабилиндә исә бу шәхс һеч бир шей әлә кәтирмиш олмаз. Она көрә дә бу шәхс зијан чәкмиш һесаб олунар. Мә'лумдур ки, инсанлар өз әглинә көрә һејванлардан фәргләнир, галан бәрәләрдә инсанлар һејванлар илә үмуми хәссәләрә малиқдир: һәрәкәт, јәмәк, ичмәк, јатмаг, чинси әлагәләр, шүчаәт, гүввәт, гәзәб, мөһәббәт вә и.а. һәтта бә'зи һејванлар нитт габилитјәтинә малик олуру; лакин онларын әгли олмадығы үчүн, бу нитт мәнтиги дејил.

Әгл вә шүүр јалныз инсана бәхш едилмиш елә бир илаһи мөвһибәдир ки, онула инсан о дәрәчәјә јүксәлмишидир ки, мәләкләр она сәчдә етмишидир. Инсан әгл вә шүүр саһиби олдуғу үчүн она елм өјрәнмәк мүјәссәр олуру. Ону бу фәзиләтә јетирән дә һәмин габилитјәтидир. Елм инсаны бир дәрәчәјә јетирит ки, ону пејғәмбәрлә мүгајисә етмәк ләзым кәлир. Нечә ки, Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Мәним үмәтимин алимләри Бәни-Исраил пејғәмбәрләриндән ефзәлдир".

О Чәнабын (с) елмә бу чүр јүксәк гитмәт вермәјинин сәбәби

будур ки, Аллах-тəаланы дəриндэн танымаг, онун гүдрəтинə вə камалына жол тапыб жахынлашмаг жалныз елм васитəсилə мүмкүндүр, о, Үлви Вүчудун хилгəтдə ишлəтдији харигүл-адə гүдрəт нүмүнəлəрини жалныз елми биликлəрлə ашкар етмөк олур, онлары кениш күтлөлэрə шəрһ едэн дə елм адамларыдыр. Аллах-тəаланын гүдрəтини сєр етмөк вə бу васитə илə она мə'рифəти артырмаг, өзү дə бөјүк ибадəтдир. Рəсули-Əкрəм /с/ бујуруб:

"Ибадəтлəрини əн фəзилəтлиси Аллах-тəала хəгиндə тəфəккүр үчүн шиддəтлi мєјл кəстəрмөкдир". Јенə о Һəзрəт /с/ бујуруб:

"Аллах-тəаланын ишлəri барəсиндə дүшүнмөк – бəсирəтлi вə кəзучыг гəлблəрин хəјатыдыр".

Јə'ни, бəсирəт саһиблəri белə ишлэр хəгиндə фикирлəшмөклə өз гəлблəринə јени гүввөлэр алырлар, онларын хəјаты вə өмрү, санки, бу фикирлəрдэн узаныр.

Јенə дə о Һəзрəт /с/ бујуруб:

"Бир саат /Аллахын гүдрəти хəгиндə/ фикирлəшмөк, бир иллик ибадəтдэн жахшыдыр".

Бурада јенə дə Аллах-тəаланын гүдрəти вə јаранышда көрүнөн камиллик вə əчајибликлэр барəсиндə фикирлəшмөк нəзəрдə тутулур.

Имам Рза əлəјһис-сəлам бујуруб:

"Ибадəт, чох намаз гылмаг вə чох орус тутмагла дејил, ибадəт – Аллахын ишлəri хəгиндə фикирлəшмөкдир".

Јүзлэрлə бу кими хəдислəрдэн мə'лум олур ки, Аллахын ишлəri вə онун гүдрəти хəгиндə дүшүнмөк, жалныз елмдэн хəбərдар олан кəслэрə мүјəссəр олур; онлар белə ишлэрə даһа ачыг көзлə бахырлар, бəсирəтлəri даһа артыг олур. Одур ки, елмин фəзилəти јухарыда зикр олунан хəдислəрдэн даһа бариз шəкилдə ашкара чыхыр.

Лакин елм өјрəнөн шəхслэрə бир сыра төвсijлэр вермөк лəзимдыр; онлар бу төвсijлэрə əмəl етсəлэр, өз зəһмəтлəri мүгабилиндə мүвəфəгijјəт газана билəрлэр вə наил олдуглары елми мəсəлэлэр онлара хєјр верə билэр.

Һəр шєјдэн əввəl, елм тəсили фикринə дүшөн кəс бу ишə хош нијјəтлə башламалыдыр, јə'ни елмə саһиб олмагла бир кəсə зэрэр јетирмөк, ја бир кəсдэн интигам алмаг, ја да өзүнү башга бир елм саһибинə гаршы гојуб, ондан јүксəк дэрəчəчə чатмаг вə ону хəлгин нəзəриндэн салмаг мəгсəдини гаршыја гојмамалыдыр; хəм дə елм саһиб олуб, хəлгə тəkəббүр етмөк вə дүңја малы əлə кəтирмөк, слəчə дə уча рүтбэлэрə јетэрək, хəлгин нəзəрини өзүнə чəлб етмөк фикриндə олмамалыдыр.

Елм јолуна дүшөн кəс кэрək елмин көклəрини дəриндэн билэн мүөллимдэн дəрс алсын, слəчə дə елмин шөвги илə мəчзуб олан шəхслэрə хəмнишин олсун, онлар илə сөһбəт вə мүнəзирəт етсин, елми мəсəлэлэр барəсиндə мүбаһисə вə мүзакирəлэр апарсын.

Тələбə вə ја шакирд кэрək өз устадына чох жахын отурмасын, ондан бир гəдэр фасилə сахласын; бу, онун устада олан хөрмəтинин ифадəсидир.

Елмлə мəшгул олан тələбə вə шакирд əхлаги хəһəтдэн кэрək пис əмəллəрдэн чəкинсин; чүнки бу чүр јарамаз əмəллэр инсан мə'нəвијјатында ит мənзилəсиндєдир. Рəсули-Əкрəм /с/ бујуруб:

"Бир свдə ит вə ја ит шəкли олса, о свə мөлəклэр дахил олмазлар".

Инсан əхлагында пис əмəллэр – ит мəгамында, елм исə мөлəклэр мəгамында гəрар тутур.

Елмин далынча кəдөн кəс кэрək али-һиммəт əзм саһиб, сə'јли, чалышган, елмин фəзилəтлəрини əлə кəтирмөк јолунда фəдакар олсун. Јалныз бу јол илə əлə кəлэн елми биликлэр о шəхсин малы олур вə онун өзүндэн јадикар гојдуғу јазылар ону даим дири сахлаыр. Одур ки, дејирлэр:

"Алимлэр өлсəлэр дə диридрлэр".

Елми иш илə мəшгул олан шəхс мүмкүн гəдэр аз јемəлидир; əкс тəгдирдə, ону кəсалəт басар, јуху тутар. Мүтəхəссислэр кəсалəтə гələбə чалмаг үчүн гуру чөрək јемəји мəслəһəт көрүблэр.

Мə'лумдур ки, бəшəрин хилгəтиндə нисјан /унутма/ хасијјəти вар; заман кечдикчə инсан өз хафизəсиндə олан шєјлəri унудур.

Бу хислəт елмин дүшмөнидир. Нечə ки, дејиблэр:

"Елмин афəти – унутмагдыр".

Бу бəладан хилас олмаг үчүн тələбə охјуб өјрəндији хəр бир шєји вахташыры кэрək тəкрар етсин. Нечə ки, дејиблэр:

"Дəрс бир хəрфдир, тəкрар исə миндир".

Кечмиш дəрслəрин тəкрарына чəршəнбə күнү башламаг мəслəһəт көрүлүр; чүнки Рəсули-Əкрəм /с/ бујуруб:

"Чəршəнбə күнү башланан хəр шєј хөкмөн тамамланар".

Елм тəсилиндə олан хəр шəхс кэрək елми мəсəлэлəрдэн хəбərдар олан бир кəслə хəмин мəсəлэлэр əтрафында мүнəзирə етсин. Бундан өтрү елə бир кəс интихаб етмөк лəзимдыр ки, хəмин мəсəлэлэрə вагиф олмагла, тəбиəти дүрүст, хəм дə инсаф əһли олсун, елми нүктлэрə хəрис вə онларын тəдгигинə хүсуси рəғбəти олсун. Нечə ки, Рəсули-Əкрəм /с/ бујуруб:

"Һикмəт – мə'минин иткисидир".

Бу мə'нада ки, инсан бир шєј итирдикдə, хəмишə онун

фикриндә олуб ахтардығы кими, мө'мин дә һәмийшә һикмәт ахтарыр.

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк тәмә'кар олмасын, көзү хәлгин малында олмасын. Рәсули-Әкрәм /с/ бурууб:

"Мәбада тәмә'кар оласан, чүнки о, һазыр касыблыгыдыр".

Јә'ни тәмә'кар адамын көзү һеч вахт дојмаз; о, нә гәдәр сөрвәтә малик олса да, көзү һәмийшә хәлгин малында олар. Бу мурдар хисләт елм әһлине јарашмаз. Одур ки, елм саһибни тәмә'кар олса, онун хәлг арасында һөрмәти олмаз. Белә адам һеч вахт һәггә тәрәф данышмаз, әдаләтә риајәт етмәз.

Тәһсил заманы шәхс кәрәк рузи барәсиндә гәлбинә вәсвәсә салмасын; дүшүнсүн ки, ону јарадыб вүчуда кәтирән кәс, онун рузини дә верәчәк; одур ки, кәрәк фикрини дә бу барәдә мәшгул етмәсин, сәбрли олсун. О, сәбрин нәтиҗәсини елмдә олан мөшвәфғијјәтиндә көрәчәк; ондан алдығы мәнәви ләззәт исә һеч бир шејлә мүгајисә едилә билмәз.

Елмлә мәшгул олмаг үчүн мөјјән бир вахт мәсләһәт көрмәк олмаз; буну һәр кәс өз јашајыш тәрзинә мүнәсиб сурәтдә тә'јин едир. Әслән елм дүшкүнү олан кәсләр бүтүн вахтларда елмлә мәшгул олулар. Мәрһум Хачә Нәсирүддин Туси әксәријјәтлә кечәләр ишләјәрмиш; онун әтрафында мүхтәлиф елми мәтләбләр барәсиндә китаблар вә өз јазылары олармыш. О, бир мәсәлә илә мәшгул олуб јоруланда, ону гојуб башга бир елми мәсәләјә кечәрмиш вә бунула өз јорғунлуғуну алармыш. Онун јанында һәмийшә сојуг су олармыш; ону јуху тутанда су ичиб, јухусуну гачырармыш вә дејәрмиш ки, јуху бәдәндә олан һәрарәтдән әмәлә кәлир.

Елм саһибни кәрәк шәфәггәтли вә меһрибан олсун, һәм дә хејр фикридә олсун, һеч кәсә бәд күман апармасын, гәлбиндә һәсәд, әдавәт вә гәзәб кими һиссләр олмасын, һамыја хејрхәһ олсун.

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк ешитдији һәр тәзә мә'луматы гәнимәт билиб көтүрсүн. Мүдрикләр дејибләр:

"Елм одур ки, кишиләрин азындан ешидилиб көтүрүдүр; чүнки онлар ешитдији сөзләрин ән јахшыларыны һифз едир вә һифз етдикләринин дә ән јахшыларыны сөјләјирләр".

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк һәр тәзә ешитдији гиймәтли сөзү өз јаддаш дәфтәриндә гејд етсин; чүнки дејибләр:

"Һафизәјә тапшырылан шеј фәрар едиб кедәр, амма јазылан шеј гәрар тугуб галар".

Һәмчинин дејибләр ки, "Һәр бир елми јазылмаса, зај олар".

Мүдрикләрдән бири өз оғлуна нәсиһәт едәрәк дејиб ки, оғлум, һәр күн елмләрдән бир гисм өјрән; бу бир асан ишир; онлар бир

мүддәтдән сонра топланыб чоһалар вә күлли елмә саһиб оларсан. Ахы инсан өмрү чоһ гысадыр, бүтүн елмләри өјрәнмәк үчүн о, кифајәт етмәз. Лакин бу сурәдән истифаде едиләрсә, инсан һеч нәзәрә алмадығы итмиш вахтлары тапмыш кими олар.

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк күнләрини вә саатларыны һәдәр кечирмәсин, хәлвәт мәгамллардан вә узун кечәләрдән истифаде етсин. Нечә ки, дејибләр:

"Кечә узундур, ону јатмагла гысалтма; күндүз узундур, ону өз күнаһларынла гаралтма".

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк елми мәсәләләрдә гаранлыг галан мәтләбләри сорушмагдан утанмасын вә буну өзү үчүн алчалмаг һесаб етмәсин. Сорущуб өјрәнмәји өзүнә ар билән шәхс ирәли кедә билмәз. Елм өјрәнән шәхс үчүн ән үмдә мәсәләләрдән бири аз данышмаг, аз јемәк вә пақдамәнлик, јә'ни күнаһлардан пәрһиз етмәкдир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бурууб:

"Һәр кәс елм тәһсилиндә пақдамәнлик етмәсә, Аллах-тәала ону үч шејдән биринә мүбтәлә едәр: ја чаван вахтда өләр; ја бир узаг вә учгар кәнд јеринә дүшүб орада галар, ја да бир солтанын /һөкмдарын/ хидмәтиндә олмаға вадар едиләр".

Лакин пәрһизкар оларса, елм өјрәнмәк она асан көрүнәр, фајдасы да артыг олар.

Пақдамәнлик шәртләриндән бири дә одур ки, шәхс кәрәк базарларда шеј алыб јемәсин, чүнки базарда сатылан шејләрин пақ олмағына еһтимал чоһ аздыр. Бундан әләвә чоһ вахт базарда долашан касыбларын көзү гарышысында онларын алмаға имканы олмајан шејләри алыб јемәк, онлара әзаб вермәк демәкдир. Белә ишләр инсанын бәрәкәтини апарар.

Пақдамәнлик шәртләриндән бунлары билмәк лазимдыр: фасад әһли олан кәсләрә һәмнишин олмамаг; дәрәс охујаркән вә ја мұталиә едәркән үзү гилбәлә отурмаг; хејр әһли олан кәсләрин дә'вәтини гәбул етмәк; шәрр әһлинин дә'вәтиндән гачмаг; вачиб вә мүстәһәбб әмәлләрә, һәмчинин үмуми әдәб гәјдаларына риајәт етмәк; намазы хузу' вә хушу' илә гылмаг, јә'ни сәмиим гәлблә өзүнү Аллах-тәала һузурунда тәвазә'кар һалда дурмуш шәхс билмәк; кечә намазларыны тәрк етмәмәк; чоһлу сәләват демәк; Гур'ан охумагы өзүнә адәт гәрар вермәк ки, бу иш һафизәнин гүввәтләnmәсинә сәбәб олан ән күчлү амилдир.

Рәсули-Әкрәм /с/ бурууб:

"Мәним үммәтимин ән фәзиләтли әмәли, Гур'ан охумагдыр".

Гур'аны арам илә, хош аваз илә, гина етмәдән, тәчвид гәјдаларына риајәт етмәклә охумаг лазимдыр.

Елмлә мәшгул олан һәр кәс үчүн һафизәнин бөјүк әһмијјәти вардыр. Һафизәнин күчләнмәси үчүн ашағыдакы шәртләрә дә риәјәт етмәк лазымдыр: дишләри тәмиз сахламаг, бал шәрбәти ичмәк, һәр күн ач гарына ијirmi бир әдәд гырмызы мөвиз /мөвүч/ жәмәк.

Ашағыдакы шәјләр исә һафизәнин писләнмәсинә сәбәб олар:

Күнаһ әмәлләр вә онлары давам етдирмәк;

Дүнја ишләриндән өтрү дәрд-гәм чәкиб кәдәрләнмәк;

Турш алма вә кәшниз /кәшниш/ жемәк;

Боғаздан асылмыш адамын чәсәдинә бахмаг;

Гәбр дашларында олан јазылары охумаг;

Дәвә карванынын арасындан кечмәк;

Бојун һаһијәсинә һәчәмәт гојуб ган алмаг вә и. а.

Елм тәләбиндә олан шәхс кәрәк рузи барәсиндә фикр еләмәсин, өз рузисини Аллаһ-тәаладан истәсин. Рәсули-Әкрәм /с/ бујуруб:

"Рузини јалныз дуа артырар, өмрү јалныз пакдамәнлик узадар".

Бу кәлами-шәрифдән мә'лум олур ки, күнаһлар рузинин вә өмрүн азалмасына сәбәб олар. Јалан данышмаг вә сидикдән пәрһиз етмәк ән мурдар күнаһлардыр ки, рузинин кәсилмәсинә вә касыблыға сәбәб олар. Ашағыдакы күнаһлар да өмрүн вә рузинин азалмасына сәбәб олур:

Чәнабәт һалында сәһбәт етмәк; чох јатмаг; чылпаг һалда јатаға кириб јатмаг; сүфрәдә олан чәрәк гырынтыларына һөрмәтсизлик етмәк; соған габығыны јандырмаг; кечә вахты ев сүпүрмәк; сүпүрүлмүш зибили евдә сахлајыб атмамаг; валидејни өз адлары илә чағырмаг; һәр чүр чөп илә диш гурдаламаг; әлләри палкыч вә ја торпагла силб тәмизләмәк; пиллақан үстүндә отурмаг; гапынын бир тајына сөјкәнмәк; ајагјолунда дәстәмаз алмаг; шәхс өз либасы илә өз үзүнү гуруламаг; евдә олан һөрүмчәк торуну дағыдыб атмаг; намазы јүнкүл сажмаг; мәсчиддән чыхмаға тәләсмәк; базара кетмәјә һәвәс кәстәрмәк вә орадән гајытмаға тәнбәллик етмәк; диләнчиләрдән чәрәк пајларыны сатын алмаг; валидејн һәггиндә пис дуа етмәк; пак олмајан габлары мурдар һалда сахламаг, јанан шамы вә чырағы үфүрмәклә сөндүрмәк; учу сынмыш гәләмлә јазмаг; дишләри сынмыш дарағы ишләтмәк; отуран јердә баша папаг гојмаг; ајаг үстә шалвар кәјмәк; исраф етмәк; кәсаләт вә тәнбәллик етмәк.

Бүтүн бунлар рузини вә өмрү азалдан шәјләрди.

Ашағыда кәстәрилән шәјләр рузини артырар: шириндил вә хошкәлам олмаг; һүсни-хәтт габилијјәтинә малик олмаг; сәдәгә вермәк; ахшамлар "Вагиә" сүрәсини, сәһәрләр "Јасин" вә "Мулк"

сүрәләрини охумаг; азан олмамышкән мәсчидә кетмәк; һәмишә дәстәмазлы һалда олмаг; бош данышыглардан чәкинмәк.

Ашағыдакыларә рәјәт етмәк инсанын өмрүнү узадар: гочалара һөрмәт етмәк; силәји-әрһам етмәк. јә'ни, гоһум-әгрәбаја баш чәкиб, онларын әһвалыны өјрәнмәк вә көмәк етмәк; јашыл ағачлары кәсмәкдән чәкинмәк; һәмишә дәстәмазлы вә пак һалда олмаг.

Јухарыда дејиләнләрә әмәл вә риәјәт сдән шәхсләр, хүсусилә тәләбә вә шакирдләр, дәрсләрдә вә елмдә мүвәфғәјјәт газанар вә чәмијјәтин фәјдалы, елмли, һәм дә чох һөрмәтли фәрдләри оларлар. Белә фәрдләрдән гурулмуш чәмијјәт саф вә пак олар. Ислам динини әсас амалы да бундан ибарәтди.

Амма чох тәәссүф ки, бизим бу күнки шакирд вә тәләбәләримиз динсиз вә әдәбсиз бир чәмијјәтдә дүнјаја кәлдикләри үчүн мә'нәвијјатдан вә әхлаги мәсәләләрдән тамамилә хәбәрсиздирләр. Она көрә бу китабда зикр олунан мәсәләләр онлара гәрибә, бәлкә дә күлүнч көрүнә биләр. Буна бахмајараг, онлары тәрбијәләндирмәк вә һидәјәт едиб дүрүст ислам јолуна салмаг бизим һамымыза лазым вә вачибди.

ХАТИМӘ

Бу китаб "Ислам" силсиләсиндән олан "Исламын әсаслары" вә "Ислам әхлагы" китабларынын мабәди һесаб олуна биләр. Һәмин китабларын јазылмасында әсас мөгсәд көкүндән ајрылмыш, мәфкурәсини вә е'тигадыны дәјишмиш, милли вә дини адәтләрини итириб мә'нәви чәһәтдән мүфлис бир һала дүшмүш хәлги өз көкүнә гәјтармаг, онун кимлијини өзүнә танытмаг, һәм дә ата-бабаларынын кетдији јолу она кәстәриб, бу јолун дүрүст бир јол олдуғуну билдирмәкди.

Коммунист чәмијјәтиндән габаг бизим хәлгимиз мүсәлман олдуғу үчүн онларын аилләләриндә јеттишән ушаглар әгли кәсән вахтдан евдә вә мүһитдә ислам гајдаларыны көрүб көтүрүрдүләр вә онларын милли руһда јетишмәсиндә бу мүһитин бөјүк тәсирин олурду. Онлар ислам иглими олан бир өлкәнни мәһсулу олурдулар, исламын инчәликләрини онлара тәлим етмәк асан олурду. Инди исә јетмиш иллик гејри-ислам вә аллаһсыз чәмијјәтдә доғулуб бөјүмүш адамлар вә онларын өвладлары дин вә ислам анлајышларына тамамилә бикәнәдирләр. Милләтимизә вә динимизә хәсс олан вә алтымыш-јетмиш ил бундан габаг һәр ушағын билдији ән ади дини мәсәләләри вә әдәб гајдаларыны бу күн аилә саһиби олан орта јашлы кишиләрин чоху билмир. Бу,

бизим милләтин фачиәсидир. Милләтин симасы итмиш, хәлг өз милли мәдәнијәтини атмыш, һәтта бә'зи наданлар ону нифрәтлә јад едәрәк, башга милләтләрин төр-төкүнтү дөбләрини "мәдәнијәт" ады илә гәбул етмишләр. Бунун нәтичәсиндә бу милләтин әхлагы вә мәдәнијәти мүхтәлиф рәнкли парчалардан јамаглар вурулмуш чындыр бир либаса дөнмүшдүр. Мәдәнијәтин мә'насыны ганмајанлар өз ана дилини бәјәнмәјиб, ушагларыны рус, инклис вә ја башга харичи дилләрдә охутдурур; бу ушаглар өз ана дилини билмир, ону данышанда дили топуг чалыр. Амма бу ишдән һеч хәчаләт чәкмир, һәтта ону өзү үчүн фәзиләт билир.

Харичи дилләри өјрәмәји ијрад тутмурут, һәр кәс нә гәдәр чох харичи дил билирсә, о гәдәр дә онун мәдәнијәти јүксәк олур; лакин һәр кәс биринчи нөвбәдә өз ана дилини камил сурәтдә билмәлидир.

Мин илләр бөјүк руһ јүксәклији вә шәнликлә кечирдијимиз новруз бајрамы әвәзиндә инди "новы год" вә "јолка" бајрамы ушагларын даһа чох хошуна кәлир, "шахта баба" да онларын өз доғма бабаларындан әзиз олуб.

Аллаһсызларын тә'сис етдији 8 Март бајрамыны гадынлар сәбрсизликлә көзләјирләр, амма мүсәлманын Гурбан бајрамы тамамилә унутулуб, Оручлуг бајрамы исә хатирәләрдән силлиниб.

Һамыдан дәһшәтлиси будур ки, оручлуг ајында јас мәчлисиндә күндүзләр сүфрә чәкиб зијәфәт верирләр, чај, һалва, плов пәјләјирләр вә буну "һәсан" адландырырлар; бунунла өз мәрһумлары үчүн кәјә "сәваб" газанырлар. һәтта белә мәчлисләрдә пәсмәзар олан "моллалар" мүхтәлиф мөгамлар үстүндә аваз илә Гур'ан охуб, мәчлис әһлини "фејзијәб" едир, һәтта охудуғу мөгам кушәләринин адларыны да мәчлис әһлине дејирләр.

Бүтүн бунар вә онларча бу чүр мисаллар "әјјами-һаһилијәт" дөвргүнү хатырладыр. "Әјјами-һаһилијәт" – бизим Пејғәмбәримизин /с/ мәб'ус олмасындан габагкы дөврә дејилер. О заманлар Иса пејғәмбәрин /ә/ дини унутулмуш, јени пејғәмбәр вә дин исә һәлә кәлмәмишди, Гур'ан назил олмамышды. Хәлг авара галыб, һејванатдан да бәтәр бир һала дүшүшдү. һәчч вахты хәлг әтрафдан Мәккәјә кәлиб, инди "мигат" адланан вә еһрам бағланан јерләрдә сојунуб лүт-үрјан олурдулар; арвад-киши бир-биринә гарышыб Мәккәјә дахил олурдулар. Сонра Кә'бәнин әтрафинда әл ачыб ојнајырдылар вә һамысы бирликдә бу бир бейт шә'ри охујурдулар:

"Бу күн бәдәнин бә'зи јерләри вә һамысы ашкара чыхыр;

О јерләр ки, башга вахтларда онлар кәстәрмәк һәләл дејил".

Инди бизим бу замандакы "ибадәтләримиз" вә дини мәрәсимләримиз бундан да ејбәчәр һала дүшүбдүр.

Адәтән, мејјити ики адам јујуб гүсл верәр, бир адам да онларын әлине су төкәр. Лакин бу күн гәссалханәдә бу үч адамын ишини бир адам көрүр; мејјити тәк бирчә адам јујур, кәјә она "гүсл" верир, әслиндә исә мејјитин башына олмазын ишләр көтүрүр, ону тәһгир едир. О, өзкә адамы көмәјә чағырмыр ки, гүсл үчүн гүјмәт данышыб музд алдығы пулун һамысы өзүнә чатсын, шәрики олмасын. һалбуки, мејјитә муздла гүсл вермәк һәрәмдыр, алдығы музд пулда она һәрәмдыр; муздла верилмиш бу гүсл дә батилдир, мејјитә тәзәдән гүсл вермәк ләзимдыр.

Һәмчинин, гәбристанларда һәр бир гәбрин әтрафында бөјүк бир саһәни зәбт едиб мөнимсәјирләр; һалбуки, гәбристан саһәси вәғфдир, орада үмуми мүсәлман мејјитләринә бир гәбир јери көтүрмәк олар, ондан артыг зәбт етмәк һәрәмдыр.

Гәбрләрин мөзар дашында мәрһумәнин ән кәзәл чаванлыг шәклини һәкк едирләр ки, бу да хачпәрәстләрин шивәсидир.

Бүтүн бунар вә бир чох диқәр јарамаз адәтләр бу хәлги ејбәчәр вә симасы мә'лум олмајан бир милләтә чевириб. Милләтин гејрәт вә намусуну чәкән кишиләр кәрәк белә шәјләрә јол вермәсин, мејјитин саһибни өз әзининин тәһгир олунмасына вә онун батил гүсл илә дәфн олунмасына разы олмасын; бу ишин кәнаһы онун бојнуна кәлир; һәм дә белә ишләр ислам ганунларынын позулмасына вә тәдричән онларын кәрәһәтинин итиб кетмәсинә кәтириб чыхарыр.

Һәлә рус, јәһуди вә ермәни оғланларына әрә кедән Азәрбајчан гызлары вә онларын валидејни һәггиндә данышымырыг. Белә кәсләр милләти рисва едирләр. Онлар һеч олмәзсә, бүтпәрәст јапон хәлгиндән ибрәт көтүрсүнләр ки, јапон гызлары гејри-јапон оғланлара әрә кетмирләр; әкәр белә иш тәсадүфән баш верәрсә, онлар о гызы өз торпагларындан чыхарыб говурлар. Лакин өзүнү мүсәлман адландыран киши, өзүнә милләт вә дин дүшмәни олан ермәнијә гоһум олур, өз намусуна она сатыр.

Сон заманлар Гәрб өлкәләринин Азәрбајчана ахыны илә бирликдә онларын "мәдәнијәт" адландырдығы, лакин әхлагсызлыг, вәһшилик, гәддарлыг вә гејри-инсани әмәлләр нүмајиш етдирән филмләр, парнографик шәкилләр, видео-касәтләр дә јајылмагдалыр. Белә филмләри мұшәјәт едән вә мешә һејванларынын сәс јығымыны хатырладараг инсанын әсәбләрини гычыгландыран мусигиләр дә тәдричән бизим назәнин милли мусиги хәзинәмизин көнүл охшајан нәғмә вә

төрәнәләрини сыхышдырыб арадан чыхарыр.

Дунҗакүрүшү дар, зөвгсүз вә тәрүбәсиз олан кәнч нәсл Гәрбдән вә хусусилә Америкадан кәлән һәр чүр шеји ачкөзүклә гәбул едир, мин илләр әрзиндә өз доғма хәлгинин вә улу бабаларынын жаратдыгы мөдәнијјәт нүмунәләрини тапдалајыб мөһв едир. Һалбуки, сәккиз чүр бундан әввәл һәлә дүнҗа әһли Америка гит'әсини танымалдыгы бир заманда Азәрбајҗан дүнҗаја елм, әдәб, ше'р вә сәнәт аләминдә Низами кими синалар јетишдириб вермишдир.

Бу нанкорлуғун нәтичәсидир ки, инди онун "Хәмсә"синдә тәсвир едилән Барбәдин жаратдыгы отуз ләһн тамамилә итмиш, јалныз онларын адлары галмышдыр. Низаминин төрәннүм етдији о дилбәр нәғмәләр бу хәлгин инчә зөвгүнүн мөһсулдур. Тәссәсүф ки, индики нәслдә о зөвгдән бир әсәр дә галмајыб.

Дини вә милли адәтләримизи позуб дағьдан белә ишләр милләт тәссәсүбү чәкән инсанларын гәлбини әзир, әридир; милләтнин намус вә һејисјјәтинин тапдаландығыны көрүб, она сәбр едә билмир.

Милләт дағьлыр; о, өз дилини, хәттини, динини, адәтләрини елдән верәрәк өз симасыны итирир, пуч олур. Буна чәрә етмәк үчүн мән, өз зәиф вә әлил һалымда бөјүк зәһмәтләрә гатлашараг, јухарыда адлары чәкилән китаблары вә онлардан башга бир нечәсини јаздым. Онлардан бири дә һәммин "Ислам тө'лими" китабыдыр. Онларда бахылан мәсәләләр һәм дә бизим хәлгә аид олан адәтләримиздир. Охучулары дә'вәт едирик ки, бу китабларда олан мәсәләләри өјрәниб, онлары өз өвладларына вә өркләри чатан кәсләрә тө'лим етсинләр.

Аилә башчылары өз өвладларына әдәб гајдалары өјрәтсинләр.

Ахы алтывыш-јетмиш ил бундан габаг ушагларымыз вә чаванларымыз индикиндән чох-чох тәрбијәли вә әдәбли идиләр; онлар күчәдә фит чалмаздылар, ајаг үстә, кедә-кедә шеј јемәздиләр; сагыз чәјнәмәздиләр, јердә чәрәк парчасы көрәндә, ону көтүрүб ајаг дәјмәјән бир јерә гојардылар; сүфрә үстә јемәјә башлајанда "Бисмиллаһ", гуртараңда "Әлһәмдү лиллаһ" дејәрдиләр; бөјүкләрдән габаг сүфрәјә әл узатмаздылар; өз аталарындан пул истәмәјә утанардылар, бу ишдә аналар онлара көмәк едирди. Чаванлар бөјүкләрин габағында ајагјолуна кирмәздиләр; үмумијјәтлә һәммамларда ушаглар вә бөјүкләр һамы футә тутарды; орада һөрмәтли кишиләр онланда, чаванлар бир кушәдә кизләнерди. Јашлы кишиләрин јазында чаванлар дәлләк габағында отурмазы. Тој күнү вә ондан бир нечә күн габаг вә сонра бәј оғлан өз атасынын көзүнә көрүнмәзди; атанын

јанында оғул өз ушағыны гучағына алмазды.

Кишиләр, һәтта чаванлар да гырмызы вә әлван рәнкли көјнәк вә дон кәјмәздиләр ки, бу чүр либаслар әхлагсыз кәдләрә мөхсус иди. Кәлин өз гајнатасы јанында ушағы әмиздирмәзди; гызлар ата, әми вә дајынын јанында бојну, синеси вә сачлары ачыг һалда дајанмаздылар; онлар әрә кетмәјинчә өзләринә бәзәк вермәздиләр; әнник вә киршан /пудра/ кими шејләр ишләтмәздиләр; өзләринә чәтир дүзәлтсәдиләр, бу бир рисвачылыг оларды. Ушаглар күчәдә раст кәлдикләри бөјүкләрә, таныса да, танымаса да салам верәрдиләр. Сөһбәт заманы Пејгәмбәримизин /с/ ады кәләндә һамы сәләват дејәрди; Гур'ан вә Јасин охунанда һамы сакит дуруб динмәзди. Мөһкәмә ишләриндә һаким Гур'ана анд ичәрди ки, ишә әдаләтлә бахаҗаг. Гур'аны мөһкәмә салонуна кәтирәндә, орада отуранларын һамысы, һаким дә онларла бирликдә ајага галхарды. Инди исә рәсмијјәт хәтиринә Гур'аны салона кәтирәндә бир адам јериндән төрпәнмәјир. Мөчлисләрдә Јасин охунаркән о гәдәр данышыг олур ки, савадсыз молланын охудуғу Јасин сүрәсиндә бурахдыгы гәләтләри һеч кәс ешитмир, ешитсә дә фајдасы олмаҗаҗаг, чүнки орада отуранлар о молладан да савадсыздырлар, һеч Гур'андан хәбәрләри јохдур.

Бизим милли бајрамларымыз һәм дә дини бајрамлар иди. Дөрд бајрамларымыз вар иди:

1. Оручлуг бајрамы; Рәмазан ајы гуртарарды, сонра кәлән Шәввал ајынын биринчи күнү бајрам оларды.

2. Гурбан бајрамы – Зилһәччә ајынын онунчу күнүдүр; бу күндә гурбан кәсиләрди, әтини фәғирләрә, дост-ашналара пајлардылар.

3. Гурбан бајрамындан сәккиз күн сонра Фәдири-Хүм бајрамы оларды; бу күндә Пејгәмбәримиз /с/ һәзрәти-Әли әләјһис-сәләмы өз чанишини вә хәлифәси тө'јин едиб.

4. Новруз бајрамыдыр ки, баһарын дахил олан күнүдүр, һал-һазырда дөрд бајрамдан тәкчә бу галыб. Лакин бу да әввәлки рөвнәгиндән дүшүбдур.

Һәр хәлг өз бајрамлары, тоју, јасы, милли либасы, милли ојунлары, дили, хәтти вә диқәр мәрәсимләри илә дири галыр; онлар итәрсә, о хәлг өләр, милли варлығыны итирәр, јоха чыхар. Азәрбајҗан хәлги инди өз миллијјәтини итирмәк төһлүкәси гаршысындадыр; чүнки милләти сәчијјәләндирирән мөзкур әләмәтләрин чоху әлимиздән кедиб, галанлар да сјбәчәр бир һала дүшүб.

Унутмамалыјыг ки, бизим хәлгимиз мүсәлмандыр, онун бүтүн

адәтләри дә ислама мұвафиг олубдур. Бунунла биз фәхр етмәлијик. Низами илә фәхр едириксә, Низами өзү дә мүсәлман олмағы илә фәхр едир; онун дөврүндә адәтләримиз ислама мұвафиг олуб. Биз бу адәтләри һифз етсәк, һәм хәлгимизи, һәм дә динимизи һифз етмиш оларыг.

Буна наил олмаг үчүн биринчи нөвбәдә хәлгдә милли гејрәт вә милли тәәссүб ојатмаг, милли руһу јүксәлтмәк, башга милләтләре тәглид етмәк азарындан чаванлары чәкиндирмәк лазымдыр.

Бу мөгсәдлә исламын "әмр-бә-мә'руф" вә "нәһј-әз-мүнкәр" сипаһларыны ишә салмаг кәрәкдир. Әкәр һәр фәрд сәмиһ-гәлблә бу ишә гошулса, бу иш үмум-хәлг вәзифәсинә чевриләр вә аз вахта өз нәтичәсини верәр. Одур ки, һамылыгла тәглидчијә нифрәт јаратмалы, өзүмүзә хасс олан милли ән'әнәләримизи бәрпа етмәли, милләтин әсл симасыны өзүнә гәјтармаг үчүн һәр васитәдән истифадә етмәлијик.

Бундан өтрү һәр бир азербәјчанлы өз милли гүруруну јүксәк тутмалы вә һисс етмәлидир ки, башга хәлгләри тәглид етмәклә о, өз хәлгиндән үз дөндәрмиш олур вә она хәјанәт етмиш олур. Бу да бизим дүшмәнләримизә көмәк етмәк демәкдир.

Әзиз охучулар, ислам һәггиндә мүәллифин бу вә дикәр китабларында олан мәтләбләри дүрүст өјрәннин вә онлары рәһбәр тутараг бу милләтә мөһв олмагдан ничат верин. Бу ишдә Аллах сизә јар олсун. Бу јолда мән өз гәләмимдән истифадә етдим; охучулар да нәдән истифадә едә биләрсә ону әсиркәмәсинләр.

Вәссәләм.

Тамам олду 1414-чү Гәмәри илин мұбарәк мәб'әс кечәсиндә јә'ни Рәчәб ајынын 27-дә ки, мүәллифин тәвәллүд вахтына мұтағибдир; јахуд 1994-чү Милади илин январынын онунчу кечәсиндә.

ИЗ АҢЛАР

1. Бу сөзләр Гур'анын 39-чу /Зумәр/ сурәсинин 6-чы ајасындән кәтүрүлүб. Орада дејилир ки, «Аллаһ-гәала сизи аналарын бәтинидә үч зүлмәт ичиндә јарадыб». Бу зүлмәтләрин бири ананын гарын бошлуғу, икинчиси рәһим, јә'ни, ичиндә дөл әмәлә кәлиб, инкишаф едән балалыг /матка/, үчүнчүсү дөлү әһатә едиб чолғалајан кисә вә ја пәрдә ки, һејванларда «чифт» ады илә мөшһурдур.

2. **Р и б а** – бизим әдәбијатда «сәләм» сөзү илә әвәз едилир. Ел арасында она «мүамилә» вә «интифа» дејәрдиләр. Борча верилән пул үчүн пул саһибинин алдығы фаиз белә адланыр.

3. **Г а р у н** – Муса пејгәмбәрнин јахын гоһуму иди. Мусаја әмр олунду ки, Төвраты гызыл сују илә јазсын. Лакин Мусанын о гәдәр гызылы јох иди. Кимја – гызыл истеһсал етмәк елми Аллах-гәала тәрәфиндән Мусаја тә'лим едилди. Гарун һәзрәти-Мусадан иксирин сиррини өјрәниб, мүстәгил сурәтдә гызыл истеһсалына башлады вә о гәдәр гызыл гајырыб јыгды ки, Гур'анын бујурдуғуна кәрә онун хәзинәләринин ачарларыны бир гүввәтли адам чәтинликлә галдырырды.

Гарун варландыгдан сонра Мусанын дининә вә Төврата итаәт етмәди, малынын зәкатыны вермәди. Одур ки, о өз хәзинәләри илә бирликдә јерә гәрг олду.

4. **О в т а д** – мых мә'насыны верән «вәтәд» кәлмәсинин чәмидир, јә'ни – «мыхлар». Чадырын ипләрини бәркитмәк үчүн јерә гахылан ағач мыхлара «овтад» дејирләр. Бу мүнәсибәтлә бир дестә пак вә Аллах-гәаланын истаәди бүтүн кејфијәтләрә малик олан шәхсләр вар ки, онлара «овтад» дејирләр, бүтүн аләм онларын вүчуду илә бәргәрар олур вә Имами-зәманын јавәрләриндәндир. Онлардан бири өләндә, онун јеринә онун кими бир нәфәр доғулуб, дүнјаја кәлир вә онларын сајы даим сабит галыр.

5. Пејгәмбәр /с/ заманында јәһудиләрдән бир чәмаәт о Чәнабдан хәниш етди ки, онлар ислама мөхсүс торпагларда јашајараг өз јәһуди динни сахламаға онлара изн верилсин. Пејгәмбәр /с/ онлара ичазә верди ки, һәр ил мөјјән едилмиш мигдарда верки вермәк, мүсәлманлар әлејһинә һеч бир хәрәкәрлыг, чәсуслуг вә дикәр зијанкарлыг етмәк шәртлиә өз динләрини сахлајыб, мүсәлманларын бүтүн вәтәндашлыг һүғуларындан истифадә едә биләрләр. Онларла бу барәдә

мүгавилә бағланды, һәр ики тәрәфдән имзаланды. Бу чүр мүгавилә хачпәрәстләр илә дә жаранды. Геҗри динләрдән олан белә чәмаәтләрә «әһли-зиммә» вә ја «зимми-кафирләр» деҗирләр. Мүсәлманларын зиммиләри инчитмиз һаггы жохур, онларын малы мүсәлманлара һерамдыр. «Зимми» олмаҗан кафирләрә «һәрби кафирләр» деҗирләр; чүнки онларла белә мүгавиләләрә беләланмаҗыб; онлар мүсәлманларла муһарибә вәзиҗәтиндәдир.

6. Гиҗамәт күнү Пеҗғәмбәримиз (с) өз үммәтинин күнаһкарларыны бағышламаҗ үчүн Аллаһ-теәла дәркаһында васитәчилик едәр. О Чәнабын (с) бу хеҗирәһлығына вә үммәти һәггиндә мәрһәмәтинә «шәфаәт» деҗилир.

7. Инсан өз өләчәҗини тамамилә јаддан чыхарыб дүнјаја алудә олараҗ, узаҗ кәләчәкдә едәчәҗи ишләр һәггиндә фикирләшиб, хош арзуларынын һәҗата кечмәси үмиди илә јашамасына «тули-әмәл», ја да «арзуларын узунлуғу» деҗирләр.

8. Һәзрәти-Мүһәммәд (с) пеҗғәмбәрдән габаҗгы пеҗғәмбәрләрин үммәтләри (чәмаәтләри) «әввәлин», о Чәнабын (с) үммәти исе «ахирин» адланыр.

9. Зикр едәркән «сүбһанәллаһ» демәҗә – «тәсбиһ», «Ла илаһә илләллаһ» демәҗә – «тәһлил» деҗилир.

10. Хәстәҗә јолухмаҗ вә она баш чәкмәҗә кетмәк «әҗадәт» адланыр.

11. Сәфа вә Мәрвә – Мәккәдә ики јерин адыдыр ки, онларын арасында мүәҗҗән һәчч әмәли јеринә јетирилир.

12. Сәфа илә Мәрвә арасында јеринән һачылар һәрвәлә (јорҗа) гаҗдасы илә кетмәлидир, јә’ни ади аддымларла јох, бир гәдәр јекин – јорҗа аддымларла кетмәлидир.

13. Һәчәрүл-әсвәд – Кә’бәнин дивары ичиндә олан «гара даш» белә адланыр; бу онун адынын лүғәти мә’насыдыр. Һачылар Кә’бәнин әтрафына тәваф едәркән бу мүгәддәс дашы да зијарәт едилрәр.

14. Һәчч зијарәтинә кедәнләр өз әмәлләрини јеринә јетирәркән һәмшибә бу зикри тәкрар-тәкрар деҗирләр:

«Ләббәҗк, әллаһуммә ләббәҗк . . .» Бу зикрләрә «тәлбиҗә» деҗирләр (јә’ни «ләббәҗк» демәк).

15. Мисвак – исти өлкәләрдә битән бир аҗачын адыдыр. Бу аҗачын чубуглары чох мөһкәм, һәм дә чох еластик вә лифли олур; һәтта онун чубугларыны дүҗүнләҗәндә дә сынмыр. Онун чубугларындан бир парча кәсип, бир учундан габығыны бир гәдәр соҗдугда, онун лифләри ачылыр вә бир тәбии фырча әмәлә кәлир ки, гәдин заманларда дишләри онунла тәмизләҗирдиләр. Одур ки, «мисвак етмәк» - дишләри тәмизләмәк мә’насында

ишләнир. Һәдисләрдә бу ишә чох тә’кид едилбәр. Мисвак чубугунун өзүнә мөхсус хош әтри вардыр.

16. Исламдан габаҗ «әҗјами-чаһилиҗәт»дә әрәбләр арасында мөшһур олан «фала бахмаҗ» кими бир әмәлиҗат иди. Бу әмәлиҗаты чубуг парчалары илә ичра едилдиләр. О чубуглара «әзлам» деҗирдиләр. Гур’ани-кәрим мүсәлманлары о ишдән мән’ едир, о әмәлиҗаты һерам е’лан едилдир. Әзлам – гумар вә шәраб илә бирликдә мүсәлманлара гадаған олубдур.

17. Гират – чәки ваһидидир, 0,195 грама бәрабәрдир. Бу ваһиддән зәркәрләр инди дә истифадә едилрәр вә она карат деҗирләр.

18. Әхәр шәхс Мәккә зијарәтинә кедиб-гаҗытмаҗ үчүн лазым олан гәдәр мадди имканы олса вә бу сәфәр мүддәтиндә онун аиләсинин јашаҗышына һеч бир хәләл кәлмәсә, һәм дә шәхсин өз сийһәти бу сәфәрә кетмәҗә имкан версә, јолларда да бу сәфәрә мане’чилик олмаса, бу шәхсә Мәккә зијарәти, һәчч гылмаҗ ваҗиб олур; јә’ни бу шәхс «мүстәғи» олур (һәчч имканы әлдә едир).

19. Ата, ана, бачы, гардаш, әми, даҗы, хала, биби вә онларын ушаҗлары, хүсусилә онларын јетимләри, касыблары вә шикәстләринә баш чәкмәк, онлардан әлаҗәни кәсмәмәк «силәҗи-әрһам», кәсмәк исе «гә’и-әрһам» адланыр.

Гә’и-әрһам бәҗүк күнаһлардан биридир.
20. Һеҗван кәсмәҗә әрәб дилиндә «әбһ» деҗирләр; зәбиһ-кәсилән, гурбан верилән мә’насындадыр.

21. Бу барәдә 19 бәндәдә изаһат верилиб.

22. Инсан өләндән сонра онун гәбринә ики мөләк дахил олар; онларын ады Нәкир вә Мүнкәрдир. Бу заман меҗит јенидән дириләр вә һәмнин мөләкләр ондан сорғу-суал едәрләр. Онлар сорушарлар ки, бу бәндәнин дүнјада оларкән Пәрвәрдиҗары, (дини) китабы, гибләси, пеҗғәмбәрләри, имамлары кимләр вә нәләрдир; һәмчинин мәәда (Гиҗамәтә), Чәннәтә, Чәһәннәмә, һесабата инаныр, ја јох.

Бүтүн бунлардан сонра о, јенә меҗит һалына дүшәр. Ислама мувафиҗ чаваб верән шәхсә – Чәннәтдән, мүхалиф чаваб верәнә вә ја бу суаллара чаваб талмаҗан шәхсә – Чәһәннәмдән бир пәнчәрә ачыб, о мөләкләр гәбри тәрк едәрләр.

23 – 24. Шәхс намаз гыльнда рүкуу вә сәчдәләри сүр’әтлә әмәлә кәтириб, түм’әнинә етмәҗирсә, јә’ни ики әмәл арасында бир гәдәр арам олуб, фасилә вермәҗирсә, буна «нүҗрәтүл-ғураб» деҗирләр, јә’ни «гарҗанын јердән дән кәтүрмәси».

Намазы бәҗүк сүр’әтлә гылыб гуртармағы исе о Һәзрәт (с) ширин шикар (ов) етмәсинә тәшбиһ едиб, истиарә дилилә ону

«Фәрисәтүл-әсәд» сөzlәрилә ифадә едиб; чүнки шир өз овунын үстүнә гәфләтән чох бөжүк сүр'әтлә атылур.

25. Бир өкүз дәриси һәчминдә гызыл «гинтар» адланур.

26. Бурада Гур'анын 33-чү (Әһзаб) сүрасинин 33-чү әјәсинә ишарә олунур. Бу әјәдә Әһли-Бейтин мә'сум вә кунһлардан пак олмалары хәбәр верилир; она тәтһир әјәси дејилир.

27. Һиттә гапысы – Бейтүл-Мүгәддәс мәсидинин алтынчы вә сәккизинчи гапыларыдыр. Аллаһ-таала Бәни-Исраил чәмаәтинә әмр еләди ки, кунһлары бағышланмагдан өтрү бу гапылардан мәсчидә дахил олсунлар вә мәсчидә кирән заман десинләр: «**Һиттәтүм**». Бу сөз о чәмаәтин дилиндә бу мә'наны вериди: «Ај Аллаһ, бизи бағышла». Одур ки, бу гапылары «Һиттә гапысы» адландырыблар, јә'ни ничат гапысы.

28. Зира' – узунлуг өлчүсүдүр бир дирсәк узунлугуна дејилир; буна аршын да дејирдиләр.

29. Сусмар – кәртәнкәләнин бир нөв'үдүр ки, чох бөжүк олур, һәтта бә'зән адама һәмлә дә едир. Чөл әрәбләри ону тутуб, әтини чик-чик јејирдиләр.

30. Јә'чүч вә Мә'чүч инсана бәнзәр гејри-ади мәхлуғлардыр ки, Гур'анда онларын һәггиндә әјәләр вадыр. Онлар бир вахт јер үзүндә азад кәзиб, хәлгә чох бөжүк әзијјәтләр верирмишләр. Искәндәр Зүлгәрнәји онларын габағына сәдд чәкиб, дунја хәлгини онлардан ајырыб. Искәндәрин чәкдији сәддин јери дәиг мә'лум дејил. Бә'зи тәфсирчиләр онун Гафгазда олдуғуну сөјләјирләр. Бу да јәгин дејил.

31. Өлкәнин кәшијини чәкән әскәрләр вә ја сәрһәд гошунлары.

32. Зијарәткәһларда вә ја дихәр мүгәддәс јерләрдә мәскән едиб, орада ибадәтә мәшғул олан шәхсләр.

33. Гур'аны дүрүст охумаг гајдаларыны өјрәдән тәчвид елми вардыр. Гур'ан охујаркән тәчвид гајдаларына ријәт етмәк, һәм дә арам вә мүәјјән аһәнк илә, көзәл ләһчә вә авазла охумаг лазымдыр. Гур'анын бу чүр охунмасына тәртил дејилир. Гур'анын өзүндә олан әјәдә дејилир: «Гур'аны тәртил илә охујун».

34. Һәнзәл – бир мөвәдир; заһирә көрүнүшчә тамамилә гарпыза охшајыр, һеч ондан сечилмир; ләкин онун хоша кәлмәјән ији олур, дады исә зәһәр кими ачы олур. Она «Әбу Чәһл гарпызы» да дејирләр.

35. Бу, әрәбләрдә мәшһур мәсәлә ишарәдир.

36. Бурада мүсәлман (гәмәри) ајлары нәзәрдә тутулур.

37. Әбдал – нечә нәфәр мә'минләрдир ки, јер вә асиман онларын вүчүдилә бәргәрар олур; онлар Имами-зәман әләһис-

сәламын јавәрләриндәндир ки, бири дунјадан келәндә, онун јеринә бир нәфәр дунјаја кәлиб, ону әвәз едир.

38. Гурудулмамыш тәзә-тәр хурмаја рүтәб, гурудулмуш хурмаја тәмр дејирләр.

39. Сәвиғ – бизләрдә «тавут» адланан бир тәамдыр ки, инди дәбдән дүшүбдүр. Ону һазырламаг үчүн буғданы говурурлар, сонра ону әзиб јарма вә ја ун һалына салырлар. Сонра ону шәрбәт вә ја дошаб, ја да бал илә исләдыб хәмир һалына кәтирирләр. Һалваја бәнзәр бу тәам чох ләззәтли олур; һәм дә ону асан һазырламаг олур, биширмәјә дә ештијачы олмур.

40. Һәрисә – әт илә буғда гарышығындан һазырланан бир тәамдыр ки, Иранда она һәлмәши дејирләр. Бундан өтрү бир гәдәр буғданы исләдыб, сонра дөјәчлөјәрәк, ону габыгдан чыхарырлар. Сонра бир көк гојун кәсиб, онун әтини гүјүғу илә бирликдә бир газанда биширирләр. Сонра һаман мүгәшшәр (габыгсыз) буғданы о әтин үстүнә төкүб гарышдырлар вә ону палумларага тамам һәлл бишәнә гәдәр гајнадырлар. Бу гајда илә һазыр олан вә хәшилә бәнзәјән тәам һәлмәши (вә ја һәлим-ашы) адланур, өзү дә чох гүвәтли тәамдыр.

41. Ач – даһа доғрусу – аач – фил сүмүјүнә дејилир.

* * *

МҮНДЭРЭЧАТ

Мүгэддэмэ	3
БИРИНЧИ БАБ. НЭСИҮӨТ ВЭ ИБРЭТ	
Инсанын жаранмасы	5
Товһид	9
Елм вэ эмэл	15
Исламда нәһј едилмиш шејлэр	16
Сечилмиш һәдислэр вэ хәбәрлэр	23
Рәсули-Әкрәмин (с) дилиндән олан һәдислэр вэ хәбәрлэр	24
Һәзрәти-Әли әләһис-сәламын дилиндән олан һәдислэр вэ хәбәрлэр	34
Сајир имамларын дилиндән олан һәдислэр вэ хәбәрлэр	37
Лугманын өз оғлуна төвсијәлери	40
Ме'рач кечәси Рәсули-Әкрәмин (с) Аллах-тәала илә мұқалимәси	42
ИКИНЧИ БАБ. ВӘСИЈӘТ ВЭ БӘСИРӘТ	
Һүгүг мәсәләлери	52
Рәсули-Әкрәм (с) чәнабларынын һәзрәти-Әлијә төвсијәлери	57
Һәзрәти-Рәсул (с) чәнабларынын Әбдүллаһ ибни Мәс'удә төвсијәлери	73
Һәзрәти-Рәсул (с) чәнабларынын ӘбуЗәрә төвсијәлери	88
ҮЧҮНЧҮ БАБ. БУ КҮНКИ КҮН – АХИРӘЗ-ЗӘМАН	
Мөв'изә вэ нәсиһәт	105
Дүнјанын әһвалы вэ онун мазәммәти	107
Мәлаһим	111
Имами-зәманын зүһүр әламәтлери	119
Гијамәт әламәтлери	127
Ахирәт тәдарүкү	132
Төвбә вэ онун шәртлери	136

ДӨРДҮНЧҮ БАБ. ИНСАНЫН АЛИ ХИСЛӘТЛӘРИ

Әгл	139
Һәја	141
Әдәб вэ елм	143
Һүсни – хүлг	148
Сәхавәт вэ мәрдлик	151
Сүкут	155
Сәбр	158
Фәғирлик	160
Гәнаәт	165
Һүзн вэ онун фәзиләтлери	166
Мүрағабә	167
Зикр вэ ибадәт	168

БЕШИНЧИ БАБ. ИСЛАМДА БӘЗИ ҺӘЈАТИ МӘСӘЛӘЛӘР

Никаһ бәһси	176
Гадынларын јахшы сифәтлери	178
Гадынларын пис сифәтлери	180
Евләнән чаванлара төвсијәләр	181
Тој гајдалары	185
Кишинин өз зөвчәси бојнунда һәгги	186
Гадынын өз әри бојнунда һәгги	187
Гадынла әлагәдар олан дикәр мәсәләләр	189
Өвлад вэ онунла әлагәдар олан мәсәләләр	192
Мәриз вэ онунла әлагәдар олан мәсәләләр	197
Јемәк вэ ичмәк гајдалары	201
Хилал	207
Чәрәк һәггиндә кәлән хәбәрләр	207
Су һәггиндә кәлән хәбәрләр	208
Әт вә пиј һәггиндә кәлән хәбәрләр	209
Бал һәггиндә кәлән хәбәрләр	211
Шәкәр һәггиндә кәлән хәбәрләр	212
Тәмр һәггиндә кәлән хәбәрләр	213
Мејвәләр һәггиндә кәлән хәбәрләр	213
Башга гисм мө'кулат	218
Либас, мәскән вэ онларла әлагәдар олан мәсәләләр ...	223

Мәскән һәггиндә	228
Һәммам, тәмизлик вә дикәр әлағәдар мәсәләләр	231
Шакирдләрә вә тәләбәләрә төвсијәләр	236
Хатимә	242
Изаһлар	248

ӘҺМӘДОВ ӘҺМӘДАҒА ҺАҶЫ
МИРЗӘ ӘБДУЛКӘРИМ ОҒЛУ

ИСЛАМ ТӘ'ЛИМИ

FR 2001
1213